

RAZPRAVE IN GRADIVO 25
TREATISES AND DOCUMENTS

ROMI NA SLOVENSLEM

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA, LJUBLJANA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES, LJUBLJANA

Razprave in gradivo

revija za narodnostna vprašanja

Treatises and Documents

Journal of Ethnic Studies

25

ROMI NA SLOVENSKEM

LJUBLJANA, september 1991

RAZPRAVE IN GRADIVO — TREATISES AND DOCUMENTS
Revija za narodnostna vprašanja - Journal of Ethnic Studies

YU ISSN 0354 - 0286

UDK - UDC 323.15.342.4(497.12)(058)

Izdajateljski svet - Council of Publishers

Ciril Baškovič, Hajos Ferenc, dr. Vladimir Klemenčič, dr. Peter Klinar,
mag. Vera Klopčič, Amalija Petronio Bertoni, Peter Winkler

Uredniški odbor - Editor Board

dr. Darko Bratina, mag. Vera Klopčič, dr. Miran Komac, Marinka Lazič
dr. Avguštin Malle, Sonja Novak-Lukanovič

Glavni urednik - Editor in Chief

dr. Miran Komac

Odgovorni urednik - Editor in Charge

mag. Vera Klopčič

Tehnični urednik - Technical Editor

Marinka Lazič

To številklo sta uredili

Vera Klopčič, Sonja Novak-Lukanovič

Prevodi - Translation

Meta Gostinčar-Cerar

Založil in izdal - Published and edited by

Institut za narodnostna vprašanja - Institute for Ethnic Studies
YU-61000 Ljubljana, Erjavčeva 26 tel.:(061) 210-823, 210-879,

Revijo sofinancira - Co-financed by

Ministrstvo za znanost in tehnologijo

347/91
Računalniški stavek na računalnikih Apple Macintosh™ - Computer Design
Ada Graf Ljubljana, d.o.o.

Naklada - First Printing

800 izvodov - 800 copies

Tisk - Printed by

PRADO Ljubljana

september 1991

KAZALO

(str.)

Beseda uredništva	
<i>Dr. Dušan Plut: UVOD</i>	7
<i>Uredništvo: UVOD</i>	17
Predlogi Inštituta za narodnostna vprašanja o urejanju, uresničevanju in varstvu pravic narodnosti (narodnih manjšin) v R Sloveniji	
<i>Prof. dr. Peter Klinar:</i>	
Romi med revščino in etnično deprivilegiranoostjo	24
<i>Dr. Pavla Štrukelj:</i>	
Etnološke raziskave romske populacije v Sloveniji	36
<i>Dr. Renata Mejak:</i>	
O nekaterih problemih Romov na Madžarskem	56
<i>Mag. Vera Klopčič:</i>	
Pravni položaj Romov	64
<i>Mag. Mladen Tancer:</i>	
Pomanjkljiva jezikovna kultura otrok Romov zmanjšuje njihovo šolsko uspešnost	72
<i>Jože Zadavec:</i>	
Demografska in socialna podoba Romov v Sloveniji	78
<i>Irena Levičnik:</i>	
Predšolska vzgoja romskih otrok v naši republiki	92
<i>Vladka Škof:</i>	
Vzgoja in izobraževanje romskih otrok v osnovnih šolah v Republiki Sloveniji	100
<i>Jože Feher:</i>	
Usposabljanje romskih otrok na narodnostno mešanem območju občine Lendava	106
<i>Jasna Žugel:</i>	
Integracija romske skupnosti v slovensko družbo	113
<i>Hedvika Stanič-Igličar:</i>	
Reševanje problematike Romov v okviru socialnega skrbstva	122

<i>Rajko Šajnovič:</i> Ureditev statusa Romov kot narodnosti-osnutek amandmaja k ustavi Republike Slovenije _____	131
---	-----

<i>Rajko Šajnovič:</i> Kratko poročilo s kongresa o Romih v Kölnu _____	133
--	-----

<i>Vlado Rozman:</i> Romi - tisočletja živimo na slovenski zemlji in tu bomo tudi ostali _____	135
--	-----

GRADIVO I.

Prikaz položaja Romov v posameznih občinah v republiki Sloveniji _____	140
- Črnomelj - <i>Antonija Jelenčič</i> _____	141
- Grosuplje - <i>Mojca Kotar</i> _____	146
- Kočevje - <i>Center za socialno delo</i> _____	151
- Lendava - <i>Center za socialno delo</i> _____	159
- Metlika - <i>Nada Kraševc</i> _____	174
- Murska Sobota - <i>Lidija Kočevar</i> _____	179
- Novo mesto - <i>Franc Smerdu</i> _____	186
- Trebnje - <i>Center za socialno delo</i> _____	191
- Ribnica - <i>Center za socialno delo</i> _____	193

GRADIVO II.

Določila mednarodnih dokumentov _____	200
---------------------------------------	-----

GRADIVO III.

Izbor nekaterih dokumentov iz Zgodovinskega arhiva Slovenije, Enota Novo mesto _____	222
---	-----

BIBLIOGRAFIJA

Beseda uredništva

Pričujoči zbornik sledi vsebinski zasnovi posveta "Romi na Slovenskem ". Izbor referatov smo doplonili z gradivom, ki daje podlago nadaljnjemu proučevanju romske problematike. Upamo, da smo z izdajo te publikacije prispevali k strpnejšemu obravnavanju in boljšemu razumevanju etničnih specifičnosti Romov.

Zahvaljujemo se vsem, ki so se udeležili posveta, posebej pa se zahvaljujemo avtorjem prispevkov, sodelavcem Arhiva Novo mesto, ki so nam omogočili izbor dokumentov in Janezu Pavlinu iz Dolenjskega lista in uredništvu Pomurskega Vestnika, ki so nam odstopili slikovno gradivo.

Uredništvo

UVOD

Odnos do manjšin vseh vrst, stopnja tolerantnosti do drugačnosti, je eno izmed temeljnih kazalcev demokratičnosti in humanosti večine. Država Slovenija se v veliki meri upravičeno ponaša s pravno urejenim in tudi v vsakdanjemu življenju potrjenem tolerantnem odnosu do avtohtone italijanske in madžarske narodne manjšine. Seveda tudi na tem področju ne smemo pristati na neprocesno gledanje in statičnost stanja. Vse bolj pa postaja jasno, da bo potrebno zelo tenkočutno in celovito urediti bodoči status priseljenih prebivalcev. Civilizacijsko tragična bi bila napaka, če bi zaradi skrhanih medsebojnih odnosov med jugoslovanskimi narodi sprejeli tako obliko zaščite priseljenih, ki bi bila pod ravniyo mednarodnih standardov človekovih pravic.

Podobno kot v drugih državah, pa se tudi v Sloveniji kaže praktično nepriznan in celo pravno neurejen položaj 6000-7000 Romov, ki živijo pri nas. Nič kaj spodbudno ni dejstvo, da so se Romi kot etnična skupnost lahko organizirali na planetarni, univerzalni ravni. Mednarodna skupnost je torej "velikodušna" in sprejema ter priznava Rome kot svojstveno etnično skupino. Države, v katerih Romi dejansko živijo, pa v zakonodaji in obravnavi Romov tega ne storijo. Šele z ustavnim amandmajem l. 1989 smo sprejeli odločbo, da se položaj Romov končno uredi z zakonom. Tako je dana podlaga, da odpravimo pravno diskriminacijo in tudi v državnem okvirju zakonsko uredimo posebne oblike danes ekonomsko, socialno in kulturno diskriminiranega položaja Romov, kljub nekaterimi hvale vrednimi in nespornim prizadevanjem.

V novi slovenski ustavi je potrebno opredeliti Rome kot avtohtono etnično skupnost ter v zakonodaji postaviti temelje za uresničitev njihovih posebnih kolektivnih pravic do lastnega jezika, kulture in drugih etničnih posebnosti. Reševanje romskega vprašanja torej ne bo več možno prepustiti zgolj finančnim možnostim in pripravljenosti posameznih občin ali krajevnih skupnosti v katerih živijo Romi. Seveda pa bo potrebno tudi aktivnejše sodelovanje samih Romov, zlasti na področju vzgoje in izobraževanja, zaposlitve in urejanje bivalnih pogojev. Samoorganiziranost je osnova za izboljšanje lastnih razmer ter ohranitev lastne kulturne identitete. Romom je potrebno do novih volitev zagotoviti pravico do neposredne zastopanosti v predstavnih telesih oblasti.

Slovinci kot večinski narod bomo torej v odnosu do Romov morali opustiti kakršne koli asimilacijske pritiske. Pogosto namreč slišimo tako razmišljanje:

"Poglej, kako v redu je Cigan N.N. Celo s svojimi otroki ne govori drugače kot slovensko!" Za slovensko družbo bi bilo tragično, da bi torej postala asimilacija in "poslovenitev" Romov njihova edina uspešna pot iz revščine. Etnični pluralizem tudi do Romov mora torej dobiti v Sloveniji stalno domovinsko pravico. To seveda pomeni dvoplastni proces, ki vključuje ne le tolerantnost večine, temveč tudi pripravljenost Romov, da sprejmejo določene elemente dominantne kulture in hkrati ne opuščajo svoje kulture, katere obstoj mora dopustiti in podpirati večinski narod.

Ljubljana, 28.5.1991

dr. Dušan Plut

PREFACE

Attitude towards all kinds of minorities together with toleration of diversity, is one of the primary indicators of the democratic and humane character of majority. The state of Slovenia has every reason to pride itself upon the tolerant attitude towards the autochthonous Italian and Hungarian ethnic minorities, which is reflected in their legal status as well as in everyday life. However, we must not consent to the static condition in the field of minority rights. The need of a considerate and integral regulation of the future status of immigrants, is becoming increasingly evident. It would be uncivilized and a tragic mistake, if, on the account of strained relations between the Yugoslav nations, the adopted form of protection of minorities did not correspond to the international standards of human rights.

Like in many other countries, the status of 6000 - 7000 Roma (Gypsies) living in Slovenia, lacks official recognition and even legal regulation. The fact that Roma (Gypsies) were able to organize themselves on the planetary and universal level, is not very promising as such. Although the international community is so "generous" as to treat and recognize Roma (Gypsies) as a specific ethnic group, the countries in which Roma (Gypsies) actually live, have been all but willing to provide for the regulation of their status so far. It was the constitutional amendment of the year 1989, that passed the provision, claiming legal regulation of the status of Roma (Gypsies). The provision secured the basis for abolition of legal discrimination and for legal regulation on the state level of the economic, social and cultural status of the Roma (Gypsies), who are, even nowadays, treated in discriminatory ways, despite some praiseworthy efforts for improvement of their living conditions.

It is necessary to define Roma (Gypsies) as an autochthonous ethnic community in the new Slovene constitution. Moreover, the possibilities for exercising of their special collective rights of their own language, culture and other ethnic particularities, should be provided by the legislation. Therefore, in future, the Roma (Gypsies)

of Slovenia will not have to depend solely on financial capacities and readiness of the communes and local communities in which they live. The entire process will, of course, demand their active participation, especially in the field of education, employment and housing. Self-organization on the part of the Roma (Gypsies) is the foundation for improvement of their living conditions and for preservation of their cultural identity. Until the new elections, the Roma (Gypsies) should be ensured the right of direct representation in representational bodies of the state authority.

Slovenes, as the majority population in this country, will have to give up assimilative pressures in relation to Roma (Gypsies). Such pressures are clearly evident in the following way of thinking, which is very common in Slovenia: "N.N. is a really good fellow, because he speaks no other language than Slovene to his children." The situation would indeed be tragic, if Roma (Gypsies) had to submit to assimilation and slovenization in order to evade poverty. Ethnic pluralism should finally gain the right of domicile in Slovenia as well. Concerning Roma (Gypsies), this means a twofold process, which demands tolerance on the part of majority on one side, and willingness of the Roma (Gypsies), on the other side, to adopt certain elements of the dominant culture without giving up their own. The Romany culture should be given full support and tolerance by the majority.

Ljubljana, May 28, 1991

dr. Dušan Plut

UVOD

Inštitut za narodnostna vprašanja je v novembru 1990 organiziral posvet "Narodnost - manjšina ali skupnost" (glej RIG št.24, Ljubljana 1990). Ob obravnavi temeljnih izhodišč in splošnih značilnosti, ki naj opredelijo manjšinsko zaščito, pa se je ravno zaradi specifičnosti položaja romske skupnosti, izoblikovala potreba po podrobnejši: "opredelitvi in ureditvi položaja Romov - romske skupnosti in njenih pripadnikov v Sloveniji". (RIG št.24, str.11)

Poseben posvet oziroma okroglo mizo o Romih na Slovenskem je 7. marca 1991 organiziral Inštitut za narodnostna vprašanja ob podpori Urada za narodnosti R Slovenije in Zavoda za šolstvo. Vsebinsko je posvet zajel:

1. dejanski položaj Romov na Slovenskem in prikaz dosedaj opravljenega konkretnega dela, zlasti na občinski ravni
2. predloge za ustavno-pravno varstvo Romov v Sloveniji (na podlagi predloga INV z posveta "Narodnost - manjšina ali skupnost", november 1990)
3. oris nekaterih znanstvenih pristopov in predloge za nadaljnje proučevanje

UDELEŽBA

Glede na vsebinsko zasnovano osveščanje, smo povabili strokovnjake in znanstvenike, občinske upravne in javne delavce, predstavnike republiških organov, katerih delovno področje zajema (ali pa naj bi zajemalo) tudi vprašanje Romov. Še posebej pomembno je, da so se posveta aktivno udeležili tudi predstavniki Romov.

Dejstvo, da so se posveta udeležili najpomembnejši predstavniki republiških upravnih organov, ki se ukvarjajo z manjšinskimi vprašanji (minister dr. Janez Dular, zadolžen za Slovence po svetu in narodnosti pri nas in Peter Winkler, predstavnik Urada za narodnosti), obeta, da se bodo sprejeti sklepi tudi dejansko uresničili.

GLAVNE UGOTOVITVE POSVETA

Potreba po upoštevanju etničnih posebnosti kot način razumevanja drugačnosti Romov se je izkazala kot nujen predpogoj, tako pri snovanju ustavnih in drugih pravnih aktov, kot tudi pri celotni obravnavi romske skupnosti.

Priznanje etničnih posebnosti Romov v Sloveniji pa obenem pomeni, da je treba tej skupnosti zagotoviti posebne ukrepe za ohranjanje in razvoj etničnih značilnosti in ne-le za preživetje ogrožene socialne skupine.

Tako zasnovan pristop se vsebinsko razlikuje od obravnave Romov kot socialnega problema, ki naj ga sproti razrešujejo občine, kjer Romi živijo. Pristop, ki postavlja na prvo mesto etnične značilnosti, vsebuje tudi potrebo po upoštevanju različnosti in medsebojno spoštovanje teh različnosti. Klasično razmerje nad in podrejenosti, ki opredeljuje vlogo in dejavnost države v primeru reševanja akutnih socialnih problemov Romov, bo na podlagi teh izhodišč treba postopoma dopolniti in obogatiti s spoznanjem in upoštevanjem civilizacijskih, kulturnih in drugih posebnosti te etnične skupine. Na ta način se uresničuje koncept večkulturne družbe, v kateri dominantna skupina v stiku z drugo etnijo, kulturo in jezikom, ne samo daje, temveč tudi sprejema.

SKLEPI IN PRIPOROČILA

1. Osnovna izhodišča za obravnavo vprašanj romske etnične skupnosti je treba izoblikovati na republiški ravni. Ob reševanju težkega socialnega položaja Romov je treba v večji meri upoštevati tudi potrebo po ohranjanju etničnih značilnosti Romov na Slovenskem.

V občinah, kjer živijo Romi, so občinski upravni organi in druge javne ustanove, še posebej v zadnjih dvajsetih letih, delovali zlasti na področju iskanja možnosti za zaposlovanje Romov, ter pri načrtovanju izboljšanja stanovanjskih razmer romske populacije. Pri snovanju in izvajanju teh ukrepov pa so izvajalci na občinski ravni pogrešali jasnejšo dolgoročno usmeritev o pomenu in položaju Romov kot etnične skupnosti. Prispevki, pripravljeni za ta posvet, ki obravnavajo konkretno delo na občinski ravni, so potrdili tezo, da dosedaj opravljenemu večletnemu delu manjka vse bolj nujna politična vzpodbuda na republiški ravni v smeri koncipiranja ukrepov, ki bi zagotovili Romom status etnične skupnosti.

Iz nastopa samih Romov pa je razvidno, da je razvoj in ohranjanje jezika, kulture in drugih etničnih značilnosti, ena temeljnih nalog, ki romsko skupnost čaka v prihodnosti, saj so jo tudi sami zanemarjali, pogosto zaradi težkih gmotnih pogojev, ki so jim na prvo mesto vsilili boj za preživetje in fizični obstoj. Vse bolj očitno postaja dejstvo, da bodo Romi lahko to nalogo optimalno uresničili le, če bodo storili potrebne korake za usklajeno delovanje in organiziran nastop na republiški ravni, ki bo odrazil njihov skupni interes.

2. V ustavi naj pravice Romov zagotovi poseben člen, vsebinsko pa naj jih razdela ustavni zakon (glej Priloga, Sklepno poročilo INV, RIG 24, nov. 1990, str. 131-136).

Pri zakonski opredelitvi pravic romske etnične skupnosti so pomembna zlasti naslednja vprašanja: območje, kjer naj veljajo posebne pravice, namenjene ohran-

janju etničnih značilnosti Romov, obseg in vsebina posebnih pravic, predstavništvo in zastopanost Romov na lokalni ravni, organiziranost Romov na republiški ravni.

Z urejanjem pravnega statusa je povezana tudi uporaba posameznih terminov. Iz dosedanje razprave o ustavnih spremembah se zdi, da je za romsko skupnost najustreznejše poimenovanje romska etnična skupnost ali manjšina (glej Sklepno poročilo in predloge Inštituta za narodnostna vprašanja o urejanju, uresničevanju in varstvu pravic narodnosti (narodnih manjšin) v Republik Sloveniji v novi ustavi, Razprave in gradivo št. 24, str.131-136 in 137-148). Glede na specifičnost te etnične skupnosti oz. manjšine pa naj posebne pravice in izvedbo teh pravic na območjih, ki jih ta etnična skupnost avtohtono naseljuje, uredi ustavni zakon, kot je to določal že ustavni amandma št. 67 iz leta 1989.

V zadnjem času je bila pogosto izražena zahteva in pobuda pripadnikov romske skupnosti, naj se jim prizna status narodnosti. Če sprejmemo razlago nekaterih teoretikov (npr. Budislav Vukas: Etničke manjine i mednarodni odnosi, str. 17), da izraz narodnost zajema tako narodne kot tudi druge manjšine (npr. Rome, Vlahe in Žide), je ta zahteva upravičena. Vendar pa ob odpravi termina narodnost in uvedbi oznake narodna ali narodnostna manjšina za Italijane in Madžare v Sloveniji postane očitno, da je za romsko skupnost najustreznejša oznaka etnična skupnost ali manjšina, ki prav tako poudarja njihove etnične značilnosti (jezik, kultura) in obvezuje državo k spoštovanju teh različnosti.

V mednarodnih dokumentih se ob obravnavi manjšinske zaščite v zadnjem času za označevanje Romov uporablja izraz "neteritorialne" manjšine. Iz mednarodne dejavnosti samih Romov izhaja, da so se sami opredelili za izraz Romi (angleško Romani). Zato je to njihovo željo treba upoštevati tudi na notranji ravni ob sprejemanju ustrezne zakonodaje.

3. V raziskovanju je treba bolj poudariti tisti aspekt, ki zajema etnične značilnosti Romov v Sloveniji.

Znanstveno in raziskovalno delo o Romih v Sloveniji je dosedaj zajemalo zlasti vprašanja etnografskih značilnosti, vzgoje in izobraževanja, zdravstvenega varstva in še nekatera posamična vprašanja. Predstavitev dosedaj opravljenega dela, ki je plod večletnega vloženega truda posameznikov, je potrdila domnevo, da je pri koncipiranju nadaljnjega dela nujno poudariti zlasti področje, ki obravnava etnične posebnosti Romov na Slovenskem. Entuziazem in napore posameznikov bo treba dopolniti z sistematičnim proučevanjem zgodovinskih, kulturnih, jezikovnih in drugih posebnosti Romov. Pri tem pa je treba upoštevati, da jih opredeljujejo tudi etnične, rasne, jezikovne in kulturne značilnosti, ki obenem vplivajo tudi na razmerja med različnimi skupinami, ter na raven integracije v širšo družbo.

Uredništvo

INTRODUCTION

The Institute for Ethnic Studies organized a conference, titled "Nationality - minority or community" in November 1990 (Journal of Ethnic Studies nr.24, Ljubljana 1990). The discussion on starting-points and general characteristics of protection of minorities proved, that it is necessary to provide for "a detailed definition and regulation of the status of Roma (Gypsies), of the Romany community and of its members in Slovenia." (Journal of Ethnic Studies nr. 24, p.11)

A special round-table conference on Roma (Gypsies) of Slovenia was organized on March 7, 1991 by the IES with the assistance of the Office for the Nationalities and the Institute for Education.

The following topics were discussed:

1. The actual status of Roma(Gypsies) in Slovenia together with presentation of the concrete accomplishments, especially in communities.
2. Proposals for the constitutional and legal protection of Roma(Gypsies) in Slovenia (based on the proposal of the IES, given at the conference "Nationality - minority or community").
3. Outline of some scientific approaches and suggestions concerning further studies.

PARTICIPATION

According to the conceptual scheme of the conference, several experts, scientists, municipal administrative workers, public workers and representatives of the republican agencies concerned with the issue of Roma (Gypsies) were invited to participate at the conference. The active participation of the representatives of Roma(Gypsies) was of special significance in this matter.

The fact, that the most important representatives of the republican administrative agencies dealing with minority issues (Janez Dular, Minister in charge of the Slovenes living abroad and of the nationalities in Slovenia and Peter Winkler, representative of the Office for the Nationalities) took part at the conference, is promising in terms of the actual implementation of the adopted resolutions.

THE MAIN FINDINGS OF THE CONFERENCE

The need of considerate approach towards the peculiar ethnic characteristics of Roma Gypsies) has turned out to be an indispensable prerequisite so in conceptualization of the constitutional and other legal acts as in dealing with all the other aspects of the life of the Romany community.

The acknowledgement of the specific ethnic features of the Roma (Gypsies) in Slovenia means that, apart from providing for the survival of the socially handicapped group, special measures for the preservation and promotion of the ethnic characteristics of Roma (Gypsies) should be taken up.

As to its contents, this approach is different in the treatment of Roma(Gypsies). Leaving over their social problems to be dealt with by the respective communities in which they live, it focusses upon the ethnic characteristics of Roma(Gypsies). Considerate attitude towards differences and mutual respect are given special emphasis in this approach. The classic relation between superiority and inferiority that determines the role and activity of the state in settling of acute social problems of Gypsies (Roma) ought to be, on the basis of these starting-points, gradually complemented and enriched with consideration of the ethnic, cultural and other characteristics of this group. This is the way towards the implementation of the concept of a multicultural society, the characteristic of which is interaction between a dominant group and other ethnic groups in terms of giving and receiving.

RESOLUTIONS AND RECOMMENDATIONS

1. The starting-points for the treatment of the issues concerning the Romany community ought to be formed on the level of the Republic. Preservation of the ethnic characteristics of the Roma (Gypsies) in Slovenia should be given greater emphasis within the context of settling of the unfavourable social status of Roma (Gypsies).

The municipal administrative agencies and other public institutions in the communities inhabited by Gypsies (Roma) have been especially active in the last twenty years in the field of employment and in improving of the housing conditions of the Romany population. However, the workers engaged in these tasks on the municipal level were lacking a clear, long-term orientation concerning the meaning and status of Roma (Gypsies) as an ethnic group. The papers presented at the conference, dealing with concrete achievements on the municipal level, can serve as a confirmation of the thesis, that the so far accomplished work lacks an all-embracing political initiative which would contribute to such measures as would ensure the status of ethnic community to Roma (Gypsies).

It is evident that Roma (Gypsies) themselves are of the opinion that promotion and preservation of their language, culture and other ethnic characteristics is one of the foremost tasks to be accomplished in future. This task has been neglected in

the past, mostly on the account of hard financial conditions, which were forcing Roma (Gypsies) to struggle for physical survival in the first plan. Roma (Gypsies) will only be able to carry out their goals in a satisfactory way if they take up a coordinated and organized action, expressing their joint interest, on the level of the Republic.

2. The rights of Roma (Gypsies) are to be ensured by a special article of the Constitution, whereas a detailed definition of these rights is to be provided by constitutional law (see the Final Report of the INV, *Journal of Ethnic Studies* 24, 1990, p. 131-136).

The following issues, concerning the legal regulation of the rights of the Romany ethnic community, are especially significant: the regions, where special rights aimed at preservation of the ethnic characteristics of Roma are in force, the scope and contents of the special rights, participation of Roma (Gypsies) on local level, their representational bodies and their organization on the level of the republic.

The regulation of the legal status of Roma (Gypsies) is closely related to the use of certain terms. According to the recent discussions on constitutional changes, it seems, that the term Romani ethnic community or minority is the most appropriate one (see the Final Report and proposals of the IES on the regulation, implementation and protection of the rights of nationalities or national minorities in the Republic of Slovenia in the new Constitution, *Journal of Ethnic Studies* 24, p. 131-136, 137-148). According to the specific character of this ethnic community and minority respectively, the special rights together with the exercising of these rights in the regions, autochthonously settled by Roma (Gypsies), are to be regulated by constitutional law the way it was determined in the constitutional amendment nr.67 from the year 1989.

The demand and initiative of the members of the Romany community for the acknowledgement of the status of nationality has often been expressed lately. According to the interpretation of certain experts (Budislav Vukas: *Ethnic minorities and international relations*, p.17) that the term nationality denotes national as all the other minorities (for exp. Roma, Vlachs, Jews) in equal measure, the claim seems to be justified. However, the abolition of the term nationality and the introduction of the denotation national or nationality minority for Italians and Hungarians in Slovenia make it all the more obvious that the term ethnic community or minority is the most appropriate one for the Romany community as it emphasizes their ethnic characteristics (language, culture) and obligates the state to consideration of the latter.

Roma (Gypsies) have lately been treated as "non-territorial" minority in international documents dealing with minority protection. As proceeds from their international activity, Roma (Gypsies) declare themselves as Romanies. Therefore, the Slovene legislation concerning Roma (Gypsies) should be in accord with their own terminology.

3. Research work should in greater extent be focussed upon the ethnic characteristics of Roma (Gypsies) in Slovenia.

Scientific and research work on Roma (Gypsies) of Slovenia has so far been primarily focussed upon ethnographic characteristics, education, health care and

some other issues. Presentation of the so far accomplished work resulting from individual efforts of several years, confirmed the assumption, that further research should primarily concentrate upon ethnic characteristics of Roma (Gypsies) in Slovenia. Enthusiasm and individual efforts should be complemented with systematic research of historical, cultural, linguistic and other peculiar features of Roma (Gypsies), whereby it is necessary to consider the impact of these characteristics upon the relations between different groups and upon the degree of integration of Roma (Gypsies) into society.

Editors

Predlogi Inštituta za narodnostna vprašanja o urejanju, uresničevanju in varstvu pravic narodnosti (narodnih manjšin) v Republiki Sloveniji v novi ustavi

1.

Na okrogli mizi so bila glede urejanja, uresničevanja in varstva pravic narodnosti (narodnih manjšin) in drugih *etničnih* skupnosti posebej izpostavljena tri TEMELJNA IZHODIŠČA IN NAČELA, ki bi jih bilo potrebno v celoti upoštevati pri pripravi in oblikovanju nove ustave Republike Slovenije ter pri oblikovanju nove zakonodaje na njeni podlagi:

- 1.) Nova ustava in zakonodaja morata ohraniti vsaj sedanjo raven urejanja in uresničevanja pravic in položaja narodnosti (narodnih manjšin) in drugih *etničnih* skupnosti ter njihovih pripadnikov, s tem pa tudi obstoječe odgovornosti širše družbene skupnosti in države za njihovo uresničevanje; kjer pa je le mogoče, je potrebno težiti k izboljšanju in višji ravni njihove ureditve in uresničevanja.
- 2.) Temeljne pravice morajo biti opredeljene v novi ustavi Republike Slovenije ustavni zakon in zakonodaja pa naj jih nato ustrezno razčlenita in določita način njihovega uresničevanja. Že pri sprejemanju ustave, zlasti pa še pri pripravljanju, oblikovanju in sprejemanju zaščitne zakonodaje je potrebno uveljaviti načelo, da so v ureditev sprejete le takšne rešitve, s katerimi se strinjajo tudi same narodnosti (narodne manjšine) in v skladu s sprejetimi opredelitvami ter ustavno in zakonsko ureditvijo tudi druge *etnične skupnosti*. *V okviru možnosti je pri opredeljevanju možnih rešitev treba upoštevati zlasti predloge teh skupnosti.*
- 3.) Pri urejanju in uresničevanju pravic in položaja narodnosti (narodnih manjšin), drugih *etničnih* skupnosti in njihovih pripadnikov je potrebno uveljaviti t. i. "pozitivni koncept" njihovega urejanja, ki kot subjekte pravic opredeljujejo tako narodnostne skupnosti (kot kolektivne subjekte) kot njihove pripadnike (posameznike), hkrati pa predvideva tudi odgovornost širše družbene skupnosti

Predlogi Inštituta so bili sprejeti na okrogli mizi "Narodnost manjšina ali skupnost", ki je bila pripravljena v letu 1990. Tekst smo ponatisnili zaradi aktualnosti problematike.

ter države in njenih organov za njihovo uresničevanje in zagotavljanje. Temeljno izhodišče tega koncepta je, da manjšinske narodnostne skupnosti kot kolektivni subjekti ter njihovi pripadniki potrebujejo posebne pravice in zaščito, zato da bi lahko zagotovili njihovo družbeno enakopravnost. Za celovito uresničevanje "pozitivnega koncepta", ki se postopoma uveljavlja tudi na mednarodni ravni, je potrebno zagotoviti tako celovito uresničevanje vseh individualnih pravic in svoboščin človeka, kot tudi celovito uresničevanje vseh kolektivnih pravic posameznih kolektivnih subjektov.

2.

Ustava Republike Slovenije mora določiti in opredeliti temeljne pravice in zagotoviti enakopraven položaj narodnosti (narodnih manjšin) in drugih *etničnih* skupnosti ter njihovih pripadnikov, zato bi bilo pri dokončnem oblikovanju ustavnega besedila (glede ureditve na tem področju) potrebno upoštevati naslednje *bistvene pripombe in izhodišča*:

- 1.) Če bo preambula vsebinsko zasnovana in bo opredeljevala tudi temeljna izhodišča in opredelitve pri sprejemanju ustave, bi že v preambuli kazalo opozoriti na dejstvo, da Republika Slovenija ni zgolj enonacionalna država slovenskega naroda, ampak so njeni (enakopravni) državljani tudi pripadniki drugih narod(nost)nih skupnosti.
- 2.) Republiko Slovenijo bi kazalo opredeliti kot suvereno državo slovenskega naroda, italijanske in madžarske narodnosti (narodnih manjšin, ki avtohtono živijo) v Sloveniji in vseh njenih državljanov, ki temelji na pravici (slovenskega naroda) do samoodločbe.
- 3.) Izrecno bi bilo potrebno opredeliti odgovornost pa tudi (konkretne) obveznosti Republike Slovenije in njenih (državnih) organov in organizacij za uresničevanje in zagotavljanje pravic in položaja narodnosti (narodnih manjšin) in *etničnih* skupnosti, pa tudi odgovornost in obveznosti republike do Slovencev, ki živijo zunaj njenih meja. Pri tem ne gre le za pospeševanje stikov z matično državo ali domovino, ampak tudi za uresničevanje in varovanje vseh drugih posebnih pravic, ki jih opredeljujejo ta ustava in mednarodnopravni dokumenti.
- 4.) V zvezi z ureditvijo uradnega jezika v republiki se zastavlja vprašanje, kako urediti rabo jezikov narodnosti (narodnih manjšin) pred državnimi organi na ravni republike, še zlasti pa kako urediti vprašanje enakopravnosti jezikov narodnosti kot uradnih jezikov v republiškem parlamentu. Tako bi bilo potrebno opredeliti enakopravnost jezikov narodnosti (kot uradnih jezikov) v delu republiškega parlamenta in (vsaj nekaterih) državnih organov (npr. sodišč itd.), katerih pristojnosti se nanašajo tudi na uresničevanje pravic in položaja narodnosti in njihovih pripadnikov.

Ustava bi pri tem lahko določila možnost, da zakonodaja na določenih območjih, kjer avtohtono živijo druge *etnične* skupnosti, vsaj na posameznih področjih kot uradni jezik opredeli tudi jezik teh skupnosti.

5.) Določbo, da imajo "pripadniki narodnih manjšin" v republiki pravico do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku, bi bilo potrebno dopolniti tako, da bi bil narod(nost)nim skupnostim zagotovljen odločilen vpliv pri oblikovanju takega vzgojnega in izobraževalnega sistema, ki najbolj ustreza specifičnim interesom posamezne skupnosti ter specifični situaciji na posameznem območju. Pri tem kaže že v ustavi opredeliti, da narodnosti (narodne manjšine) lahko oblikujejo dvojezično vzgojo in izobraževanje ter vzgojo in izobraževanje v jeziku narodnosti.

6.) Dograditi kaže ustavno opredelitev posebnih pravic narodnosti (narodnih manjšin). Pri tem bi kazalo poleg izrecno navedenih italijanske in madžarske narodnosti (narodne manjšine) v ustavi določiti, da ustavni zakon lahko opredeli nekatere (posebne) pravice in (poseben) položaj drugih avtohtonih *etničnih* skupnosti na območju Republike Slovenije, zlasti pa še romske skupnosti.¹ Ustavni zakon naj bi v tem primeru določil tudi območje (ozemlje), na katerem se te posebne pravice *etničnih* skupnosti uresničujejo.

Na podlagi ustavno opredeljenih pravic bi lahko ustavni zakon, ki bi podrobneje urejal zaščito in uresničevanje pravic in položaja narodnosti (narodnih manjšin), določal način njihovega uresničevanja ter obveznosti in odgovornosti države za njihovo uresničevanje. V ustavi pa kaže - poleg pravic narodnosti (narodnih manjšin) in njihovih pripadnikov do jezika, razvoja kulturne in narodne identitete, do vzgoje in izobraževanja ter zlasti narodnostnega šolstva, poleg opredelitve njihove avtonomnosti v kulturnem, družbenem, političnem in ekonomskem življenju ter organiziranju narodnosti, poleg opredelitve posebnih pravic in možnosti za sodelovanje z matičnim narodom in državo ter za širše vključevanje v mednarodne odnose in v oblikovanje slovenske zunanje politike itd. - opredeliti načelo, da je pri urejanju in uresničevanju vseh teh pravic (nujno) potrebno upoštevati specifičen položaj in specifične interese sleherne narodnostne skupnosti. (Zaradi bistveno drugačnih okoliščin so namreč rešitve, ki so za neko skupnost najustrežnejše, popolnoma neustrezne za druge skupnosti).

Posebej je potrebno opredeliti, da del teh pravic - že na podlagi ustave - pripadniki narodnosti lahko uresničujejo tudi zunaj avtohtonega območja naselitve posamezne narodnosti. Prav tako pa je prav, da je v ustavi postavljeno načelo, da pravice narodnosti (narodnih manjšin) in v ustavnem zakonu določenih *etničnih* skupnosti niso vezane na število njihovih pripadnikov.

V ustavi je potrebno posebej opredeliti pravice narodnostnih (narodnih manjšin), do ustreznega zastopstva na vseh ravneh oblastnega in samoupravnega organiziranja v republiki. Tako naj bi bile ustrezne oblike organiziranja narodnosti (lahko kar

1 Konkretno gre - poleg romske etnične skupnosti - še za naslednje etnične skupnosti, ki živijo avtohtono na ozemlju Slovenije: Srbi (na obmejnem območju Bele krajine), Hrvati (na nekaterih obmejnih območjih), sproža pa se tudi vprašanje obstoja nemške etnične skupnosti (za katero je dolgo časa veljalo prepričanje, da v Sloveniji ne obstaja več). V zvezi s tem se utegne pojaviti tudi vprašanje, če romske etnične skupnosti kljub vsem njenim specifičnostim ne kaže opredeliti kot narodnost (narodnostno manjšino).

sedanje samoupravne in interesne skupnosti narodnosti oz. skupščine narodnosti) v zadevah, ki so povezane z uresničevanjem posebnih pravic in položaja, enakopravni zbor občinskih in regionalnih skupščin, svetov ali podobnih ustreznih organov. Izrecno bi morala biti opredeljena neposredna navzočnost predstavnikov narodnosti (narodnih manjšin) v republiškem parlamentu (državnem zboru), kjer naj bi bila opredeljena posebna vloga narodnosti pri sprejemanju zakonodaje in sklepov, ki zadevajo uresničevanje posebnih pravic in položaja teh skupnosti.

- 7.) V okviru pristojnosti republike teh njenih najvišjih (oblastnih) organov bi bilo potrebno opredeliti odgovornost za uresničevanje pravic in položaja narodnosti (narodnih manjšin) in drugih *etničnih* skupnosti v Sloveniji. Takšna določba bi bila smiselna tako pri opredeljevanju pristojnosti republiškega parlamenta (državnega zbora), pri opredeljevanju pristojnosti predsednika republike, kot tudi pri opredeljevanju pristojnosti in odgovornosti republiške vlade (še zlasti, če bo izbran parlamentarni sistem ali kakšna od kombinacij predsedniškega in parlamentarnega sistema).
- 8.) Pri sestavi republiškega parlamenta bi kazalo v ustavi opredeliti način njegovega oblikovanja (temeljna načela volilnega postopka). Pri tem bi bilo nujno potrebno zagotoviti navzočnost predstavnikov narodnosti (narodnih manjšin) in drugih v ustavnem zakonu opredeljenih *etničnih* skupnosti v republiškem parlamentu (državnem zboru).

V primeru, da bi nova ustavna ureditev uvedla enodomni parlament, bi bilo potrebno določiti, kako se vanj volijo predstavniki narodnosti (narodnih manjšin) in drugih *etničnih* skupnosti v vseh domovih, oziroma vsaj v tistih domovih, ki mora opredeliti navzočnost teh predstavnikov v parlamentu, uredila ustavni zakon in volilna zakonodaja. Pri oblikovanju volilne zakonodaje pa bi bilo potrebno upoštevati specifične pogoje in interese sleherne od teh skupnosti.

V primeru, če bo struktura novega republiškega parlamenta dvodomna ali celo večdomna, bi bila potrebna navzočnost pripadnikov narodnosti (narodnih manjšin) in drugih *etničnih* skupnosti v vseh domovih, oziroma vsaj v tistih domovih, ki bodo v okviru svoje pristojnosti sprejemali odločitve, ki zadevajo urejanje in uresničevanje (posebnih) pravic in položaja teh skupnosti in njihovih pripadnikov.

Pri tem bi zlasti v splošnem predstavniškem domu v republiškem domu v republiškem parlamentu bilo potrebno uveljaviti rešitev, po kateri bi imela sleherni narodnost (narodna manjšina), katere pravice določa republiška ustava, določeno število predstavnikov ne glede na število svojih pripadnikov (npr. od 5 do 8, glede na velikost tega doma), vsaka v ustavnem zakonu opredeljena *etnična* skupnost pa vsaj po enega predstavnika. Taka ureditev bi omogočila, da bi struktura predstavnikov narodnosti (narodnih manjšin) v parlamentu odražala tudi pluralno strukturo sleherne narodnostne skupnosti.

- 9.) Pri odločanju v republiškem parlamentu bi bilo potrebno že v ustavi opredeliti, da pri odločanju o zadevah, ki neposredno zadevajo uresničevanje pravic in položaja narodnosti (narodnih manjšin) in *etničnih* skupnosti, odločitev ne

more biti sprejeta brez sodelovanja njihovih predstavnikov. Pri tem bi bila glede varovanja in zaščite pravic in položaja narodnosti (narodnih manjšin) in *etničnih* skupnosti v republiški ustavi najbolj ustrezna rešitev, ki bi določala, da nobena tovrstna odločitev ne more biti sprejeta, če bi predstavniki narodnosti (narodnih manjšin) in *etničnih* skupnosti taki odločitvi izrecno nasprotovali. Zlasti glede urejanja in uresničevanja pravic in položaja narodnosti (narodnih manjšin) pa bi kazalo v posameznih primerih - ki naj jih opredeli ustavni zakon - uveljaviti rešitev, na podlagi katere tovrstna odločitev ne more biti sprejeta brez izrecnega soglasja predstavnikov narodnosti (narodne manjšine).

Izrecno pa bi kazalo na posameznih področjih v teh primerih predvideti asimetrični model sprejemanja odločitev, po katerem bi bila določena rešitev sicer sprejeta, vendar ne bi obvezovala tiste skupnosti ali območja, ki take odločitve noče sprejeti. Ta skupnost ali to območje lahko v skladu s svojimi interesi in ob zagotovljenih enakopravnih pogojih ob uveljavljenem asimetričnem odločanju v parlamentu posamezno področje avtonomno uredi in uresničuje.

- 10.) V primeru, če bi se uveljavil predstavniški sistem ali če bi se uveljavili izraziti elementi predsedniškega sistema (ki bi zagotavljali pomembne pristojnosti in vlogo predsedniku republike), bi kazalo poleg njegovih že predvidenih (po)svetovalnih organov oblikovati še "socialni svet", ki bi se ukvarjal s problematiko socialne države, socialnega miru ter etničnega sožitja v republiki, pri čemer naj bi imel ta svet tudi predlagalne pristojnosti v odnosu do parlamenta in izvršne oblasti. V tem svetu in tudi v ekonomskem svetu (kakršen je v gradivu že predviden) bi bilo potrebno predvideti, da določeno število članov predstavlja tudi pripadniki in predstavniki narodnosti (narodnih manjšin) in *etničnih* skupnosti, ter urediti način, kako te skupnosti predlagajo člane za ta svet. Ob tem bi kazalo predvideti tudi vlogo republiškega parlamenta, ki naj ima pravico dajanja soglasja k posameznim (kadrovskim) predlogom za oblikovanje posvetovalnih svetov.
- 11.) Glede urejanja lokalne samouprave - zlasti na ravni občin in regij - bi kazalo v ustavi izrecno opredeliti dolžnost, da je pri njihovem oblikovanju ter pri odločanju v njih, potrebno zagotoviti pravice in položaj narodnosti (narodnih manjšin), *etničnih* skupnosti in njihovih pripadnikov, ter odgovornost oblik lokalne samouprave za njihovo uresničevanje. Pri tem bi mogoče kazalo izrecno opredeliti, da na območjih, kjer (avtohtono) živijo pripadniki narodnosti (verjetno pa tudi *etničnih* skupnosti), pri odločanju o zadevah, ki se nanašajo na njihove pravice in položaj ter na uresničevanje teh pravic, oblike samoupravnega (avtonomnega) organiziranja narodnosti (in v skladu z zakonom tudi drugih *etničnih* skupnosti) sodelujejo kot enakopravni zbori pri odločanju v občinskih in regionalnih skupščinah, svetih, oziroma ustreznih organih oblastnega odločanja v okviru pristojnosti občin ali drugih oblik lokalne samouprave.
- 12.) Ko gre za opravljanje določenih zadev in pristojnosti, ki se nanašajo na uresničevanje pravic in položaja narodnosti (narodnih manjšin) ali *etničnih*

skupnosti, ki so v izvorni pristojnosti lokalne samouprave ali, ki jih na lokalno samoupravo s pooblastilom prenese republika (pristojni republiški organi), je poleg izvornih sredstev občine (in drugih oblik lokalne samouprave) potrebno opredeliti tudi odgovornost republike za opravljanje in financiranje teh dejavnosti.

- 13.) Ob tem, ko je predviden organ (nekakšen "ombudsman") za varovanje človekovih pravic, ki so opredeljene v ustavi, bi kazalo predvideti tudi poseben organ, ki bi skrbel za uresničevanje in varstvo pravic in položaja narodnosti (in etničnih skupnosti), pri čemer bi obveznost njegovega oblikovanja kazalo določiti že v sami republiški ustavi.
- 14.) V primeru kršenja temeljnih človekovih pravic in svoboščin (opredeljenih v ustavi ali v mednarodnopravnih aktih) bi kazalo na zadnji stopnji (instanci), ko so izčrpane vse pravne poti v notranjem pravnem sistemu, izrecno opredeliti pristojnost mednarodne jurisdikcije - mednarodnega sodišča (komisije) za človekove pravice, ki jo sicer opredeljuje fakultativni protokol k mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah.

3.

Na okrogli mizi je bilo sklenjeno, naj se Ustavni komisiji Skupščine Republike Slovenije predlaga, naj na svoje seje kot zunanjega strokovnjaka vabi tudi dipl. pravnika, sodnika Ferencja HAJOSA, ki bi s svojim sodelovanjem lahko prispeval k oblikovanju ustreznih normativnih rešitev glede ureditve pravic in položaja narodnosti (narodnih manjšin).

4.

Glede terminoloških nejasnosti pri rabi pojmov "narodnost" (ki predstavlja po sedaj veljavni ustavi in zakonodaji uveljavljen pojem), "narod(nost)na manjšina" (ki je najbolj uveljavljen v svetu) in "narod(nost)na skupnost" je mogoče ugotoviti, da ta okrogla miza dilem ni razrešila.

Precejšnje soglasje je, da je pojem "narodnost" zaradi svoje večpomenskosti, neuveljavljenosti v svetu (v tem pomenu), pa tudi zaradi svoje ideološke obremenjenosti (ki je povezana z njegovim izvorom) dokaj neprimeren, čeprav se še vedno uporablja - zlasti v vsakdanji rabi in med pripadniki teh skupnosti.

Pojem "narod(nost)na manjšina", ki je najširše uveljavljen tudi v svetu, je vezan na obstoj nacionalnih držav in na objektivno dejstvo, da v teh državah živijo tudi narodne skupnosti, ki s statističnega gledišča predstavljajo manjšinske skupnosti. Pri tem se kot dodatni pogoj za obstoj "narodne manjšine" navadno navaja obstoj matičnega naroda in njegove države (najpogosteje kot sosednje države državi, v kateri "narodna manjšina" živi). Ta izraz sam po sebi - kot opis statističnega dejstva - ne bi bil sporen; vendar pa po mnenju mnogih (med njimi tudi nekaterih pripadnikov samih manjšinskih skupnosti) zaradi družbenega vrednotenja in statusa raznovrstnih manjšin, ki večinoma (tudi v demokratičnih sistemih) ne morejo ustrezno uveljaviti svojih specifičnih interesov (najpogosteje povezanih z

ohranjanjem in razvijanjem identitete manjšinske skupnosti) in svojega - načelno - enakopravnega položaja, ta pojem ni ustrezen, ker s svojo dejansko družbeno vsebino izraža podrejen položaj manjšinskih skupnosti.

Pojem "narod(nost)na manjšina" pa kaže uporabljati v mednarodnih strokovnih in tudi političnih komunikacijah, da ne bi prihajalo do nesporazumov in napačnega razumevanja vsebine pojmov, saj se drugi pojmi (še?) niso uveljavili. Pri tem kaže opozoriti na dejstvo, da za označevanje vseh manjšinskih skupnosti, ki se oblikujejo v posameznih družbah na etnični podlagi, v svetu pogosto uporabljajo pojem "*etnične skupnosti*" (ki v tej rabi zajema tudi "narodnostne manjšine").

Pojem "narod(nost)na skupnost" se prav tako uveljavlja za označevanje manjšinskih *etničnih* skupnosti, ki živijo v posamezni državi. Gre za pojem, ki naj bi izrecno poudarjal kolektivno naravo teh subjektov in njihovo enakopravnost v družbenih procesih, in ki ga včasih povezujejo z uveljavljanjem t. i. "pozitivnega koncepta" urejanja pravic in položaja teh skupnosti. Ta pojem se uveljavlja tudi med pripadniki posameznih manjšinskih skupnosti, na katero se nanaša (npr. italijanska in madžarska narodnostna skupnost v Sloveniji), ali pa naj bi se vsaj navedlo, da gre za manjšinske narodnostne skupnosti v posamezni državi.

Peter Klinar

ROMI MED REVŠČINO IN ETNIČNO DEPRIVILEGIRANOSTJO

Sociološke raziskave Romov kaže osredotočiti na povezanost njihovega nizkega socialnega položaja s položajem izrazito deprivilegirane etnične manjšine. Pridobljene in določene socialne in pripisane etnične linije se prekrivajo. Rome uvrščamo med pripadnike najnižjih socialnih slojev, ki jih prizadeva revščina, hkrati pa tudi med etnične manjšine, uvrščene na dno etnične stratifikacijske strukture. Romsko revščino je tako mogoče povezati z njihovim prirojenim etničnim statusom.

Socialni status Romov

Socialni status Romov je zrazito nižji od socialnega statusa večinskega prebivalstva, kakor tudi od socialnega položaja drugih etničnih manjšin, tako da jih uvrščamo med izrazito socialno ogrožene marginalne skupine. Gornja ugotovitev velja za splošni socialni status, kakor tudi za posebne socialne statuse kot so: materialni, izobrazbeno-kvalifikacijski, poklicni, prestižni posebni socialni statusi. Očitno je, da Romi ne razpolagajo z družbeno močjo, zaradi njihove ne vključenosti v ekonomske in politične institucije, kar pomeni, da nimajo skoraj nikakršne pogajalske moči na tržišču dela in pluralističnega političnega tekmovanja.

Romi so notranje razslojeni, vendar za veliko večino velja, da so na dnu socialne stratifikacijske strukture in po načinu življenja predstavljajo tipično marginalno kategorijo, ki jo moremo uvrstiti med pojavne oblike deprivilegirane podrazreda. Mobilnostne možnosti Romov, da se izvlečejo iz podrazreda, ali marginalne stratifikacijske strukture so izjemno omejene zaradi kongruence vseh njihovih posebnih, najnižje razvrščenih socialnih statusov, kakor tudi zaradi skladnosti stratifikacijskega in etničnega statusa, dopolnjenega z rasno diskriminacijo in obsežno razširjenostjo negativnih predsodkov in stereotipov, ki jih prizadevajo.¹

Za podrazred, ali subproletariat velja, da se vanj uvrščajo različne kategorije, ki živijo v revščini, so ali nezaposlene, ali občasno zaposlene, ali pa so za delo nesposobne. So zunaj formalnega ekonomskega dogajanja in trajno marginal-

1 A Mitrović: Društveni položaj Roma u SR Srbiji, doktorska disertacija, FSPN, Ljubljana, 1988, str. 127-278

izirane in deprivirane ter odvisne od skrbstvenih dejavnosti socialne države. Prizadevajo jih bedne stanovanjske razmere, nepismenost ali nizka izobrazba, neurejene družinske razmere in vključenost v procese socialne patologije. Skladnost vseh posebnih socialnih statusov na najnižji ravni in neprisotnost možnosti socialne mobilnosti pojasnjuje krožni tok dejstev, ki določajo takšno njihovo socialno strukturo in njeno nespremenljivost. Rojstvo in bivanje v getoiziranem romskem okolju in ne vključevanje v osnovno šolanje s pomanjkljivim, ali nezadostnim jezikovnim znanjem, slabo fizično zmogljivostjo ipd., jim onemogoča pridobitev zaposlitve. Družbena ne vključenost in neinformiranost jim povzročata vsakodnevne težave, redke možnosti ne izkoristijo tudi zato, ker ne poznajo postopkov, kar vse jih potiska v pojave socialne dezorganizacije, pa tudi socialne patologije.

Romska marginalnost je vidna v njihovem bivanju v bednih romskih naseljih, do katerih pogosto ne segajo intervencije javnih služb. Niso vključeni v družbeno dogajanje in ne sodelujejo v institucijah, kar pomeni, da so zunaj glavnih družbenih tokov. So razbiti, med seboj nepovezani in neorganizirani ter ne vključeni v obstoječe politične in sindikalne organizacije. Največ posla imajo z njimi javne službe prisile - policija in socialne službe, ki pa celovitih problemov njihove marginalizacije ne morejo reševati. Obravnavani so predvsem kot problem, ki ga je treba brzdati, ne pa reševati pri koreninah.

Marginalne skupine podrazredov so izrazito odvisne od javnih državnih intervencij in nudenja pomoči. Ker manj prispevajo in nekaj dobivajo, imajo status klijenta pod patronažo. Drugi določajo kaj je zanje dobro ali slabo, morajo vzeti tisto, kar se jim da, četudi jim ne ustreza, nimajo možnosti izbora kje živeti in kaj delati. Razmere Romov kažejo na njihovo absolutno odvisnost od države in javnih služb, na usodo čakajo v čakalnicah za pomoč in prepiranje zanjo. Nimajo možnosti ustvarjati pozitivne podobe o sebi v zvezi s preizkusi alternativnih stališč.²

Revščina

Razglabljanja o socialnem statusu Romov nas pripeljejo do ugotovitve, da živijo v revščini, čeprav se uradne ocene tega izraza izogibajo. Iz opredelitve revščine sledi, da primarne, eksistenčne potrebe ostajajo nezadovoljene, ali pa da so zadovoljene pod standardno ravno. Med te potrebe se prištevajo temeljne eksistenčne in kulturne potrebe (fizične, izobraževalne, zdravstvene, komunikacijske), kar kaže na nizko kvaliteto življenja, zaradi katere so prizadeti zdravje, fizična sposobnost, življenska doba, kvaliteta prostega časa, socialna varnost ipd. prebivalcev, ki živijo v revščini. Sredstva, ki so jim na voljo jim ne zagotavljajo normalne fizične reprodukcije.

Pri raziskovanju revščine, ki zadeva Rome, je treba izhajati iz naslednje tipologije revščine: Ker je revščina družbeno sprejemljiv pojav kaže upoštevati relativno revščino.

2 P.Saunders: Social Class and Stratification, Rontledge, London, 1990, str. 118 - 124. M. R. Tiedman: Free to Choose, London, Secher, Warburg 1980, str. 149

Gre za takšno relativno deprivacijo, onemogočanje zadovoljevanja osnovnih potreb, zaostajanje za uveljavljenimi povprečnimi standardi, ki izločajo Rome od običajnih načinov življenja. Običajne dejavnosti so jim nedostopne in ne morejo se vključiti v običajna družbena dogajanja.

Z relativno revščino so povezani subjektivni občutki o revščini (subjektivna revščina), ki so giblivi. So kategorije, ki se zavedajo bednih razmer, v katerih živijo, najdemo pa tudi kategorije, kjer je to zavedanje manj izraženo. Zavedanje lastne revščine je pomembno za mobilizacijo prizadetih posameznikov, za njihovo akcijsko delovanje naperjeno v spreminjanje razmer marginalnosti in deprivacije. Pri Romih, ki živijo dokaj izolirano v svojih getih, zavedanje o lastni revščini ni očitno, za kar govorijo njihova akcijska nedejavnost, neorganiziranost in prepuščanje urejanja romskih problemov državnim in drugim dejavnikom zunaj njihovega okolja.

Romsko revščino štejemo med trajen in kroničen pojav. Že iz pojasnjevanja krožnega toka dejstev, ki določajo podrazredno, marginalno strukturo Romov in njihovo nemobilnost sledi, da gre za povratne sprege ali začarani krog, zaradi česar se revščina prenaša na nove generacije in ne kažejo se izhodi iz takšnih razmer. Krožni tok revščine določajo - kot smo že omenili - bivanje v romskem okolju, neizobraženost, slabo fizično stanje, nezaposlenost, družbena ne vključenost, socialna dezorganizacija in patologija. Gre za kumulacijo negativnih dejavnikov, ki opredeljujejo revščino kot trajen, trdovraten, generacijsko prenosljiv in akuten pojav.

Pri iskanju tipov romske revščine je treba poudariti, da temelji ta vrsta revščine na objektivnih temeljih in, da jo je mogoče označiti za strukturalno revščino. Vedenje Romov je reakcija na objektivno določene, neprosto voljne, torej prisilne razmere, v katerih živijo. So nemočni v zvezi z uresničevanjem širše uveljavljenih vrednot. Romska revščina je zasidrana v konkretnih družbenih strukturah, je torej primarno objektivni pojav in je le sekundarno zasnovana na specifični subkulturi revščine. Točne so ugotovitve, po katerih je stara, tradicionalna revščina, med katero sodi tudi romska, zasnovana na strukturalnih determinantah in, da je šele pri pojavih nove revščine, ki nastajajo zaradi sodobnih dezintegracijskih družbenih procesov iskati večji pomen kulturnih determinant. Med značilnostmi subkulture revščine se navajajo naslednje značilnosti: marginalnost, brezizhodnost, odvisnost, podrejenost, manj vrednost, lenoba, nepodjetnost, resignacija, fatalizem, usmerjenost v sedanost, ne vključenost v družbene institucije ipd. Subkultura revščine izhaja iz domneve, da je ta subkultura značilna za posebne kategorije revnih, ki jo podedujejo z načinom svojega življenja. Vedenje teh kategorij določa subkultura revščine, zaradi katere se kategorije revnih nenehno reproducirajo, ne pa njihova reakcija do objektivnih razmer, v katerih živijo. Kritične ocene subkulture revščine ugotavljajo, da je kultura kategorij vendarle bolj pestra in da je težko najti skupnosti revnih z naštetimi karakteristikami subkulture revščine. Raziskave kažejo, da se skupnosti revnih tudi že samoorganizirajo, da zagotavljajo samopomoč in participacijo svojih pripadnikov na lokalni ravni. Kritiki tudi opozarjajo, da pri kategorijah revnih ni mogoče najti razvite kulturne identitete, kar govori bolj za obstoj socialnih agregatov revnih, kot pa za njihovo skupinsko oblikovanje. Utemeljeno se zastavlja vprašanje trajnejšega obstoja subkulture revščine v primeru, če bi se objektivne razmere revnih bistveno spremenile.

Omenjeni kritični pomisleki o odločilnem pomenu subkulture revnih na njihovo ravnanje utemeljujejo stališča, da je subkulturo revščine treba šteti za sekundarni dejavnik, objektivne življenske razmere pa za primarni dejavnik vedenja revnih. Kategorije revnih torej reagirajo na objektivne razmere njihovega bivanja. Revni prevladujočih družbenih vrednot, ki jih sprejemajo, ne morejo uresničiti. Subkultura revščine obstoja vzporedno s prevladujočimi vrednotami, je pa manj pomembna od temeljnih vrednot in kulture. Njen pomen je v tem, da more ovirati spremembe ravnanja revnih v primeru, če se objektivne razmere začnejo spreminjati, kar še posebej velja za kategorije, ki dolgotrajnejše obdobje živijo v revščini, kar velja za Rome, pri katerih se s težavo in počasi spreminjajo navade subkulture revščine. Fatalistična subkultura ne deluje mobilizacijsko v smeri radikalnejših sprememb. Nikakor pa subkulture revščine ni mogoče sprejeti za temeljni izvor ravnanja revnih, saj bi to pomenilo, da so posamezniki sami krivi za svojo revščino.

Raziskave o Romski revščini kaže usmerjati tudi v proučevanja družbenega (ne)priznanja revščine. Romska revščina je s strani družbe le deloma priznana. Socialno pomoč ne dobivajo vsi, ki so pomoči potrebni, ampak pogosto le njihov manjši del. Velik del Romov sodi med kategorije, ki jih prizadevajo pojavi nepriznane revščine. Kriteriji za določanje socialne ogroženosti so različni in spremenljivi, zaradi tega večina Romov ne uspe zadostiti zahtevam kriterijev za pridobitev družbeno priznanega statusa revščine. Kategorija Romov s priznanim statusom revščine je odvisna od socialne pomoči, kategorija z nepriznanim statusom revščine pa životari in njeno preživetje je odvisno od lastne iznajdljivosti. Priznana revščina je identična z delno regulirano revščino, dočim je nepriznana revščina pojav neregulirane revščine.

Revščina ima določene funkcije za kategorije nerevnih. Zaradi tega preseneča, da pri romski revščini obstojajo visoki deleži kategorij, ki jih zadevajo pojavi nepriznane in neregulirane revščine. Z romskimi problemi in njihovo revščino se profesionalno ukvarjajo socialne službe, šole, zaposlovalci, cerkve, policija, raziskovalci ipd., kar pomeni, da predstavljajo predmet poklicnega delovanja. Ker Romi občasno prevzemajo nekatera družbeno nizko ovrednotena delovna opravila, s tem omogočajo socialno mobilnost navzgor kategorijam manj revnih prebivancev.³

Reševanje romske revščine

Reševanje romske revščine ni učinkovito. Na to zapleteno vprašanje se brez temeljitejše raziskave ne da odgovoriti, pri čemer bi bilo potrebno upoštevati navedene tipe revščine, ki zadevajo Rome.

3 P. Townsend ed.: The Concept of Poverty, Heinemann, London 1970.

- V. Rus: Revščina in socialna politika, Teorija in praksa 12/90, str. 1419 - 1428.

- M. Haralambos: Uvod u sociologiju, Globus Zagreb, Ljubljana 1988, str. 141 - 146.

- A. Mitrović: Društveni položaj Roma u SR Srbiji, Ljubljana 1988, str. 10 - 62.

- P. Saunders: Social Class and Stratification, London 1990, str. 124.

Problemi romske revščine se poizkušajo reševati na individualni ravni in to na način, da naj bi Romi postopno prevzeli uveljavljene načine življenja, kar z drugimi besedami pomeni predvsem nevtralizacijo učinkov kulture revščine. Posamezni Romi naj bi se izobrazili, zaposlili in začeli živeti v urbaniziranih okoljih. Država nudi materialno pomoč, deležni so storitev socialnih delavcev, navajajo se na samoorganiziranje in samopomoč. Pri tem se uveljavljajo tudi metode pozitivne diskriminacije Romov, ko so deležni brezplačnih storitev, da se nanje privadijo, zniževanja zahtevnosti šolskih standardov, da vsaj nekateri lahko sledijo osnovnošolskemu izobraževanju, določanja posebnih blažjih kriterijev pri zaposlovanju ipd. S pojavi pozitivne diskriminacije na individualni ravni prihaja do problemov. Posamezni Romi, ki pridobijo izobrazbo in se zaposlijo, se v veliki meri izločijo iz romskih skupnosti, ki tako nenehno občutijo pomanjkanje kvalitetnejših organizatorjev in voditeljev iz lastnih vrst.

Očitno je, da se romska revščina rešuje necelovito, ob premajhnem upoštevanju objektivnih strukturnih razmer revščine, kar zahteva korenitejše posege v smeri družbenih strukturalnih sprememb. Zdi se, da časi uveljavljanja tržnih razmer, omenjenih socialnih funkcij države, ekonomske krize z veliko nezaposlenostjo, niso ugodni za reševanje razmer marginalnih skupin, ki živijo v revščini, še posebej tistih, ki so neorganizirane, zunaj družbenih institucij in organizacij, kar pomeni, da se kaže velika nevarnost, da bodo njihove potrebe in interesi prezrti.

Razlog za počasno in neučinkovito reševanje romske revščine je v povezanosti njihovega najnižjega socialnega statusa z marginalnim statusom, poudarjeno deprivilegirane etnične manjšine. Prekrivanje razredno stratifikacijskih in etničnih linij na najnižji ravni onemogoča mobilizacijo Romov za spreminjanje svojega statusa in za pretrganje povezav med socialnim in etničnim statusom. Z njihovimi problemi se ukvarjajo drugi, ki jim vsiljujejo rešitve, potiskajo Rome v odvisnost, onemogočajo lastno kontrolo nad svojo usodo in jemljejo minimalno dostojanstvo ter možnosti uveljavljanja svojih vrednot, kulture ter izbiranja odločitev in sprejemanja odločitev o prioritetah, ki zadevajo načine njihovega življenja. Kritična ost je naperjena proti vsiljenim reševanjem romskih problemov, ki prihajajo od institucij večine brez sodelovanja z romsko manjšino. To kritiko seveda ni mogoče razumeti, da je večinska družba razbremenjena pri reševanju problemov romske manjšine.⁴

Romi deprivilegirana etnična manjšina

Nobenega dvoma ni, da se Romi uvrščajo v etnično manjšino, ki je najnižje uvrščena v hierarhični strukturi etnične stratifikacije. Zadevajo jih procesi diskriminacije, segregacije, etnične distance, socialne dezorganizacije in patologije. Z večinskimi prebivalstvom in drugimi etničnimi manjšinami so v konfliktnih

4 - M. Haralambos: *Uvod u sociologiju*, Zagreb, 1989, str. 162 - 171.

- V. Rus: *Revščina in socialna politika*, TiP 12/90, str. 1419 - 1428

- P. Saunders: *Social Class and Stratification*, London 1990, str. 124 - 127.

odnosih in odnosih nasprotovanja (predsodki, stereotipi). Vsi ti procesi, ki odsevajo na njihovo etnično deprivilegiranost, temeljijo na etničnih in rasnih značilnostih Romov, njihov družbeni položaj v veliki meri determinira prirojeni etnični položaj.

Kongruenca vseh posebnih socialnih statusov in kongruenca med socialnim in etničnim statusom Romov onemogočata preseganje pasivnosti in mobilizacijo v zvezi z uveljavljanjem razvojnih sprememb.

Romi zaradi vplivanja njihovega prirojenega etničnega statusa na socialni status ne dosegajo tistih pojavov družbene enakosti, ki se vse bolj uveljavljajo v sodobnem svetu. Gre za nedoseganje enakih možnosti (npr. vključevanje v izobraževalni sistem), kar pomeni, da družbeni položaj Romov v bistvu ne določajo osebni dosežki. prav tako Romi niso deležni enakosti pogojev. Pri svojem štartu v družbenem življenju so prizadeti, ker ne morejo pridobiti potrebnega kulturnega kapitala in si zagotoviti uresničevanje minimalnih pravic (socialno-ekonomskih), ki zagotavljajo enakost pogojev.⁵

Etnične skupine Romov so heterogene, čeprav že dalj časa živijo v isti globalni družbi. Procesi njihove etnogeneze so zapleteni, ko ohranjajo nekatere kulturne elemente in sprejemajo elemente kulture emigrantskih okolij in trajnejših imigrantskih okolij. Za njihovo etnogenezo so značilni nekakšni obrtni procesi akulturacije, ko doživljajo omenjeno notranjo akulturacijo, ne pa tudi hkrati zunanji pojavnih oblik akulturacije. Notranje oblike akulturacije, prevzemanje elementov kultur, jezika, religije, dominantnega okolja, nastajajo pred zunanjimi oblikami akulturacije, saj hkrati ohranjajo svoj, navzven viden način življenja.⁶

Življenje v getih in vsi naštetih procesi, ki so pogojeni z deprivilegiranim manjšinskim statusom Romov, jih alienirajo od dominantne večinske družbe. Hkrati doživljajo razširjene pojave socialne anomije s kulturnimi šoki, ko začnajo počasne spremembe ob prehodih Romov iz nomadskega načina življenja v stalno naseljenost, odhajanja iz segregata v prostorsko razpršenost, prehajanja iz vaškega getoiziranega naselja v primestno naselje ipd.

Romska etnična manjšina počasi in postopno razvija svoje skupinske značilnosti. Lahko jo označimo za etnično kategorijo, ki se počasi preoblikuje iz socialnega etničnega agregata v etnično skupino. Medtem, ko so njene pripisane, podedovane etnične karakteristike povsem razvidne in izražajo etnično pluralnost, pa skupinske značilnosti šele nastanejo. Pri Romih začnajo procesi razvijanja identitete, zavedanja pripadnosti, utrjevanja skupnih vrednot, kar ni enostaven proces zaradi že omenjenih zapletenih procesov romske etnizacije in njihove etnične različnosti v okvirih iste globalne družbe. Začenjajo se razvijati pogostejši in intenzivnejši trajnejši odnosi med Romi, znotraj etničnih kategorij Romov in med njimi, z uveljavljanjem socialnih mrež, kar kaže na prebujanje zavesti o skupnih interesih in na izražanje potrebe po uveljavljanju notranje solidarnosti. Najstajanje romskih organizacij, ki koordinirajo dejavnost in obetajo večjo učinkovitost delovanja etnične manjšine,

5 B. Turner: Equality, Ellis Horwood, Tavistock Publ., London 1986, str. 34 - 36.

6 - A. Weinstock: Acculturation and Occupation, Martihus Nijhoff, The Hague 1969, str. 50

- P. Kliner: Mednarodne migracije, Obzorja, Maribor 1976, str. 147 - 151.

- A. Mitrovič: Položaj Roma u RS Srbiji

štejemo med argumente za trditev o postopnosti prehajanja Romov od etnične kategorije proti etnični skupini. Skupne cilje Romi težje ustvarjajo zaradi nezadostno razvitih komunikacij med različnimi etničnimi kategorijami Romov v isti družbi. Znotraj svojih, pogosto getoiziranih etničnih skupnosti pa se uveljavljajo neposredni odnosi, rodovne, družinske socialne mreže.

Romske manjšine so torej na prehodu od etničnih kategorij k etničnim skupinam, ali drugače rečeno so etnične skupine v nastajanju, ki še niso povsem razvile svoje etnične identitete in organizacije.⁷

Nekatera izhodišča za reševanje romskih problemov

Zastavlja se pomembno teoretično in praktično vprašanje kako reševati romsko problematiko. Odgovor na to vprašanje bi zahteval pripravo celovitih, pa tudi alternativnih predlogov. Naši odgovori bodo le delni in bodo zadevali le nekatere vidike problemov, ki smo jih imeli v predhodni analizi romskih razmer.

1. Razvoj romskih etničnih skupnosti: Uveljavljanje in delovanje romskih skupnosti ima v zvezi z reševanjem romskih problemov večstranski pomen. Razvoj romskih etničnih skupnosti si je mogoče zamisliti v dveh smereh: z elementi klasičnih skupnosti, tradicionalnih družb in z elementi modernejših družb. Tako bi romske skupnosti urejevale notranje primarne odnose z emocionalnimi vezmi in nehierarhičnimi odnosi ter širile neformalne dejavnosti in socialne mreže. Utrjevanje elementov družbene skupnosti bi utrjevalo notranjo romsko etnično identiteto in s tem pospeševalo prehod od agregatnih do skupinskih vezi. Hkrati pa romsko etnično skupnost kaže posodabljanje z uvajanjem elementov modernih družb v smislu uveljavljanja formalnih organizacijskih in institucionaliziranih struktur, kar je prav tako pomembno za razvoj skupinskih značilnosti Romov. Brez modernizacije romskih skupnosti si ni mogoče predstavljati bolj učinkovitega razvoja odnosov teh skupnosti, s strukturami zunanjega okolja, odnosno socialnega sistema. Modernizacija skupnosti je tudi pogoj za učinkovitejše opravljanje temeljnih funkcij etničnih romskih skupnosti v zvezi z zadovoljevanjem primarnih potreb Romov, preseganjem raznoterih vidikov njihove revščine, ohranjanjem in razvijanjem etničnosti, kulturnih

7 G. Lapassade: *Gruppen, Organisationen, Institutionen*, Klett, Stuttgart 1972, str.55 - 62.
G. Homans: *Theorie der soziale Gruppen*, West-deutscher Verlag, Koeln, Opladen 1965.
R. Jackson: *Ethnicity*, v G. Sartori: *Social Science Concepts*, Sage, London 1984, str. 205 - 233.

8 - P.Klinar: *Imigrantske etnične skupnosti v sodobnih razmerah*, Nova revija, 107/90, str. 429-444.
-F. Toennies: *Zajednica i društvo*, v: T.Parsons Idr.: *Teorije o društvu*, V.Karadžić,Beograd 1969, str. 184-193.
-J.Rex Idr. ed: *Immigrant Associations in Europe*, Gower, Aldershot 1987.

značilnosti Romov, povezovanjem z drugimi etničnimi romskimi skupnostmi ter njihovim vključevanjem v širšo družbo. Funkcije romskih etničnih skupnosti so obsežne: socialno ekonomske, kulturne, izobrazbene, informacijsko komunikacijske, politične ipd.⁸

Sklenemo lahko, da bi razvoj etničnih romskih skupnosti v obrazloženi smeri potemtakem prispeval k pospešenemu oblikovanju Romov kot etničnih skupin, jih povezoval med seboj in s širšo družbo, hkrati pa tudi pripomogel k temu, da bi Romi postajali bolj samostojni, avtonomni in manj odvisni od dominantne večinske družbe, državnih institucij. S tem bi se otesli paternalizma nad seboj in se umikali iz tipičnih klientskih, podrejenih odnosov, značilnih za marginalne manjšine. Opisani razvoj romskih skupnosti bi še prispeval k obstoju in razvoju specifičnih kulturnih značilnosti in etničnih tradicionalnih dejavnosti Romov. Zdi se, da tudi ne bi bil brez pomena za reševanje romske revščine (še posebej njenega trajnega in kroničnega značaja, kakor tudi za preseganje deprivilegirane etnično-manjšinskega statusa Romov.

2. Uveljavljanje procesov adaptacijske akulturacije: Če marginalne etnične skupine skušajo ohraniti svojo kulturo, potem mora dominantna večinska družba opustiti asimilacijske pritiske in jih nadomestiti s procesi etničnega pluralizma, kar pomeni, da se etnične manjšine prilagajajo na prevladujoče razmere, sprejemajo tudi elemente dominantne kulture, hkrati pa ne opuščajo svojo izvorno kulturo, ki jo večina tolerira. Marginalna manjšina, če se hoče vključevati v širšo družbo se pa mora seznaniti z večinsko, prevladujočo kulturo in prevzeti nekatere njene elemente (znanje jezika), kar ji zagotavlja vključevanje v družbene institucije in možnosti socialne promocije. Povezavo procesov pluralistične adaptacije in akulturacije označujemo za proces adaptacijske akulturacije. Ta proces ne ogroža etnične identitete manjšin, hkrati pa jim omogoča vključevanje v širšo družbo in predstavlja sodobno alternativo asimilaciji, ali segregaciji manjšin.⁹

Zavedati se je treba, da je proces adaptacijske akulturacije pri Romih težko uresničljiv. Njihova kultura velja v dominantno večinskih okoljih za manj razvito in tujo, tako da bo težko prevladati etnocentrizme in ksenofobijo ter uveljaviti toleranten odnos večine do nje. Romi živijo prostorsko razpršeno, so maloštevilčni in etnično različni, kar bo zahtevalo veliko naporov za ohranjanje in razvijanje njihove kulture. Proces asimilacije so za Rome vabljivi - čeprav težko dosegljivi - ker jim predstavljajo pogosto edino pot za izhod iz revščine. Preje opisani procesi utrjevanja etničnih romskih skupnosti utegnejo pospeševalno vplivati na ohranjanje in razvijanje romske kulture. Ni pa nobenega dvoma, da si brez akulturacije Romov ni mogoče predstavljati njihovega vključevanja v širšo družbo in odpiranje možnosti za socialno promocijo v njej. Je pa adaptacijska akulturacija, ki temelji na ohranjanju izvorne etničnosti, torej na etničnem pluralizmu, pomembna tudi za

9 - P.Klinar: Through Adaptational Acculturation to the Integration of Second Generation of Immigrants, UNESCO International Conference on the Socio Cultural and Linguistic Integration of Children of Migrant, Bled, 7-11 June 1989

preseganje dosedanjih procesov obrnjene akulturacije, razširjene med Romi. Pričakovati je namreč mogoče, da bo adaptacijska akulturacija spreminjala navzven vidne načine življenja Romov in hkrati izražala večjo skladnost in vzporednost med notranjimi in zunanji pojavnimi oblikami akulturacije.

3. Preseganje statusa etnične deprivilegirane manjšine: Že procesi adaptacijske akulturacije, ki temeljijo na etničnem pluralizmu nakazujejo omejevanje pojavov etnične stratifikacije in etnične neenakosti, ki delijo etnične skupine na privilegirane večine in deprivilegirane manjšine. Preseganje etnične stratifikacije pomeni, da etnične razlike izgubijo svoj vertikalni, stratifikacijski značaj in, da izražajo le horizontalne razlike, ki ne vplivajo na socialni status. To preseganje lahko označimo za odpravljanje pomena prirojenega, pripisanega statusa in za njegovo nadomeščanje s pridobljenim socialnim statusom. V bistvu gre za uveljavljanje procesov etnične enakosti in enakopravnosti, brez katerih ni mogoče zagotoviti sodobne enakosti možnosti in enakosti pogojev.¹⁰
4. Prekinitev kongruence med položajem etnične deprivilegirane manjšine in marginalne socialne manjšine: Aktiviranje Romov, njihovo samoorganiziranje v okvirih svojih etničnih skupnosti, uveljavljanje etničnega pluralizma z adaptacijsko akulturacijo in preseganje statusa etnične deprivilegirane manjšine so procesi, ki vodijo do pretrganja kongruence med etničnimi in socialno-stratifikacijskimi linijami, ali do izločitve vpliva nizkega prirojenega etničnega statusa na nizek socialni status. Povezanost obeh nizkih statusov je s tem pretrgana. Vedeti je namreč treba, da nizek prirojeni etnični status znižuje pridobljeni socialni status in otežkoča, ali onemogoča socialno vertikalno mobilnost navzgor. Ta pojav označujemo za pozicijsko statusno inkongruenco. Izločanje pojavov etnične stratifikacije, to je deprivilegirani v etnični stratifikaciji nizko uvrščenih etničnih manjšin, odpira etničnim manjšinam kanale vertikalne mobilnosti.¹¹

Prekinitev kongruence med položajem etnične deprivilegirane manjšine in marginalne socialne manjšine, si je mogoče predstavljati še na drugačen način. Možnosti spreminjanja se kažejo tudi takrat, ko pride do inkongruence med etničnim in socialnim statusom manjšine. To bi pomenilo, da posamezniki s težavami začenjajo napredovati po lestvici socialne mobilnosti kljub oviram, ki prihajajo od nizkega prirojenega etničnega statusa. Nizek etnični in višji socialni status sta v medsebojni inkongruenci. Takšna pozicijska inkongruenca pa že odseva procese mobilnosti. Pri Romih si ni mogoče predstavljati njihove socialne promocije v primeru kongruence njihovega prirojenega nizkega etničnega statusa in nizkega pridobljenega socialnega statusa. Izhodi proti mobilnosti so le v inkongruenci med obema statusoma, predvsem pa v prekinitvi njune skladnosti s pridobivanjem etnične enakosti, odpravljanjem etnične stratifikacije in razvrščanja Romov na najnižjo raven deprivilegirane etnične manjšine.

10 - P.Klinar: Nacionalno vprašanje v dobi (post) moderne, Družboslovne razprave 8/1989, str. 149-154

11 -K.Svalastoga: Social Differentiations, D.McKay, New York 1965, str.59-66.

5. Prekinitve kongruence posebnih socialnih statusov in uveljavljanje pozicijske statusne inkongruence: Skladnost vseh posebnih statusov na najnižji ravni onemogoča spreminjanje socialnega položaja marginalnih socialnih manjšin. Šele inkongruenca med posebnimi socialnimi statusi, ki jo označujemo za pozicijsko statusno inkongruenco, ustvarja možnosti za napredovanje socialnih manjšin. Ko na primer posamezniki znotraj manjšin začnejo pridobivati izobrazbo in si zvišujejo posebni izobrazbeni status, se začnajo zavedati svojega nizkega socialnega statusa in takrat začnejo prizadevanja za spremembo drugih posebnih socialnih statusov (ekonomskega, prestižnega, družbenega položaja, ki zadeva družbeno moč ipd.). Inkongruenca med posebnimi pridobljenimi socialnimi statusi tudi ni brez pomena za aktivnosti etnične manjšine, ki težijo k spremembam deprivilegiranega etnično-manjšinskega statusa.¹² Te ugotovitve veljajo tudi za Rome.
6. Priznanje Romov statusa etnične manjšine (etnične skupnosti) in ustreznih posebnih pravic: Dosedanji predlogi za reševanje romskih problemov izzvenijo v formuliranju predloga, da se Romom prizna status etnične manjšine. Zavze-manje za razvoj romskih etničnih skupnosti, uveljavljanje procesov adaptacijske akulturacije in doseganja etnične enakosti s prekinitvijo skladnosti med etnično in socialno deprivilegiranostjo ter podrejenostjo, kaže na to, da je Romom potrebno priznati pravice, ki so predvidene za druge etnične manjšine. Romom je potrebno priznati pravice, da lahko izražajo in gojijo svojo kulturo, uporabljajo svoj jezik in ustanavljajo v ta namen svoje organizacije. Priznati jim je treba pravico, da razvijajo svoje gospodarske, informacijske in izobraževalne dejavnosti. Romom kot priznani etnični manjšini se naj prizna pravica razvoja samoupravne skupnosti in pravica neposredne zastopanosti v predstavniških organih oblas-ti.¹³

Smotrno bi bilo izdelati nekakšen vrstni red prioriternih kratkoročnih in dolgoročnejših ukrepov v zvezi z uveljavljanjem predlaganih pravic in uresničevanjem drugih obrazloženih izhodiščnih predlogov, usmerjenih v reševanje romske problematike. Čas je že, da Romi začnejo bolj odločno stopati po težavni in zapleteni poti, ki jih vodi od agregata do etnične skupine, od revščine do višje kvalitete življenja, od marginalne socialne in deprivilegirane etnične manjšine do etnične skupnosti.

12 -A.Malewsky: The Degree of Status Incongruence and its Effects, v: M.Tumin Readings on Social Stratification, Prentice Hall, New Jersey 1970, str. 82-92.

13 -Osnutek ustave Republike Slovenije, Poročevalec Skupščine Republike Slovenije, 17/90, člen 63

ROMI MED REVŠČINO IN ETNIČNO DEPRIVILEGIRANOSTJO

(Povzetek)

Pri analizi socialnega statusa Romov izhaja avtor od povezanosti romske revščine z njihovim prirojenim deprivilegiranim položajem etnične manjšine. Skladno s to izhodiščno tezo, analizira različne vidike romske revščine (relativno, subjektivno, strukturalno, trajno in kronično revščino), ki je družbeno le delno priznana. Ukvarja se z različnimi možnimi načini reševanja romske revščine, pri tem pa je kritičen do uveljavljenih necelovitih načinov, ki premalo upoštevajo objektivne, strukturalne razmere revščine. Za etnično manjšinski status Romov je značilna kongruenca vseh njihovih posebnih socialnih statusov in kongruenca med socialnim in etničnim romskim statusom. Opozarja na etnično heterogenost Romov, na njihovo bivanje v getih, na težave prehoda iz tradicionalnih nomadskih načinov življenja proti sodobnejšim načinom življenja in na zaplete v procesih prehoda od etničnih kategorij k etničnim skupinam. Med izhodišči za reševanje romskih problemov omenja: razvoj romskih etničnih skupnosti, uveljavljanje procesov adaptacijske akulturacije, preseganje statusa etnične deprivilegirane manjšine, prekinitve kongruence med položajem etnične deprivilegirane manjšine in marginalne socialne manjšine, prekinitve kongruence posebnih socialnih statusov in uveljavljanje pozicijske statusne inkongruence. Zavzema se za to, da se Romom v Sloveniji prizna status etnične manjšine (etnične skupnosti) z ustreznimi posebnimi pravicami.

ROMA (GYPSIES) BETWEEN POVERTY AND ETHNIC DISCRIMINATION

(Summary)

Analyzing the social status of Roma (Gypsies), the author proceeds from the close relatedness of their poverty and their innate underprivileged status of ethnic minority. According to this thesis, he further analyzes different aspects of the miserable status of Roma (relative, subjective, structural, permanent and chronical poverty), which is only partly recognized by the society. Dealing with different possible ways of solving the problem of their poverty, the author is very critical towards the established ways, which do not consider the objective and structural aspects of poverty in sufficient extent. Congruence of all the particular social statuses together with congruence between the social and the ethnic status of Roma (Gypsies) is the characteristic of their status of a minority. Ethnic heterogeneity of Roma (Gypsies), their living in ghettos, difficulties arising from transition from

traditional, nomadic ways of life towards modern lifestyles and complicated process of transition from ethnic categories to ethnic groups are also pointed out in the present paper. The following suggestions for solution of the problems of Roma (Gypsies) are given: development of Romany ethnic communities, asserting of the processes of adaptive acculturation, overgrowing of the status of ethnic, underprivileged minority, cessation of congruence between the status of ethnic underprivileged minority and marginal social minority, cessation of congruence of the specific social statuses and implementation of positional status incongruity. The author's opinion is, that Roma (Gypsies) in Slovenia should be given the status of ethnic minority with the special rights that pertain to such status.

Pavla Štrukelj

ETNOLOŠKE RAZISKAVE ROMSKE POPULACIJE V REPUBLIKI SLOVENIJI

V prispevku nameravam sumarično orisati izsledke kompleksne etnološke obdelave treh romskih skupnosti, naseljenih v Sloveniji. Poglavitno gradivo zajema zgodovinske podatke o Rómih, njihovo izvirno kulturo in vsakdanje življenje po drugi vojni do sredine sedemdesetih let. V zgodovinskih podatkih o tej populaciji uporabljam tudi ime Cigan, ki se je, kakor je znano, razširilo že v zgodnjem veku ob prvem pojavu indijskih nomadov na evropskih tleh. Pomembno je, da ime Cigan ni pomenilo človeka, ki bi živel zunaj tedanje družbe, bil je del družbe.

Začetek preseljevanja indijskih nomadov na zahod je v zgodovini povzročil časovno geografski problem, ki ga je mogoče razvozljati le na podlagi jezika teh ljudi. Evropski staroselci so v začetku menili, da so ti novi priseljenci le začasni prebivalci. Tako so se Cigani svobodno gibali in potovali po deželah. Preteklo je nekaj stoletij, ko so se zanje začeli zanimati nekateri učenjaki. Nastale so razne teorije in hipoteze o njihovem izvoru in o njihovi prvotni domovini, o času njihovih migracij in o vzrokih, žavaljo katerih so ti nomadi zapustili matično deželo.

Ugotovitve, ki so kazale na izvor Ciganov v Indiji, datirajo v 17. stoletje. V 19. stoletju pa sta dala najpomembnejše izsledke jezikoslovca: A. Friedrich Pott in Slovenec Franc Miklošič, ki mu gre nedvomno prvo mesto, saj je napisal najpomembnejše znanstveno delo o evropskih Ciganih. Miklošič je na podlagi jezikovnega gradiva postavil trditev, da je bila prvotna domovina Ciganov na območju južnega Hindukuša, torej v Indiji. Po njegovi teoriji so se ta nomadska plemena selila najprej v Afganistan in Perzijo (Iran) in se v teh deželah dlje časa zadrževala. Kasneje so se premaknila čez iransko ozemlje v Armenijo, Turčijo, Bizanc in naposled prišla v Grčijo. Druga nomadska skupina je potovala v Sirijo, Egipt, severno Afriko in od tod v Španijo.

Na evropskih tleh je ohranjenih mnogo starih listin, ki govorijo o navzočnosti indijskih nomadov, in sicer z imenom Cigan. To je ime, ki so ga indijski nomadi dobili v Evropi. Zaradi selitvenih poti so pomembne listine od leta 1100 dalje in sicer iz Grčije, Krete, Krfa in z Balkanskega polotoka. Tako je že leta 1378 omenjena skupina Ciganov v sodni škofijski kroniki v Zagrebu, leta 1387 pa v isti kroniki Cigan iz Ljubljane.

Na Madžarskem so ugotovljeni številni viri o Ciganih od leta 1388 dalje. Podobne omembe so ohranjene v starih listinah tudi v drugih evropskih deželah. Posebno češki raziskovalci so odkrili več arhivskih listin z vpisi Ciganov. Najštevilnejša skupina indijskih nomadov se je pojavila v Evropi leta 1417 s svojim kraljem in

vojvodi. Posamezne skupine teh Ciganov so se razselile po vseh evropskih deželah. Razen določenih predelov Balkanskega polotoka so Cigani najmočnejše naseljeni na Karpatskem območju.

Miklošič je evropske Cigane razdelil na 13 velikih skupin, ki se imenujejo po deželah, v katerih so naseljeni. Imenoval je prav toliko ciganskih narečij. Na prvo mesto je postavil grški ciganski jezik, ki je najbolj čist in podoben indijskemu. Potem je uvrstil narečje madžarskih in romskih Ciganov. Vsa druga evropska ciganska narečja so po Miklošiču precej popačena. Na zadnjem mestu je španski ciganski jezik, ki ima slovnico skoraj enako španskemu jeziku.

Kako so se imenovali indijske nomadske skupine, ko so se pojavile v Evropi, ne vemo. V arhivskih listinah zasledimo razna imena, ki so jih dali tedanji prebivalci ali tedanje oblasti. Ime Cigan je bilo razširjeno v Evropi že pred več stoletji. Nastale so tudi obširne študije, vendar pravega izvora še danes ne vemo. Ime Cigan je razširjeno v jezikih vseh evropskih narodov. Izjema so nemški Cigani, kateri so imenovani Sinti. V nekaterih evropskih deželah poznajo še druga imena teh ljudi (po barvi kože, legende), ki jih označujejo kot posebno etnično skupino. V 18. stoletju (Marija Terezija, Filip IV., Jožef II) so prepovedali uporabljati ime Cigan, zato jih vpisujejo v knjige z imenom "novi naseljenec". V najnovejšem času dobivajo Cigani ime Romi, ki ga uvajajo tako pri nas kot v drugih evropskih deželah vsi tisti, ki se uradno ali strokovno ukvarjajo s to problematiko. Ime Rom zasledimo vseh ciganskih slovarjih. Rom pomeni človek, Roma - ljudje, in pomeni človeka, ki pripada ciganskemu rodu, pogosto označuje tudi poročenega moža. Romni je ime za cigansko žensko in prav tako za poročeno ženo. Isti pomen ima ime Sinto, Sintica, Sinti za nemško skupino Ciganov.

Selitvene poti Romov po balkanskih deželah

Starejše zgodovinsko gradivo, ki kakorkoli omenja romsko populacijo na ozemlju jugoslovanskih narodov, hranijo arhivske listine, kronike in drugi napisi. Pregledani dubrovniški zgodovinski arhiv iz 14. i 15. stoletja (D. Petrović) vsebuje pomembne podatke o Ciganih v Dubrovniku in o njihovi navzočnosti v drugih krajih. Raziskovalci nakazujejo več hipotez, kako so se ciganske skupine naseljevale na jugoslovanskem ozemlju. Ponovno moramo navesti Miklošiča, ki je prvi začel preučevati selitvene poti po tem delu Balkana. Njegovi izsledki govorijo, da so se Cigani naseljevali s štirih strani, kar dokazuje njihov jezik, vera in zemljepisna razširjenost. Nastali sta dve veliki skupini: muslimanska in krščanska. Đorđević je kasneje še natančneje razvrstil jugoslovanska ciganska plemena. V najnovejšem času pa je izredno temeljito preučil ciganska plemena pri nas romolog Uhlik in jih na osnovi jezikovnih in etnoloških značilnosti razvrstil na posamezne skupine.

Naselitev Romov v Sloveniji

Na začetku naseljevanja Romov v Sloveniji je podatek v škofijski sodni kroniki v Zagrebu iz leta 1387 izredno pomemben in je tudi do sedaj najstarejši znan vir, ki

omenja Cigana iz Ljubljane. Arhivske listine v Sloveniji, ki govorijo o imenu Cigan, pa datirajo v 15. in 16. stoletje. Iz teh listin lahko razberemo, da se je prvi val teh nomadov, ki se je selil čez naše ozemlje na zahod, tudi dotaknil naših krajev. Tako sklepamo, da je nekaj ciganskih družin ostalo v Sloveniji, ki so že stalno prebivale v nekaterih naših krajih. Od 17. stoletja dalje so omembe Ciganov v Sloveniji že določnejše. Ohranjeni so mnogi zapisi v sodnih listinah, odredbah in v okrožnicah, ki so obravnavale in urejevale problematiko teh ljudi. Leta 1689 Valvasor samo omenja Cigane, vendar tudi ta omemba priča, da so bili tedaj Cigani v Sloveniji. V 18. stoletju so arhivski zapisi o Ciganih v Sloveniji precej pogosti, posebno matični zapisi pričajo o razširjenosti te populacije na slovenskem etničnem ozemlju. Kar pa zadeva tedanje obravnavanje ciganske problematike in nastajanje ostrih nasprotij z oblastjo, so se ohranile razne okrožnice, ukazi in odredbe tedanje avstrijske vlade, ki jih je pošiljala svojim predstavnikom v naše kraje. Na osnovi teh odredb so začeli preganjati tudi Cigane na slovenskem ozemlju.

Kdaj in kako so se začeli Romi naseljevati v Sloveniji, osvetljujejo to vprašanje le doslej znani arhivski viri. Razprostranjenost romske populacije pri nas danes kaže izbira krajev, ki je bila seveda pogojena že v preteklosti. Romi so ostali v tistih krajih naše dežele, ki so blizu sosednjih pokrajin in držav z veliko številnejšim romskim prebivalstvom. Romi v Sloveniji, ki so bili naseljeni v naših krajih do prve svetovne vojne, niso prišli naenkrat in samo z ene strani. Največji dotok teh ljudi je bil s severovzhodne strani. Družine teh rodbin so se pogosto naselile v obmejnih krajih. Drugi močnejši val teh skupin je prihajal z jugovzhoda. Bili so nomadi tudi v naših krajih.

Romske skupine v Sloveniji so glede na druge jugoslovanske in evropske dežele maloštevilne. Ločimo tri pomembne skupine, od teh govori vsaka svoje narečje. Po krajih, v katerih so se te rodbine naselile, jih delimo na dolensjske in prekmurske Rome ter gorenjske Sinte.

Romi na Dolenjskem

Dolenjski Romi, ki jih druge skupine v Sloveniji imenujejo hrvaški Cigani, naseljujejo kraje v Beli krajini, v Šentjernejju, kočevski okolici, krški dolini in drugih krajih po Dolenjskem: najštevilnejša je skupina v okolici Novega mesta. Poglavitne rodbine so: Hudoroviči, Jurkoviči in Brajdiči.

O začetku naseljevanja teh rodbin so znani le skopi podatki. Najpomembnejši je seveda njihov ohranjeni materni jezik, ki vsebuje nekaj arhaičnih potez. Dosedanje ugotovitve so pokazale, da so se te rodbine verjetno odselile od plemena Gopti, ki so se najbolj razširili na vzhod: pri tej skupini tudi zasledimo starejše jezikovne posebnosti. Nekatere dolensjske romske družine pa so sorodne z Romi v hrvaških obmejnih krajih (Severin, Bosiljevo, Vrbovsko idr.).

Iz hrvaških krajev se je največ družin rodu Hudorovič naselilo v Beli krajini in v Kočevju, vendar nekatere teh so odšle še dalje na zahod in sicer jih zasledimo v

Postojni in v Trstu. Ugotovljeno je, da je nekaj družin Hudorovičev ostalo na tržaškem ozemlju, v severni in srednji Italiji.

Jurkoviči so ostali v šentjernejški okolici in predstavljajo najmanjšo skupino na Dolenjskem. Med njimi se že v prejšnjem stoletju pojavi priimek Hudorovič, Brajdič, Hold (gor. skupina) in Šerkezi (prekm. skupina). Do leta 1900 je vpisanih v matično knjigo zelo malo otrok rodu Jurkovič. Te maloštevilne vpise si razlagamo tako, da so Jurkoviči prišli v dolino Krke v majhnem številu, bili so tudi nomadi, ki so mnogo potovali zunaj teh krajev in niso imeli nikjer pristojnosti.

Najštevilnejši so Brajdiči na Dolenjskem, ki so razseljeni skoraj po vseh krajih doline Krke, največ pa jih živi v bližnji in daljni okolici Novega mesta.

Romi v Prekmurju

Naseljevanje Ciganov na Madžarskem je bistveno povezano tudi s prvim pojavom teh družin v Prekmurju. Pomemben je podatek iz konca 14. stoletja, ki poroča, da so bili Cigani v tistem času znani v komitatu Somogy, to je blizu slovenskega prekmurskega ozemlja. Zgodovinski dogodki v 15. in 16. stoletju v tem delu Evrope so tudi v prekmurskih krajih povzročili razseljevanje tedanjih prebivalcev. Posebno turški vpadi spreminjajo podobo Prekmurja. Ugodna tla za nove naseljence kažejo prav tako neurejene razmere med plemiči in kmeti. V 17. posebej v 18. stoletju, skušajo fevdalni zemljiški gospodje dobiti Cigane za svojo ceneno delovno silo. Pri naseljevanju posameznih ciganskih družin so imeli prednost Cigani kovači.

Iz starih listin izvemo podatke, da je v Prekmurju do konca 19. stoletja že vrsta imen ciganskih družin. Ta so: Turba, Farkas, Horvat, Vajda Alias Nagy, Šarközi, Zarka Kakas, Baranya, Sárkan, Czene. Nekateri priimki teh družin se v kasnejših letih ne pojavijo več najbolj razširjena pa so še danes tale: Baranja, Horvat, Cener, Kokaš, Šarkezi in Olah.

V pregledanih starih virih dobimo podatke, ki pojasnjujejo priselitev ciganskih družin z Madžarskega in iz drugih sosednjih krajev. Mogoče je reči, da je bilo največ selitev iz tedanje zalske in železne županije. V teh krajih so prebivale različne skupine madžarskih Ciganov, ki so se ločevale po poklicih. Po jeziku pa sta bili dve veliki skupini: v eni skupini so Cigani govorili materin jezik, v drugi pa madžarski jezik. Prekmurski Romi pripadajo obema skupinama. Največ Romov v Prekmurju, ki so se preselili z Madžarskega, govori materin jezik: izvirajo pa iz karpatske in vlaške skupine. Od karpatskih madžarskih Ciganov so se ločile družine kovačev, priložnostnih delavcev, godbenikov, pletarjev in stalno potujočih.

Romi iz Lendave so se priselili s Hrvaškega in iz obmejnih madžarskih krajev. V prejšnjih bivališčih so pripadali skupinam čergašev, kovačev in sveddarjev, ki so mnogo potovali tudi zaradi dela.

Ob severni meji v Prekmurju so se romske družine priselile zvečine s sosednje Avstrije in sicer že v času Marije Terezije. Pred tem so pripadali nemški skupini Sinto

in gradiščanskim Romom. Začetek naseljevanja Romov na Gradiščanskem je temeljito razčlenil J. Knobloch, ki je na osnovi jezikovne študije ugotovil, da so se prve družine priselile s Hrvaškega.

Sinti na Gorenjskem

Sinti so se pojavili na Gorenjskem kot manjša skupina Rajhardov. V 19. stoletju so bile te družine znane v Kranjski gori, na Jesenicah, v Radovljici, na Brezjah, v Kropi, Kamni gorici, na Koroški Beli, Bledu, v Žirovnici, Zgornji Lipnici in v Sp. Dobravi. Razen nekaterih krajev so danes bivališča teh družin ostala ista. Večinoma so te družine potovale po Gorenjski in Primorski.

O gorenjski skupini Sinto poročajo sodne listine že v 17. stoletju. Kako številni so bili Rajhardi v preteklosti, je danes težko reči, saj so se nenehno premikali: pisani viri pa ne omenjajo statističnih podatkov. V 19. stoletju so bili Rajhardi na Gorenjskem zvečine nomadi. Nekatere družine med njimi, ki so imele stalno bivališče, so se ukvarjale z žebeljarsko ali kovaško obrtjo. Vsi Sinti pa so bili godbeniki, moški in ženske.

Gorenjski Sinti so se odselili od skupine, ki je prebivala v okolici Judenburga, Beljaka in Celovca. Konec 19. stoletja so Sinti na Gorenjskem dobili prvo pristojnost v Kropi, potrdil jo je tedanji župan Luka Hafner.

Poskusi stalne naselitve Romov v Sloveniji

Poskusi naseljevanja Romov na slovenskem ozemlju v preteklosti kažejo nenačrtno urejevanje tega vprašanja, posebno kar zadeva razne odredbe oblasti, ki so še bolj zaostriale odnose med domačini in Romi. Ohranjeni viri od 18. stoletja dalje govorijo o različnih poskusih preprečevanja nomadiziranja teh ljudi, ki zajemajo izredno ostre ukrepe. Taki odloki in okrožnice so tedaj znane tudi na slovenskem ozemlju.

V drugi polovici 18. stoletja so evropske dežele urejevale romsko vprašanje nekoliko strpnije in racionalnejše, z izjemo španskih vladarjev. Čeprav je Marija Terezija napravila nekaj poskusov, da bi Cigane naselila in civilizirala, so bile njene odredbe le deloma pozitivne, večje so bile negativne posledice za te ljudi (niso smeli govoriti materinega jezika, odvzemali so jim otroke, odločali o njihovih medsebojnih ženitvah idr.). Jožef II. se je prav tako ukvarjal s ciganskim vprašanjem. Poostril je nekatere odredbe, da bi tako hitreje rešil to problematiko. Prepovedal je Ciganom bivati v gozdu pod šotorom, ni dovolil, da bi imeli poglavarje in vojvode, morali so se zaposliti, bili so strogo kaznovani, če so govorili materin jezik, ali če so jedli meso poginulih živali. Omenjeni ukrepi in še nekateri drugi niso bili uspešni, kakor je bilo predvideno, čeprav so jih še dalje izvajali, tudi v naših krajih.

V 19. stoletju dobimo za Slovenijo že številne viře in omembe, ki govorijo o reševanju ciganskega vprašanja. Podatek iz leta 1879 pravi, da so Cigani na Kranjskem pravi občani z domovinsko pravico tistih občin, koder prebivajo ali jim pripadajo po zakonu iz leta 1863. Nekaj let kasneje so o Ciganih razpravljali poslanci v ljubljanskem deželnem zboru. Leta 1886 je v deželnem zboru o ciganskem problemu govoril dolenjski poslanec Pfeifer, ki je dobro poznal življenske razmere dolenjskih Ciganov. Od leta 1916 dalje so oblasti izdale številne okrožnice in odloke, ki so obravnavali cigansko problematiko.

Po prvi svetovni vojni so se odnosi med Romi in domačini ponovno zaostri. Naseljevanje Romov ni bilo urejeno, mnoge družine so še nenehno potovale in se samo priložnostno preživljale. Splošno so o teh ljudeh veliko pisali le dnevni časniki. V času med obema vojnama so problematiko ciganske populacije reševali spet na podlagi izdanih okrožnic in navodil, ki so zajemala predvsem naseljevanje in zaposlovanje. V prekmurskih časnikih pa je le izšlo več člankov, ki so govorili tudi o vzgoji in izobraževanju ciganske mladine.

Med drugo vojno so okupacijske oblasti zelo preganjale Rome, posebno na Gorenjskem in v Prekmurju. Madžari so prekmurske Rome vpoklicali v vojsko, ker pa so zbežali, so jih začeli preganjati in pošiljati na prisilno delo. Na Gorenjskem so nemške oblasti Sinte najprej zaprle, nato so jih internirale v Srbijo.

Po osvoboditvi so se gorenjski Sinti vrnili iz Srbije. Romi v Prekmurju so dobili ob agrarni reformi nekaj zemlje, nekaj so jih tudi zaposlili. Uspehi so bili skromni, saj je bilo težko toliko ljudi zaposliti, zato so nekateri prekmurski Romi začeli hoditi na sezonska dela v Vojvodino. Leta 1948 so Rome s Prekmurja preselili na državna posestva v Banatu. Ta izselitev ni uspela, saj so se ti ljudje vrnili v Prekmurje že naslednje leto. Gorenjski Sinti so bili izseljeni v Kočevje, toda tudi ti so se vrnili na Gorenjsko. Na Dolenjskem pa so ponovno hoteli preseliti romske družine na Gorjance, vendar načrt ni bil izveden.

Romska naselja in domovi

Življenski prostor naših današnjih Romov na Dolenjskem, Gorenjskem in v Prekmurju je pogojen že v preteklih stoletjih. O tem pričajo stare listine in drugi pisani viri, ki obravnavajo to prebivalstvo tako glede njihove pristojnosti, kakor glede njihovega naseljevanja. Poseben način življenja romskih družin je izoblikoval s časom neprijateljske odnose domačinov do novih priseljencev. Ti odnosi so se že zgodaj nazorno pokazali, ker so se Romi naseljevali ločeno od domačinov. Drugi vidik, ki ga pri njihovih naseljih upoštevamo, je zemljepisni. Ta pa je povezan z ozemljem, na katerem so naseljene številnejše romske skupine.

V vseh treh naših pokrajinah nastajajo velika romska naselja, zaselki, posamezni domovi, vidimo tudi šečasne tabore potujočih družin. Današnja romska naselja se nenehno spreminjajo, nekatera se povečujejo, druga zmanjšujejo, nastajajo tudi nova, skratka življenski prostor naših Romov še ni dokončno oblikovan.

Stanovanjska kultura naših Romov zajema različne oblike bivališč. Šotor poznamo pri dolenjski skupini, ki je lahko polkrožni, ali trikotne oblike s pravokotno osnovo. Trikotni šotor s pravokotno osnovo je najbolj razširjen pri dolenjski romski skupini in uporabljen, če spreminjajo kraj in se občasno selijo po pokrajini. Vagon je značilno bivališče gorenjskih Sintov. Tako stanovanjsko kulturo so prinesli iz prejšnjih krajev, od koder so se izselili (Avstrija, Nemčija). Cena teh vagonov je bila visoka, zato je pomenilo tako bivališče že pravo premoženje. Vagon gorenjskih Sintov je znotraj in zunaj preprosto izdelan, okraski so samo na oknih in vratih.

Druga oblika stanovanj dolenjskih Romov je baraka, ki pomeni skromen in preprost dom, ima pa že stalno mesto. V barakah prebivajo tudi gorenjski Sinti, vendar jih niso postavili sami. Oskrbela jim jih je pristojna občina. Hiša je splošno bivališče stalno naseljenih Romov pri nas, vendar kaže različne oblike. Najpreprostejša je pletena enoprostorna hiša, ki jo dobimo v Prekmurju in na Dolenjskem. Tučenca - to je hiša, narejena iz ilovnate zmesi. Tak tip hiše je bil v Prekmurju zelo razširjen v preteklem stoletju. Romi so jih znali delati sami: te hiše so večje in imajo lahko več prostorov, vendar jih danes opuščajo. Cimprana hiša - to je lesena hiša, ometana z ilovnato malto. Ta tip hiše je bil najbolj razširjen med prekmurskimi Romi pred nekaj desetletji. Varianto lesene hiše poznajo tudi dolenjski Romi.

Zidana hiša - kaže razvoj stanovanjske kulture pri vseh treh romskih skupinah v Sloveniji. Številne zidane domove vidimo v Prekmurju, kar kaže na dober zaslužek zaposlenih Romov v tujini. Posamezne zidane hiše se pojavljajo tudi pri Romih na Dolenjskem. V sodobnih stanovanjih pa živijo romske družine v mestih ali v večjih krajih.

Poklici in druga gospodarska dejavnost

Kovaška obrt je zelo pomembna pri evropskih Romih, saj ji sledimo že od vsega začetka, odkar so se ti naseljenci pojavili na naši celini. Za zgodovino kovaštva evropskih Romov so vsekakor pomembni zgodnji viri, ki poročajo o indijskih nomadih kovačih v Perziji, na njihovi poti po Mali Aziji in končno po vzhodnoevropskih deželah. Romske kovače zasledimo tudi po vseh balkanskih deželah.

Romi na Dolenjskem, ki izvirajo iz obmejnih hrvaških skupin, pripadajo rodbini kovačev. Iz matičnih zapisov je razvidno, da so bile romske družine kovačev številne v Beli krajini in na Dolenjskem v 19. stoletju in na začetku 20. stoletja. Zadovoljili so vse potrebe tedanjih kmečkih gospodarjev, ki niso bili preveč zahtevni in natančni, razen podkovanja vprežne govedí. Kovaška obrt se deduje v romski družini. Danes so ti kovači maloštevilni, ker se mladi nočejo več ukvarjati s kovaštvom. Ohranile pa so se zanimive šege, ki so v zvezi s to obrtjo. V Prekmurju naseljeni romski kovači niso bili tako številni kakor na Dolenjskem. Bili pa so prvi stalni naseljenci teh rodbin.

Izdelovalci svetrov. - Gre za poklicno skupino Romov svetrarjev, ki pripadajo rodbini Olah v Dolgi vas pri Lendavi.

Brusači - žlajfarji in dežnikarji. - Na Dolenjskem se romski brusači niso naselili. V Željne pri Kočevju se je priselil le brusač Rajhard z Gorenjskega. Največ romskih brusačev je naseljenih v Prekmurju. Današnji Romi v tem delu Slovenije, kolikor se še ukvarjajo s tem delom, so zelo večji. Brusači in dežnikarji so tudi gorenjski Sintii.

Mazači ilovnatih in cimpranih hiš. - Med poklici, ki so jih Romi opravljali na Madžarskem, je omenjeno v poročilih tudi mazanje blatnih sten pri preprostih lesenih hišah. S tem delom so se ukvarjali predvsem tisti Romi, ki niso bili godbeniki. V Prekmurju se je naselilo večje število tovrstnih delavcev.

Drobilci kamenja. - Ročno drobljenje kamenja je delo, ki so se ga dolenjski Romi oprijeli še v prejšnjem stoletju. Gramoz so tolkli tudi kovači, kadar niso kovali. V prvih desetletjih 20. stoletja so ljudje menili, da znajo Romi samo kamenje tolči. Zato so tedanja glavarstva in občine na Dolenjskem iskale predvsem delo Romom v kamnolomih. Dolenjski Romi so pri tolčenju kamenja in pri pripravljanju gramozu resnično dobri delavci. Delo je sicer preprosto, vendar je potrebna neka spretnost s kladivom. To delo znajo delati vsi člani družine.

Pletarji. - Obrtna dejavnost pletarjev je med današnjimi Romi razmeroma mlada. O pletarski obrti pri Romih v Boreciah vemo šele po drugi svetovni vojni, ko se je tega dela oprijelo več romskih vaščanov v tem naselju in v Vanči vasi. Pletarji iz omenjenih naselij so imeli največ dela, ko so pletli posode za podjetje Agromerkur v Murski Soboti pred nekaj desetletji.

Prekupčevalci konj. - V 19. stoletju so se dolenjski Romi močno ukvarjali s prekupčevanjem konj po semnjih. Celo v matičnih knjigah so imeli zapisan ta poklic "Zigeuner Pferdehandler". Trgovina s konji je Romom prinašala precej dobička. Med današnjimi dolenjskimi Romi se je zmanjšalo število konjskih prekupčevalcev in prav tako lastnikov konj.

Izročilo družbene romske skupnosti

Romsko prebivalstvo v Evropi je razvilo večje in manjše skupnosti v posameznih deželah. Manjše skupine Romov, naseljene v Sloveniji, sestavljajo rodbinske in vaške skupnosti. Plemenska izročila o družbeni ureditvi teh rodov so se ohranjala iz roda v rod, vendar pri naših današnjih Romih zasledimo le še nekatera. V prvi polovici 20. stoletja dobimo nekaj podatkov o romskih starešinah, ki so urejevali zadeve svojih ljudi in so bili posredniki pri oblasteh. V današnjih vaških romskih skupnostih povzemajo vodilno mesto možje, ki sodelujejo s krajevno ali občinsko upravo ne samo pri urejevanju splošnih problemov, ampak tudi pri širjenju kulturne zavesti med svojimi ljudmi. Nasploh pa je mogoče reči, da ima žena v romski skupnosti pomembno mesto. Njena opravila zadevajo vso družino, ona je poglavitna oskrbovalka življenjskih potrebščin in ohranjevalka rodu in rodbinskih šeg. Pravila, ki jih Romi še danes spoštujejo in se jim podrejujejo v svojih skupnostih, vsebujejo družbena in moralna načela. Po teh se kaznujejo moralni prestopki družinskih članov, tatvine, ki so bile storjene med Romi, razsojajo družinske in druge prepire.

Izročilo družinskih ceremonialov in verovanj

Današnja romska družina se v nekaterih pogledih razločuje od sestave nekdanje nomadske tovrstne skupnosti. V današnjih dneh se bolj in bolj uveljavlja tako imenovana nuklearna ali mala družina, v kateri so tudi številni člani, vendar so to otroci. Spoštovanje, ki ga gojijo družinski člani do matere, izvira iz izročila, da je romska žena ustvarjalka in ohranjevalka velike družine.

Praznovanje raznih življenjskih dogodkov v romskih družinah, ki ga ohranjajo iz roda v rod je še zelo živo, kljub nekaterim spremembam, ki jih danes opazimo. Verovanja in šege med nosečnostjo vsebujejo varovalna dejanja pred zlimi silami in razne prepovedi.

Romska družina da otroku ime takoj po rojstvu; h krstu ga nesejo šele čez nekaj mesecev ali še pozneje. Otrok dobi na matičnem uradu in pri krstu isto ime, doma pa drugo. Prekmurski Romi malokdaj kličejo otroke s krstnim imenom. Domače ime je pomembnejše in je dano ob rojstvu.

Priprava na zakonsko življenje mladih romskih ljudi se začne v pubertetni dobi, ko mladina odrašča in spoznava življenje odraslega človeka. Zakon je pri vseh Romih monogamen. Poročni obred je le končno dejanje, ki potrdi življenjsko zvezo dveh ljudi. Izročilo starega ženitovanjskega obreda je ohranjeno pri vseh treh naših romskih skupinah, vendar nekatere opuščajo to rodovno šego, ker menijo, da je najpomembnejše, kako se dogovori mladi par. Zaposleni Romi se poročajo tudi na matičnem uradu, tako ima družina pravico do otroških dodatkov in do zdravniške oskrbe po socialnem zavarovanju.

Romi razlagajo smrt kot naravni pojav, obenem pa vedo mnogo povedati, kako lahko mrtvi škodujejo živim. Verovanja, ki so bistveno povezana s smrtjo rodbinskega člana, se zelo razširjena med vsemi Romi. Najbolj razširjeno verovanje med Romi je, da lahko postane umrli volkodlak, vampir, mračnjak. Romsko pojmovanje in razlaganje posmrtnega življenja kaže mešanico predstav, ki jih vsebuje animizem in krščanska vera.

Otroške igre. - Romski otroci odraščajo v družini brezskrbno in veselo. Igrajo se in skačejo okoli bivališč in naselij. Igre romskih otrok so preproste in tudi nagajive. Prav tako so lahko preprosti predmeti zanimive igrače. Dejstvo je, da ti otroci poznajo raznovrstne igre in imajo za nje tudi imena v svojem jeziku. Nekatere igre so starejšega izvora, spominjajo se jih le še starejši ljudje, druge so novejšje in jih poznajo kmečki in drugi otroci. Tretja vrsta otroških iger romskih otrok so tiste, ki se jih naučijo v otroškem vrtcu in v šoli.

Legende, verovanja, vraževerje

Izmišljene legende, ki govorijo o dozdevni prvotni domovini Romov, so razširjene tudi pri naših romskih družinah. Nekatere teh so sicer na pol pozabljene, vendar, kar je najpomembnejše, ohranil se je osrednji motiv zgodbe. Vse te pripovedi so osnovane na svetopisemskih sporočilih, v njih je namreč osrednja oseba Jezus in

njegovi starši. Tovrstne zgodbe, ki so se ohranile v celoti ali le deloma, so bile zapisane pri naših Romih pred približno dvajsetimi leti.

Splošno so Romi brezbržni do vsake vere. Po zgodovinskih in arhivskih podatkih pripadajo v Evropi Romi islamski, katoliški in pravoslavni veri. Romi v Sloveniji so formalno katoliške vere. Matične knjige iz preteklih stoletij kažejo, da Romi dajo dosledno krstiti svoje otroke. Motivi krsta pa so precej različni. Poroke v cerkvi so bile redkejše, ker so se raje poročali po svoji šegi, ker je bila po pojmovanju Romov le ta veljavna. Nasprotno pa so bile vedno pogrebne svečanosti opravljene s katoliškim duhovnikom. Še danes pravijo, da morajo umrlega cerkveno pokopati, ker bo potem v miru počival. Romi se drugih verskih obredov ne udeležujejo. Radi imajo žegnanje in verske svečanosti v božjepotnih cerkvah, vendar ne zaradi pobožnosti, ampak zaradi prireditev in gostij, ki so ob takih priložnostih pripravljene.

Verovanja, ki so povezana tudi z nekaterimi verskimi prazniki (božič, velika noč, mala maša, dan mrtvih) in druga, obravnavajo varovalna in škodljiva dejanja.

Čaranje v ljubezenskih zadevah je bilo razširjeno pri prekmurskih Romih in pri gorenjskih Sintih. Dolenjske Rominje so opravljale tista čaranja, ki so jim prinesla dobro plačilo, vendar tega ne delajo več. Na Gorenjskem pa se posamezne Sintice še ukvarjajo s tem opravilom.

Pesmi, zapiski o romskih godbenikih, pravljice

Pesmi romskega ljudstva, izvirne ali privzete iz tujih kulturnih dediščin, so navzoče na vseh selitvenih poteh iz matične domovine. Tako razvijajo Romi v Evropi značilne oblike pesmi, ki jih pojejo in spremljajo na glasbila. Način življenja evropskih narodov v srednjem veku je mnogo pripomogel, da so Romi razvili svojo pesniško sposobnost in glasbeno dejavnost v vseh tistih deželah, koder so se naselili v velikih skupinah. To so pesmi in melodije, ki razveseljujejo druge ljudi. Privzemajo tudi evropske ljudske pesmi in melodije, ki jih preoblikujejo. Tako so prav pesmi, glasba in čarovna opravila pomagala Romom v srednjeveški Evropi pri pridobivanju sredstev.

Romske pesmi pa, ki jih ti ljudje ustvarjajo v lastno zadovoljstvo in razvedrilo, niso odvisne od časa ali kraja, ampak odkrivajo nemirno naravo in lirično občutje romskega človeka. Take pesmi so bile zbrane tudi pri Romih v Sloveniji, v katerih se zrcali romantična in preprosta pesniška duša romskega človeka. Preprostote kitice izražajo globoko notranje razpoloženje, napevi pa so bolj recitiranje kakor petje. Osrednji motiv je ljubezensko čustvo. Stih i so oblikovani svobodno, kitice so pogosto nerodno razčlenjene. V teh pesmih so pomembni še drugi motivi, na primer strah pred samoto, pusta in surova vsakdanjost življenja ali obtožba nad nepravičnostjo sveta zunaj doma.

V Evropi so romski godbeniki postali slavni že v 15. stoletju. Posamezniki so zasloveli z igranjem na violino. Na tem glasbilu so razvili poseben način igranja, ki je značilen tudi za današnje romske godbeniške skupine. Na jugoslovanskem ozemlju so se Romi godbeniki uveljavili posebno v južnih krajih naše dežele. V

Sloveniji je teh godbenikov malo, zvečine igrajo v zabavnih orkestrih. Romska vaška godba, imenovana banda, se je razvila samo v Prekmurju. Arhivske listine, posebno matični viri, vsebujejo poleg drugih podatkov tudi omembe Romov godbenikov, ki so se naselili na Gorenjskem in v Prekmurju. Matični zapisi na Gorenjskem so zelo zanimivi, ker ne omenjajo samo romskih godbenikov, ampak tudi godbenice, ki so bile zelo znane v 19. stoletju in še na začetku 20. stoletja. Violina je bila njihovo poglavitno glasbilo. Po drugi svetovni vojni se je število Sintov na Gorenjskem zelo zmanjšalo, zato je bilo tudi godbenikov manj. Današnji rod Rajhardov sicer kaže veliko zanimanje za glasbo, vendar se ne preživlja z igranjem na glasbila kakor v preteklosti.

V Prekmurju romski godbeniki redko nastopajo posamezno, najpogosteje igrajo v manjših godbeniških bandah, ki so nastale po zgledu madžarskih. Pravi romski orkester ima še danes tale glasbila: dve violini, čelo, bas, violo in cimbale. Romski glasbeniki, ki so bili tudi kovači, so zvečine igrali priložnostno, na primer na svatbah, podoknice ob rojstvih in godovih, na sejnih in proščenjih, ob novem letu in ob nedeljah po gostilnah. Poklicni prekmurški romski godbeniki igrajo po kavarnah in barih, v letoviških krajih, v zdraviliških in drugod.

Na Dolenjskem se romski godbeniki niso naselili. Tudi v arhivskih listinah iz 19. stoletja ni bilo zaslediti tovrstnih omemb. Ustna pričevanja jih le površno omenjajo, in še to samo posamezne godbenike, ki so menda igrali na svatbah.

Odnos današnje romske mladine do glasbe je drugačen, kakor je bil v preteklosti. Romska mladina ima danes mnogo priložnosti, da razvija svoje glasbene sposobnosti. Nekateri med njimi, posebno v Prekmurju, obiskujejo glasbeno šolo, ki jih poklicno izobražuje. Splošno se romska mladina zanima za zabavno glasbo. Med glasbili sta posebno priljubljena kitaro in harmonika. V zadnjem času se mladi Romi uveljavljajo tudi kot pevci zabavne glasbe.

Pravljive. - Pravljičica se imenuje v romskem jeziku paramis, paramiča. Romski pravljicar pripoveduje živo in nazorno, kakor bi se dogodka spominjal iz lastnega življenja. Glasbe, pesmi in pravljic se ti ljudje nikoli ne naveličajo poslušati. Nekateri dogodki v teh pripovedih so tako nenavadni, da izražajo le bujno domišljijo. Pravljico, ki so jo nekoč slišali nekje, znajo spremeniti tako, da postane s časom del njihovega izročila. Ko so Romi še potovali, so pripovedovali pravljice in druge zgodbe zvečine zvečer ob skupnem ognju, posebno pozimi in ob čuvanju mrliča.

Pri Romih v Sloveniji je bilo zbranih in zapisanih nekaj pravljic. Prav ob tem delu pa se je pokazalo, da je mogoče dobiti še precej tega pripovednega izročila. Če želimo spoznati celovitejšo podobo kulturne dediščine naših Romov, ne smemo prevzeti pravljčnih pripovedi, ki odkrivajo bogato domišljijo teh ljudi in njihovo pravo naravo. Potrebno pa je pripomniti, da tovrstno pripovedno izročilo pri današnjih Romih odmira, ker se njihovo vsakdanje življenje spreminja.

Jezikovna in etnična dediščina

Romi, indijski nomadi, razseljeni po Evropi, so postopno razvijali in oblikovali narečja v posameznih deželah. V Grčiji so bile romske skupine še jezikovno enotne,

večje spremembe so se pokazale na njihovih potovanjih po Balkanskem polotoku. Ugotovljeno je, da je romski jezik sprejemal tuje besede v lastni besedni zaklad na vseh potovanjih in v vseh časih. Izvirni romski jezik se ni razvijal v Evropi, nastala pa so številna romska narečja, ki sta jih raziskala Poti in Miklošič v 19. stoletju, kot je bilo že omenjeno.

Jugoslovanska romska narečja so nastala ob naseljevanju teh ljudi na tem ozemlju, potem pa so se postopno razvijala. Dosedanje ugotovitve v etničnem in jezikovnem pogledu Romov v Sloveniji imajo namen le splošno orisati pglavlitne jezikovne značilnosti.

V Sloveniji delimo Rome na tri jezikovne skupine, ki imajo prav toliko narečij. Kakor že vemo, izvirajo iz različnih evropskih dežel, zato so njihova narečja različna. Dolenjska skupina je prinesela v naše kraje narečje hrvaških Romov, gorenjska narečje avstrijskih Sintov in prekmurska narečje madžarskih Romov.

V narečju dolenskih Romov zasledimo ohranjene jezikovne prvine iz matične domovine, ki so ugotovljene tudi pri takoimenovani turški romski skupini na jugu države. Uhlik trdi, da moramo slovenske in hrvaške Rome uvrstiti v to starejšo jezikovno skupino. Materin jezik dolenskih Romov se je ohranil pri vseh treh rodbinah, vendar so nekatere besede pozabili, sprejeli pa so izposojenke iz slovenskega jezika. Tudi šteti znajo v svojem jeziku samo do štiri.

Materin jezik prekmurskih Romov kaže splošne značilnosti madžarskega romskega narečja. Nastale posebnosti v njem pa izvirajo iz slovenskega jezika teh krajev, kar je dalo predlog za prekmursko romsko narečje, ki ni enotno. Na primer romske družine v Lendavi kažejo večjo sorodnost s hrvaško skupino, družine iz severnih obmejnih krajev pa z gradiščansko in nemško skupino. Družine na Hodošu in v Dobrovniku so materinščino pozabile in govorijo madžarski jezik.

Gorenjski Sinti pripadajo nemški sinto jezikovni skupini, v njihovem narečju zasledimo le maloštevilne slovenske besede.

Romi v Sloveniji nimajo posebnih etničnih imen, ki bi izvirala iz Indije. Kakor povsod v Evropi, je tudi v Sloveniji najbolj razširjeno ime Cigan, ki so ga dala evropska ljudstva. Prekmurski in dolenski Cigani označujejo pripadnika svojega rodu z imenom Rom, kar pomeni človek, mož: Romni je ženska, žena, ljudje so Roma. Gorenjski so Sinti, moški je Sinto, ženska Sintica. Druga imena med romskimi družinami v Sloveniji so nastala glede na krajevno naselitev, na opravila in na način življenja.

Spremembe v današnjem življenju Romov v Sloveniji

Večje spremembe v vsakdanjem življenju Romov v Sloveniji so se začele pojavljati po drugi svetovni vojni. Posebno vprašanje so fizični odnosi s partnerji

zunaj romske skupnosti in sprejemanje raznih kulturnih oblik, značilnih za sodobni čas in slovenski prostor. Mešani zakoni niso številni med Romi. Tuji priimki v romskih družinah se pojavljajo tudi s prepisovanjem, posebno pri manjših.

Kar zadeva način preživljanja naših Romov, so razvrščeni takole:

- 1.) Polnomadske družine, ki ne živijo stalno na enem kraju, so še na Dolenjskem, Gorenjskem in tudi v Prekmurju.
- 2.) Družine v romskih naseljih, ki so odvisne samo od socialne podpore.
- 3.) Vaški romski naseljenci, ki se v manjši meri ukvarjajo z obdelovanjem lastne ali najete zemlje.
- 4.) Kvalificirani in navadni delavci, ki so zaposleni v delovnih organizacijah.
- 5.) Posamezniki - izobraženci raznih poklicev, zaposleni v večjih krajih in v mestih.

V zadnjih desetletjih je opaziti tudi, da so Romi starejše poklice opustili (kovaštvo, pripravljanje gramoza, brušenje rezil idr.).

Zaposleni Romi delajo razna dela, vendar so v glavnem fizična, kar odpira vprašanje izobraževanja teh ljudi, posebno odpravljanja njihove nepismenosti. Nazorno pomanjkljivost družbe kažejo obdelani statistični viri iz leta 1971, ki vsebujejo pomembne podatke o nepismenosti romskih ljudi v Sloveniji. Ugotovljeni podatki o njihovi osnovni izobrazbi so pokazali, da so nepismene skoraj vse odrasle ženske. Tako vidimo, da je izobraževanje romske populacije prednostni program, ki ga je potrebno uresničiti. V to sodi temeljit načrt izobraževanja odraslih romskih ljudi, ki bodo pri tem delu sami aktivno sodelovali. Nekatere evropske dežele so na tem področju zelo uspešne. Uspelo jim je, da so izobrazili učitelje romskega rodu, predvsem pa to, da je romski človek postal subjekt. Zato je tudi pri nas potrebno, da romski govorni jezik postane pisani jezik (čitanke, slovnice, slovarji), to so knjige, ki jih bodo pisali učitelji romskega rodu s sodelovanjem mentorjev. Zato bi bilo potrebno začeti z romskimi hospitanti in študenti na pedagoški šoli in jih ob študiju usposabljeni za pisanje knjig v njihovem materinem jeziku. Mnogo bi pripomogli prirejeni kulturni večeri v posameznih krajih z romsko populacijo, na katerih bi sodelovali samo Romi. Še načrtneje bi morali vzgajati romske študente glasbe, da bi se intenzivneje poglobljali v svojo izvorno glasbo in pesmi ter si jih prizadevali oživiti.

Izobraževanje romskih učiteljev, pouk v materinščini in v romskem kulturnem okolju, je pomemben korak, ki lahko mnogo pripomore, da Romi spoznajo svojo pravo kulturno identiteto. Pouk mora biti tako prirejen, da upošteva tudi njihovo kulturno dediščino. V nekaterih krajih bi mogoče organizirali občasno potujočo šolo. Taka šola bi bila zelo primerna, predvsem za izobraževanje odraslih in bi lahko uspešno delovala med romsko populacijo.

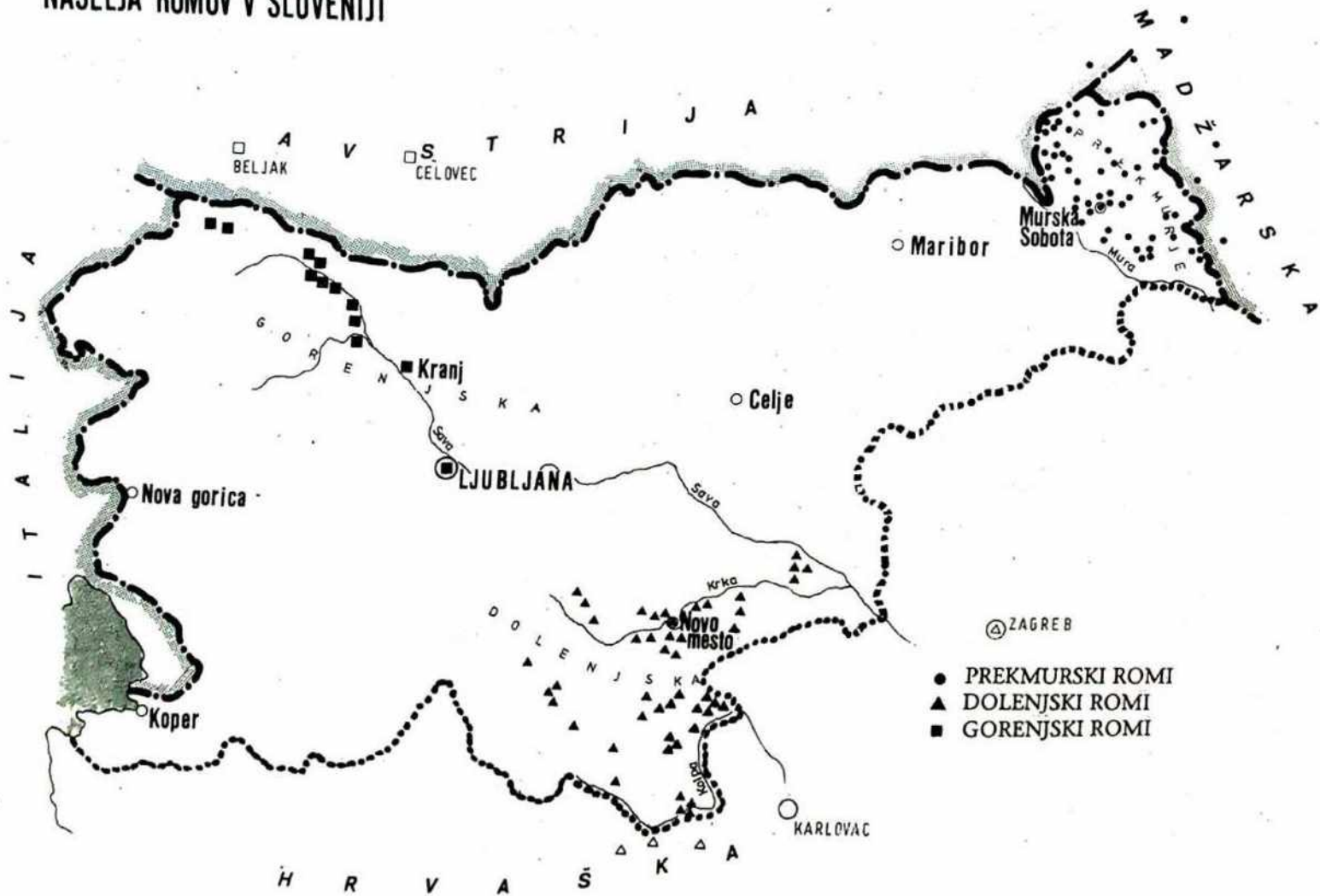
Kar zadeva opredelitev romske populacije in sestav v skupnosti slovenskega naroda je nujno uravnati tako, da dobijo rodbine Romov in Sintov v Sloveniji, kot

etnična manjšina, pravi položaj v novi slovenski ustavi. Na koncu se zdi, da bi bilo potrebno dodati misel o aktivnem sodelovanju Romov pri tem delu, saj zadeva njihovo bodoče življenje v vseh pogledih, tudi njihovo poimenovanje.

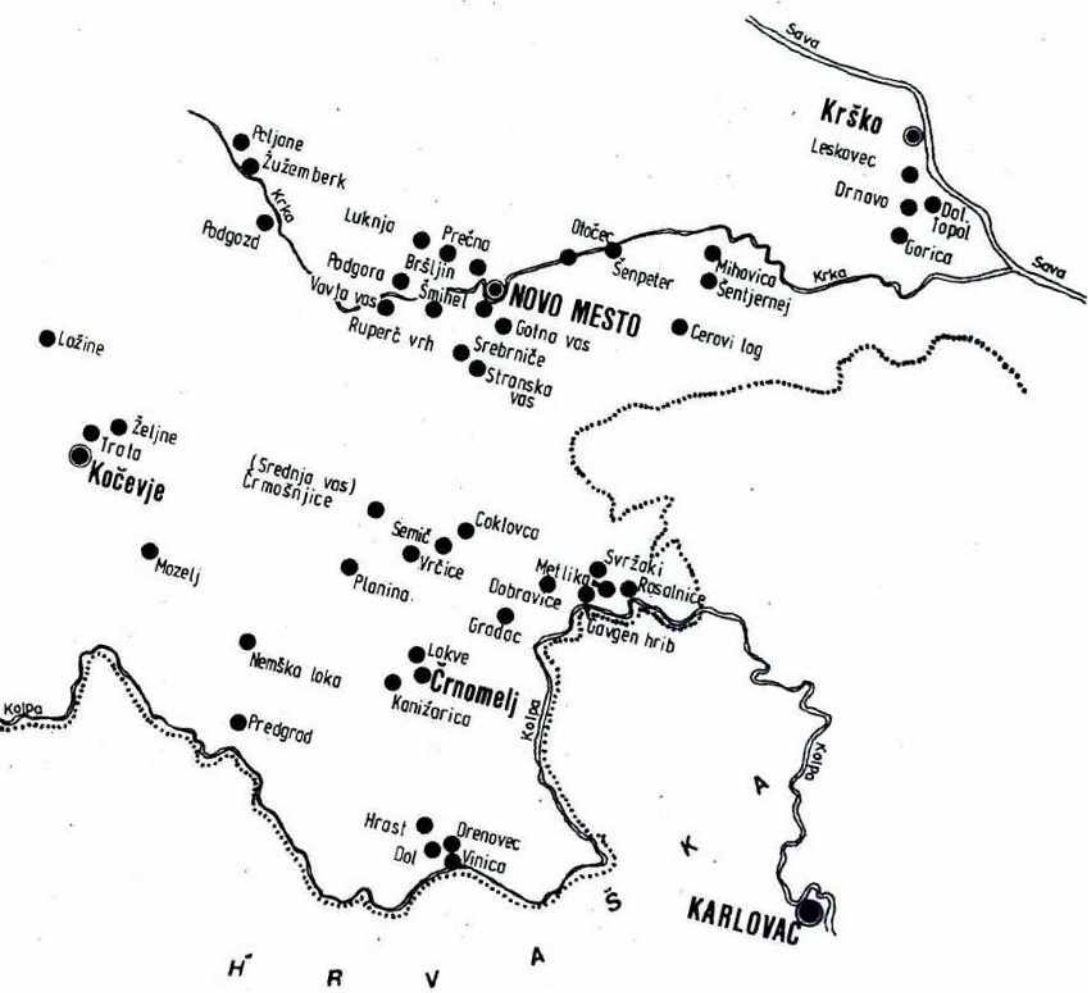
Opombe

1. Elementi indijske kulture pri Ciganih v Sloveniji. Kolokvij o kulturnim dotirima jugoslovanskih naroda s Indijom JAZU, Zagreb, 1968
2. The Development and The Problems Concerning Homes of Gypsies in Slovenia. - VIII. th - ICAES Tokyo, 1986.
3. Obrt in drugi viri za prežvljanje pri Ciganih v Sloveniji SE.Ljubljana, 1970
4. Problemi razvoja ciganske skupine na Dolenjskem in način prilaganja civilizaciji. - Etnol. Pregled, Ljubljana, 1974
5. Kratak pregled dosedanjih preučevanj Romov v Jugoslaviji Orientalistika, Ljubljana, 1977
6. Adaptability to Civilization Gypsies in Slovenia. X th ICAES, B. Singh, J.S. Bhandari: The Tribal World ... New Delhi, 1980
7. Dolenjski Romi v zbranem delu J. Trdina. Glasnik SED, Ljubljana, 1980
8. Huzar - prekmurska romska pravljica. SE, XXIX l., Ljubljana, 1978
9. Statistični popisi o pismenosti romskih žensk v Sloveniji in preučevanje sprememb v njihovem življenju. SE, XXX l., Ljubljana 1979
10. Priče i pripovetke kod Roma u Sloveniji referat in objava Zbornik - Sarajevo 1989
11. Uhlik, R.: Iz ciganske onomastike. Plemenska imena i narečja Cigana. - GZM - sv. 10, Sarajevo, 1955
12. Petrović, Dj.: Cigani u srednjevekovnom Dubrovniku. ZFF, knj., VIII., Beograd, 1976
13. Petrović, Dj.: Društveni položaj Cigana u nekim jugoslovanskim zemljama. Jug., ist. čas. Br. 1 - 2, 1976
14. Knobloch, J.: Romani Texte aus dem Burgenland. GF, H. 24, Eisenstadt, 1953

NASELJA ROMOV V SLOVENIJI

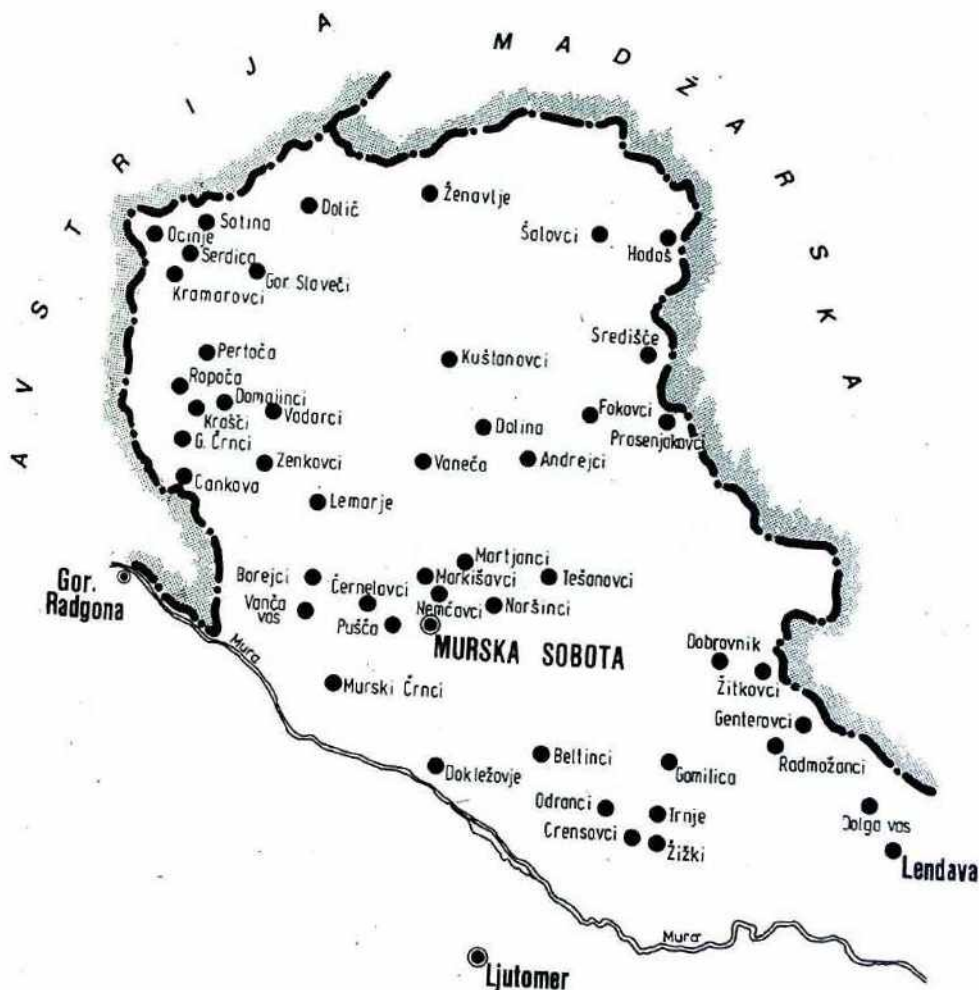
NASELJA ROMOV V SLOVENIJI DOLENJSKA

NASELJA ROMOV V SLOVENIJI GORENJSKA

NASELJA ROMOV V SLOVENIJI PREKMURJE

ETNOLOŠKE RAZISKAVE ROMSKE POPULACIJE V SLOVENIJI (Povzetek)

Prispevek obravnava izsledke kompleksne etnološke obdelave treh, v Sloveniji naseljenih, romskih skupnosti. Romske skupine v Sloveniji so, glede na druge jugoslovanske in evropske dežele, maloštevilne. Ločimo tri pomembne skupine, od katerih govori vsaka svoje narečje. Po krajih, kjer so se te rodbine naselile, jih delimo na dolenjske in prekmurske Rome ter gorenjske Sinte.

-Dolenjski Romi, ki jih druge skupine v Sloveniji imenujejo hrvaški Cigani, naseljujejo kraje v Beli krajini, v Šentjerneju, kočevski okolici, krški dolini in drugih krajih na Dolenjskem; najštevilčnejša je skupina v okolici Novega mesta.

Iz zgodovinskih virov izhaja, da se je največ romskih družin preselilo v Prekmurje z Madžarske in drugih sosednjih krajev. Največ Romov v Prekmurju, ki so se priselili z Madžarske, govori materin jezik, izvirajo pa iz karpatske in vlaške skupine. Romi iz Lendave so se priselili s Hrvaške in iz obmejnih madžarskih krajev.

Na Gorenjskem so se pojavili Sinti kot manjša skupina Rajhardov. V 19. stoletju so bile te družine znane v Kranjski gori, na Jesenicah, v Radovljici, na Brežjah, v Kropi in Kamni gorici, na Koroški Beli, Bledu, v Žirovnici, Zgornji Lipnici in Spodnji

Dobravi. Bivališča teh družin so, razen v nekaterih krajih, do danes ostala ista.

V tekstu avtorica obravnava romska naselja in domove, poklice in druge gospodarske dejavnosti, izročilo družbene romske skupnosti, izročilo družinskih ceremonialov in verovanj, legende, vraževerje, pesmi, zapiske o romskih godbenikih, pravljice, ter jezikovno in etnično dediščino Romov.

ETHNOLOGICAL RESEARCH OF THE ROMA (GYPSIES) IN SLOVENIA (Summary)

The paper deals with results of a complex ethnological research of the three Romany communities settled in Slovenia. The Romany groups in Slovenia are not numerous, compared to other Yugoslav and European countries. There are three major groups, each using its own dialect. According to the location of their settlement, the Slovene Roma (Gypsies) are further divided into the Roma (Gypsies) of Dolenjska, Prekmurje and the Sinti of Gorenjska.

The Roma (Gypsies) of Dolenjska, called Croatian Gypsies by other groups in Slovenia, are settled in Bela krajina, Šentjernej, the surroundings of Kočevje and Krško, etc. The most numerous group is settled in the outskirts of Novo mesto.

According to historical records, the majority of the Romany families migrated to Prekmurje from Hungary and neighbouring places. Most of the Roma (Gypsies), that have moved to Prekmurje from Hungary, speak their native language; they originate from the Carpathian and Vlach group. The Roma (Gypsies) in Lendava originate from Croatia and from Hungarian villages of the borderland.

The Sinti of Gorenjska belong to the Rajhard family, mainly. In the 19th century, the Rajhards were known in Kranjska gora, Jesenice, Radovljica, Brežje, Kropa, Kamna gorica, Koroška Bela, Bled, Žirovnica, Žgornja Lipnica and Spodnja Dobrava. With a few exceptions, their dwelling-places remained the same, until this day.

The author presents the Romany settlements and homes, their professions and other economic activities, their traditional ceremonies and religious practices, legends, sorcery, songs, notes on Gypsy musicians, fairy-tales, in short, everything that is related to the linguistic and ethnic heritage of the Roma (Gypsies).

Renata Mejak

O NEKATERIH PROBLEMIH ROMOV NA MADŽARSKEM

Pričujoči prispevek formalno presega tematski okvir današnjega srečanja, ker se usmerja v zamejski prostor (v sosednjo Madžarsko, točneje v obmejno županijo Zala), kjer prebivajo v večjem številu Romi kot del najštevilnejše etnične manjšine. Čeprav živijo Romi (oziroma Cigani kot večinoma imenujejo sebe na Madžarskem) zunaj naših meja, odkrivamo lahko podobne ali celo identične probleme njihovega obstoja, razvoja in tudi zaostajanja za sodobnimi civilizacijskimi in kulturnimi tokovi.

V svojem prispevku želim posredovati (na kratko) nekaj dejstev o preteklosti in sedanjosti Romov na Madžarskem in prikazati študijo, ki je nastala leta 1983 o Romih v Županiji Zala (naslov študije "Pot je treba nadaljevati"). Študija poleg izrazito lingvističnega dela (kjer obravnava ciganska narečja v županiji Zala), prikazuje izkušnje z organizacijo osnovne šole za Rome v občini Csap v županiji Zala.

I. O položaju Ciganov

Ocenjujejo, da na Madžarskem živi okoli 800.000 Ciganov. Točnih podatkov o tej veliki etnični skupini nimajo. Pogoste selitve Ciganov, kakor tudi izjavljanje ob popisih prebivalstva na Madžarskem za Madžare, otežkoča natančno evidenco o njihovem številu in strukturi. Najpogosteje srečujemo v tisku (v dnevnem časopisju in v strokovnih publikacijah) ocene, ki se gibljejo od 600.000 do milijon Ciganov. Poznavalci romske problematike se najraje odločajo za sredino, za 800.000.

Na sploh lahko ugotavljamo, da njihovo število nenehno narašča. Kot primer navajam županijo Zala, kjer so leta 1883 (prvi popis Ciganov) ugotovili, da Cigani tvorijo 0,45% prebivalstva, leta 1960 0,9% (2600 oseb), leta 1980 tvorijo že 2,5% (6000 oseb) prebivalstva.

Cigani, ki so se pričeli preseljevati iz Indije okoli leta 1000 in so v večjih skupinah dosegli Madžarsko leta 1417 t. j. nekaj let po vdoru Turkov na ozemlje današnje Moldavije in Vlaškega nižavja. Mnoge skupine Romov so nadaljevale pot v zapadno Evropo, znaten del pa je ostal na ozemlju historične Madžarske. Njihovo priseljevanje se je sklenilo ob prenehanju turških osvajanj. Pomembnejšo pozornost sta vprašanjem

povezanih z življenjem Ciganov posvečala prosvetljena vladarja Marija Terezija in Jožef II. Marija Terezija je odločila, da stalno naseljene Cigane na Madžarskem imenujejo Novi Madžari in ne več Cigani. Prizadevanja oblasti so se usmerjala zlasti v stalno naselitev Ciganov, kakor tudi v izobraževanje in vzgojo otrok. Te naloge so še danes aktualne in so le deloma realizirale.

Skozi vsa zgodovinska obdobja so potekala prizadevanja za šolanje ciganskih otrok. Pomembnejši premiki na tem področju so nastali šele v začetku 20. stoletja. Takrat je prevladovalo prepričanje, da je rešitev "ciganskega vprašanja" mogoča le v šoli. V ta namen so pričeli ciganske otroke v šoli navajati na red in snago, preskrbeli so za njih redno prehranjevanje, toplo obleko, hkrati pa so razvijali prisrčen odnos do otrok.

Poleg vprašanj izobraževanja in vzgoje otrok so se preučevanja usmerjala (zlasti v novejšem času) v jezikovna vprašanja romske populacije. Znano je, da Romi nimajo enotnega jezika, dogaja se celo, da družine, ki živijo na Madžarskem v bližnjem sosedstvu, govorijo različne, med seboj bistveno se razlikujoče, jezike.

Na Madžarskem se je oblikovala naslednja jezikovna slika: Priseljeni Cigani iz Moldavije so govorili jezik indijskega izvora, pomešan s številnimi romunskimi izrazi. Te Cigane so imenovali romunski ali Kolompar Cigani.

Večina Ciganov na Madžarskem spada v to skupino. Ta skupina je prevzela tudi številne madžarske izraze, zato jih imenujejo tudi madžarski Cigani. Omeniti moramo, da se je znaten del Kolompar Ciganov izognil stalni naselitvi in nadaljeval s preseljevanjem v druge evropske dežele.

Na področju županije Zala in v sosednjih županijah živijo Cigani, katerih jezik ne vsebuje indijskih elementov temveč le romunske. Strokovna literatura imenuje te Cigane BEAS (tudi sami sebe tako imenujejo).

Manjša skupina Ciganov v županiji Zala in v Železni županiji spada v skupino tako imenovanih nemških Ciganov (imenovanih tudi Vend)

Po zbranih podatkih živijo na Madžarskem Cigani, ki

- obvladajo le madžarski jezik (Cigani - glasbeniki),
- obvladajo madžarski in beas jezik
- obvladajo madžarski in ciganski (kolompar) jezik

Preučevanja kažejo¹, da je znanje ciganskega jezika pri otrocih izpod 10 let skrajno skromno, poznajo le nekaj pogosto rabljenih besed in števila. Starši se danes raje pogovarjajo z otroci v madžarskem jeziku. Ciganski jezik (narečja) obvladujejo le osebe stare nad 60 let. Srednja generacija se s težavo izraža, otroci in mladina pa sploh ne obvladata ciganski ali beas jezik.

1. Gerencsér Gábor, dr. Mező Ferenc, *Cigany nyelvárasok a Nagykanizsal járásban, Zalaegerszeg 1983, str. 13*

Strokovnjaki na sploh ugotavljajo, da ciganski jeziki izumirajo, na njihovo mesto vstopa madžarski jezik.

O socialnem družbenem položaju Romov v madžarski družbi o njihovi nezaposlenosti, nepismenosti, alkoholizmu, družbeni ne vključenosti in bedi je bilo v preteklosti mnogo napisanega vendar pa malo storjenega. Nemalokrat srečujemo naslednjo misel v madžarskem tisku: "Če je resničen aksiom, da stopnjo demokratičnosti družbe najbolj natančno lahko merimo na podlagi položaja manjšin, potem je Madžarska še zelo oddaljena od demokratične države".²

Ena od uspešnih legend Kadarjevega režima je temeljila na nenehnem hvalisanju o humani in preišljeni narodnosti politiki, ki je lahko vzor vsem državam v sosesčini Madžarske. V procesu politične preobrazbe Madžarske so nezadržno začele padati legende, miti in deklaracije, temelječe na brezkonfliktnosti družbe realnega socializma.

Tako kot o vseh drugih vprašanih madžarske družbe so v procesu družbene prenove (zlasti od leta 1988 dalje), odprto in kritično spregovorili tudi o manjšinski politiki, ki še zdaleč ni bila "preišljena" (oziroma "domišljena") kot so trdili, temveč je bila brez koncepta. Manjšinska politika v preteklosti ni bila niti humana, ker jo je v mnogih pogledih karakterizirala nehumanost. Prav Romi, ki imajo med manjšinami na Madžarskem najbolj neugoden položaj, so te poteze manjšinske politike doživljali v največji meri.³

Zlasti so bili Cigani izpostavljeni nasilni asimilaciji, probleme Ciganov pa so obravnavali zgolj kot socialno vprašanje. Danes pogosto opozarjajo, da je romska problematika širša, poleg sociale, vključuje tudi politična, pravna, kulturna vprašanja.

Strukturne spremembe madžarske družbe so v zadnjih dveh letih ustvarile le skromne rezultate na področju manjšinske politike. Največja zaostajanja se kažejo na teh področjih:

- zakon o manjšinah, ki bi kodificiral napredno manjšinsko politiko v skladu z zapadnimi civilizacijskimi normami, še ni bil obravnavan in sprejet v Parlamentu. V zadnjih dveh letih so pripravili več zakonskih osnutkov, vendar nobena od variant ni vsebovala garancije za uveljavljanje manjšinskih pravic,
- manjšinska politika nima ustreznega zastopstva v vladi in ne v Parlamentu,
- nerešeno ostaja vprašanje množičnih komunikacij za potrebe manjšin, prav tako še ni ustreznih rešitev za manjšinsko kulturo, jezik in šolstvo.

Kot dosežek demokratizacije madžarske družbe pa lahko navedemo, pričetek intenzivnega samoorganiziranja in v zvezi s tem nastajanje različnih manjšinskih interesnih organizacij, ter večjo finančno podporo države (Ciganskim organizacijam,

2. Beszelo, Romának lenni, 9. 2.1991, str. 16

3. Na podlagi partijske resolucije iz leta 1961 so Cigani le socialna skupina (torej niso narodnost), so brez jezika in kulture.

so v l. 1991 odobrili iz državnega proračuna 81 milijonov, od tega je romskemu parlamentu namenjenih 48 milijonov forintov).

V ta proces samoorganiziranja spada nastanek romskega Parlamenta, ki kot predstavniški organ Romov na madžarskem združuje 2/3 vseh madžarskih ciganskih organizacij. V okrilju romskega Parlamenta deluje ena največjih ciganskih organizacij, sicer Demokratična zveza Ciganov na Madžarskem. Vendar to organizacijo mnogi ne priznavajo zaradi njene vloge za časa Kadarjevega režima.

Druga velika organizacija Parlamenta je PHRALIPE, ki je prav tako pogosto napadana in obtoževana (zaradi sodelovanja s stranko Zveze svobodnih demokratov).

Ne glede na različne poglede o romskem Parlamentu, vodstvo (ki ga sestavljajo Romi intelektualci) meni, da bo organizacija sposobna koncipirati in uveljaviti sodobno in humano manjšinsko politiko. Kljub številnim romskim organizacijam (članstvo se giblje od 150 - 180.000), madžarska vlada še ne kaže pripravljenosti, da bi priznala katero od organizacij za predstavnika vseh Romov. Prav to dejstvo je povzročilo, da so se ciganske organizacije začele združevati v romski Parlament, ki združuje 14 od 28 ciganskih organizacij.

Romski Parlament želi nuditi ciganskim organizacijam svetovalne usluge, hkrati pa želi postati forum, kjer se uravnavajo in usklajujejo različni interesi članstva. V to organizacijo želijo vključiti čim več Romov, ker bi le na ta način lahko predstavljali vse sloje romskega prebivalstva.

Med načrti za prihodnost zavzema pomembno mesto izobraževanje v maternem jeziku. Vendar so pogledi o tem vprašanju deljeni, saj številni pripadniki Romov na Madžarskem menijo, da bi jih romski jezik ločeval (getoiziral) od ostale madžarske družbe. Aktivisti organizacije se trudijo pojasniti, da eno ne izključuje drugo, t. j. mladi se bodo učili oba jezika, mlada generacija naj bi obvladala tako materinščino kot tudi madžarski jezik.

II. O prizadevanjih na vzgojno - izobraževalnem področju

Prvi poskusi vključevanja Romov v izobraževalni proces na Madžarskem so zabeležili leta 1695, in sicer v Kolozsvaru (Cluj). Vendar so to bili le osamljeni primeri, do širšega vključevanja Romov v izobraževanje je prihajalo šele v začetku 19. stoletja. Načrti za urejanje vprašanj Romov na Madžarskem so se v tem času pretežno orientirali na probleme stalne naselitve in hkrati s tem tudi na vzgojo in izobraževanje. Posebnih poudarkov so bili deležni delovna vzgoja, zdravstvena vzgoja, verska vzgoja in opismenjevanje.

Odredbe novega šolskega zakona na Madžarskem iz leta 1870, ki zaostrejejo obvezno obiskovanje šole so, veljale tudi populacijo Romov. Kljub strogim predpisom

4. Dr. Kotnyek István Ciganytanulok oktaásara Irányulo törekése Magyarorságon az I. világháború előtt, Az uton tovabb kell menni, Zalaegerszeg 1982, str. 56

je iz takratne šolske dokumentacije razvidno⁴, da so se iz vrst romskih otrok v šolo vključevali le redki posamezniki. Vključevanje otrok se je izboljšalo poveč desetletnih prizadevanjih (leta 1893 obiskuje šolo 30,85% otrok). Bistveni premiki na tem področju so bili storjeni po letu 1945 (leta 1970 je obiskovalo šolo 69,2% otrok).

Kljub napredku na področju vključevanja otrok v šole, organizatorji šolstva niso bili zadovoljni z doseženim stanjem, nenehno so opozarjali odgovorne družbene dejavnike, da je reševanje šolskega vprašanja tesno povezano z možnostmi stalne naselitve (v zvezi s tem z ureditvijo bivališča) in redne zaposlitve. Že od konca 19. stoletja poteka razprava na Madžarskem med strokovnjaki (zlasti med pedagogi) o optimalnem načinu vključevanja romskih otrok v šolo. Mnenja so zlasti deljena glede vprašanja, ali organizirati posebne t. i. ciganske šole, ali integrirati otroke v redno šolstvo.

Med starejšimi poskusi organizacije posebne t. i. ciganske šole najpogosteje omenjajo šolo v Pankotu (v bližini Arada), kjer so leta 1909 ustanovili oddelek z 47 otroki s programom celodnevne vzgojno-izobraževalnega dela. Zavzeti učitelji te šole so menili, da je treba "cigansko vprašanje" rešiti v šoli. Šola je delovala le nekaj let, ker je zaradi preselitve ciganskih družin ostala brez učencev. Med učenci je bila šola priljubljena, saj so nekateri po preselitvi staršev obiskovali šolo, ne glede na novo bivališče (7 - 8 km peš hoje) in kazni staršev.

Novejši poskus organizacije romske šole je bil v županiji Zala (v okrožju Nagy Kanizsa) v občini CSAP, in sicer leta 1973. Tu so ustanovili osnovno šolo (nižje razrede) in dijaški dom za romske otroke. Za korak so se odločili zlasti zato, ker šole z mešano populacijo (madžarski in romski otroci v istem razredu) v okraju Kanizsa niso dajale ustreznih rezultatov, in sicer zaradi neenakih izhodiščnih pogojev šolajočih se otrok. Eksperiment v Csapu je bil zamišljen tako, da se bodo otroci Romov šolali od 1 - 4 razreda posebej. V tem času naj bi presegli izhodiščno neenakost in zaostajanje otrok. V višjih razredih osnovne šole pa naj bi se na podlagi doseženih rezultatov, ponovno integrirali v skupne razrede z madžarskimi učenci.

Organizatorji eksperimenta so menili, da šolanje v Csap-u ima naslednje prednosti:

- zagotavlja učila in oblačila,
- izloča negativne vplive družine,
- omogoča mentalnohigienski razvoj,
- zagotavlja redno obiskovanje šole,
- preprečuje šolski osip,
- že v nižjih razredih omogoča preseganje zaostajanja.

V šoli in internatu je bilo prostora za 60 otrok. Z veliko težavo so zbrali 49 otrok, vendar se je njihovo število že v septembru znižalo na 41, v oktobru pa doseglo najnižjo točko 27 otrok. Število otrok se je osipalo ob odhodu domov ob koncu tedna, mnogi med njimi se nikoli niso vrnil v šolo.

Šele po večletnem prizadevanju je šoli uspelo v začetku 80 let zagotoviti vračanje učencev v šolo in internat.

Težave s katerimi so se srečevali učitelji in vzgojitelji otrok v šoli in internatu so znane in podobne izkušnjam pridobljenih v drugih državah pri šolanju romskih otrok.

V šoli in internatu v Csapu so pedagogi z velikim potrpljenjem navajali otroke na red, higieno, na skrbno ravnanje z obleko, obutvijo; šolskimi potrebščinami in igračkami.

Posebne težave so imeli učitelji na področju intelektualne vzgoje otrok (otroci so na tem področju zaostajali za vrstniki za 2 - 4 leta). Značilne so bile jezikovne težave, pojmovno siromaštvo, težave v izražanju misli, težave pri oblikovanju stavkov, skromna je bila sposobnost sprejemanja.

Ko so pedagogi preučevali vzroke za to stanje, so prihajali do zaključka, da poleg vzgojne zanemarjenosti v času otroštva, ima pomemben delež tudi dejstvo, da se matere za časa nosečnosti niso odrekle tobaku, alkoholu in nerednemu življenju.

Nova okolje v šoli in v dijaškem domu je psihično zelo obremenjevalo otroke, jezikovne težave (ob prihodu v šolo so komaj razumeli madžarski jezik) so dodatno otežkočale položaj otrok. Otroci so zelo pogrešali domače, "veliko družino" na kar so bili navajeni.

Socialni položaj družin katerih otroci so bili vključeni v eksperiment, je bil izredno nizek. Mnogi so prebivali v najtežjih razmerah (šotori iz folij, "hiše" zgrajene iz blata), brez zaposlitve, večina družin je prihajala v navzkrižje z zakoni. Po desetih letih delovanja šole v Csapu se je socialna slika družin nekoliko izboljšala kar se je odražalo tudi na šolanju otrok (manjša abstinenca od pouka, starši so izgradili bolj pozitiven odnos do šole).

Po desetletnem delovanju šole in dijaškega doma ocenjujejo⁵, da je ustanova izbojevala svoj boj in se v praksi potrdila. Starši vrednotijo in spremljajo šolo, otroci pa so vzljubili dijaški dom kot svoj drugi dom. Zaostajanja na številnih področjih je šola zmanjšala ali celo odpravila. Rezultati vzgojnega dela šole so opazni, ne le pri otrocih temveč tudi v življenju romske družine. Šola je pri svojem delu izhajala iz prepričanja, da mora pedagoško delo z otroki - Romi temeljiti na razumevanju in ljubezni, ne pa na predsodkih in kaznovanju.

Strokovna (in tudi ostala) javnost na Madžarskem nima enotnega stališča glede šolanja romskih otrok. Srečujemo poglede, ki zagovarjajo posebne šole za romske otroke, kakor tudi utemeljitve o integriranju otrok v redne šole. Zdi se, da je v teh razpravah premalo pozornosti posvečeno vprašanju romskega jezika (mnogi odklanjajo pouk v tem jeziku, zaradi različnih, med seboj se razlikujočih variant romskega jezika, kakor tudi zaradi pomanjkanja učiteljev in učbenikov) in njihovi kulturi.

Pričakujemo, da se bo v okviru najavljenega zakona o manjšinah na Madžarskem izboljšal položaj Romov in hkrati s tem tudi stanje vzgoje in izobraževanja romskih

5. Taisz Ferenc, Tíz év Csapiban, Az uton tovább kell menni, Zalaegerszeg 1983, str. 69

otrok. Vendar za urejanje romske problematike ne bodo zadoščale napredne zakonske rešitve. Potrebne bodo spremembe na področju vrednot in medsebojnih odnosov. Nekatera znamenja namreč kažejo na naraščajočo nestrpnost in (rasno) sovražstvo do Ciganov na Madžarskem. Upanje, da bi se cigansko vprašanje na Madžarskem⁶ rešilo, skladno z željo Ciganov (t. j., da bi postali organski del madžarske družbe) je še daleč od uresničitve.

6. A fajgyülölettől félnek, Magyar Nemzet, Budapest (4. 3. 1991, str.3)

O NEKATERIH PROBLEMIH ROMOV NA MADŽARSKEM

(Povzetek)

V prvem delu avtorica na kratko prikaže značilnosti (naselitev, jezik, socialno stanje) Romov oziroma Ciganov (na Madžarskem je pretežno v rabi ta termin) na Madžarskem, posebej v obmejnih županijah Žala in Vas. Prispevek opozarja, da so bili v preteklosti Cigani izpostavljeni nasilni asimilaciji, hkrati pa je bil njihov socialno družbeni položaj izredno slab.

Strukturne spremembe madžarske družbe so v zadnjih dveh letih (1989-1990) omogočile le skromne rezultate na področju manjšinske politike. Premiki so nastali le na področju intenzivnega samoorganiziranja (nastajanje manjšinskih interesnih organizacij kot so Romski parlament, Phralipe, itd.) in na področju dodeljevanja finančne podpore za delovanje ciganskih organizacij.

V drugem delu prispevka so opisana nekatera prizadevanja za vključevanje Romov v vzgojnoizobraževalni proces (šola v Pankotu na začetku 20. stoletja in novejši poskus organizacije romske šole v občini Csap, leta 1973).

PROBLEMS OF THE GYPSIES IN HUNGARY

(Summary)

The first part of the article gives a brief outline of certain characteristics (settlement, language, social status) of Roma or Gypsies, as they are usually called, in Hungary, with special regard to the border districts Zala and Vas. The article points out, that Gypsies were exposed to forceful assimilation in the past. Besides, their social status was highly unfavourable.

Structural changes of the Hungarian society in the last two years (1989-1990) have paved the way for modest results in the field of minority policy. Changes occurred in the field of intensive self-organization and in the field of allocation of financial support to the Gypsy organizations. As a result, minority organizations of interests, like the Gypsy Parliament and Phralipe, sprang up.

The second part of the article discusses certain efforts to include Gypsies in the educational process. The school in Pankot from the beginning of the 20th century and a more recent attempt to organize a Gypsy school in Csap in 1973 are just two examples of such endeavours.

PRAVNI POLOŽAJ ROMOV

Specifičnost položaja romske skupnosti se odraža tudi v urejanju njenega pravnega statusa, tako na mednarodni kot tudi na notranji ravni.

V zasnovi mednarodnopravnega varstva manjšin v času med obema vojnama so se kot subjekt kolektivnih pravic uveljavile "tipične" narodne manjšine. V taki zasnovi varstva, Romi kot skupina niso bili zajeti. Države niso določale njihovih pravic z notranjo zakonodajo. Nasprotno, s pravnimi akti so omejevale pravice Romov tako kot posameznikov kot tudi cele skupine, zlasti na področju omejevanja pravice do gibanja.

Po drugi svetovni vojni se je sistem varstva manjšin izoblikoval v sklopu človekovih pravic. Mednarodnopravno varstvo človekovih pravic, nediskriminacija in možnosti nadzora mednarodne skupnosti nad uresničevanjem ravni človekovih pravic so postala tista načela, ki so postopoma spreminjala razmerje med posameznikom in državo, v cilju uresničevanja človekovih pravic.

V tem kontekstu sta za položaj Romov pomembni dve smeri, ki obvezujeta tudi države v katerih Romi živijo.

- Prva je v doslednem spoštovanju načel o prepovedi diskriminacije, ki temelji na rasi, narodnostnem ali etničnem poreklu. Ti dokumenti zagotavljajo varstvo tudi romski skupnosti kot skupnosti s posebnimi etničnimi (rasnimi) značilnostmi.
- Druga izhaja iz celovitega spoštovanja človekovih pravic vsakega posameznika, ne glede na raso, spol, vero, jezik, narodno ali etnično poreklo. To določilo o pravicah posameznika vsebujejo vsi dokumenti s področja mednarodnopravnega varstva človekovih pravic.

Prepoved diskriminacije upoštevajo vsi dokumenti OZN. S prepovedjo (pojem zajema tudi etnično in narodnostno diskriminacijo) rasne diskriminacije se posebej ukvarja Konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije.¹ Po tej konvenciji pomeni izraz "rasna diskriminacija" kakršnokoli razlikovanje, izključevanje,

1 Človekove pravice, Zbirka temeljnih mednarodnih dokumentov, Ljubljana 1988, str. 65-83

omejevanje ali dajanje prednosti na temelju rase, barve kože, narodnega porekla ali etničnega izvora. (čl. 1. 1.).

Četrti člen te konvencije nalaga obveznost državam (strankam Konvencije), da sprejme ukrepe za odpravo ščuvanja k diskriminaciji in širjenja idej o večvrednosti ras. Zato morajo države razglasiti "za kaznivo dejanje sleherno širjanje idej, temelječih na rasni večvrednosti ali rasnem sovraštvu, ščuvanje k rasni diskriminaciji" (4. člen, točka a.). O sprejetih ukrepih so države dolžne poročati v periodičnih poročilih CERD-u (Odbor za odpravo rasne diskriminacije).

Na tem mestu se ne moremo ukvarjati s celoto mednarodnopravnih dejavnosti za odpravo diskriminacije. Omeniti pa je treba, da se težišče razpav pomika od ukrepov, ki so nujni za zaščito posameznika pred diskriminacijo (v čemer lahko rečemo, da je doseženo splošno soglasje), na vsebinske razprave o tem, kako uresničiti proklamirano pravico narodov, ras, etničnih in narodnostnih skupin do dejanske enakopravnosti. Te kolektivne pravice tvorijo elemente načela samoodločbe (1. člen obeh Paktov o človekovih pravicah) in pravice do razvoja.

Ravno pri zagotovitvi takih ekonomskih pogojev, ki naj spremenijo dejanske razmere in ustvarijo pogoje za enakopravnost v uživanju zagotovljenih pravic, prihaja do bistvenih razhajanj. Pravo pot za uresničitev zagotovljenih pravic bo verjetno treba intenzivneje iskati v dialogu s prizadetimi oziroma ustvarjanju pogojev za dialog in ne več v zgolj stopnjevanju enostranskega deklariranja in naštevanja pravic.

Iz mednarodnopravnih dokumentov OZN ter dokumentov specializiranih agencij (zlasti UNESCO) izhaja tudi zahteva, želja in priporočilo po odpravi predsodkov in ustvarjanju pogojev sožitja med pripadniki različnih rasnih, narodnih etničnih in jezikovnih skupnosti². To določajo zlasti naslednji dokumenti:

Konvencija Unesca o prepovedi diskriminacije v izobraževanju iz leta 1960, Unescovo priporočilo o vzgoji in izobraževanju za mednarodno razumevanje, sodelovanje in mir ter spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Unescova Deklaracija o temeljnih načelih glede prispevka množičnih občil h krepitvi miru in mednarodnega razumevanja, k pospeševanju človekovih pravic in k preprečevanju rasizma, apartheida in hujskanja k vojni, Deklaracija načel, po katerih naj se med mladino pospešujejo ideali miru, vzajemnega spoštovanja in razumevanja med narodi in Deklaracija o rasi in rasnih predsodkih.

Kot skupno značilnost vseh teh dokumentov³ bi lahko navedli, da poskušajo vsak na svojem specifičnem področju prispevati k ustvarjanju pogojev sožitja in

2 O celoti mednarodnopravnih zagotovil o enakopravnosti narodnostnih, etničnih, jezikovnih in verskih skupin glej npr. tekst "Nacionalna, etnička, rasna, jezička i vjerska ravnopravnost". Aleksander Peleš, Zbornik "Jezik i rasizam", Sarajevo, 1976

3 Vsi navedeni dokumenti, razen Konvencije Unesca o odpravi diskriminacije v izobraževanju, so objavljeni v slovenskem prevodu v že citiranem Zborniku "Človekove pravice", Ljubljana, 1988

spoštovanja pravic za vse ljudi. Z odpravo predsodkov pa se v celoti ukvarja "Deklaracija Unesca o rasi in rasnih predsodkih", ki je bila sprejeta v letu 1978.

V uvodnem delu je med drugim zapisano, da Generalna skupščina Unesca... "z globoko zaskrbljenostjo ugotavlja, da razidem, rasna diskriminacija, kolonializem in apartheid še naprej prizadevajo svet v stalno spreminjajočih se oblikah..."

V Deklaraciji so opredeljene značilnosti rasizma, rasne diskriminacije in rasnih predsodkov..., ki so zgodovinsko povezani z neenako porazdelitvijo moči in so se še okrepili zaradi ekonomskih in socialnih razlik med posamezniki in skupinami" ... (člen 2, 3. odst.). Za odpravo takega stanja pa deklaracija nalaga državam tudi:... "da morajo v okviru svojih pristojnosti ... spodbuditi širjenje znanja in dognanj usreznih raziskav v naravoslovnih in družboslovnih vedah o vzrokih rasnih predsodkov in rasističnih stališč" ... (člen 6, 2. odst.).

Deklaracija apelira na "strokovnjake naravoslovnih in družbenih ved in strokovnjake s področja kulture..., da se lotijo objektivnega, interdisciplinarnega obnašanja in prakse; vse države naj jih k temu spodbujajo" (člen 8. 2. odst.).

Deklaracija o rasi in rasnih predsodkih pa je pomembna tudi zaradi tega, ker je zaenkrat edini univerzalni mednarodnopravni dokument, v katerem je zapisana pravica posameznika in skupine, da se razlikuje od drugih. (člen 1. 2. odst.)⁴.

V preambuli Deklaracije (dvanajsta alineja) je zapisano, da generalna konferenca Unesca z globoko zaskrbljenostjo ugotavlja, "da razidem, rasna diskriminacija, kolonializem in apartheid še naprej prizadevajo svet v stalno spreminjajočih se oblikah kot rezultat obstoja zakonskih določb in vladnih ter upravnih praks, ki so v nasprotju z načeli človekovih pravic, in kot posledica obstoja političnih in socialnih struktur in razmerij ter nazorov, ki jih označujeta nepravilnost in prezir do ljudi, in ki vodijo k izključevanju, poniževanju in izkoriščanju ali k *prisilni asimilaciji pripadnikov skupin, ki so v neugodnem položaju.*"

Po svojem bistvu je ta dokument relevanten za romsko skupnost, kjerkoli živi. Ne glede na razvoj in napredek pri spoštovanju človekovih pravic kot celote v posamezni državi, ostajajo Romi v večini držav na obrobju družbenega življenja, "kot skupina v neugodnem položaju".

Na specifičnost oblikovanja zavesti Romov kot posebne etnične skupnosti pa kaže tudi dejstvo, da so se Romi organizirali kot etnično skupnost na univerzalni ravni, kar se je izkazalo v sklicu svetovnega kongresa Romov. Prvi kongres Romov je bil v Londonu 1071. letá, drugi v Ženevi 1978 in tretji v Göttingenu 1981. leta. Zadnji kongres je bil leta 1988 v Kölnu. Svetovni kongres Romov oziroma

4 Člen 1, 2. odst. : "Vsi posamezniki in skupine imajo pravico, da se razlikujejo od drugih, da se štejejo za drugačne od drugih in da jim drugi to priznavajo. Vendar pa različnost v načinu življenja in pravica, razlikovati se od drugih, v nobenem primeru ne smeta služiti kot pretveza za rasne predsodke in ne smeta opravičevati pravno določene ali dejanske diskriminacijske prakse, niti ne smeta utemeljevati apartheida, ki je najhujša oblika rasizma.

mednarodno združenje Romov (International Romani Union) kot organizacija ima tudi status posvetovalne organizacije ECOSOC-a in UNESCO-a. Torej ima tudi v mednarodnem merilu priznavanje etničnih posebnosti Romov svojo specifiko, saj je mednarodna skupnost bolj pripravljena sprejeti Rome kot etnično skupnost na univerzalni ravni in jim priznati etnične značilnosti, kot pa je to pripravljenost dosedaj izkazala večina držav v katerih Romi živijo, v svoji notranji zakonodaji in obravnavi Romov.

Združenje je oblikovalo poseben odbor za sodelovanje in pripravo gradiv in predlogov za Konferenco o Evropski varnosti in sodelovanju. Na ta način je v predlogih mednarodnega združenja Romov, prisotno mnenje samih Romov tudi v obravnavi bodoče ureditve Evrope. Predlogi združenja Romov se nanašajo zlasti na: ustrezno poimenovanje romske skupnosti kot "Romanies, Romani" (angl.), odpravi predsodkov zoper romsko skupnost in izboljšanju socialnih pogojev v katerih Romi živijo. Konkretno predlagajo priznanje statusa narodne manjšine v vseh državah, ki so zajete v okviru KEVS-a, izboljšanje in spoštovanje pravic Romov v skladu z mednarodnimi dokumenti, nadaljnje proučevanje romskega vprašanja, kot specifične manjšine, ki živi raztreseno v vseh državah, ki so zajete v KEVS-u in so torej upravičeni do zagotovitve ustreznih ukrepov za ohranjanje etničnih, kulturnih in političnih pravic v okviru novó nastajajočega skupnega pravnega sistema v okviru KEVS-a. Zato mednarodno združenje Romov priporoča, naj "države in izvršna telesa sodelujočih držav storijo učinkovite ukrepe zoper diskriminacijo, ksenofobijo in vse oblike propagande, ki vzbujajo sovraštvo in nasilje zoper Rome kot posameznike ali skupine". Za doseg tega cilja priporočajo razširjanje informacij, ki naj prispevajo k odpravi negativnih stereotipov o Romih, ter sprejmejo sklepe in uradna stališča ter ustrezne konkretne ukrepe zoper ekstremiste, ki delujejo zoper manjšino. Še posebej opozarjajo na nujnost preiskave o nasilju zoper Rome na Kosovu na Češkem in v Bukarešti, ter na potrebo po zagotovitvi pravice do naselitve, pravne varnosti in zaščite kulturnih pravic za posamezne skupine Romov, ki so bili prisiljeni zapustiti državo in potujejo na primer iz Jugoslavije v Italijo, Francijo, Belgijo in Zahodno Nemčijo, zaradi neugodnih pogojev življenja. Zavzemajo se za čimtvornejše sodelovanje mednarodnega združenja Romov pri delovanju konference o evropski varnosti in sodelovanju.⁵

V sedanjem razvoju političnih odnosov v Evropi, so se znašli v težavnem položaju zlasti Romi iz Vzhodne Evrope, na kar opozarjajo tudi dokumenti mednarodnega združenja Romov (glej prilogo 1). V okviru Sveta Evrope in drugih teles, se ob obravnavi človekovih pravic kot celote in pravic manjšin postavlja tudi vprašanje ureditve pravic Romov, kot specifično vprašanje.

-
- 5 Izhodišča in cilje našete v tekstu smo povzeli po gradivu mednarodnega združenja Romov "Predlogi delegacije mednarodnega združenja Romov za delegate KEVS-a", ki sta ga pripravila Nicolae Georghe in Katrin Reemtsma, ter gradivu "Current Situation of the Roma throughout the World", ki sta ga pripravila Nicolae Georghe in Ian Hancock, za 47 zasedanje Komisije za človekove pravice, 25. februar 1991
 - 6 Dokumente Evropskega Sveta navedene v prilogi IV (str. 205 - 218) omenjene publikacije v celoti objavljamo v gradivu št. II

O položaju Romov v državah članicah Sveta Evrope govori publikacija *Gypsies and Travellers*, ki je izšla v Strasbourgu leta 1987.⁶ Razprava v novjšem času pa se na evropski ravni vse bolj osredotoča na vprašanja zaščite romske skupnosti kot celote, ne glede na državne meje. Zaščito potujočih Romov in beguncev, ki so zapustili državo, katere državljanji so, narekujejo aktualni dogodki. To vprašanje je aktualno tako za tiste, ki snujejo nove pravne dokumente, kot tudi za tiste, ki se ukvarjajo z reševanjem konkretnih, zlasti socialnih problemov Romov.

Še posebej pa je vprašanje celovite zaščite Romov na evropski ravni pomembno za same Rome. V okviru KEVS-a Rome posebej omenja člen 40 v 3. poglavju zaključnega dokumenta Konference v Københavnu (5. do 29. junij 1990), ki pravi:

"Sodelujoče države jasno in nedvoumno obsojajo totalitarizem, rasno in etnično sovraštvo, anti-semitizem, ksenofobijo in diskriminacijo zoper kogarkoli kot tudi zatiranje na verski in ideološki osnovi. V tem kontekstu, sodelujoče države pripoznavajo poseben problem Romov (Ciganov). Izražajo čvrsto odločenost, da okrepijo napore za odpravo teh fenomenov, v katerikoli obliki in kjekoli..."

V osnutku listine o regionalnih in manjšinskih jezikih (Strasbourg, 3. april 1991, CAHLR (91) 6 je v členu 1 točka d) zapisano: " izraz neteritorialni jeziki pomeni jezike, ki jih uporabljajo državljani te države, ki se razlikuje od jezika ali jezikov, ki ga uporablja preostali del prebivalstva države, ki kljub temu, da se tradicionalno uporablja na področju države, ne more biti lociran na določeno posamezno območje". Predvidena zaščita regionalnih in manjšinskih jezikov naj se ustrezno prilagodi tudi za zaščito neteritorialnih jezikov. (člen 5, točka 3).

Vsebinsko bo tem iztočnicam slediti tudi pri zakonskem urejanju na notranji ravni. Specifičnost položaja romske skupnosti zahteva smiselno prilagajanje ukrepov, ki so predvideni za varstvo italijanske in madžarske narodne manjšine. Bistveno je, da bo pravno varstvo zagotavljalo obstoj in razvoj etničnih posebnosti Romov, ob podpori družbe in sodelovanju samih Romov. Mednarodni dokumenti, sprejeti na univerzalni in regionalni ravni nalagajo večinski skupnosti odgovornost za preprečevanje diskriminacije, za odpravo predsodkov in spoštovanje različnosti te etnične skupine.

Izkušnje iz drugih držav ter dosedaj opravljeno delo mednarodnega združenja Romov in njihovi predlogi za Konferenco o evropski varnosti in sodelovanju so lahko pri tem dragocen napotek, saj kažejo na splošne značilnosti obravnave romskega vprašanja. Dosežena podpora prizadevanjem mednarodnega združenja Romov, ki je bila dosedaj izražena v delu Konference o evropski varnosti in sodelovanju pa pomeni vzpodbudo za nadaljnje prizadevanje za priznanje etničnih značilnosti in varstvo romske skupnosti na celotnem evropskem prostoru.

PRAVNI POLOŽAJ ROMOV (Povzetek)

Specifičnost položaja romske skupnosti se odraža tudi v urejanju njenega pravnega statusa, tako na mednarodni kot tudi na notranji ravni.

Po drugi svetovni vojni se je sistem varstva manjšin izoblikoval v sklopu človekovih pravic. Mednarodnopravno varstvo človekovih pravic, nediskriminacija in možnost nadzora mednarodne skupnosti nad uresničevanjem ravni človekovih pravic so postala tista načela, ki so postopoma spreminjala razmerje med posameznikom in državo, v cilju uresničevanja človekovih pravic.

V tem kontekstu sta za položaj Romov pomembni dve smeri, ki obvezujeta tudi države, v katerih Romi živijo.

Prva je v doslednem spoštovanju načel o prepovedi diskriminacije, ki temelji na rasi, narodnostnem ali etničnem poreklu (zlasti Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida in Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije). Ti dokumenti zagotavljajo varstvo tudi romski skupnosti kot skupnosti s posebnimi etničnimi (rasnimi) značilnostmi.

Druga izhaja iz celovitega spoštovanja človekovih pravic vsakega posameznika, ne glede na raso, spol, jezik, vero in narodnostno ali etnično poreklo. To določilo o pravicah posameznika vsebujejo vsi dokumenti s področja mednarodnopravnega varstva človekovih pravic.

Iz mednarodnopravnih dokumentov OZN ter dokumentov specializiranih agencij (zlasti UNESCO) izhaja tudi zahteva, želja in priporočilo po odpravi predsodkov in ustvarjanju pogojev sožitja med pripadniki različnih rasnih, narodnih, etničnih in jezikovnih skupnosti.

LEGAL STATUS OF ROMA (GYPSIES) (Summary)

Specificity of the status of Romany community is, among other things, also reflected in regulation of its legal status on international as well as on the state or republic level.

After the Second World War, the system of protection of minorities was created within the complex of human rights. International protection of human rights,

non-discrimination and supervision of the international community over exercising of human rights in individual countries, are the very principles that have gradually been changing relation between an individual and a state towards more efficient exercising of human rights.

Two guidelines, obligating the states, in which Roma (Gypsies) live, are especially significant in this context.

The first guideline is consistent adherence to the principles of prohibition of discrimination on the basis of race and national or ethnic origin. The most significant documents concerning these principles are the Convention on prevention and punishment of the crime of genocide and the International convention on abolition of all forms of racial discrimination. These documents ensure protection to the Romany community as a community with specific ethnic (racial) characteristics.

The second guideline proceeds from the all-embracing regard of the human rights of each individual, irrespective of his race, gender, language, religion and ethnic origin. The provision on the rights of individual is included in all the documents from the field of the international protection of human rights.

The demand, request and recommendation for abolishment of prejudices and for creating of favourable conditions for co-existence between members of different racial, ethnic and linguistic communities, derives from the international documents of OUN and of certain specialized agencies (especially UNESCO).

Priloga 1

Poročilo koordinacijskega odbora Romskega etničnega združenja iz Romunije

SITUATION

conflicts between the Romanl and themembers of local communities

1. REGHIN - district Mures, January 1990. Damages: 2 houses were destroyed. Romanians and Maghiars Locals involved.
2. LUNGA - district Covansa, 12 February 1990. Damages: 3 houses were set in fire, 3 houses were destroyed, 4 dead persons. Maghiar Locals involved.
3. TURU LUNG - district Satu Mare, February 1990 Damages: Houses were destroyed and families moved temporarily to Satu Mare

4. TIRGU MURES - district Mures, 16 of March 1990. Damages: 22 Rromanies were arrested, 11 condemned, 7 are arrested. Mahiar Locals envolved
5. SEICA MARE - district Sibiu, April 1990 Damages, 8 flats devastated, 7 Rromanies arrested
6. SALSIG, district Maramures, 15 April (Easter day)
7. LIBOTIN, district Maramures, May 1990: 25 families were amested because they claimed field.
8. Bucarest - 14-15 June 1990 Damages Devastated houses, many persons were beaten and/or arrested
9. CUZA - VODA, village Castelu, district Constanta, July 1990 Damages: Tents and carts set in fire, devastated houses, 50 families were dropped out the village
10. HUEDIN, district CLUJ , August 1990 Damages: The Rromani quarter was attacked
11. MIHAIL KOGALNICEANU district Constanta, October 1990, Damages: 34 houses set in fire, 88 destroyed houses, 45 dropped out families not allowed in the locality, Romanian and Aromanian Locals envolved
12. SARULESTI, district Ilfov, May 26, 1990
13. CILNIC, district Alba Iulia
14. SIBIU, October 12 - 13

Mladen Tancer

POMANJKLJIVA JEZIKOVNA KULTURA OTROK ROMOV ZMANJŠUJE NJIHOVO ŠOLSKO USPEŠNOST

Razmišljati o šolski uspešnosti otrok Romov, ki so vključeni v slovensko osnovno šolo, pomeni razmišljati o človeških usodah domala tisoč mladih Romov, ki letno bolj ali manj redno obiskujejo pouk in druge oblike šolskega dela. Njihov prvi šolski dan in stik s šolo nima svečanega obeležja, kakor za veliko večino drugih prvošolcev in slovesa s šolo ne doživljajo svečano in stisnjenih src. Njihovo šolsko življenje ima praviloma druge tirnice.

Uveljavljanje vzgoje in izobraževanja pri nas temelji na Splošni deklaraciji o človekovih pravicah, ki jo je že leta 1948 sprejela Generalna skupščina Združenih narodov, a Jugoslavija kot članica te svetovne skupnosti se je zavezala, da jo bo spoštovala in dosledno uveljavljala na matičnem ozemlju, na mednarodnih listinah, ki govorijo o pravicah in zaščiti otrok, na obeh ustavah (republiška, zvezna) ter na zakonskih predpisih, ki normativno urejajo vzgojo in izobraževanje v Republiki Sloveniji.

Sprejeti temeljni dokumenti zavezujejo slovensko samostojno družbenopolitično skupnost, da poskrbi in skrbi za dosledno izvajanje vključevanja otrok v redni vzgojni in izobraževalni proces na vsem slovenskem ozemlju. Z dopolnilnimi zakonskimi predpisi pa je zagotovljeno tudi dvojezično in manjšinsko šolstvo, s čemer se uspešno rešujejo vprašanja legitimne vzgoje in izobraževanja otrok na narodnostno mešanih področjih v Prekmurju in na Koprskem.

Vse doslej pa šolsko-prosvetni politiki pri nas ni uspelo zakonsko vskladiti, smiselno urediti, uveljaviti in v duhu mednarodnih konvencij o vzgoji in izobraževanju zagotoviti učinkovite predšolske vzgoje in obveznega osnovnošolskega izobraževanja otrok Romov.

Medlost, zavlačevanje in neprincipielna stališča odgovornih republiških teles (oblastnih in drugih) do tega občutljivega etničnega vprašanja jasno kažejo na kršenje že omenjenih mednarodnih in naših dokumentov, ki implicitno zavezujejo in hkrati nalagajo posebno družbeno skrb za reševanje tako specifičnega vprašanja. A vprašanje vzgoje in izobraževanja otrok v slovenskem prostoru živečih Romov je specifično vprašanje, ki se mu slovenska družbena in politična skupnost ne moreta in ne smeta izogniti. Dejstvo je, da v naši republiki živi nad šest tisoč stalno naseljenih Romov, torej staroselcev, a v zadnjih dveh desetletjih so prisotna migracijska priseljevanja Romov iz drugih delov Jugoslavije v slovenski prostor.

Uresničevanje doslej veljavnega in uradno predpisanega Zakona o osnovni šoli terja od vseh subjektov na šolsko-prosvetnem področju, da dobro preučijo rešitve, ki bi najoptimalneje omogočile vzgojo in izobraževanje otrok Romov, sicer ostajamo zgolj na ravni deklariranega. Na naše pomanjkljivosti smo bili že opozorjeni s strani sveta evropske skupnosti, ki posveča prav v zadnjem desetletju veliko pozornosti manjšinskemu šolstvu, še posebej šolstvu etničnih skupnosti v nekaterih evropskih državah.

V zadnjih nekaj letih smo tudi v slovenskem prostoru namenili nekaj več pozornosti romski problematiki. Ohrabrujoče je, da je romska problematika že predrila ovoj anonimnosti, o čemer dovolj zgovorno kaže slovensko posvetovanje o drugačnosti otrok v šoli (1987), prisotnost romske problematike na posvetu ob 30-letnici enotne osnovne šole (1988), na posvetu o komunikaciji in jezikovni kulturi v šoli (1990) in v javni razpravi o slovenski ustavi (1990). Vse to naj ne simbolizira le ene lastovke, ki ne prinaša pomladi, pomeni naj zavesten družben premik in konstanto trajnega in uspešnega reševanja in razreševanja vzgoje in izobraževanja otrok Romov, ki imajo stalno domovanje v Republiki Sloveniji.

II.

Razmišljanja o mnogih problemih, ki jih odpira vključevanje romskih otrok v vzgojno-izobraževalni proces, nas po svoji naravnosti vodijo v široka področja, v njih se prepletajo mnoge sestavine sociološke, psihološke, pedagoške, kulturološke in druge narave. Predaleč bi nas vodila vsa ta razmišljanja, ki jim ni kraja, presejala pa bi tudi naš okvir.

Zato se tokrat pomudimo le pri vprašanju jezika, ki predstavlja praviloma za veliko večino romskih otrok ob njihovem vstopu v osnovno šolo in kasneje skozi areno vseh šolskih let skoraj domala redno nepremostljivo oviro. Le redki so romski učenci, ki jim šolski občevalni jezik (slovenski jezik) ni bolj ali manj grenil šolskega življenja in ki jim ni zapiral napredovanja v višje razrede. V vseh letnih poročilih osnovnih šol z romskimi učenci beremo o hudem jezikovnem deficitu teh učencev, ki je skoraj redno podstat neuspešnosti še v nekaterih drugih učnih predmetih.

Problematika jezika v vzgoji in izobraževanju je polivalentna, a jo učenci doživljajo kot učni jezik in kot učni predmet. Romski učenci so s slovenščino kot "uradnim" šolskim jezikom nujno v podrejenem položaju in se morajo mnogo bolj truditi, da bi premagali to oviro, ali jo vsaj do neke mere omilili. Slovenski jezik povzroča določene težave mnogim učencem od prvega in zadnjega osnovnošolskega razreda, čeprav jim je slovenščina jezik okolja. Tem razumljiveje je, da zahteva od romskega otroka podvojenih naporov in mu že od samega začetka obeta skromno uspešnost in nezanesljivost v šolskem napredovanju.

Govor je fenomen, ki vključuje sposobnosti in posega v celost, vrstno pogojenih dejavnikov, ki jih otrok pridobi v stiku z družbenim okoljem. Otrok se govora uči v procesu interakcije med prirojenimi jezikovnimi dispozicijami in govornimi spodbudami okolja. Le-te pa so za romskega otroka sila skromne in močno obarvane

s subkulturnimi prvinami. Starši teh otrok so v glavnem slabo pismeni, kar še posebej velja za matere, s katerimi otroci preživljajo največ časa.

V obsežni raziskavi o učencih Romih v občini Murska Sobota (1989) smo ugotovili, da je imelo 361 učencev Romom 13% očetov in 28% mater brez osnovne šole, kar praktično pomeni popolno nepismenost. Z nepopolno osnovno šolo (s povprečjem 3 - 4 razrede!) je bilo 73% očetov in 67% mater. S popolno osnovno šolo je bilo prvih 5%, drugih skoraj 3%. V 46 primerih (12,8%) sta bila oba starša popolnoma brez šol in v 4 primerih (1,1%) sta oba starša imela popolno osnovno šolo. Tu velja poudariti, da je v drugih okoljih, kjer živijo strnjeno Romi še slabše, saj v občini Murska Sobota že dobrih 25 let posvečajo vzgoji in izobraževanju otrok Romov posebno skrb in pozornost, zato so dosežki tudi precej boljši od drugih.

Tudi kulturni standard romskih družin je zelo nizek, saj razen radia in televizije drugih kulturnih dobrin ne premorejo. V omenjeni raziskavi smo ugotovili, da je radio imelo 75% družin in televizijo 62%, a na tisk (Vestnik, Večer) jih je bilo naročenih 10,6%. Nizka kulturna osveščenost staršev se je v podaljškju manifestirala tudi pri romskih učencih v šoli. Iz raziskave povzemamo, da jih je bilo na Cicibana naročenih 24%, Pionirja 1,5%, Pionirski list 3,6% in na Kurirčka 6,4%.

Vse do vstopa v predšolsko ustanovo se romski otrok praviloma ne srečuje s problemom jezikovnega sporazumevanja, saj s svojimi vrstniki dobro obvlada govorno sporazumevanje, z drugimi, ki njegovega govora ne razumejo pa tako nima stikov. Prav taka trdna jezikovna izoliranost narekuje dovolj zgodnjo vključitev romskih otrok v predšolsko vzgojnovarstveno ustanovo, s čimer bi ublažili otrokov jezikovni deficit in omilili jezikovne težave pri vstopu v šolo.

Vzgojiteljice v predšolskih ustanovah in učiteljice v nižjih razredih osnovne šole permanentno ugotavljajo, da imajo romski otroci minimalno besedišče (vokabular), kar jih močno ovira pri naravnem vključevanju v vzgojnoizobraževalno delo. Po jezikovnem kriteriju so v pasivnem položaju, nimajo pa nikakršnih možnosti, da bi v svojem materinem jeziku prepričali učitelje in druge učence, vrstnike, o svojem znanju. Mnogim mladim Romom je slovenski jezik tuja govorica in jim je mnogo zahtevnejši od pogovornega jezika okolja. V to nas prepriča podatek iz že omenjene raziskave: 77% očetov in 80% mater so po narodnosti Romi, za Slovence se je opredelilo 14% očetov oziroma 17% mater. Tu pač ni mogoče pričakovati naklonjenosti in skrbi jezikovni vzgoji, še najmanj skrbi slovenskemu jeziku. Ta veriga nezaupanja v jezikovno sposobnost romskih otrok se ne prekinja in jih usodno spremlja skozi vsa šolska leta. Zelo redki so učenci, ki se znebijo tega kompleksa in premagajo jezikovne ovire do tiste stopnje, ki jih izenačuje z vrstniki v razredu in na šoli.

Pouk je dvosmerna komunikacija med učenci in učiteljem. Tvorno lahko vanj posegajo le tisti učenci, ki imajo razvito jezikovno kulturo. Tu pa je romski učenec v hudo neugodnem položaju in je tako lahko le redko v neposrednem komunikativnem odnosu z učiteljem. Skromen besedni zaklad in šibka jezikovna izraznost mu preprečujeta sproščeno vstopanje v pogovor. Še več, romski otrok je tudi v odprtem dialogu le redko uspešen, ker ga največkrat pri tem ovira njegovo skromno besedišče slovenskega jezika.

Otrokov govorni razvoj in bogastvo jezikovnega zaklada ugotavljamo z ustreznimi testi. Zaenkrat še ne premoremo takih, s katerimi bi ustrezno izmerili oziroma ugotavljali jezikovno razvitost romskih otrok v Sloveniji. Z uporabo veljavnih standardiziranih tekstov za ugotavljanje šolske zrelosti in učnega napredovanja slovenskih šolarjev pa lahko že v naprej pričakujemo zelo slabe dosežke v merjenjih romskih učencev s temi instrumentariji in hudo nerealno podobo. Zato je nesmiselno uporabljati instrumentarij, ki v ničemer ne upošteva specifičnosti in jezikovne depremiranosti teh otrok.

Spomnimo še na dejstvo, da v sedaj veljavnem sistemu vrednotenja šolske uspešnosti prevladuje in kraljuje verbalno ugotavljanje učne uspešnosti, kar dodatno močno poslabšuje položaj jezikovno nebogljениh in šibkih učencev. Mednje pa sodi večina romskih učencev.

Če je učitelj "dosleden" in ni pripravljen omogočiti romskemu otroku oziroma učencu vprašanja "svojega inventarja", npr. pri SND, ko obravnavajo družino, starše, praznike, domače okolje ipd. mu je odvzeta vsakršna možnost, da bi izhajal iz znanega, bližnjega, domačijskega in se postopno, z učiteljevo pomočjo spuščal v širši družbeni prostor, ki mu je še tuj, manj razumljiv a morda mikaven. In obratno, če vse to omogočimo romskemu otroku, mu damo priložnost, da pokaže svoje znanje in razumevanje, da nas prepriča o tem, kako zna opazovati in vzročno - posledično povezovati pojave v naravi in odnose v družbi. Učitelj in učenci - vrstniki v razredu temu učencu - Romu na lep in kulturnen način pomagajo razvijati pravilno jezikovno izražanje, ga usmerjajo k pravilnemu oblikovanju povedi ter s tem odpravljajo njegovo hendikepiranost in zavrtost. Če pri svojem vzgojno - izobraževalnem delu tako ravnamo, osvobajamo učence strahu in bojazni, da bodo naredili napako in doživeli neuspeh. To pa je temeljno spoznanje, ki je kažiopot pri vzpostavljanju odnosov med učenci in učitelji pri njihovem šolskem sporazumevanju.

Da ne bomo ostajali zgolj na ravni splošnega ugotavljanja, si pomagajmo z nekaj podatki iz že omenjene raziskave o (ne) uspešnosti 361 romskih učencev pri slovenskem jeziku, ki so v šolskem letu 1986/87 obiskovali osnovne šole v občini Murska Sobota. Z oceno "odlično" iz slovenskega jezika so bili ob koncu leta ocenjeni 4 romski učenci (1%), "prav dobro" ocenjenih je bilo 5%, z oceno "dobro" ocenjenih je bilo 5%, z oceno "dobro" 18%, "zadostnih" je bilo 49%, "nezadostnih" 22% in 4% "neocenjenih". V vsch letih šolanja je bilo brez negativne ocene iz slovenskega jezika ob koncu šolskega leta 48% romskih učencev, 64% jih je imelo ob koncu leta oceno "zadostno", 27% oceno "dobro", 7% oceno "pravdobro", 2% pa je bilo ocenjenih z oceno "odlično".

Veliko nam povedo podatki o negativno ocenjenih romskih učencih. Učencev, ki so imeli ob koncu šolskega leta negativno oceno iz slovenskega jezika enkrat, je bilo 25%. Dvakrat jih je imelo negativno letno oceno 15%, trikrat 6%, štirikrat 5%, petkrat 1%, en učenec pa je prejel ob koncu šolskega leta neaktivno oceno iz slovenskega jezika celo šestkrat. 4% romskih učencev je bilo ob koncu leta neocenjenih, med njimi nekateri po večkrat.

Predaleč bi nas vodila podrobnejša členitev, dasi bi bila nadvse zanimiva in tudi za šolsko-prosvetno politiko koristna. Že samo podatek, da so bili le 3 romski učenci vselej ocenjeni z oceno "odlično", 23 učencev pa vselej z oceno "nezadostno".

Pri vsem tem je seveda nezanemarljiv pomislek o ocenjevalnih kriterijih na posameznih osnovnih šolah, še zlasti pri posameznih učiteljih. To pa je že druga stran vprašanja, ki ne sodi strogo v naš kontekst. Ob koncu velja poudariti še misel, da je pomanjkljivo znanje slovenskega jezika kot hendikep delovalo tudi pri drugih učnih predmetih, še posebej tistih z reproduktivskim znanjem.

Pri podrobni členitvi neuspešnosti romskih otrok v osnovni šoli se vračamo vselej na izhodiščno ugotovitev: jezik (slovenski!) je za učence prva in največja ovira pri sprejemanju in razumevanju vzgojno-izobraževalnih vsebin. Jezikovno sporazumevanje kot temeljna sestavina in način učnega dela v sodobni šoli neizprosno pritiska na romskega otroka ter ga - hote ali nehote - potiska na obrobje, kjer so pasivni učenci, ki ne zmorejo uspešnega šolskega dialoga. Beda, pauperizacija in življenje na družbeni margini si podajajo roko s šolsko margino romskih učencev. To sosledje bo potrebno nujno preseči, prekiniti in spoznati pravi izhod: da le izobraženi otroci Romov bodo sposobni spreminjati svet v katerem živijo!

POMANJKLJIVA JEZIKOVNA KULTURA OTROK ROMOV ZMANJSUJE NJHOVO ŠOLSKO USPEŠNOST (Povzetek)

Avtor ugotavlja, da sprejeti temeljni dokumenti zavezujejo slovensko samostojno družbenopolitično skupnost, da poskrbi za dosledno izvajanje vključevanja otrok v redni vzgojni in izobraževalni proces na vsem slovenskem ozemlju. Vse doslej pa šolsko-prosvetni politiki pri nas ni uspelo uskladiti, smiselno urediti in poiskati najprimernejše oblike zagotavljanja učinkovite predšolske vzgoje in obveznega osnovnošolskega izobraževanja otrok Romov. V razmišljanjih o mnogih problemih, ki jih odpira vključevanje romskih otrok v vzgojno-izobraževalni proces, se prepletajo mnoge sestavine sociološke, psihološke, pedagoške in kulturološke narave. Avtor se v prispevku osredotoča na vprašanja jezika, ki praviloma predstavlja skoraj nepremostljivo oviro za veliko večino romskih otrok ob njihovem vstopu v osnovno šolo in kasneje. Le redki so romski učenci, ki jim šolski občevalni jezik (slovenski) ni bolj ali manj grenil šolskega življenja in jim zapiral napredovanje v višje razrede. Jezikovno sporazumevanje kot temeljna sestavina in način dela v sodobni šoli pritiska na romskega otroka ter ga hote ali nehote potiska na obrobje. Življenje romske skupnosti na margini družbe si podaja roko s šolsko margino romskih učencev. Le izobraženi otroci Romov pa bodo sposobni spremeniti svet, v katerem živijo.

**DEFICIENT LANGUAGE CULTURE OF THE ROMANY
CHILDREN HAS A NEGATIVE IMPACT UPON THEIR
SCHOOL SUCCESS**
(Summary)

The author has ascertained, that the adopted basic documents obligate the independent Slovene state to provide for the consistent participating of Romany children in the regular educational process in the entire Slovene territory. However, the educational policy has so far not been able to arrange for the most suitable form of efficient pre-school education and obligatory elementary schooling of the Romany children. The incorporation of these children into the educational process is a complex and problematic task, in which different sociological, psychological, pedagogical and cultural components are intertwined. The article is focussed upon the issues of language, which, as a rule, represents the greatest and almost insurmountable obstacle for most of the Romany children in their entire process of schooling. The children, whose school years were not embittered by the official language of communication and who were able to make progress despite the insufficient command of the Slovene language, are very scarce. Language communication as a basic method of teaching in contemporary school system is a source of frustration for Romany children. Moreover, it contributes to their marginal status in society. The marginal status of the Romany pupils coincides with the status of the entire community, which lives on the margin of society. The society should be aware of the fact, that only educated Romany children will someday be able to change the world they live in.

Jože Zadravec

DEMOGRAFSKA IN SOCIALNA PODOBA ROMOV V SLOVENIJI

Statistični kazalci

Romi so se začeli stalno naseljevati v naših krajih v 17. in 18. stoletju. V Sloveniji se jih je stalno naselilo manj kot v drugih republikah. Najbolj pogosto so se naseljevali:

- ob državni meji z Avstrijo in Madžarsko,
- v bližini večjih mest (Murska Sobota, Lendava);
- ob reki Lendavi, potokih, gramoznicah;
- na obrobjih vasi in naselij;
- v zavetju gozdov;
- raje so se naselili v vaseh, kjer so živeli Židje;
- prednost so dajali versko mešanim vasem;
- izogibali so se izrazito katoliških vasi;
- izogibali so se vasi, kjer je bila vojska ali policija;

Nato so se začeli hitro množiti; preživljali so se s prosjačenjem, zdravljenjem ter s priložnostnimi poklici, ki so jim zagotavljali obstoj. Še danes nekateri ne razumejo, da so se Romi lahko obdržali vse do danes, da niso izumrli, čeprav jim pripisujejo nekatera negativna obeležja:

- populacijska maloštevilnost;
- prostorska omejenost;
- brezdržavnost:
- šibka gospodarska zasnova;
- nerazvita in primitivna družbena struktura;
- družbena nedinamičnost;
- šibke družbene vezi, posebno novejšje, so maloštevilne, tiste pa, ki se uveljavljajo, so izredno trajne in trdne;
- brezosebni stiki med Romi v posameznih izolatih;

- Romi se redko naslanjajo drug na drugega;
- eden drugemu redko pomagajo, razen v nesreči in bolezni;
- nimajo se radi;
- nimajo cnotne vere;
- nimajo cnotnega jezika;
- nimajo materinega jezika;
- nimajo svoje pisave;
- izgubili so svoje etnične oblike;
- obseg poklicev je omejen;
- izoliranost, omejen stik s svetom;
- pomik na družbeno margino.

V Sloveniji imamo tri skupine Romov:

- prekmurske,
- dolenske,
- gorenjske.

Leta 1979 je živel v Sloveniji 4.441 Romov, od tega v Prekmurju 2.612. Leta 1982 je živel v Sloveniji 4.535 Romov; Romi živijo v 10 slovenskih občinah. Predstavljali so 0,23% slovenskega prebivalstva. Živel so v 876 družinah in 102 naseljih. Romska družina je štela 5,2 člana. Moških je bilo nekaj več kot žensk. Več kot polovica Romov je živel v Prekmurju. V občini Murska Sobota predstavljajo Romi 3,62% prebivalstva.

Romsko prebivalstvo v Sloveniji je mlado, saj znaša delež starejših nad 60 let le 3,5%, v Sloveniji je znašal ta delež 12,2%. Leta 1985 je bilo v občini Murska Sobota 36 romskih naselij, v katerih je živel 636 družin z 2609 člani, 1319 ženskami in 1290 moškimi. Leta 1910 je živel v Prekmurju 607 Romov. V 75 letih se je njihovo število povečalo za štiriinpolkrat. Starostna struktura Romov ni smo posledica bioloških činiteljev. Številčno prednjači starostna skupina v produktivni dobi življenja, kar priča o latentni delovni sili, s katero razpolagajo Romi. Njabolj številčno je zastopana starostna skupina od 10 - 14 let, kar daje Romom ugodno biološko osnovo za ohranitev in razvoj vrste.

Leta 1987 je bilo v občini Lendava 285 Romov, ki so živeli v sedmih vasch. V občini je bilo 51 družin, od tega 159 moških in 126 žensk. Največji delež populacije pripada starostni skupini od 19 - 45 let; delež pupulacije nad 65 let znaša 1,8%. Romi v lendavski občini spadajo torej med mlado prebivalstvo. Približno iste ugotovitve veljajo tudi za ostale Rome, ki živijo drugod po Sloveniji. Struktura prebivalstva daje dober vpogled v populacijsko dinamiko; vsaka večja ali manjša skupina prebivalstva ima na določenem nivoju razvoja tipično sliko. To se jasno kaže na primeru Romov. Prednjačijo mlajše skupine, otrok je več kot odraslih. Tako populacijsko sliko dobimo pri ljudstvih, ki živijo v državah v razvoju. Taka analiza daje dragocene podatke zdravstvu, šolstvu ter gospodarstvu nasploh, saj je tudi patologija v takih

družbah drugačna od one v razvitih okoljih. Za starejše ljudi tukaj ni potrebno skrbeti, saj jih ni. Največ skrbi so potrebni otroci, mladoletniki, nosečnice .

Demografski kazalci

Merjenje starosti romskega prebivalstva vršimo na dva načina: po prvem načinu določimo delež starejših ljudi nad 65 let v procentih. Tukaj smo ugotovili, da je ta odstotek v primerjavi z domačim prebivalstvom manjši. Drugi način pa je indeks staranja, ki ga dobimo tako, da procent ljudi starih nad 65 let delimo z procentom ljudi od 0 do 19 let. Oba načina merjenja nam pokažeta, da gre pri Romih za mlado prebivalstvo.

- Nataliteta pri Romih se je močno približala prekmurskemu povprečju (pri Romih znaša 13,8 za občino Murska Sobota pa znaša 11,9);
- umrljivost dojenčkov je pri Romih še vedno zelo visoka (pri Romih znaša 55,6 pri domačinih pa 13,9%);
- splošna umrljivost je pri Romih višja kot pri domačih (Romi: 15,3, domačini: 11,6%);
- naravni prirastek je pri Romih večji kot pri domačinih;
- vitalni indeks je pri Romih večji kot pri domačinih;
- število otrok, rojenih v bolnišnici je večje pri domačih kot pri Romih;
- prav tako je večje število otrok pri domačinih, ki so bili rojeni s strokovno pomočjo, kot pri Romih;
- povprečna starost matere pri rojstvu otroka je pri Romih mnogo nižja kot pri domačinih (pri domačinih 25,3 leta pri Romih 18,2 let);
- pričakovano trajanje življenja je pri Romih manjše, kot pri domačinih (domačini: 67,3 let, ženske: 75,1%) ;
- splošna in specifična obolelost je pri Romih večja kot pri domačinih;
- letaliteta (umiranje v odnosu na obolenje) je pri Romih večja kot pri domačinih;
- travmatizem je pri Romih manjši kot pri domačinih;
- aspetizem je pri Romih mnogo večji kot pri domačinih;
- invalidizacija je pri Romih mnogo večja kot pri domačinih;
- hospitalizacija odraslih Romov je veliko manjša, kot domačinov;
- hospitalizacija romskih otrok je mnogo večja kot pri domačinih;

*Tabela št. 1 DEMOGRAFSKI PODATKI O ROMIH V
OBČINI MURSKA SOBOTA LETA 1985*

Naselje	št. po spolu			št. družin	do 6 let					
	Romov	M	Ž		do 6 let	7-14 let	15-18 let	19-45 let	46-65 let	nad 65 let
Andrejci	19	12	7	6	1	4	3	7	4	-
Beltinci	45	23	22	8	12	10	6	14	3	-
Borejci	63	30	33	17	6	8	8	26	12	3
Cankova	22	12	10	8	-	5	1	9	5	2
Černelavci	68	34	34	23	8	5	1	32	15	7
Dolenci	9	6	3	3	1	1	-	5	1	1
Dolina	54	28	26	13	4	10	5	26	6	3
Domajinci	100	44	56	21	10	22	7	44	12	5
Dolič	63	30	33	10	8	17	5	24	7	2
Dokležovje	28	12	16	4	7	6	6	7	2	-
Fokovci	6	4	2	3	-	-	-	2	3	1
Hodoš	20	12	8	7	1	3	1	10	4	1
G. Črnci	52	30	22	14	1	5	4	27	11	4
G. Slaveči	27	13	14	4	5	3	3	14	2	-
Kramarovci	6	2	4	1	1	-	-	2	2	1
Krašči	70	40	30	14	6	11	12	29	6	6
Kuzma	6	4	2	1	2	1	-	2	1	-
Koštanovci	40	20	20	9	4	11	4	17	3	1
Lemerje	48	23	25	8	6	9	2	19	10	2
Martjanci	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Murska Sob.	88	39	49	25	17	14	10	42	5	-
Nemčavci	17	7	10	5	1	4	-	6	5	1
Ocinje	17	10	7	3	2	1	2	8	2	2
Petroča	130	65	65	27	18	16	14	61	19	2
Pušča	750	361	389	198	73	147	81	320	100	29
Prosenjakovci	5	3	2	1	-	-	1	3	1	-
Ropoča	51	28	23	10	10	10	4	19	5	3
Serdica	142	73	69	24	25	20	13	57	25	2
Sotina	66	35	31	15	7	8	8	34	8	1
Suhi vrh	11	5	6	3	-	-	3	5	2	1
Šalovci	26	15	11	10	2	-	1	13	7	3
Tešanovci	2	2	-	2	-	-	-	-	1	1
Vadarci	118	52	66	30	17	15	7	56	18	5
Vanča vas	270	137	133	66	30	51	22	123	37	7
Zenkovci	166	77	89	40	20	24	18	69	26	9
Ženavlje	3	1	2	2	-	-	1	1	1	-

Tabela št. 2 DEMOGRAFSKI PODATKI O ROMIH V SLOVENIJI V LETU 1982

Zap. Občina	št. preb. občine	št. Romov	%	št. naselij	št. družin	Povpr. št. Romov na 1 družino	Moški	Žensk
1. Brežice	25.238	47	0,19	1	10	4,7	22	25
2. Črnomelj	17.544	475	2,71	13	103	4,6	237	238
3. Grosuplje	25.288	111	0,44	8	19	5,8	63	48
4. Kočevje	18.139	321	1,76	8	62	5,2	169	152
5. Krško	27.774	145	0,53	4	23	6,3	75	70
6. Lendava	26.717	269	1,01	5	45	6,0	146	123
7. Metlika	7.860	110	1,40	6	31	3,5	52	58
8. Murska Sob.	64.299	2.330	3,62	31	423	5,5	1.123	1207
9. Novo mesto	55.584	563	1,02	16	125	4,5	293	270
10. Trebnje	17.288	164	0,96	10	35	4,7	89	75
Skupaj:	258.731	4.535	1,58	102	876	5,2	2.269	2.266

Tabela št. 3 STAROSTNA STRUKTURA ROMOV V SLOVENIJI - 1982

Zap. Občina št.	št. Romov	do 6 let	7-14 let	15-8 let	19-45 let	46-65 let	nad 65 let	skupaj do 18 let	sk. odrasli
1. Brežice	47	5	16	6	18	2	-	27	20
2. Črnomelj	475	85	104	42	108	52	12	231	244
3. Grosuplje	111	22	32	16	32	54	4	70	41
4. Kočevje	321	86	60	16		159		162	159
5. Krško	145	39	43	13	39	8	3	95	50
6. Lendava	269	399	65	34	99	26	6	138	123
7. Metlika	110	21	30	25	25	6	3	76	58
8. Murska Sob.	2330	380	462	273	832	284	99	1115	1215
9. Novo mesto	563	109	129	34	177	82	32	272	311
10. Trebnje	164	36	27	18	61	22	-	81	83
Skupaj:	4535	822	968	477	1463	536	159	2267	2158

*Tabela št. 4 ODSOTNI DELEŽ POSAMEZNIH SKUPIN
PREBIVALSTVA SLOVENIJE, OBČINE MURSKA SOBOTA
IN ROMOV V PREKMURJU LETA 1985*

	Vsi		Leta				
	0-6	7-14	15-18	19-24	25-65	nad 65 let	
	let	let	let	let	let		
R Slovenija	100	11,48	12,06	5,83	8,89	52,27	9,47
Murska Sobota	100	10,83	12,07	5,90	8,80	50,93	11,47
Romi v Prekmurju	100	11,69	16,90	9,69	12,52	45,16	4,04

*Tabela št. 5 ZAPOSLENOST ROMOV
PO OBČINAH 1982*

Zap. Občina št.	Št. Romov skupaj	od 19-45 let	Redno zaposlenih skupa	V družb. sektorju	Pri zasebnikih	Se pril. zaposluje	Nab. zelišč in drugo	DDP	Invaliid prizn.
1. Brežice	47	18	5	5	-	2	6	1	-
2. Črnomelj	475	180	92	81	11	80	110	16	21
3. Grosuplje	111	32	6	6	-	5	8	4	3
4. Kočevje	321	-	46	-	-	-	-	11	12
5. Krško	145	52	4	4	-	25	23	4	na 1 7 vzdrže.
6. Lendava	269	99	23	16	7	27	18	15	4
7. Metlika	110	25	7	7	-	3	24	8	3
8. Murska S.	2330	832	415	368	47	200	-	104	-
9. Novo m.	563	177	68	64	4	15	260	21	12
10. Trebnje	164	61	5	5	-	12	60	11	2
Skupaj:	4535	1476	671	554	69	369	509	195	57

*Tabela št. 6 ZAPOSLENOST ROMOV V OBČINI LENDAVALA
LETA 1987*

Naselje	Število družin glede na zaposlenost Romov		
	Zaposleni	Z 1 zaposlenim	Z 2 ali več zaposlenimi
Črešnovci	3	2	1
Trnje	3	3	-
Dolga vas	4	4	-
Gomilice	3	3	-
Dobrovnik	7	7	-
Lendava	4	3	1
Skupaj:	24	22	2

Do demografskih podatkov o Romih v Sloveniji je težko priti; poudariti je treba, da podatki zadnjega popisa prebivalstva iz leta 1981 niso realni, ker se je velika večina Romov opredelila za Slovence. Za Rome se je opredelilo ob tem popisu le 236 občanov Murske Sobotice. Realnih podatkov nimajo niti delovne organizacije, niti krajevne skupnosti. Podatki, ki jih navajamo v razpravi, so zbrani na terenu in so veredostojni, čeprav niso uradni.

Zaposlenost Romov

Od vseh podatkov o socialnoekonomski politiki Romov v Sloveniji, so podatki o zaposlenosti Romov najmanj zanesljivi. Podatki za Prekmurje so dobljeni s pomočjo ankete po posameznih organizacijah združenega dela po občinah. Zelo natančni in zanesljivi so podatki o zaposlenih Romih za nedoločen čas v družbenem sektorju, medtem, ko število zaposlenih za določen čas pogosto varira. Mnogo Romov se je zaposlilo izven Slovenije, največkrat v Avstriji. Za take Rome ni nobene evidence. Občine, v katerih živijo Romi, take evidence ne vodijo, Romi pa zaradi pravice do socialno varstvenih pomoči radi to zamolčijo. Ključni problem romskega vprašanja v Sloveniji je še vedno nezaposlenost. Tako je bilo leta 1982 v Sloveniji zaposlenih le 14,7% Romov, priložnostno se jih je zaposlovalo 6,1% z nabiranjem zdravihnelih zelišč se jih je ukvarjalo 11,2%. (Tabela št.4.).

Podobne razmere vladajo v Prekmurju; tukaj je na boljšem občina Murska Sobota, manj Romov pa je zaposlenih v občini Lendava.

Tabela št. 5 nam prikazuje zaposlenost Romov po občinah v Sloveniji leta 1982.

Tabela št. 6 nam prikazuje zaposlenost Romov v občini Lendava leta 1987.

Delež zaposlenih Romov v Prekmurju pomeni stopnjo socialnega in ekonomskega razvoja te etnične skupine. Razumljivo je, da pomeni tudi osnovo za boljši materialni in kulturni standard teh ljudi. Z večjo zaposlenostjo poraste tudi socialna varnost ljudi, izboljša se zdravstveno stanje, pada prestopništvo in delikvenca.

Danes se smatra, da je redna zaposlenost Romov eden izmed temeljnih pogojev za njihovo socializacijo.

Podatki o zaposlenih Romih so zelo nezanesljivi; saj vemo, da so ti ljudje podvrženi pogosti migraciji. Posebno težko je oceniti število Romov, ki so zaposleni v tujini. Tam pogosto tudi menjajo svoj priimek, sled za njimi pa se izbriše. Število teh ljudi se nikjer ne evidentira, Romi pa svojo zaposlitev v tujini in tudi doma pri privatnikih radi zamolčijo posebno če prejemajo razne denarne pomoči.

Vidno pa je, da so se tudi tukaj stvari premaknile naprej. Še pred leti so bili stalno zaposleni Romi prava posebnost; porast zaposlenosti pa se iz leta v leto veča.

Po podatkih Centra za socialno delo v Murski Soboti, je bilo v tej občini dne 31.06.1985 zaposlenih naslednje število Romov.

Zaposleni Romi za nedoločen čas

v družbenem sektorju	228
v zasebnem sektorju	55
zaposleni za določen čas, sezonsko zaposleni	120
priložnostno zaposleni	180
zaposleni izven občine	25
zaposleni v tujini	30
Zaposleni skupaj:	638

Iz podatkov izhaja, da je v občini Murska Sobota zaposlene 24,4% romske populacije. Za občino Lendava znaša ta delež 8,7%. Resnično socialno varnost pa imajo tisti Romi, ki so zaposleni za nedoločen čas. Teh pa je 10,8% vse populacije.

Po podatkih Centra za socialno delo v Lendavi je od skupnega števila Romov v tej občini, ki znaša 239, zaposlenih le 21. Največ (10) jih je zaposlenih iz Dobrovnika, od teh so 4 zaposleni v Nemčiji.

Iz zaselka Dolga vas, ki je številčno najmočnejši, saj šteje skupaj 61 ljudi, sta zaposlena samo 2 Roma. Med lendavskimi Romi pa imajo tudi 2 upokojenca.

Dejstvo pa je tudi, da zaposlovanje Romov ni enostaven problem. Navadno prihaja do zapletov s strani delovnih organizacij, ki hočejo imeti delavoljne delavce, kar pa Romi v preteklosti niso bili. Zato se jih otepajo, kar v Romih še naknadno vzbuja odpor do okolice in njenih ljudi. Nobena delovna organizacija pa ni seznanjena z dedno zasnovano teh ljudi, z njihovimi psiho fizičnimi sposobnostmi, z njihovimi delovnimi navadami, ki so čisto drugačne od naših. Prav zato jih mi ne razumemo in jim delamo veliko krivico. Sicer pa o tem na drugem mestu.

So pa tudi v Prekmurju delovne sredine, ki so korajžno zagrizle v problem zaposlovanja Romov. In uspehi so tu. Take delovne organizacije so: Tovarna oblačil in perila Mura, ki ima 70 zaposlenih Romov; Gradbeno podjetje Pomurje 38, Temelj Cankova 21, Vodno gospodarstvo 17, ABC Pomurka 17, Panonija 16, Komunalno podjetje Sobota 15, Planika Turnišče 11, ostale DO zaposlujejo manjše število Romov.

Struktura Romov po zaposlitvi se je v zadnjem času močno spremenila. Nekoč so se Romi preživljali z delom v primarnih dejavnostih (prosjachenje, muzika, kovači, izdelovalci lesenih posod, ljudski zdravilci). Danes dominira pri njih zaposlenost v sekundarnih dejavnostih (gradbeništvo, industrija). V postindustrijski dobi pa obstoja aktualna zaposlenost v terciarnih dejavnostih (promet, trgovina, gostinstvo, šolstvo, zdravstvo, znanost in kultura). Delitev dela v romski skupnosti je imela za posledico premik delovne sile iz primarne v sekundarno dejavnost, dočim je terciarna dejavnost ostala za njih še nedostopna. Nadalje je znano, da je med zaposlenimi Romi malo žena. Zaposlenost žena se danes šteje kot indikator industrijskega in socialnega razvoja neke družbe.

V preteklosti so bile težave glede zaposlovanja Romov manjše, saj so se uspešno zaposlovali v tujini (Nemčiji, Avstriji), zaposlovali pa so se tudi doma v gradbeništvu, komunalni, poljedelstvu, tisti, ki so imeli izobrazbo, pa tudi v industriji. Zaostreni pogoji gospodarjanja z nižjo stopnjo zaposlovanja pa vplivajo na zmanjšanje zaposlitvene možnosti Romov v Sloveniji, kar ima za posledico, da iz leta v leto narašča število nezaposlenih Romov. To ima za posledico porast kriminalitete v vrstah Romov. Delovne organizacije vedno bolj iščejo kvalificirane kadre, Romi pa so še vedno v večini pol ali nepismeni, zato nimajo pravih možnosti pri razpisih delavcev v delovnih organizacijah. V celotni populaciji iskalcev zaposlitve je delež strokovno usposobljenih dosegel 36,6% dočim je delež le teh med Romi komaj 5,8%. Opaža pa se tudi, da interes za izobraževanje med mladimi Romi, ki končajo osemletko, pada iz leta v leto. Iz podatkov je razvidno, da je med iskalci dela prav toliko Rominj kot Romov. Romska žena se osamosvaja, postati hoče neodvisna od moža, skrbeti hoče za družino. Med isklaci dela prednjači starostna skupina do 26 let. Po končani osnovni šoli ali šoli s prilagojenim učnim programom se skoraj vsi mladi prijavijo kot isklaci zaposlitve.

Kljub težavam, ki so prisotne v večini slovenskih delovnih organizacijah, imajo v večini delovnih kolektivov pozitiven odnos do zaposlovanja Romov, čeprav še Romi nimajo pravega odnosa do dela, manjka jim prava odgovornost za opravljeno

delo, izkazujejo velik absentizem ter fluktuacijo. Mlajši Romi se v Prekmurju uspešno vključujejo v razne oblike usposabljanja (Tovarna oblačil Mura). Tiste pa, ki nimajo potrebne izobrazbe, pa vključujejo v težja fizična dela doma in v Sloveniji. Zaposlovanje v inozemstvu se je zelo zmanjšalo; le gorički Romi se sezonsko zaposlujejo v sosednji Avstriji. Na ta način postane velika večina mladih Romov brez zaposlitve; kljub temu pa si ustvarjajo družine, ki pa nimajo materialnega kritja za samostojno preživljanje. Ti so brez socialne varnosti in zato iščejo razne oblike družbene pomoči. Obstaja upravičena bojazen, da se bo med Romi ponovno pojavilo prosjačenje, prestopništvo, kriminal, kar bi negativno vplivalo na njihovo socializacijo. Dejstvo pa je, da število zaposlenih Romov iz leta v leto pada; to je opazno tako v Prekmurju, kot drugod v Sloveniji.

Stanovanjske razmere prekmurskih Romov

Romi, ki so bili nomadi, so si poiskali ob prehodu v naše kraje primerno mesto v zatišju gozda, pod mostovi ali ob rekah. Tam so si postavili šotore. Potovali so navadno s konjsko vprego. Tudi sam voz so si preuredili v počivališče, primerno za spanje. Šotori so torej bili v Prekmurju prvi stanovanjski objekti. Po nekaterih romskih izolatih jih še najdemo tudi danes, posebno pri mladih družinah, ki se naselijo v novo okolje. Poznejša stavbena kultura na prekmurskih tleh se je razvijala v mejah materialnih možnosti, ki jih je nudila pokrajina, predvsem v pogledu gradbenega materiala. Tako so bile v začetku stalne naselitve Romov poznane zemunice. To so bila zavetišča, skopana v hrib, od znotraj obložena z deskami, postlana s slamo. Kurišče je bilo ločeno in postavljeno nekje v bližini. Takih prebivališč danes ne najdemo več. Klasični romski dom iz teh časov je bila iz šibja pletena koliba, ometana z blatom. Imela je en ali dva prostora. Streha je bila pokrita z deskami ali s pločvino. Nekoliko boljša je bila hiša iz blata, butana hiša. Še boljša in držaja je bila brunasta hiša. Sanitarij praktično niso gradili. Vse te tri tipe hiš imajo v Prekmurju pri Romih še vedno ohranjene. Pridružile pa so se jim še druge vrste hiš. V Pušči gradijo nadstropne hiše z vsemi pritiklinami, gospodarskimi poslopji, garažami. V mlajših romskih naseljih lahko najdemo enostavno pritlično paviljonsko stavbo za več družin. Ponekod v lendavski občini pa najdemo kontejnerje, pločevinaste bivake, ki jih izdeluje industrija. V Lendavi so se naselile mlade romske družine v stari občinski hiši, v Murski Soboti pa najdemo več romskih družin v stanovanjskih blokkih. S tem, ko so se začeli naseljevati v samo mesto Murska Sobota so prebili sociološko bariero, ki jim je v preteklosti določala njihov življenjski prostor na obrobju mest in vasi. Za mlade romske družine, ki so se začele stalno naseljevati v mestu Murska Sobota je bil to sicer pogumen, toda majhen korak, za razreševanje romskega vprašanja pa je bil to velik korak naprej.

Kar se zidave tiče, so se Romi v zadnjih letih prilagodili pomurski arhitekturi; začeli so zidati hiše iz opeke. Tako so zidane hiše pri Romih danes v modi. Romski zaselki so povsod priključeni na vaške vodovode; tako je voda, ki jo uporabljajo neoporočena. Še vedno pa je ostalo odprto vprašanje sanitarij, ki so še vedno oporečna.

Tabela št. 7 STANOVANJSKE RAZMERE V OBČINI MURSKA SOBOTA

(Podatki CDS Murska Sobota)

Št. naselij	št. družin	zidane hiše	lesene hiše	družb.stanovanja
36	636	239	252	25

Iz tabele št. 7 je jasno razvidno, da so se stanovanjske razmere Romov v Prekmurju v zadnjih letih bistveno spremenile. Največ Romov v občini sicer še biva v lesenih hišah, katerim z naglico sledijo zidane hiše in družbena stanovanja, ki jih je sicer še zelo malo, opažamo, da njih število iz leta v leto narašča. Precej drugačne so stanovanjske razmere Romov v občini Lendava. Naj pričnemo pri Dolgi vasi. V tem zaselku imajo štiri družine na razpolago enosobno stanovanje z vodovodom in urejenimi sanitarijami, medtem, ko drugi prebivalci te skupnosti živijo v barakah, ki so grajene iz šibja in blata. Te barake so zelo tesne in neprimerne za bivanje.

V samem mestu Lendava živijo romske družine v stari občinski hiši na Partizanski ulici. Tukaj živijo tri družine v enosobnem stanovanju, vendar brez sanitarij. Dve družini imata na razpolago trosobno stanovanje s sanitarijami. Ena starejša oseba pa prebiva v enosobnem stanovanju. V tem primeru je stanovanjsko vprašanje v Lendavi začasno rešeno, samo na videz. Kajti zgradba, v kateri omenjeni ljudje živijo, je stara in se bo morala slej ali prej umakniti novogradnjam. S tem se bo zaostрил tudi romski stanovanjski problem v Lendavi.

Najslabše stanovanjske razmere za Romev lendavski občini so v romskem naselju Črenšovci. Tu živijo Romi v eni stanovanjski hiši, ki ima samo en prostor, v katerem živi več družin. Nekaj družin v tem naselju živi v barakah, nekaj pa v kontejnerju. Tudi s pitno vodo imajo težave.

Slične razmere so v izolatu Gomilice. Tukaj vsi Romi živijo v zidani hiši, vsaka družina ima le eno sobo.

Romska naselbina v Dobrovniku je najstarejša v lendavski občini. Ti Romi so se najbolj socializirali, prevzeli so navade domačinov, nekateri od njih obdelujejo zemljo, imajo lastne hiše, so zaposleni doma in v inozemstvu. Na severnem obronku vasi pa je pred kratkim nastala nova naselbina Romov, kjer so bivalni pogoji vprašljivi, saj v bližini ni vode.

Tako lahko ugotovimo, da ima bivalna kultura prekmurskih Romov tri razvojne vidike. Najvišjo bivalno kulturo imajo Romi, naseljeni v družbenih stanovanjih v Murški Soboti, Lendavi in Beltincih. Urbanizacija je zajela tudi Rome. Navajajo se na mestni način življenja. Za kulturo in socialno organizacijo ima urbanizacija Romov ugodne posledice:

- dostop do sredstev informiranja,
- večje koriščenje prometnih sredstev,
- ekspanzijo izobraževanja,
- povečanje osebnih dohodkov,
- načrtovanje družine,
- spremembo navad in običajev,
- spremembo zdravstvene kulture,
- boljše socializacijo.

Naslednji socialni nivo v stanovanjski kulturi predstavljajo tisti Romi, ki živijo v starejših naseljih (Borejci, Vanča vas, Prušča, Černelavci Dobrovnik). V teh naseljih se meša z novim; nastajajo socialne razlike, ki se kažejo v bivalni kulturi. Zaposleni Romi imajo višji standard, boljše hiše, avtomobile. Najnižji bivalni nivo imajo najmlajši, na pol socializirani zaselki, ki se še komaj formirajo. Družba je v teh krajih sicer zgradila zidana bivališča, ki pa so premajhna za naglo razvijajoči življ. Tako v bližini teh bivališč še vedno vidimo bivake, šotore, kontejnerje, v teh najmlajših izolatih je še vedno slaba higiena, slabi sanitariji, neredna preskrba z vodo. Tukaj je doma revščina, nepismenost, nezaposlenost, kriminal. Ti zaselki bi morali imeti pri reševanju romske problematike prednost. Tabela št. 8 nam govori o stanovanjskih razmerah Romov po občinah Slovenije leta 1982.

*Tabela št. 8 STANOVANJSKE RAZMERE ROMOV PO
OBČINAH 1982*

Zap. Občina	št. družin	Družbeno stanov.	lastno zidana hiša	Barake plot.	Mobilo. bloki prikol.	Ostalo avtobus vagon	Šotori
1. Brežice	10	1	1	4	-	1	1
2. Črnomelj	103	2	50	38	-	13	-
3. Grosuplje	19	2	-	10	3	2	3
4. Kočevje	62	-	-	-	-	-	-
5. Krško	23	1	6	-	-	1	7
6. Lendava	45	13	14	6	1	8	-
7. Metlika	31	-	5	14	1	8	-
8. Murska Sob.	423	5	158	239	-	-	-
9. Novo mesto	125	3	36	49	4	3	18
10. Trebnje	36	1	7	26	-	2	7
Skupaj:	876	28	277	386	8	30	35

Vključenost v družbeno življenje

Kljub vsemu pa se Romi v Sloveniji uspešno vključujejo v družbeno življenje; bolj aktivni so tudi pri vključevanju v družbeno politično življenje okolja, v katerem živijo. Socializacija sama je bistveno spremenila tok življenja romske populacije. Spoznali so, da le v primerni organiziranosti in v sodelovanju s sosesko premagajo tradicionalne sponc, ki jih še vedno ločijo od ostalega prebivalstva. Še posebej to velja za Rome, ki so redno zaposleni. Pri udejstvovanju v delovni organizaciji pa jih ovira navadno pomanjkljiva izobrazba, zato se ponavadi izogibljejo družbenopolitičnih odgovornosti. Aktivno sodelujejo tudi v organih krajevnih skupnosti ter v društvih, posebno tam, kjer so bolj številčno zastopani. Najbolj aktivni so Romi v velikih romskih naseljih (Pušča, Vanča vas, Borejci), kjer se aktivno vključujejo v vse vidike družbenega življenja. Drugače se obnašajo Romi v najmlajših izolatih (Beltinci, Dokležovje, Črenšovci, Trnje), kjer živijo povsem izolirano od vasi in so z domačini v stalnih prepirih.

Najbolj se je vključila v družbenopolitično življenje mladina. Posebno so se izkazali Romi v prostovoljnih delovnih akcijah. (Černelavci, Vanča vas). Tudi nekateri starejši Romi so aktivni ne samo v vaškem, temveč tudi v mestnem, občinskem okolju. Tudi pri vključevanju v kulturno dejavnost je opaziti premike na boljše:

- ustanovili so glasbeno skupino Inspiracija,
- imajo svoje romske oddaje na soboškem radiju,
- sodelujejo na medobčinskih srečanjih slovenskih Romov,
- ustanovili so folklorno skupino na Pušči,
- ustanovili so recitacijsko in glasbeno skupino na Pušči,
- prizadevajo si za ohranitev svojih starih običajev, glasbe, plesa, romske poezije, za raziskavo romske kulture v preteklosti.

Vključujejo se tudi v telesno kulturo:

- imajo nogometni klub Pušča, nogometni klub Vanča vas,
- imajo strelsko družino Alija Kardoš Černelavci,
- imajo svoje moštvo v malem nogometu.

Najbolj jim je pri srcu nogomet, nekaj Romov igra tudi v moštvu Mure. Na drugem mestu po priljubljenosti je strelstvo. Z ostalimi športi se Romi neradi ukvarjajo, posebno s tistimi ne, ki so izrazito tekmovalni.

*Tabela št. 9 VARSTVO OTROK IN IZOBRAŽEVANJE -
ROMI 1981/82*

Zap. Občina št.	Predšol. otrok	Vključenih v VVO	% vklj.	Šoloobv. otrok	Obiskuje OŠ	% vklj.	V poklicih ali sredš. šola
1. Brežice	5	3	60	16	11	69	-
2. Črnomelj	85	-	0	104	90	87	1
3. Grosuplje	22	1	4,5	30	21	70	-
4. Kočevje	86	-	0	60	-	?	?
5. Krško	39	12	31	43	31	72	-
6. Lendava	39	16	41	54	43	80	1
7. Metlika	21	-	0	24	17	71	-
8. Murska Sob.	380	63	16,5	462	395	85	16
9. Novo mesto	109	9	8	129	102	79	-
10. Trebnje	36	12	33	27	13	48	-
Skupaj:	822	116	14	949	723	76	8

*Tabela št. 10 IZOBRAZBA ROMOV V OBČINI LENDA
LETA 1987*

Naselje	Število Romov po stopnji izobrazbe			Srednja ali več
	Nedokončana OŠ	Dokončana OŠ	Skrajšan program	
Črenšovci	35	3	-	2
Trnje	11	-	-	-
Dolga vas	33	2	-	-
Gomilice	13	1	-	-
Dobrovnik	48	5	-	-
Lendava	14	5	-	-
Skupaj:	154	11	-	2

Irena Levičnik

PREDŠOLSKA VZGOJA ROMSKIH OTROK V NAŠI REPUBLIKI

Utemeljitev

Vsaj dva razloga govorita za to, da posebej razpravljamo o romskih predšolskih otrocih. Prvi razlog je v tem, da so ti otroci predšolski otroci. Znanosti, ki proučujejo razvoj človeka v zgodnjem otroštvu in vzgojo predšolskega otroka, opozarjajo, da je to obdobje izredno dinamično po kvantiteti in tudi kvaliteti razvoja, da je vloga in pomen družine nenadomestljiva in je družina najpomembnejši vzgojni dejavnik v predšolski vzgoji. Govorijo tudi o tem, da ima predšolska vzgoja daljnosežni vpliv in posledice na nadaljne življenje človeka. Drugi razlog pa je v tem, da imajo predšolski romski otroci posebne potrebe, ki se razlikujejo od potreb predšolskih otrok večinskega naroda. Predšolski romski otroci govorijo v svojem maternem, to je romskem jeziku, ki je drugačen kot je jezik okolja oziroma "učni jezik" v institucionalni predšolski vzgoji. Ožje socialno predvsem kulturno okolje iz katerega izhajajo romski otroci se tudi razlikuje od socialno kulturnega širšega okolja, v katerem žive. Tudi način življenja pretežne večine romskih družin se razlikuje od načina življenja družin večinskega naroda.

Romski predšolski otroci v institucionalni predšolski vzgoji

Stanje

V institucionalno predšolsko vzgojo je vključenih 183 (stanje v letu 1989) predšolskih romskih otrok, od tega 95 v pripravo na šolo. Ne poznamo natančnega števila vseh predšolskih romskih otrok, zato ne moremo ugotoviti kolikšen delež otrok je vključen v institucionalno predšolsko vzgojo. Po številu otrok v 1. razredu pa ocenjujemo, da zajemamo v pripravo na šolo okoli 60% predšolskih otrok v zadnjem letu pred vstopom v šolo.

Vzroki

Ne razpolagamo z analizami vzrokov za takšno stanje. Na osnovi poročil VVO iščemo vzroke za stanje pri starših romskih otrok in tudi dejavnikih širšega okolja.

Pretežna večina romskih staršev se zelo težko ali nerado odloča za vključitev njihovega predšolskega otroka v institucionalno predšolsko vzgojo. Mnoge romske družine žive v oddaljenih zaselkih, kamor vodijo slabe poti. Mnogi starši ne morejo ali niso pripravljene vsak dan voditi otroka v institucionalno predšolsko vzgojo. Mnoge romske družine se v različnih letnih časih selijo ali gredo za zaslužkom. Še bi lahko naštevali vzroke, ki izhajajo iz družinskega odnosa do institucionalne vzgoje.

Prav tako pa so tudi številni vzroki, ki izhajajo iz okolja. V mnogih okoljih niso mogli ali niso bili pripravljene približati institucionalne predšolske vzgoje naseljem, v katerih žive romske družine. Prav tako niso mogli ali ne bili pripravljene zagotoviti prevozov otrok. V mnogih predšolskih ustanovah tudi niso zagotovili ustreznih pogojev za življenje otrok v predšolski ustanovi. Pozitivni primeri odnosa okolja do predšolske vzgoje romskih otrok pa so tudi prisotni in dokazujejo, da se vendarle da mnogo storiti za vključitev predšolskih otrok v institucionalno predšolsko vzgojo. Eden od vzrokov za nezadostno urejanje predšolske vzgoje romskih otrok so tudi predsodki, ki še vedno obstojajo v naši družbi. Ob naštevanju zaviralnih momentov za institucionalno predšolsko vzgojo romskih otrok moramo navesti tudi dejstvo, da ta vzgoja ni zakonsko urejena. Ni namreč zakona in predpisov, ki bi zagotavljali in omogočali, da se upoštevajo posebne potrebe predšolskih otrok (jezik, socialni razvoj).

Programi

Predšolske romske otroke vključujemo v institucionalno predšolsko vzgojo na dva načina:

- v pripravo na šolo vključujemo otroke na osnovi zakona o vzgoji in varstvu predšolskih otrok, ki določa, da morajo vsi predšolski otroci v naši republiki v zadnjem letu pred vstopom v osnovno šolo obiskovati program priprave na šolo. Obiskujejo ga lahko v okviru dnevnega varstva ali pa v posebnem programu zunaj njega. Vodstva VVO si prizadevajo, da je vključitev romskih otrok v institucionalno predšolsko vzgojo opravljena tudi v soglasju s starši. Ostale predšolske otroke vključujemo v institucionalno predšolsko vzgojo v soglasju s starši, če je le mogoče, tudi v sodelovanju s službami socialnega varstva in skrbstva, zdravstva, v dnevno varstvo ali v različne druge programe predšolske vzgoje. Trenutno je večina predšolskih romskih otrok vključena v dnevno varstvo, kjer so jim na voljo vse usluge dnevnega varstva od prehrane, nege, počitka do vzgoje.

Način

Vključitev predšolskega romskega otroka v institucionalno predšolsko vzgojo pomeni veliko spremembo. Le ta je odvisna pretežno od tega, koliko je otrok star

pa tudi od tega, kako je bil pripravljen na vključitev v institucijo zunaj doma. Odvisna je tudi od tega, koliko so starši osebno in ne le formalno pristali na vključitev njihovega otroka v institucionalno predšolsko vzgojo, od razlike, ki obstaja med življenjem doma in v instituciji (materialno stanje, način prehrane, "pravila igre" v medsebojnih odnosih itd.). Odvisna je tudi ali otrok vsaj delno razume jezik okolja oziroma "učni jezik" v predšolski vzgoji, kakšne izkušnje ima z vrstniki iz širšega okolja itd.

V zadnjih letih posvečajo vodstva predšolskih ustanov in predvsem vzgojiteljice iz oddelkov, v katere se vključujejo romski otroci, temu vprašanju vedno večjo pozornost: navezujejo individualne stike s starši bodočih varovancev, organizirajo sestanke, na katerih jim predstavljajo bodisi ustno bodisi s pomočjo videofilmov življenje v vrtcu, vabijo starše in bodoče varovance v vrtec itd. '

Oblike

Predšolske romske otroke vključujemo v institucionalno vzgojo tako, da jih vključujemo:

1. v oddelke, v katerih so samo romski otroci (tako imenovani čisti oddelki). Ta oblika vključevanja je različna predvsem za začetke, za otroke, ki se prvokrat vključijo v institucionalno vzgojo. Tako je otrokom dana možnost, da se počasi v krogu svojih enako govorečih vrstnikov počasi navajajo na življenje v oddelku, v instituciji (prostor, vzgojitelj, "pravila igre", igrače, itd.). Otroci v takšnih oddelkih niso izolirani, saj si v zadnjih letih predvsem v predšolski vzgoji prizadevamo za bolj fleksibilno organizacijo življenja in dejavnosti otrok, in tako tudi romskih.
2. v oddelke skupaj s slovensko govorečimi otroki. Vanje vključujemo otroke, ki so že bili v "čistih oddelkih" ali pa v primerih, ko je število romskih otrok tako nizko, da tudi za začetnike ni možno oblikovati "čistega oddelka". Prednosti takega vključevanja so v tem, da imajo romski otroci govorne vzorce v govoru vrstnikov, da se navajajo na življenje v mešani skupnosti, osvajajo in spoznavajo "pravila igre" za življenje v takšni skupnosti.

Tudi ta oblika vključje latentno nevarnost, da je romski otrok lahko prezgodaj izpostavljen eventualnemu nerazumevanju drugih otrok, do katerega lahko pride zaradi drugačnosti romskih otrok (jezik, obleka, navade itd.) ali zaradi že izoblikovanih predsodkov, ki so jih dobili otroci v širšem okolju. V takšni "mešani" skupini je individualno delo s posameznim otrokom vendarle otežkočeno. Težje je upoštevati njegove potrebe, težave, interese in jih ustrezno zadovoljiti.

Iz vsega je razvidno, kako pomembna, odgovorna in zahtevna je vloga vzgojitelja, ki dela v eni izmed navedenih oblik vključevanja romskih otrok v institucionalno predšolsko vzgojo. A o vzgojitelji malo kasneje.

Slovenski jezik in materni jezik

Že prej smo navedli, da govori večina romskih otrok ob vstopu v institucionalno predšolsko vzgojo svoj materni jezik in ne zna komunicirati v slovenskem jeziku, ki je "učni jezik" v vrtcih. Zaradi tega je posebno v začetnem obdobju zelo otežkočeno komuniciranje med romskim otrokom in vzgojiteljem in drugimi vrstniki ter sodelovanje otroka v življenju oddelka in vzgojnoizobraževalnem procesu. Zato je osrednja vzgojna naloga, posebno v začetnem obdobju, pomagati otroku prehoditi to težavo z neverbalno komunikacijo, z mnogo razumevanja, potrpljenja in s postopnim uvajanjem otroka v slovenski jezik in z uvajanjem "sodelavcev", ki govorijo romski jezik. Vrtci si posebno v zadnjih letih zelo prizadevajo, da bi premagali to oviro. Nekateri poročajo, da sodeluje z vrtcem sodelavka, ki obvlada romski jezik in tako pomaga vzgojiteljem in otrokom.

Vzgojiteljice, posebno v čistih romskih oddelkih, sistematično uvajajo romske otroke v slovenski jezik, podobno kot seznanjajo vzgojiteljice na naših narodnostno mešanih območjih otroke italijanske oziroma madžarske narodnosti s slovenskim jezikom.

Iz mnogih poročil vrtcev in šol povzemamo ugotovitev, da večina romskih otrok ob prihodu v 1. razred še ne obvlada slovenskega jezika do mere, da bi lahko sledili pouku. Često se navaja kot vzrok neredno obiskovanje ali neobiskovanje priprave na šolo, prekratko trajanje priprave na šolo ipd. Ta pričakovanja so prav gotovo prezahtevna. Dokazano je, posebno v dvojezičnih vrtcih, da se predšolski otrok ne more v dveh letih v še tako ugodnih pogojih doma in v vrtcu naučiti tujega jezika do stopnje, da bi mu ta jezik, ki je učni jezik, ne delal težav v prvem in v nadaljnjih razredih. Če se s to ugotovitvijo sprijaznimo, in menimo, da se moramo, potem to pomeni, da je to treba vzeti na znanje in učenju slovenskega jezika, ki je za romske otroke tuj jezik, v prvem razredu še nadalje posvečati posebno pozornost.

Kaj pa materni jezik romskih otrok? Kaj in kako storiti zanj? Odgovor lahko najdemo v 30. členu Konvencije o otrokovih pravicah, ki se glasi takole: "V tistih državah, v katerih živijo etnične, verske ali jezikovne manjšine, ali osebe staroselskega porekla (persons of indigenous origin), otroku, ki pripada taki manjšini ali ki je staroselec (indigenous), ne sme biti vzeta pravica, da skupaj z drugimi člani svoje skupine uživa svojo posebno kulturo, izpoveduje in izraža svojo lastno vero in da uporablja svoj lastni jezik." Svoj jezik pa bo otrok lahko razvijal in se v njem izražal le v za otroka stimulativnem okolju, v katerem mu bodo pri razvijanju jezika za vzor in spodbudo starši, vrstniki in vzgojitelji. Pot do izpolnitve te naloge bo še dolga, verjetno pa je ne bo mogoče uresničiti brez načrtnega in zavestnega štipendiranja romskih otrok, ki se bodo odločili za pedagoški poklic in brez angažiranja drugih dejavnikov, še posebej znanosti, predvsem jezikovnih.

Vzgojno delo

Vzgojno delo v oddelkih (čistih ali integriranih) poteka na osnovi vzgojnega programa za vzgojo in varstvo predšolskih otrok. Za izdelavo prilagojenega vzgojnega

programa doslej ni bilo zakonske osnove. Seveda pa je sedaj veljavni vzgojni program v osnovni okvirni dokument in vzgojiteljicam naroča in tudi omogoča, da pri izvajanju programa upoštevajo konkretne otroke, konkretne okoliščine itd. To jim omogoča, da prilagajajo vzgojni program. V preteklih letih so posamezne vzgojiteljice pokazale veliko razumevanje za vzgojo romskih otrok, upoštevale njihove življenjske izkušnje, interese in težave. Seveda pa so se morale soočiti tudi z mnogimi težavami, naj navedemo le najpogostejše:

- normativi o številu otrok so za oddelke, v katere so vključeni romski otroci, ki imajo posebne potrebe, previsoki in otežkočajo individualizirano delo, medsebojno sodelovanje in komunikacijo med otroki in vzgojitelji oziroma med otroki. Dosedaj ni bilo zakonske osnove za ustreznost ureditev tega vprašanja.
- delo v oddelkih, v katere so vključeni romski otroci, je zelo zahtevno in težavno: vzgojitelji in varuhi ne obvladajo romskega jezika, kar otežkoča socialne stike, komunikacijo, organizacijo življenja otrok v oddelku in tudi onemogoča sprotno in sočasno vplivanje na razvoj maternega jezika romskih otrok, na oblikovanje ustreznega odnosa do tega jezika itd. Tudi sicer je vodenje oddelka, v katerem so razlike med otroki (jezikovne, kulturne, navade, pravila o medsebojnih odnosih itd.) zelo težavno in zahtevno in bi ga morali upoštevati tako, da bi določili drugačno razmerje med časom, ki ga naj namenja vzgojitelj neposrednemu vzgojnemu delu (sedaj 30 ur) in časom, ki ga naj namenja drugim opravilom, predsem sodelovanju s starši (sedaj 12 ur). Tudi za ureditev tega vprašanja doslej ni bilo zakonske osnove.
- Reden obisk institucionalne predšolske vzgoje je pomemben dejavnik uspešnosti. Ugotavljamo, da imajo vrtci v tem pogledu velike težave. Mnogim staršem pride prav vsak najmanjši izgovor za to, da ne pošiljajo otroka v vrtec, mnogi pa imajo seveda zelo utemeljene razloge.

Sodelovanje s starši

V predšolski vzgoji sploh, v svetu in pri nas, je sodelovanje s starši in sodelovanje staršev v življenju vrtca in v vzgojnem procesu vedno bolj nepogrešljivo. To tembolj velja za starše romskih otrok. V predšolski vzgoji romskih otrok pa smo v tem pogledu še zelo na začetku, čeprav beležimo nekatere spodbudne primere. To sodelovanje s starši romskih otrok mora biti drugačno po vsebini, obsegu in načinu. Terja interdisciplinarni pristop delavcev različnih strok in ne le vzgojitelja.

Prehod otrok v šolo

Prehod slehernega otroka iz predšolske vzgoje v osnovno šolo je pomemben dogodek v njegovem življenju. Za mnoge otroke je uresničitev velikih pričakovanj, za mnoge pa pomeni strah in vznemirjenost. Enako velja za romske otroke. Izkušnje, ki jih poznamo so zelo različne, o njih pričajo mnenja vrtcev in šol, ki jih navajamo.

Vrtci opozarjajo na to, da še niso uspeli povsod vzpostaviti rednih delovnih odnosov s šolo. Opozarjajo, da niso povsod zadovoljni z načinom ugotavljanja pripravljenosti otrok za vstop v šolo in tudi ne s prepoznimi obvestili, da naj bi otroci še eno leto obiskovali pripravo za šolo. Ta obvestila so pogosto brez obrazložitve, kaj šele da bi vsebovala nasvet, čemu naj vrtec posveti posebno pozornost.

Osnovne šole opozarjajo, da bi vrtci morali doseči stodontno zajetje otrok v pripravo na šolo. Opozarjajo, da je njihov učni načrt enoten, zaradi česar bi morali vzgojitelji doseči, da bi vsi romski otroci obvladali nekatera znanja, si razvili nekatere sposobnosti, saj bi le tako lahko enakopravno sodelovali v učnem procesu. Mnogi menijo, da imajo vzgojiteljice previsoke kriterije pri presojanju otrokove pripravljenosti za vstop v šolo.

Iz povedanega lahko povzamemo, da je v zvezi s prehodom otrok v osnovno šolo treba še marsikaj postoriti. Tudi za ureditev tega vprašanja doslej ni bilo zakonske osnove.

Predlogi

Iz povedanega o stanju, doseženih in težavah institucionalne predšolske vzgoje romskih otrok izhaja, da je temeljna naloga za ureditev tega vprašanja, da v bodočem zakonu o predšolski vzgoji (seveda na osnovi in skladno z ustavnimi določili) opredelimo predšolske romske otroke kot otroke, ki imajo posebne potrebe in iz tega izhajajoče posebne pravice v vzgoji in izobraževanju (prilagojeni vzgojni program, trajanje priprave na šolo, normativi itd.).

Takšna opredelitev statusa predšolskih romskih otrok nam bo omogočila, da bomo lahko uresničili:

1. programske usmeritve, ki so zapisane v gradivu za izdelavo nacionalnega programa predšolske vzgoje v Sloveniji in se glase:
 - vsakemu predšolskemu otroku naj bo dostopen tisti program predšolske vzgoje, ki je zanj glede na starost in njegove specifične potrebe ter potrebe družine najbolj ustrezen;
 - predšolska vzgoja naj bo raznovrstna po ponudbi programov, organiziranosti, ustanoviteljih, prilagodljiva glede na potrebe posameznih kategorij otrok, staršev in okolja, pri čemer ji morajo biti osnovno in obvezno vodilo spoznanja o otroku in njegovi vzgoji. Povezana mora biti z osnovno šolo, starši in okoljem;
 - izvajanje predšolske vzgoje temelji na sodobnih teorijah osebnosti, zlasti v okviru t.i. humanistične psihologije, ki poudarja aktivno in pozitivno podobo človeka, kot tudi na izpeljavah in novejših socialnih in kognitivnih teorijah razvoja ter sodobnih spoznanjih pedagoških ved o vzgoji predšolskega otroka.
2. na osnovi teh programskih usmeritev konkreten obseg in vsebino predšolske vzgoje romskih otrok do kakršne imajo potrebo in pravico.

Dnevno varstvo

Celodnevna vzgoja se zagotavlja predšolskim otrokom v starosti od 1. leta do vstopa v šolo, katerih starši so zaposleni ali potrebujejo za svoje otroke celodnevno vzgojo iz drugih razlogov.

Celodnevna vzgoja se zagotavlja za 52,5% otrok v starosti od 1. leta do vstopa v šolo, od tega 33% za otroke od 1. do 3. leta in 67% za otroke od 3. leta do vstopa v šolo. Zagotavlja se 9,5 ur dnevno, vse delovne dni v tednu in letu.

Otrokom s specifičnimi potrebami se dodatno zagotavlja še naslednje:

- za romske otroke vzgoja v oddelkih s slovenskim učnim jezikom ali v posebnih oddelkih za romske otroke in programom spoznavanja slovenskega jezika.

Priprava otrok na šolo

Priprava otrok na šolo se zagotavlja vsem otrokom v zadnjem letu pred vstopom v osnovno šolo in sicer:

- v oddelkih priprave na šolo, v celodnevni vzgoji za tiste otroke, ki obiskujejo celodnevno vzgojo kot integralni del,
- v oddelkih priprave na šolo zunaj celodnevne vzgoje.

Priprava otrok na šolo se zagotavlja 12.000 otrokom v zadnjem letu pred vstopom v šolo v trajanju 420 ur letno (35 tednov po 12 ur). Otrokom se zagotavlja malica.

Otrokom s specifičnimi potrebami se dodatno še zagotavlja:

- za romske otroke v pripravi na šolo v celodnevni vzgoji 2 leti pred vstopom v šolo in program spoznavanja slovenskega jezika (2 uri tedensko) ter v pripravi na šolo zunaj celodnevne vzgoje 2 leti pred vstopom v šolo po 420 ur letno in program spoznavanja slovenskega jezika (2 uri tedensko).

Različni drugi programi predšolske vzgoje

Različni programi predšolske vzgoje se zagotavljajo otrokom od 1. leta do priprave na šolo, ki ne obiskujejo celodnevne vzgoje.

Različni drugi programi predšolske vzgoje se zagotavljajo 6.800 otrokom od 1. leta do priprave na šolo v trajanju 80 ur letno.

Otrokom s specifičnimi potrebami se dodatno še zagotavlja:

- za 150 romskih otrok, ki niso vključeni v celodnevno vzgojo ali pripravo za šolo po 140 ur letno.

To so seveda le predlogi, na vseh dejavnikih pa je, da vsestransko utemeljemo predvideni obseg in vsebino nacionalnega programa predšolske vzgoje romskih otrok in tako zagotovimo uresničevanje Konvencije o otrokovih pravicah, predvsem pa zagotovimo enakovredne pogoje za institucionalno predšolsko vzgojo vseh otrok v Sloveniji.

Vladka Škof

VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE ROMSKIH OTROK V OSNOVNIH ŠOLAH V REPUBLIKI SLOVENIJI

Vzgojno-izobraževalno delo z romskimi otroki so začeli sistematično razvijati in spremljati najprej na območju organizacijske enote Zavoda Republike Slovenije za šolstvo Murska Sobota. Pred dvanajstimi leti na območju OE Novo mesto in v zadnjih letih namenjajo temu vprašanju več pozornosti tudi na območju OE Ljubljana in Maribor.

1986. leta je bila pri Zavodu Republike Slovenije za šolstvo oblikovana delovna skupina za vzgojno-izobraževalno delo z romskimi otroki, ki naj bi ugotavljala stanje, pomagala reševati nekatera strokovna vprašanja in vzpodbujala širšo družbeno skupnost za učinkovitejše reševanje romskega statusa in družbeno-ekonomskega položaja, kar posredno pogojuje rezultate vzgojno-izobraževalnega dela s temi otroki.

Pripravili smo obsežno Informacijo o vzgojno-izobraževalnem delu z romskimi otroki, s katero smo seznanili strokovni svet Republike Slovenije in druge inštitucije, odgovorne za vzgojo in izobraževanje, ki so podprle prizadevanja Zavoda Republike Slovenije za šolstvo in poudarile potrebo po nadaljnjem reševanju te problematike.

Primerjava podatkov o šolanju romskih otrok z dosežki njihovih vrstnikov kaže na velika odstopanja, na veliko drugačnost, kar pogojuje potrebo po drugačnem, specifičnem pristopu pri delu. Na tem področju so največ dosegli na območju občine Murska Sobota, kjer so se poleg šolnikov zavzele za razreševanje te problematike tudi druge inštitucije, ki so za to pristojne.

Število učencev - Romov v osnovni šoli

Število romskih otrok, vpisanih v slovenske osnovne šole se iz leta v leto povečuje. Po zadnjih zbranih podatkih (šol. leto 1986/87) jih je bilo v 15 občinah na 53 osnovnih šolah vpisanih 897, kar predstavlja približno 1,5% osnovnošolske populacije v občinah, kjer živijo. Danes jih je gotovo že 1000. Natančne podatke o dejanskem stanju otrok Romov je, zaradi njihovega specifičnega načina življenja, težko določiti. Podatki strokovne službe centrov za socialno delo izkazujejo vedno nekaj več šoloobveznih otrok kot jih je vpisanih v šolo.

Med romskimi osnovnošolci jih je v nekaterih okoljih visok odstotek (tudi do 46%) vključenih v osnovne šole s prilagojenim programom. Ob tem se odpira

vprašanje, kako dolgo in kako so šole spremljale te otroke zakaj so jih predlagale za razvrstitev, katerega inštrumentarija so se posluževale komisije in s kakšnimi ugotovitvami so jih napotile v šole s prilagojenim programom za lažje duševno prizadete otroke.

Večina romskih otrok ostaja v osnovni šoli, žal, še vedno na razredni stopnji in med temi jih je največ v 1. in 2. razredu (v šol. letu 1986/87 jih je bilo v OE Murska Sobota na predmetni stopnji 34%, v OE Novo mesto pa le 16%). Majhen odstotek jih uspe priti do 8. razreda (v šol. letu 1986/87 od 897 otrok le 30 ali 3%).

Vključevanje romskih otrok v vzgojno - izobraževalni proces

Socialno-kulturno okolje in življenske razmere, v katerih odraščajo romski otroci, večini ne daje možnosti za ustrezen razvoj v predšolskem obdobju. Organizirano pripravo na šolo mnogi obiskujejo zelo neredno ali pa je sploh ne, zato je začetno šolanje za njih še mnogo hujši stres in obremenitev kot za njihove slovensko govoreče vrstnike. Od njih se ob vstopu v šolo razlikujejo zlasti glede na življenske izkušnje in splošno razgledanost, osnovne higienske in delovne navade, osvojene vrednote subkulture, glede na stopnjo socializacije, razvitosti psihofizičnih sposobnosti, razvojne zaostanke v dojemanju, predznanje in eden od temeljnih problemov je, da večina ne razume slovenskega jezika. Učiteljica in slovensko govoreči vrstniki ne obvladajo romskega jezika, zato prihaja do težav v medsebojni komunikaciji, pri razumevanju navodil, pri opisovanju, sporočanju itd. Vse to pa pogojuje nesproščeno obnašanje, često napete situacije, upadanje motivacije za učenje, manjšo aktivnost in zato tudi manjšo uspešnost Romov pri pouku, celo manjšo kot bi jo lahko dosegli glede na svoje naravne sposobnosti.

Romski otroci so zelo občutljivi in morda bolj kot si mislimo čutijo, kdaj so sprejeti. Zato je zanje pomembno, kako jih sprejmejo vrstniki, njihovi starši in ne nazadnje tudi učitelj. Njegov odnos se kaže v mišljenju in reagiranju celotne razredne oziroma oddelčne skupnosti do romskih sošolcev.

Zaradi izrazite drugačnosti in odstopanj od drugače govorečih vrstnikov so nujni specifični pristopi pri delu z njimi. Na šolah namenjajo posebno pozornost iskanju najustrežnejših oblik vključevanja romskih otrok v vzgojno-izobraževalni proces. Rešitve so različne.

Nekateri primeri organiziranosti vzgojno - izobraževalnega dela

- Čisti romski oddelki - Oblikovali so jih predvsem na začetku šolanja, kjer so vpisovali večje število romskih otrok, ki niso obiskovali ali pa so zelo neredno

obiskovali pripravo na šolo. Taka organiziranost omogoča učitelju, da prilagaja vzgojno-izobraževalnih dejavnostih združujejo z ostalimi učenci.

- Heterogeni oddelki - teh je bilo največ. Romski učenci so tako vsakodnevno med svojimi neromskimi vrstniki, učitelj pa ima seveda manj možnosti za individualizacijo, še posebej v številčno močnem oddelku
- Delno čisti oddelek - Učenci so v čistem oddelku le pri slovenskem jeziku, matematiki in pri spoznavanju narave in družbe, pri ostalih predmetih so vključeni med druge sošolce. Učitelj v takem oddelku lahko prilagaja delo romski populaciji in zaradi majhnega števila lahko delo individualizira.
- Delo v skupinah - Bili so primeri, da so romske otroke iz različnih oddelkov združevali v posebne skupine le pri slovenskem jeziku, matematiki in spoznavanju narave in družbe, kar je prispevalo k večji uspešnosti in k motivaciji za obiskovanje šole. Praksa je potrdila, da je nujno, da si romski učenci v manjših skupinah, med sebi enakimi, pridobijo osnove za celovito funkcioniranje v vzgojno-izobraževalnem procesu, pozneje pa jih je potrebno zaradi uspešnejše socializacije postopno vključevati med ostale učence. Sicer pa ni mogoče predpisati enega samega modela za vključevanje romskih otrok v šolo, ker je pri tem treba upoštevati vrsto pogojev, ki so od šole do šole različni, n.pr.: stopnja poznavanja slovenskega jezika, socialne razvitosti in zrelosti, predznanje in sposobnosti, osebnostne lastnosti, razvojne pomanjkljivosti, zainteresiranost staršev ipd.

Uresničevanje programa življenja in dela osnovne šole

Osnova za vzgojno-izobraževalno delo z romskimi otroki je program življenja in dela osnovne šole, ki je za večino teh učencev, če ne kar za vse, prezahteven. Učitelji ga prilagajajo, in delo individualizirajo, vendar v praksi ostaja odprto vprašanje, do katere mere in kako prilagajati program, da bi ga ti učenci lahko obvladovali in da s previsoko zastavljenimi cilji ne bi zavrli pripravljenosti in zanimanja za šolsko delo.

V zvezi z zahtevnostjo programa ostaja odprto vprašanje napredovanja teh učencev iz razreda v razred, saj so med njimi učenci, ki tudi po trikrat ponavljajo posamezne razrede. V mnogo manjšem obsegu kot drugi se romski učenci vključujejo v interesne dejavnosti. Vse več pa se jih udeležuje športnih, naravoslovnih in kulturnih dni, delovnih akcij, ekskurzij in posamezniki celo šole v naravi, čeprav romski starši neradi dovoljujejo otrokom daljšo odsotnost od doma.

Prva in glavna ovira pri delu z romskimi učenci je razumevanje in izražanje v slovenskem jeziku. Nova spoznanja osvajajo preko njim tujega jezika in dosežki niso adekvatni njihovim intelektualnim sposobnostim. Zato moramo razrešiti položaj materinega jezika teh otrok oziroma zavzeti drugačen odnos do slovenskega jezika kot do drugega tujega jezika.

Zaradi drugačnih življenjskih izkušenj so njim vsebine, s katerimi se srečujejo v šoli, več ali manj tuje, zato terja razvijanje različnih pojmov in navad, ki jih poznajo drugi učenci že ob vstopu v šolo, neprimerno več časa in moči.

Na šolah ugotavljajo, da k večji uspešnosti teh otrok prispeva tudi vključevanje v oddelke podaljšanega bivanja še zlati, če so oblike kolikortoliko fleksibilne in če upoštevajo potrebe romskih učencev. Kljub temu je vanje vključenih le del teh učencev (v šol.letu 1986/87 v OE Murska Sobota 58,6%, v OE Novo mesto 21% in še ta odstotek se zmanjšuje).

Učni uspeh

Romski učenci dosegajo v primerjavi z neromskimi vrstniki izredno skromen učni uspeh. V šolskem letu 1986/87 je izdelalo razred 570 ali 63,6% učencev. Med 327 ali 36,4% neuspešnih učencev je bilo neocenjenih 103 ali 11,5%. V tem šolskem letu je od 897 učencev ponavljalo razred 471 ali 52,5%, in sicer: 54% jih je ponavljalo enkrat, 30% dvakrat in 15,5% trikrat.

Poleg že omenjenih je eden od temeljnih vzrokov za takšno (ne) uspešnost izredno slab šolski obisk.

V šolskem letu 1986/87 je redno obiskovalo pouk le 512 ali 57% romskih učencev, neredno 309 ali 34,5% in 76 ali 8,5% vpisanih romskih učencev pouka sploh ni obiskovalo.

Na šolah ugotavljajo, da romski učenci, ki redno prihajajo v šolo, hitreje napredujejo in se postopoma uspešno vključujejo v šolsko delo. Zato so se v prizadevanjih za izboljšanje šolskega obiska posluževali različnih ukrepov (pisna sporočila in pozivi staršem, obiski na domu, prijava sodniku za prekrške, reden prevoz v šolo in domov, različne ugodnosti, zagotavljanje brezplačne prehrane, šolskih potrebščin...) in ob tem ugotavljali, da so najmanj učinkoviti administrativni ukrepi. Najuspešnejši je neposreden kontakt s starši, ki ga je potrebno nenehno vzdrževati in poglobljati.

Sodelovanje s starši

Poleg ustaljenih oblik (roditeljski sestanki, govorilne ure) organizirajo ponekod pogostejše obiske in razgovore na domovih oziroma v naseljih, sestanke romskih staršev na šolah, ki se jih raje udeležujejo kot skupnih, vabijo jih na prireditve, te organizirajo tudi v naseljih, vabijo jih k učnim uram ipd.

Odnos staršev do šole pogojujejo njihovi življenjski pogoji - stalna naseljenost, možnost zaposlitve, njihova razgledanost, stopnja izobrazbe, ki se le počasi spreminja, poklicne aspiracije, ki so veliko nižje kot pri drugem delu prebivalstva (od 75

učencev, ki so v šolskem letu 1986/87 zaključili šolsko obveznost, se jih je 30 odločilo za nadaljevanje šolanja - največ iz Murske Sobote, 20 za zaposlitev in 25 jih je želelo ostati doma).

Spremljave uspešnosti romskih učencev so potrdile visoko stopnjo povezanosti med stalno naseljenostjo in zaposlenostjo romskih staršev z uspešnostjo njihovih otrok v šoli.

Pedagoški delavci

Nosilci vzgojno-izobraževalnega dela z romskimi učenci so učitelji ob strokovni pomoči šolskih svetovalnih delavcev in ob podpori vodstva šol.

Ugotavljamo, da se pedagoški delavci, ki delajo s to populacijo pre pogosto menjavajo, čeprav so izkušnje potrdile, da dosegajo večje uspehe tisti učitelji, ki poučujejo romske otroke več let kontinuirano - zaradi bogatenja lastnih izkušenj, pa tudi otroci se nanje čustveno navežejo.

Učitelji so za specifično delo z romsko populacijo usposobljeni. Manjka jim zlasti znanj in spoznanj o romski kulturi, zgodovini, posebnostih začetnega opismenjevanja, specifične učne vsebine, metodike učenja drugega tujega jezika. Večje uspehe bodo lahko dosegli učitelji, ki jih bomo kadrovali iz njihovih vrst.

Naloge in odprta vprašanja vzgoje in izobraževanja romskih otrok v osnovni šoli.

Kratek povzetek o vzgojno-izobraževalnem delu z romskimi učenci v osnovnih šolah kaže, da smo na tem področju v vseh teh letih že marsikaj opravili, čeprav dosežki niso adekvatni vloženemu trudu.

Poleg aktivov, seminarjev, strokovnih srečanj pedagoških delavcev, mnogokrat sodelovanju z drugimi dejavniki v posameznih občinah oziroma regijah, je zavod organiziral tudi širša posvetovanja o tej problematiki.

Zadnje - četrto po vrsti - smo organizirali v sodelovanju s Pedagoško fakulteto v Mariboru. Poleg vrtcev in osnovnih šol smo povabili tudi druge občinske in republiške inštitucije, ki lahko posredno prispevajo k uspešnejšemu vzgojno-izobraževalnemu delu z romskimi otroki.

Na posvetu je bilo posebej izpostavljeno vprašanje statusa Romov, ki naj imajo svojega predstavnika tudi v komisiji za manjšinska vprašanja.

Poudarjena je bila potreba po koordiniranem reševanju romske problematike na nivoju republike in po zakonskih določilih za področje vzgoje in izobraževanja te populacije.

V skupini za osnovno šolo so bila ponovno izpostavljena že večkrat načeta vprašanja oziroma naloge:

- izoblikovati standarde in normative glede na različne načine organiziranosti vzgojno-izobraževalnega dela,
- razširiti obseg obvezne priprave na šolo za vse romske otroke (na dve leti),
- prilagoditi kriterije razvrščanja za romske učence,
- mladostnike in odrasle z nedokončano osnovno šolo vključiti v oddelke za odrasle,
- omejitvene pogoje in varčevalne ukrepe, ki so posegli v relativno uspešne oblike šolskega dela s temi otroki, ponovno oceniti na osnovi ugotovitev o ustreznosti posegov in poiskati nove rešitve,
- preiščati o ustreznostih oblikah zaposlovanja Romov ob upoštevanju njihovih specifičnosti,
- poseben poudarek in pozornost namenjati izobraževanju in usposabljanju učiteljev za vzgojno-izobraževalno delo z romskimi učenci,
- razširjati in iskati različne oblike sodelovanja s starši,
- Romom omogočiti vključevanje v izobraževanje, v delo in upoštevati njihove človeške in narodnostne oziroma etnične posebnosti.

K uspešnejšemu in učinkovitejšemu vzgojno-izobraževalnemu delu bi prispevale poleg že opravljenih raziskav in analiz predvsem aplikativne akcijske raziskave. Vsekakor pa bi morali vsaj nekatere izmed nakazanih nalog vključevati v zagotovljeni del nacionalnega programa.

Jože Feher

USPOSTABLJANJE ROMSKIH OTROK NA NARODNOSTNO MEŠANEM OBMOČJU OBČINE LENDAVAL

1. Demografske in druge značilnosti občine Lendava

Občina Lendava leži v severovzhodnem delu Republike Slovenije. Je nacionalno mešano območje, je obmejna občina (leži ob državni meji z Madžarsko) in gospodarsko manj razvita. Veliko ljudi se še ukvarja s poljedelstvom. Vedno slabši gospodarski položaj v Republiki Sloveniji ima določene posledice tudi v tej občini, kjer živi na en kvadratni meter 100 ljudi. Zanimiv je narodnostni sestav prebivalstva. Na nižinskem predelu občine živi 18257 Slovencev, ob madžarski državni meji pa 8119 Madžarov. V dveh, medsebojno nepovezanih naseljih pa živi 306 Romov. Število drugih pripadnikov narodnosti je 505. Omeniti je treba, da je eno romsko naselje na slovenskem območju (KS Črenšovci), drugo pa je na dvojezičnem območju (v okolici Lendave).

2. Upravna razdelitev občine

Občani so organizirani v 18 krajevnih skupnostih, od tega je 7 slovenskih KS, 4 madžarske KS (homogenih), 7 dvojezičnih KS (tu živijo Slovenci, Madžari in Romi skupaj, oziroma 7 slovenskih KS in 11 dvojezičnih! Romi živijo v eni slovenski KS in v 3 dvojezičnih KS (oziroma v eni slovenski KS, v eni homogeni madžarski skupnosti - Dobrovnik in v dveh narodnostno mešanih KS - Dolga vas in Lendava).

3. Pogovorni jezik - potrebe za medsebojne komunikacije

V 6 KS je pogovorni jezik slovenski in romski, v 5 KS madžarski in slovenski, v 5 KS je slovenski, madžarski, hrvaški in romski in v 2 KS je madžarski jezik.

4. Šolstvo

Na tej podlagi so nastale tudi dvojezične osnovne šole v občini. Na narodnostno mešanem območju so tri dvojezične redne šole in sicer: OŠ Dobrovnik in OŠ Genterovci: vsaka s svojim šolskim okolišem. Četrta dvojezična osnovna šola pa je

OŠ Jože Kramar - Juš Lendava s prilagojenim programom. Dvojezična OŠ s PP je v gravitacijskem središču občine, to je v mestu Lendava, ki ima 4000 prebivalcev, je industrijsko in upravno središče občine. V samem mestu živi več nacionalnosti, največ je Madžarov in Slovencev, nekaj manj Hrvatov in drugih.

Omenjena dvojezična posebna šola je dobila status dvojezične šole v letu 1976. V tem šolskem letu je bilo na šoli 96 učencev, od tega 60 Slovencev, 30 Madžarov in 6 Romov. V šolo so bili zajeti učenci iz celotnega območja občine Ledava. Učenci so bili vključeni v čiste slovenske in dvojezične oddelke iz dvojezičnega območja, ki ga določa zakon. V dvojezičnih oddelkih je bila k materinščini dodana še ura učnega jezika. Takratni dvojezični predmetnik je še danes v veljavi.

Nekaj podatkov iz statistike:

- številčno stanje učencev za nekaj let
- nacionalni sestav učencev

ŠOLSKO LETO

	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89	89/90
Št. Romov	25	26	30	28	38	35
	36,76%	39,39%	49,18%	49,12%	61,29%	61,40%

Skupaj učencev:	68	66	61	57	62	57
-----------------	----	----	----	----	----	----

PREGLED PADANJA ŠTEVILA SLOVENCEV

	35	34	30	26	22	20
--	----	----	----	----	----	----

PREGLED PADANJA ŠTEVILA MADŽAROV

	8	6	4	3	2	22
--	---	---	---	---	---	----

P.p.

Pri teh podatkih niso upoštevani varovanci iz oddelkov za delovno usposabljanje!

Notranja struktura oddelkov glede na nacionalno pripadnost učencev;

Trenutno imamo na šoli:

- čiste slovenske oddelke (S)
- čiste dvojezične oddelke (SM)
- slovenske oddelke z Romi in Slovenci
- dvojezične oddelke z Madžari, Romi z dvojezičnega območja
- romske dvojezične oddelke z Romi z dvojezičnega območja ter slovenskega območja

Ker sta učna jezika slovenski in madžarski, materinega jezika Romov ne razvijamo, je pa vseskozi njihov pogovorni jezik tako v učilnicah kot med seboj ter na hodniku in drugod. Učitelji ne znajo romski. Zato so romski otroci primorani poleg svoje materinščine znati dva tuja jezika. V osemletnem šolanju se najbolj razvije slovenski jezik, relativno malo pa bodo znali madžarski jezik.

5. Problematika ob izvajanju učno - vzgojnega programa

Stalno naraščanje števila Romov ter nastajanje homogenih romskih oddelkov (sedaj imamo takih kar 5) povzroča velike težave pri jezikovnem pouku in sploh pri medsebojnem komuniciranju. Poleg slovenskega in madžarskega jezika je aktivno prisoten romski jezik.

Trenutno imamo:

- 24 Romov, ki znajo romsko in malo slovensko
- 8 Romov, ki znajo samo romski (1. in 2. razred)!
- 3 Rome, ki znajo romsko, slovensko in čisto malo madžarsko.

Pri 35 učencih - Romih je materin jezik romski, od tega se jih mora 24 učniti tudi madžarsko, ker so iz narodnostno mešanega območja v občini. Torej ob vstopu v našo šolo pridobi romski otrok kar dva tuja jezika.

Posledica: izrazna sposobnost v dveh uradnih jezikih (v slovenskem in madžarskem jeziku) je vedno slabša. Ker prevladuje število Romov, se "beli" prilagajajo tudi novim razmeram, se rahlo odtujujejo od romskih otrok (tudi zaradi njihovega posebnega obnašanja) ter rahlo prihaja do vidne socialne diferenciacije. Slovenskih in madžarskih otrok je vedno manj, kar pa je dejansko osnova za dvojezično delo, za dvojezični pouk in za dvojezično usposabljanje. Da ni teh otrok na šoli je kriva določena nedoslednost pri prijavljanju in evidentiranju lažje duševno prizadetih na rednih osnovnih šolah. Tako postajamo čisto romska šola z dvema oz. tremi jeziki, z vsemi predvidljivimi in nepredvidljivimi težavami.

Kaj bi bilo potrebno storiti!

Strokovni delavci na naši šoli smo mnenja, da bi bilo potrebno redno in dosledno vključevanje romskih otrok v takozvane predšolske oz. pripravljalne oddelke - vrtce s ciljem da bi se naučili nekaj slovenskega oziroma madžarskega jezika in to seveda

na način kot to zahteva specialna didaktika. Tu bi se romski otroci seznanili z obema drugima jezikoma (na dvojezičnem območju z obema, na enojezičnem območju pa s slovenščino). Na tak način bi lažje premostili težave, ki nastajajo ob vstopu v I. in 2. razred naše dvojezične osnovne šole s prilagojenim programom.

6. Romsko vprašanje - obvezno šolanje

Povprečno število novincev v občini je letno 406 - 411. Od tega redna osnovna šola dobi povprečno 15 učencev Romov, šola s prilagojenim programom pa povprečno 6 učencev Romov - lažje ali zmerno duševno prizadete. Vključevanje lažje in zmerno prizadetih romskih otrok novincev v šolo s prilagojenim programom je prikazano v naslednji tabeli (primerjalno s Slovenci in Madžari). V šolskem letu 1975/76 je bilo na tej šoli 96 učencev, od tega 60 Slovencev, 30 Madžarov in 6 Romov.

VPIS - NOVINCI

Šolsko leto	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89	89/90
od skup.št. vpisanih	11	14	9	8	11	5
št. rom. otrok	4	8	2	8	8	5
št. slov. otrok	7	5	6	-	3	-
št. mad. otrok	-	1	1	-	-	-

Torej ob tem, da je znanje jezikov romskih otrok - učencev - varovancev v šolskem letu 1989/90 takšno da:

- 24 Romov zna romsko - slovensko
- 8 Romov samo romsko (I. in delno 2. razred)
- 3 Romi romsko - slovensko - madžarsko

nastanejo velike težave pri vseh učnih predmetih. Potrebne so široke razlage ob tekstu, pisavi in izgovorjeni besedi, potrebe so po deskriptivnem načinu dela - da bi tudi romski otroci razumeli učno vsebino. Pisno in ustno izražanje je največkrat pomanjkljivo. Njihov pogovorni jezik v učilnici, med seboj, na hodniku in tudi med učno uro najbolj pa v domačem miljeju, je romski, ki pa tudi ni enoten, ne glede na majhno razdaljo med dvema romskima naseljema v občini.

7. Socialni položaj Romov

Vsi romski otroci niso duševno prizadeti. Velikokrat so socialne razmere tiste, ki okarakterizirajo njihovo manjšo sposobnost in inteligenčnost, kar se pa kasneje delno popravi. Štiri družine imajo svojo hišo, dvajset družin ima družbena stanovanja, osemindvajset družin pa živi v kolibah oziroma drugače. 306 Romov, kolikor jih živi v občini, živi so v 51 družinah. Povprečno število članov družine je šest. Za večino vključenih prizadetih Romov so značilne naslednje stvari: pri vsakem duševno prizadetem posamezniku so pomanjkljivosti lahko izražene v različni meri na enem ali več področjih in to v različnih stopnjah

- na področju intelektualne strukture in funkcioniranja
- na področju poučevanja in zaznavanja
- na področju psihomotorike
- na področju čustvovanja
- na področju motivacije
- na področju moralnega presojanja
- na področju socialne prilagoditve

Pogoste so tudi posebnosti v telesnem razvoju. Mišljenje teh učencev ostaja velikokrat na konkretnem nivoju. Razumevanje in ustvarjanje abstraktnih pojmov je rahlo omejeno.

8. Analiza učno - vzgojnih rezultatov pri učencih Romih

Delo je več ali manj večkrat individualizirano oziroma diferencirano vsebinsko, organizacijsko in jezikovno. Jezična diferenciranost predstavlja trenutno največji problem. S homogenizacijo oddelkov (romizacija) je postala romščina jezik za medsebojno komuniciranje v šolski zgradbi in izven nje, razen pri organiziranem delu, to je pri pouku, kjer zahtevamo slovenščino in madžarščino. Učitelji ne znajo romski jezik, kljub temu pa dopuščamo nastope na prireditvah v romskem jeziku, kar predstavlja določeno zadovoljstvo za romske otroke. Analiza težavnosti dela pri pouku je pokazala, da učenca - Roma v dvojezičnem oddelku - dnevno obremenjujemo s 5 do 10 novimi pojmi v slovenskem in madžarskem jeziku, kar predstavlja za njih precejšnje breme. Zato učitelji porabijo največ časa za utrjevanje pojmov, besed in snovi, ker je faktor pozabljenosti velik. Romski učenec doma ne sliši ne slovenskega in ne madžarskega jezika. Zato je besedni zaklad zelo skromen, večkrat imajo učenci tudi govorne napake, zato jih usmerimo na logopedске vaje. Tvorba povedi je skromna. Izgovorjava je z napakami in nepravilnostmi. Romski otroci enostavno zamenjujejo sklonce in predloge v slovenskem jeziku (Primer: Grem pri zdravniku.), nepravilno pa tvorijo besede v madžarskem jeziku - s priponami. Zato je njihovo pisno izražanje skromno, na nižji stopnji zelo pomanjkljivo, na višji stopnji se stanje rahlo izboljšuje, sicer pa o gramatičnih in pravopisnih kvalitetah ne moremo govoriti. Šoli ostane obveza, da jih v osemletnem šolanju pripravi, da so sposobni komunicirati v slovenskem jeziku, se ustno in pisno skromno izražati, medtem ko v

madžarskem jeziku ostanemo na nivoju besed, pojmov in enostavnih povedi. Ker učenci - Romi vrtca ne obiskujejo redno pred vstopom v I. razred, nimajo niti osnovnih delovnih navad oziroma osnove kulturnega življenja. Ustreznih učbenikov tudi ni, razen delovnega zvezka za obratno opismenitev v dvojezičnih oddelkih.

Na vprašanje kako naprej, lahko nanizamo naslednja razmišljanja:

Morali bi vztrajati pri obveznem obiskovanju male šole za Rome, kjer bi se naučili najosnovnejših jezikovnih prvin oziroma delovnih navad. Ne bi smeli dopustiti to, da bi šola postala čisto romska oziroma, da bi prišlo do homogenizacije. Družbena skrb bi morala biti, da pospeši ureditev socialnih razmer Romov. Ob vedno večjem številu romskih otrok je treba računati tudi z intenzivnim študijem učiteljev romščine. Po možnosti zagotoviti zaposlitev večjega števila Romov in s tem bi bila dosežena hitrejša socializacija. Morali bi imeti primerne učbenike (večejezične), ki bi ustrezale tako Slovincem, Madžarom in Romom. Ob večjem poudarku glede na različne oblike integracijskih procesov, bo potrebno razmisliti o primerni oziroma najbolj ustrezni integraciji v osnovnem šolstvu v občini.

9. Kako naprej - dolgoročno

Rešitev vidimo v obveznem obiskovanju dvojezičnega vrtca ali male šole zaradi pridobitve osnov dveh uradnih jezikov (velja za Rome!). Šole ne bi smeli homogenizirati in romske otroke oddvojiti od ostalih. Upoštevati bi bilo treba materin jezik romskih otrok, če drugače ne kot pogovorni jezik. Potrebno bo temeljito razmisliti o uvajanju primernih integracijskih oblik in vsebin v okviru obstoječe šolske mreže v občini, katero sestavljajo slovenske in dvojezične osnovne šole. V našem primeru gre za večjezično Posebno osnovno šolo za invalidno, senzorno, govorno, umsko, socialno, vedenjsko in emocionalno motene otroke. Verjetno je potrebno iskati rešitev v drugačnejšem pojmovanju POŠ. Absolutno ločevanje teh otrok od svojih vrstnikov je neutemeljeno. Zato naj bi zagovarjali tezo, da bi stalno ločevanje takih otrok nadomestili z občasnim ločenim delom z njimi (velja za Rome in ostale). Ločeno delo bi trajalo daljši ali krajši čas pri predmetu, kjer ima učenec težave. Za mejne primere zadostuje povečana učna skrb učitelja in drugih strokovnjakov (timsko delo). Strinjamo se s trditvijo, da integracija pospešuje pozitivnejši odnos do šole, da so uspehi v integriranih razrednih enako dobri kot v "posebnih" šolah, da niso opaženi negativni vplivi ali slabši učni uspehi pri nemotenih sošolcih. Zaradi individualizacije pouka so tudi ti na boljšem. Po tem še zmeraj ostane odprto vprašanje, kako z učnimi jeziki teh učencev! Če bomo vpisali samo romske otroke v to našo šolo, pride do absolutne homogenizacije šole, kar pa odpira še vrsto novih problemov.

Tuje izkušnje na tem področju zaslužijo več pozornosti, ko se ugotavlja, da bodo moteni otroci skupaj z ostalimi sovrstniki še bolj negotovi, pasivni in nervozni, da jih je mogoče usposobiti za življenje le z ločenim šolanjem, po našem mnenju ne drži, saj z manj ostrim ločevanjem teh učencev bo odpadel tudi del diagnostičnih težav in zmot, na katere prizadeti starši, razumljivo, zelo občutljivo reagirajo.

10. Ugotovitve in primerjave

- Povprečno število otrok v romskih družinah v lendavski občini je 5,38. V soboški občini je to število 5,06. Največ otrok (11) imajo nekatere družine na lendavskem območju, medtem ko soboške družine imajo največ 8 otrok.

Ugotovljeno je, da število otrok pri mlajših starših pada. Le-ti ne želijo imeti mnogo otrok!

Trajanje obiskovanja vrtca je različno. V občini Murska Sobota romski otrok, kategorizirani in prešolan v POŠ, obiskuje VVO povprečno 2,41 let, medtem ko v občini Lendava je obisk 1,92 leta. Verjetni odgovor: v Murski Soboti so družine socialno bolj urejene (vas Pušča in druge vasi), v vrtcih imajo svoje tovariščice itd. Število otrok v družini je verjetno pogojeno tudi s prosvetljenostjo staršev, ki so večinoma tudi zaposleni. V lendavski občini so romski otroci skoraj vsi vozači (97%) - z avtobusi oddaljeni do 16 km. V občini Murska Sobota se jih vozi le 25%

- Učni uspeh romskih otrok je različen. Največ negativnih ocen na nižji stopnji imajo učenci iz učnega jezika (slovenskega jezika), zaradi česar pride do ponavljanja razreda. Na tej stopnji manjka izrazna sposobnost, šole ne obiskujejo redno pa so zato pogosto neocenjeni. Sicer težave pri učnem jeziku ostanejo vseh osem oziroma več let! Iz tega predmeta kasneje nihče ne ponavlja razred. To je razvidno tudi iz tabelaričnega prikaza. Primer:

Levačič Tatjana		Horvat Robert	
1. razred slov. jezik	ocena 1 (iz redne OŠ)	1. razred učni jezik	ocena 1 (iz redne OŠ)
2. razred	3	2. razred	4
3. razred	4	3. razred	4
4. razred	4	4. razred	4
5. razred	4	5. razred	4
6. razred	3	6. razred	4
7. razred	3	7. razred	3
8. razred	3	8. razred	3

Vsi romski otroci v glavnem končujejo osnovno šolo s prilagojenim programom, če ne v osmih potem v devetih, desetih ali enajstih letih šolanja! Ugotovljeno je, da je šolanje teh otrok vezano tudi na otroško doklado oziroma na socialno pomoč, ki jo dobijo starši, če otrok redno obiskuje šolo.

Jasna Žugel

INTEGRACIJA ROMSKE SKUPNOSTI V SLOVENSKO DRUŽBO

V letu 1990 živi v Dolenski regiji 1705 Romov, od teh v občini Novo mesto 781, kar znaša 1,3% prebivalstva občine. Največje število Romov biva v neposredni okolici Novega mesta (57,1%) v naseljih Žabjek, Šmihel, Ruperč Vrh, Jedinščica, Gotna vas, romski zaselki se nahajajo tudi v izvenmestnem območju v bližini Otočca, Šentjerneja, Škocjana in Žužemberka.

Kljub temu, da najstarejši znani podatki, ki kažejo na prisotnost Romov v Sloveniji sežejo v 14. in 15. stoletje¹, romska skupnost do danes ni postala enakopraven subjekt in integriran del slovenske družbe. Pod integracijo razumem enakopravno vključevanje narodne skupnosti v ekonomske, socialne, politične, kulturno-pluralistične in druge družbene procese ob sočasni možnosti ohranjanja in razvoja lastne etnične identitete.

Ekonomska podlaga (delovna integriranost) je bistven dejavnik samostojnega razvoja in delovanja vsake narodne skupnosti. V raziskovalni nalogi "Problematika Romov v občini Novo mesto"² smo proučili možnosti vključevanja Romov na področju zaposlovanja in težave, ki se v zvezi s tem pojavljajo ter mnenja in stališča samih Romov kakor tudi njihovih sodelavcev.

Prikaz posameznih delov naloge opozarja na številne ovire vključevanja Romov na različnih življenjskih in delovnih področjih, ki se pojavljajo predvsem kot posledica nezadostnega upoštevanja ali celo zanikanja posebnosti in pravic Romov kot pripadnikov romskega naroda ter njihovega položaja izločenosti iz večine družbenih odnosov in procesov.

Cilji raziskovanja in metodološki postopek:

Cilj raziskovanja je bil dvojen. V prvem delu smo želeli ugotoviti:

1. osnovne značilnosti romske delovne sile, delavna področja in vrste dela, ki najbolj ustrezajo potrebam in interesom Romov;

¹ Pavla Štrukelj, Romi na Slovenskem, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1980, str. 31 in 36.

² Zavod za družbeno planiranje, 1984, 2985, I. in II. del (avtorji J. Žugel, F. Smerdu), Novo mesto.

2. vzroke, ki vplivajo na zaposlovanje Romov ali zapuščanje delovnega razmerja;
3. stopnjo zadovoljstva z delom in delovnim okoljem;
4. mnenja in aspiracije glede dela (zaposlovanje), izobraževanja, vzgoje, načina življenja delovno sposobnih Romov;
5. morebitne pomembnejše razlike glede zaposlenosti, zapuščanja delovnega razmerja, fluktuacije ter stališč Romov, ki živijo v različno razvitih naseljih v občini;
6. mesto dela in drugih vrednot v vrednostnem sistemu Romov.

V drugem delu smo ugotavljali, kako na romsko problematiko in na možnosti njihovega zaposlovanja gledajo zaposleni delavci, sodelavci Romov, vodje in kadrovske delavci v podjetjih.

Na podlagi vseh pridobljenih mnenj in ugotovitev iz I. in II. dela naloge smo podali osnovne usmeritve, kako izboljšati stanje na področju zaposlovanja Romov v občini Novi mesto.

Za izdelavo študije smo uporabili vse obstoječe podatke, ki jih zbirajo in zajemajo organizacije in službe, ki se ukvarjajo z romsko problematiko v občini, kakor tudi razpoložljivo literaturo s tega področja. Poleg neposrednega opazovanja in razgovorov sta bili izvedeni tudi dve anketi na podlagi vprašalnikov in sicer:

1. - 206 (75,5%) delovno sposobnih Romov iz vseh romskih naselij v občini;
2. - 118 zaposlenih sodelavcev Romov v desetih podjetjih.

Poklici s katerimi so se v preteklosti ukvarjali Romi na Dolenjskem

Osnovni poklici, s katerimi so se tradicionalno ukvarjali Romi na Dolenjskem³ so bili kovaštvo, drobljenje kamenja v kamnolomih in na cestah ter preprodaja konj. Romi so bili poglavitni obrtniki - kovači v 19. stoletju in na začetku 20. stoletja. Kovaška dejavnost je med Romi

v občini Novo mesto skoraj popolnoma izumrla, čeprav še vedno lahko srečamo posamezne starejše Rome, ki so nekdaj bili kovači.

Značilen vir dohodkov dolenjskih Romov je bil tudi beračenje po vaseh in vedeževanje, s čemer so se ukvarjale predvsem ženske. Številni podatki o evropskih Romih iz različnih obdobjih pričajo o aktivni vlogi Romov, posebej žensk, pri zdravljanju z različnimi zdravilnimi zelišči. Poznavanje, predvsem pa zbiranje zdravilnih zelišč, je ena od osnovnih dejavnosti, ki se je obdržala do danes pri Romih na območju Dolenjske.

Z uvajanjem industrijskih strojev je romska delovna sila postala odvečna, v

³ Povzeto po P.Štrukelj, Romi na Slovenskem, str. 121, 122.

sodobnem sistemu dela, ki je v marsičem drugačna od tradicionalnega, pa se Romi niso mogli integrirati.

Zaposlenost Romov od 1961 do 1990

Prve podatke o zaposlenosti Romov v povojnem obdobju v občini zasledimo v letu 1961. Pregled gibanja zaposlenosti Romov v tridesetletnem obdobju ne kaže pomembnejših rezultatov. Povprečna letna stopnja rasti zaposlovanja Romov v letih 1961/1990 znaša 2,20%, posebej je od leta 1981 vidno upadanje števila zaposlenih Romov, zaskrbljujoče pa je naraščanje števila nezaposlenih, ki so delovno sposobni. Tako je v letu 1981 bilo zaposlenih 61 Romov, nezaposlenih 250 ali 75,6% od vseh delovno sposobnih, v letu 1990 pa je bilo zaposlenih 50 ter 332 nezaposlenih (83,5%) delovno sposobnih Romov.

Pri možnosti zaposlovanja so Romi v močno podrejenem položaju napram drugim delavcem, ker so večinoma nepismeni, brez izobrazbe in kvalifikacije, slabo obvladajo slovenščino, imajo drugačne delovne navade ter zaradi razširjenih negativnih predsodkov pri delodajalcih.

Način zagotavljanja sredstev za preživljanje

Iz podatkov ankete je razvidno, da je poglavitni vir preživljanja Romov nabiranje zelišč (61,0%), na drugem mestu pa zasledimo zbiranje sekundarnih surovin (46,1%). Obdržalo se je tudi beračenje (37,9%), ki je dodaten (pozimi pogosto tudi edini) vir za preživljanje romskih družin. Samo tretjina vseh anketirancev se preživlja s sredstvi iz rednega dohodka (35,0%). Družine z otroci prejemajo tudi otroški dodatek v namenski obliki (hrana, oblačila za otroke in drugo).

Poglavitne značilnosti redno zaposlenih in nezaposlenih Romov

Celotni vzorec smo glede na problematiko razdelili v tri skupine anketirancev in sicer na:

1. zaposlene, ki štejejo 48 ali 23,3% od celotnega vzorca;
2. anketirance, ki so že bili zaposleni, sedaj pa niso v delovnem razmerju (77 ali 37,4%);
3. nikoli zaposlene anketirance (81 ali 39,3%).

Zanimalo nas je, koliko se te skupine med seboj razlikujejo glede na osnovne sociodemografske značilnosti in odnosa do zaposlenosti.

V skupini zaposlenih Romov so najbolj zastopani prebivalci do 30 let starosti. Med zaposlenimi je bilo 26 moških in 22 žensk. Največje število Romov je bilo zaposleno v tovarni avtomobilov IMV (38,7%), po kvalifikacijski sestavi pa so bili večinoma nekvalificirani delavci (39 ali 81,2%), 4 priučeni in 4 polkvalificirani delavci ter 1 samostojni obrtnik (zbiralec zdavilnih zališč in sekundarnih surovin). Največje število zaposlenih je delalo na proizvodnem traku, 16 jih je opravljalo delovne operacije v odprtem prostoru.

Skupino, ki so bili zaposleni večino tvorijo moški (84,4%) v starosti od 15 do 30 let, v tretji skupini nikoli zaposlenih Romov pa so večinoma ženske (72,8%) ali izrazito mladi prebivalci.

Pri obravnavi treh skupin anketiranih Romov opažamo številne pomembne razlike med zaposlenimi in nezaposlenimi anketiranci. Med zaposlenimi je večji delež tistih, ki so obiskovali osnovno šolo in manjši delež nepismenih (zaposleni 14,6% - nezaposleni 46,7%). V tej skupini je tudi večje število anketirancev, ki so končali višje razrede osnovne šole (zaposleni 48,5%, nezaposleni 15,8%). Vidne so tudi razlike na drugih področjih: med zaposlenimi je več tistih, ki so zakonsko poročeni in z boljšimi bivalnimi pogoji (večinoma zidane hiše), bivajo v bolj urejenih naseljih v socialno manj konfliktnih okoljih. Največ zaposlenih ima dolžino delovne dobe od 2 do 5 let, tisti, ki so bili zaposleni pa manj kot 1 leto. Zaposleni so v večini primerov bolj zadovoljni z delom, ki ga opravljajo, nezaposleni pa večinoma niso bili. Zaposleni se počutijo bolj zdravi od anketirancev iz drugih dveh skupin nezaposlenih delavcev, opazne pa so tudi spremembe v družinskem odločanju.

Otroci zaposlenih staršev mnogo bolj redno obiskujejo osnovno šolo od otrok staršev, ki so nezaposleni.

Motivi zaposlovanja

Iz odgovorov na vprašanje "zakaj ste zaposleni oziroma zakaj bi se želeli zaposliti" ugotavljamo, da je zaposlenost pri Romih (tako kot pri drugih prebivalcih) eksistenčna nuja in potreba, saj je največji del anketirancev odgovoril, da so zaposleni, da bi preživljali sebe in družino (43,2%), na drugem mestu zasledimo odgovor, da si s tem zagotovijo boljše življenje (21,6%), na tretjem pa, da bi sezidali hišo, kupili konja, voz, avto, motor ali drugo (15,0%).

Vzroki nestalnosti, prekinitve delovnega razmerja in odsotnosti z dela

Zapuščanje delovnega razmerja, fluktuacija in pogosti izostanki z dela so poglavitne značilnosti romske delovne sile. O tem priča tudi podatek, da je od vseh anketiranih Romov (zaposlenih in nezaposlenih) 80,8% vsaj enkrat že zamenjalo

podjetje, pri tem pa ni opaznih razlik med obema skupinama. Zaskrbljujoč je podatek, da je od vseh, ki so bili zaposleni, 47,6% delalo v dveh ali več tovarnah.

Iz ankete smo dobili tudi podatke o formalnem načinu prekinitev delovnega razmerja, iz katerih je razvidno, da je večina anketirancev samovoljno prekinila zaposlitev (44,3%). Temu številu lahko še prištejemo skupino, ki je prekinila delovno razmerje zaradi disciplinskega ukrepa, ki je bil najbolj pogosto posledica neprihajanja na delo (18,6%).

Po mnenju Romov so pglavilni razlogi za zapuščanje podjetij naslednji:

- zdravstveni razlogi, bolezen (36 ali 22,1%);
- nezadovoljstvo z osebnim dohodkom (29 ali 17,8%);
- nezadovoljstvo z vrsto dela in delovnimi pogoji (17 ali 10,6%);
- spori z nadrejenimi (16 ali 9,8%) zaradi nerazumevanja za različne romske probleme in navade, diskriminacija s strani vodje, vzroki: nabiranje zelišč, družinski problemi, grožnje v naselju, spori s sodelavci, slabi življenski pogoji, zaporna kazen ipd.

Zaradi izredno težkih življenskih pogojev je zdravstveno stanje Romov zelo slabo, pogosto pa je tudi zdravstvena nezmožnost ovira pri zaposlovanju Romov. Veliko število odgovorov o nizkih dohodkih kot vzroku zapuščanja podjetja razlagamo z možnostjo zbiranja zelišč v pomaldanskih mesecih, ko je ta zaslužek občutno večji od tistega v tovarnah, vendar je sezonskega značaja in ne zagotavlja socialne in zdravstvene varnosti Romov.

Pri ocenjevanju svoje odsotnosti z dela, Romi niso bili dovolj kritični, kljub temu pa njihovi odgovori o vzrokih absentizma kažejo na kompleksnost problema: bolezen (87,5%), romske navade (5,8%), grožnje v naselju (5,8%), zbiranje zelišč (1,9%) in neustrezno delovno mesto (1,9%).

Podatek, da je največ Romov delo pustilo v obdobju do enega leta zaposlitve, opozarja na probleme socialne integracije, saj največje težave in kriza nastopajo pri Romih prav na začetku delovnega razmerja.

Delovno in družbeno okolje je v močno poudarjenem nasprotju z načinom življenja Romov, ki je vezano večinoma le na družbeni prostor romske skupnosti.

V občini Romi živijo v prostorsko izoliranih naseljih (zaselkih), odnosi z domačini pa so konfliktno obarvani. Prebivalci ne želijo Romov v bližini svojih bivališč, zato močno nasprotujejo in onemogočajo širitev in urejanje romskih zaselkov in omejujejo število Romov, ki lahko bivajo v njihovi krajevni skupnosti, sami Romi pa nimajo vpliva na odločitve večine.

Nesoglasja nastajajo zaradi številnih predsodkov in nepoznavanja romske zgodovine in kulturnih značilnosti, nesprejemanja različnosti s strani večine, pa tudi zaradi razširjenih kraj poljščin in drugih lastninskih deliktov Romov. Pri zaposlenih Romih nastopajo napetosti in konfliktne situacije, ki potekajo v dveh smereh:

1. posameznik - romska skupnost
2. posameznik - delovno okolje (širša družba).

O prisotnosti prvega nasprotja pričajo dokaj številne agresije v romskih zaselkih, ki so usmerjene posebej proti tistim Romom, ki se želijo prilagajati širši družbeni skupnosti preko redne zaposlitve, kar pa romska skupnost ocenjuje kot sprejemanje njim tujih vrednot, vzorcev obnašanja in proizvajanja.

Pri Romih se pojavlja tudi napetost med domačim socialnim okoljem in delovnim okoljem kot posledica različnih kulturnih, vrednostnih sistemov, norm obnašanja, vzorcev mišljenja ter velikega nasprotja v ekonomski in družbeni razvitosti romske skupnosti in širše družbe.

Podatki iz ankete pričajo o težavah prilagajanja Romov ritmu dela in izvajanja posameznih delovnih operacij, še posebej pri mehaniziranem, razdrobljenem delovnem procesu.

V nalogi smo ugotovili pozitivno korelacijo med stopnjo zaposlenosti (stalnosti pri delu) Romov in naslednjimi dejavniki:

1. stopnja izobrazbe;
2. predhodno zaposlitvijo očeta in
3. družbenoekonomsko razvitostjo naselja.

Anketiranci, ki imajo višjo osnovno šolsko izobrazbo, predhodno zaposlitev v družini in živijo v socialno bolj integriranem naselju, so bolj pogosto redno zaposleni in redkeje zapuščajo svoje delovno okolje.

Zadovoljstvo z delom

Iz rezultatov ankete ugotavljamo, da je večina zaposlenih Romov zadovoljna z delom, ki ga opravljajo (62,5%), nekaj manj kot četrtina pa ni zadovoljna (22,9%), metem ko je med tistimi, ki so bili zaposleni večji delež tistih (62,1%), ki niso bili zadovoljni s svojim delom. Po odgovorih anketirancev na njihovo zadovoljstvo z delom najbolj vplivajo naslednji dejavniki:

1. težavnost dela (da delo ni fizično težko);
2. dobro razumevanje s sodelavci;
3. višina dohodka, ki ga prejema za opravljeno delo.

Prvi odgovor kaže, da Romi zaradi slabega fizičnega stanja s težavo opravljajo težka fizična dela, na katera jih večinoma razporejajo zaradi nepismenosti.

Poleg neustreznega dela in slabih dohodkov se Romi, ki so nezadovoljni s svojim delom pritožujejo na hiter tempo dela za tekočim trakom, spore z vodjo, na premajhno število odmorov v delovnem procesu, slabe delovne pogoje ter disciplino in nerazumevanje s sodelavci.

Približno tretjina anketirancev meni, da njihovi sodelavci in vodje nimajo enaknega odnosa do njih, kot do drugih delavcev, kot vzroke pa navajajo: premalo razumevanja za romske probleme (zdravstvene, družinske, odnose v naselju, navade), razporeditev na težja in manj plačana dela kot za druge delavce, težje prihajanje do kvalifikacij, žalitve in slabši odnos do Romov, neupoštevanje njihovih mnenj in drugo.

Politična participacija

Iz odgovorov o vključenosti in aktivnosti Romov v samoupravne in politične organizacije ugotavljamo, da so Romi dejansko v veliki večini popolnoma izključeni iz samoupravne in politične participacije. Od vseh anketiranih je 26 Romov (12,6%) včlanjenih v družbeno politične organizacije, od teh pa največje število članov ZS (19), ostali pa še SZDL, ZSMS in ZB (tudi to formalno, ker niso bili seznanjeni z njihovim delovanjem in vlogo). Od vseh zaposlenih Romov so le štirje obiskovali sestanke v svoji delovni organizaciji, nobeden od zaposlenih pa ni bil član kakšnega samoupravnega organa v podjetju. 10 anketirancev (4,8%) je obiskovalo sestanke v krajevni skupnosti, vendar je to število izredno majhno glede na velike probleme, ki so prav v bivalnem okolju Romov. Večje število Romov (21 ali 10,2%) je bilo včlanjenih v društvo "Rom", ki v občini deluje od leta 1982, največ anketirancev pa bi se želelo vključiti prav v to društvo.

Podatki kažejo, da Romi zaradi skoraj popolne izključenosti ne morejo izražati in uveljavljati svojih interesov na nobenem področju družbenega in političnega življenja (delovno okolje, politične in družbene odločitve na lokalni in širši družbeni ravni).

Aspiracije

Poleg ugotavljanja osnovnih vzrokov stanja, mnenj in stališč samih Romov o obstoječih problemih zaposlovanja, smo želeli ugotoviti tudi osnovne želje in nagnjenja anketirancev glede opravljanja posameznih del in nalog, delovnega okolja, želje za napredovanjem pri delu, spreminjanju življenjskih pogojev in drugih vprašanj, ki so neposredno povezana z problematiko zaposlovanja Romov.

Opravljanje del in nalog

Ugotovitve o aspiracijah o opravljanju del in nalog kažejo, da bi večina anketirancev želela delati na odprtem prostoru zbirati zelišča (ženske) in opravljati gradbena dela (moški). V zaprtem prostoru je največ Romov izbralo opravljanje različnih opravkov v proizvodnji, vendar ne za tekočim trakom ter različna skladiščna dela. Ni razvidnih večjih razlik v odgovorih med tremi skupinami anketirancev. Opazno je, da so Romi v manjšem številu odgovorov izbrali tista opravila, ki jih ne obvladajo in za katera bi se še morali priučiti. Večina je izrazila željo po stalnem delu in ne občasnem.

Način zbiranja zelišč

Z ozirom na to, da za večino Romov pomeni zbiranje zelišč najpomembnejši vir dohodka, nas je zanimalo katera nova organizacijska oblika bi Romom najbolj ustrezala, da bi ublažili poglobitve probleme pri tem delu: sezonski značaj dohodka, odsotnost delovne dobe in socialne varnosti; poglobitvi dobiček pridobijo preprodajalci in podjetja, ki odkupujejo zelišča.

Večina Romov je odgovorila, da bi želeli to delo opravljati s svojo družino (60,2%), nekateri bi tudi želeli imeti obrt za to dejavnost (11,5%), več kot tretjina pa bi to delo opravljala kot redno zaposleni delavci (33,6%).

Želja po izboljšanju življenjskih pogojev

Nekaj manj kot polovica anketiranih Romov (45,8%) je menila, da se je njihovo življenje in življenje njihovih družin spremenilo na bolje v zadnjih 10 letih (glede bivanja, dela, načina življenja, šolanja otrok in drugo), medtem, ko je tretjina (32,2%) odgovorila, da je stanje slabše, ostali pa, da je nespremenjeno (22,0%).

Ugotovitve o aspiracijah Romov kažejo zelo močno željo in voljo velike večine po izboljšanju svojih življenjskih pogojev in sicer pri zaposlovanju, šolanju otrok, urejanju bivališč. Večina je menila, da bi lahko izboljšala svoje pogoje le z lastno prizadevnostjo in s pomočjo družbe (občine).

Izobraževanje otrok

Temeljni predpogoj za uspešnejše zaposlovanje in izboljšanje družbenega položaja Romov je dvig njihove izobrazbene ravni.

Težave pri šolanju romskih otrok nastajajo, ker se le-ti že na samem začetku nahajajo v neenakopravnem položaju napram drugim otrokom, ker ne poznajo slovenskega jezika, prihajajo iz popolnoma drugačnega socialnega in kulturnega okolja, z različnimi vrednotami in pojmovnim aparatom. Tako so romski otroci (kot njihovi starši pri zaposlovanju) podvrženi pritisku (zahtevam) dveh različnih socialnih okolij in dveh različnih realnosti.

V šolskem letu 1989/90 je redno obiskovalo osnovnošolski pouk le 25,2% od vseh vpisanih romskih otrok, kar dobra tretjina pa sploh ni obiskovala pouka (31,1%) ostali pa neredno. Na težavnost napredovanja romskih otrok, posebej v višjih razredih osnovne šole, kaže podatek, da je bilo povprečno (v 10 letnem obdobju) vključenih v 1. razred 38,6% otrok, v 8. razred pa le 0,6%.

Velika večina anketiranih Romov je izrazila željo, da bi njihovi otroci obiskovali osnovno šolo. Zanimalo nas je, kaj Romi menijo, zakaj njihovi otroci ne dokončajo osnovne šole. V odgovorih opozarjajo na številne in kompleksne probleme:

- "romski otroci ne hodijo v šolo zaradi starih navad, ko niso imeli stalnega bivališča:
- spomladi nabirajo zelišča skupaj s starši;
- otroci prenehajo obiskovati pouk, ker imajo težave s slovenščino, gradivo je prezahtevno, pogosto razrede ponavljajo, ne prenašajo stroge discipline in zaprtega prostora;
- težave z vključevanjem v novo okolje, nesprejemanje s strani drugih otrok;
- Romi se zgodaj poročijo (13, 14 let) in ne dokončajo šole;
- nerazumevanje s strani učiteljev;
- slabe materialne in življenjske razmere doma ne omogočajo otrokom, da se vključijo normalno v pouk kot drugi otroci".

Vrednote in materialne dobrine

Izbira osnovnih vrednot in materialnih dobrin (po sestavljeni lestvici) kaže, da je pri Romih izrazito prisotna težnja po osebni svobodi in svobodi romske skupnosti v prostoru, kjer živijo. Delo kot vrednoto visoko ocenijo, čeprav se to delo razlikuje od našega. Izbira materialnih dobrin je odraz njihovih želja in potreb v zagotavljanju minimalnih življenjskih pogojev.

Zaključek

Iz prikazanega ugotavljamo, da zaposlitveno problematiko ne moremo razreševati brez izboljšanja celovitosti življenjskih pogojev in družbenega položaja Romov oziroma njihove skupnosti, za to pa je potrebna vsestranska zavzetost celotne družbe (države).

Integracija romske skupnosti v slovensko družbo je možna le ob upoštevanju njenega konkretnega položaja, zagotavljanju in uresničevanju posebnosti, interesov in potreb, ki jih imajo Romi kot pripadniki romskega naroda ob polni možnosti ohranjanja in razvijanja lastne etnične identitete. Poleg individualnih je posebnega pomena uveljavljanje njihovih kolektivnih pravic, saj bi jim kot manjšini le-te omogočile enakopravno integriranje v družbo in hitrejši razvoj.

Opredelitev statusa Romov v ustavi Republike Slovenije, zlasti določila posebnega ustavnega zakona, ki bi urejal način varstva, zagotavljanja in uresničevanja posebnih pravic in položaja Romov, bi ustvarila pogoje za uveljavljanje romske skupnosti kot aktivnega družbenega subjekta.

Hedvika Stanič-Igličar

REŠEVANJE PROBLEMATIKE ROMOV V OKVIRU SOCIALNEGA SKRIBSTVA

I. Uvod

Ko so se indijski nomadi pričeli naseljevati v Evropi, so že zgodaj dobili ime Cigani. Skraja so evropski staroselci menili, da so novi priseljenci le začasni prebivalci, zato ni še nikogar zanimala preteklost teh indijskih skupin, še manj pa njihova prihodnost. Cigani so se svobodno gibali in potovali po deželah. Bili so že nekaj stoletij razseljeni po evropski celini, ko so se zanje pričeli zanimati nekateri učenjaki.

Izsledki tedanjih raziskovalcev so vsebovali razne teorije in hipoteze na osnovi katerih so skušali ugotoviti prvotno domovino Ciganov, čas njihovih migracij in vzroke zavoljo katerih so ti nomadi zapustili matično domovino.¹

Najstarejša skupina indijskih nomadov se je pojavila v Evropi leta 1417. Kako so se te indijske nomadske skupine imenovalе, ko so se pojavile v Evropi ni znano. V arhivskih listinah so se zasledila različna imena, vendar je ime Cigan razšerjeno in poznano v vseh evropskih jezikih že več stoletij.

V začetku to ime ni pomenilo nekaj ponižujočega in ironičnega, kar se ugotavlja kasneje, predvsem v 19. in 20. stoletju.

Prvo zgodovinsko gradivo, ki omenja indijske nomadske skupine na tleh današnje Jugoslavije je dubrovniški zgodovinski arhiv iz 14. in 15. stoletja. V arhivu so bili najdeni pomembni podatki o Ciganih v Dubrovniku in Dalmaciji iz leta 1362.

Najstarejši doslej znani podatki, ki omenjajo ime Cigan na Slovenskem, segajo v 14. stoletje. V 15. stoletju pa že obstajajo prve znane arhivske listine, ki omenjajo to indijsko skupino na območju Slovenije. Od 17. stoletja naprej so omembe Ciganov že določnejše. Ohranjeni so mnogi zapisi v sodnih listinah, odredbah in okrožnicah, ki so urejala in obravnavala problematiko teh ljudi.

Na ozemlju Slovenije obstajata dve izrazito močni skupini Romov in sicer dolenski in prekmurski Romi. Poleg ostalih občin v Sloveniji imata Novo mesto in Murska Sobota največje število romskega prebivalstva.

¹ Pavla Štrukelj: Romi na Slovenskem (CZ, Ljubljana 1980)

Po podatkih Pavle Štrukelj, dolenski Romi tvorijo skupino Romov, ki se je preselila iz hrvaškega ozemlja, kjer so bila njihova prva bivališča. Dolensko skupino tvorijo tri rodovne skupine. Prvi znani matični vpis ciganskega otroka v okolici Novega mesta je iz leta 1812 iz rodu Brajdič.²

Glede prihoda in naselitve Romov na območje Prekmurja pa se je posredno ugotavljalo, da so prihajali pred turškimi vdori in tudi s turško vojsko. Najstarejši vpis krsta ciganskega otroka v soboški občini je iz leta 1741.

Na Gorenjskem, Štajerskem in deloma tudi v Prekmurju pa so se naseljevali oziroma zadrževali Romi iz nemških območij.

Ime ROM se je pričelo uvajati v novejšem času pri vseh ciganskih skupinah, ki ga tudi dobro poznajo, zasledimo pa ga v vseh evropskih ciganskih slovarjih. ROM pomeni človek, v množini ima ta beseda obliko ROMA, kar pomeni ljudje. Cigani še danes tako govorijo, kadar mislijo na človeka svojega rodu. Ime ROM torej pomeni pripadnost ciganskemu rodu.

II. Reševanje romske problematike v okviru socialnega skrbstva

Od leta 1976 daje je med naloge skupnega programa socialnega skrbstva vključeno tudi sofinanciranje programov reševanja socialne problematike Romov. Do sredstev je bilo v začetku upravičenih deset občin in sicer tiste, na območju katerih živijo avtohtone skupine Romov. Od leta 1985 dalje pa sredstva iz skupnega programa prejema osem občin in sicer: Črnomelj, Grosuplje, Krško, Metlika, Murska Sobota, Novo Mesto in Trebnje.

Izhajajoč iz dejavnosti, ki so jo skupnostim nalagali zakoni in drugi akti, je bilo opredeljeno, da se v skupnem programu zbirajo sredstva predvsem za naslednje naloge: začasne in enkratne družbeno denarne pomoči romskim družinam za preživljanje, pomoč pri opremljenosti bivalnih prostorov, pomoč pri nabavi obleke in obutve, preventivne aktivnosti (napr. socialno delo z otroci, mladoletniki itd.) in za del osebnih dohodkov strokovnih delavcev v Centrih za socialno delo, ki se posebej ukvarjajo z romsko problematiko.

Ker pa je večina Romov živela v zelo slabih bivalnih pogojih, so se tedanje občinske skupnosti socialnega varstva najprej lotile programov, ki naj bi zagotovili Romom osnovne življenjske pogoje. V začetku so bile skupnosti socialnega skrbstva tudi edine, ki so skrbele za Rome in zanje planirale sredstva.

V času od leta 1976-1985 je Komisija, ki je bila v okviru skupnosti socialnega skrbstva ustanovljena za vprašanja socialne problematike Romov in razdelitve sredstev iz skupnega programa, večkrat zavestno podprla programe, ki sicer niso sodili na področje socialnega skrbstva, so pa predstavljali osnovo za začetek dela z

² Slobodan Berberski: Prilog pitanj Roma u zapadnoevropskim zemljama, Sarajevo 1975

Romi (npr.: napeljava pitne vode, napeljava elektrike, napeljava komunalnih naprav, skupni vodnjaki, ureditev lokacij, nakup kontejnerjev ali prikolic itd.)

S samoupravnim sporazumom o usklajevanju planov v Republiki Sloveniji za obdobje 1986-1990 so se občinske skupnosti socialnega skrbstva dogovorile, da se sredstva za reševanje socialne problematike Romov združujejo še naprej. Nosilce in izvajalce nalog, pogoje in merila za združevanja in uporabo sredstev, je opredelil srednjeročni plan skupnosti socialnega skrbstva.

Določeni so bili kriteriji, po katerih se je iz skupnega programa namenjala sredstva, zaradi povečanega števila strokovnih delavcev občinam, ki so imele Rome.

Višina sredstev dodeljena posamezni občini je bila odvisna od stanja vključenosti Romov v družbeno življenje občine, deleža romskega prebivalstva v prebivalstvu občine, načina financiranja reševanja romske problematike v občini in organiziranosti strokovnih služb za reševanje te problematike v posamezni občini.

Sredstva skupnega programa pa še zdaleč ne zadoščajo za kritje vseh potreb na tem področju.

Za posnetek stanja na tem področju in kot podlago za razdelitev sredstev za posamezno leto, smo izdelali vprašalnik, ki ga od leta 1986 dalje vsako leto posredujemo v izpolnitev tistim občinam, ki so upravičene do sredstev iz skupnega programa za reševanje romske problematike.

Vsako leto tudi skličemo sestaneke s predstavniki občin na katerem se dogovorimo o razdelitvi sredstev, strokovni delavci pa predstavijo problematiko in načine reševanja te problematike v posamezni občini.

Na podlagi zbranih podatkov zadnjih let (obdelani vprašalniki sledijo kot priloga gradivu), smo prišli do naslednjih ugotovitev:

1. Gibanje števila Romov in osnovne demografske značilnosti romskih prebivalcev:

ŠTEVILO ROMOV PO OBČINAH IN LETIH

Občina	L E T A				
	1986	1987	1988	1989	1990
Črnomelj	507	556	573	613	610
Grosuplje	124	122	121	124	127
Krško	157	157	167	175	175
Lendava	300	276	285	302	309
Metlika	127	132	130	139	141
Murska Sobota	2609	2610	2609	2609	2677
Novo mesto	657	671	674	721	766
Trebnje	177	180	180	187	189
Skupaj:	4658	4704	4739	4870	4994

Vir: Vprašalniki o Romih (RSZSV- Sektor za socialno skrbstvo, maj 1990)

Po podatkih, zbranih v okviru Republiškega sekretariata za zdravstveno in socialno varstvo - Sektor za socialno skrbstvo, ki so jih posredovale zgoraj navedene občine za posamezna leta ugotavljamo, da število Romov iz leta v leto narašča. V letu 1990 v navedenih osmih občinah v 102 naseljih in 1180 družinah živi skupaj 4994 Romov, od tega je 2370 žensk.

Pri tem je potrebno omeniti tudi dejstvo, da žive Romi še v nekaterih drugih občinah v Republiki Sloveniji, vendar s podatki o številu teh Romov za posamezna leta ne razpolagamo.

(Avtohtone skupine Romov so po naših podatkih poleg nekaterih občin še v občini Kočevje, v kateri je bilo 1989 leta 420 Romov in v občini Brežice, ki je imela 1989 leta 31 Romov).

STAROSTNA STRUKTURA ROMSKEGA PREBIVALSTVA LETO 1990

Občina	predšol.	od 6,5- 14 let	od 15- 18 let	od 19- 45 let	od 46- 65 let	nad 65 let
Črnomelj	102	114	63	252	64	15
Grosuplje	20	28	18	48	11	2
Krško	32	53	23	58	13	2
Lendava	59	72	24	136	16	3
Metlika	42	26	6	56	8	1
Murska Sob.	319	461	269	1148	375	105
Novo mesto	149	166	73	309	59	10
Trebnje	41	37	14	72	23	2
Skupaj:	764	957	490	2079	569	140

Vir: Vprašalniki o Romih (RSZSV - Sektor za socialno skrbstvo, maj 1990)

Analiza starostne sestave romske populacije opozarja na dokaj velike razlike med romskim in ostalim prebivalstvom. Poglavitna demografska značilnost Romov je, da so mlado prebivalstvo, saj jih je preko 44% v starosti od 0 - 18 let, komaj 3% pa jih je starih nad 65 let.

2. Ostale značilnosti romskega prebivalstva

Stanovanjski standard je v večini romskih naselij še vedno zelo nizek. Poglavitna značilnost romskih naselij je, da so izolirana, izločena od drugih naselij in hiš. Prostorska segregacija odraža njihov družbeni položaj in družbeno izoliranost.

Naselja, kjer živijo Romi so zelo različnega standarda. Nekatera so nekoliko bolj urejena, imajo izredne hiše z elektriko in vodo (npr. Pušča - Murska Sobota, Ruperč vrh in Šentjernej - Novo mesto itd.). Veliko ostalih naselij in zaselkov pa so "naselja bede", nehigienska, brez ustrezne komunalne urejenosti in kanalizacije.

Večina Romov želi ostati v obstoječih naseljih. Med tipi bivališč pa še vedno prevladujejo barake.

Redno zaposlenih je le 567 Romov, veliko je nezaposlenih, preživljajo pa se z različnimi priložnostnimi deli, nabiranjem zdravilnih zelišč in odpadnega materiala (glej tabele). Pri zaposlovanju se pri Romih pojavljajo problemi visokega števila prenehanja delovnega razmerja, fluktuacije, visok bolniški stalež itd., kar vse opozarja na težavnost adaptacije Romov na delovno okolje. (To poudarjajo tudi rezultati raziskave: Problematika zaposlovanja Romov v občini Novo Mesto, avgust 1984, avtorji: J. Žugel in F. Smerdu).

3. Socialnoskrbstvene storitve in ukrepi pri reševanju

Romske problematike

Med prebivalstvom so zelo razširjeni predsodki in stereotipi, ki pogosto temeljijo na posplošitvah in poenostavitvah. Najbolj pogosti stereotipi, ki se vsakodnevno slišijo so: vsi Romi kradejo, niso civilizirani, delomrzneži so, preveč pomoči dobivajo in čakajo, da jim drugi izboljšajo njihove pogoje življenja itd. Največkrat takšni predsotki nastajajo kot posledica nepoznavanja romske zgodovine, kulture, običajev, življenskih navad in relanih pogojev, v katerih Romi živijo. Vseskozi so prisotne težnje po njihovi socializaciji, ki je razumljena kot nasilna asimilacija oziroma sprejemanje načina življenja, navad, obnašanja in vrednot večinskega naroda. Pri tem se romske kulturne in druge značilnosti popolnoma opustijo.

Zelo razširjeno je tudi mnenje, da Romi večinoma živijo od socialnih podpor in da jim zato ni potrebno delati. Podatki o socialnih pomočeh pa kažejo drugačno podobo.

DRUŽBENO DENARNE POMOČI ROMOM V LETU 1990

Občina	DDP edini vir	DDP dop. vir	DDP enkratna	DDP začasna
Črnomelj	6	9	5	5
Grosuplje	2	3	15	1
Krško	3	2	16	0
Lendava	3	12	32	2
Metlika	3	5	1	0
Murska Sobota	63	3	24	16
Novo mesto	0	19	48	7
Trebnje	0	131	311	53
Skupaj:	94	131	311	53

Na področju socialnega skrbstva se Romom pomoči dodeljujejo pod enakimi pogoji kot ostalim občanom. Pri dodeljevanju družbeno denarnih pomoči se nastopa skrajno selektivno, saj se le te dodeljujejo predvsem tistim Romom, ki si tudi sami prizadevajo izboljšati svoje bivalne in življenske pogoje. Večje število Romov je upravičenih do enkratne družbeno denarne pomoči. Da pa bi bili nameni, za katere se družbeno denarne pomoči dajejo doseženi, se v glavnem vse enkratne DDP nakazujejo v funkcionalni obliki (v obliki naročilnic, ali v hrani, obleki itd.).

Od 1.12.1990 znaša višina edinega vira 2644 din, dopolnilnega vira cca. 1300 din ali polovica edinega vira (določba SaS o socialno varstvenih pravicah - DDP kot dopolnilni vir preživljanja dodelimo v višini razlike med DDP kot edinim virom preživljanja in dohodki oziroma prejemki občana). Enkratna družbeno denarna pomoč naj ne bi bila večja kot edini vir, prav tako začasna DDP, ki se dodeli občanom za določen čas, to je za dobo 6 mesecev, izjemoma pa jo lahko podaljšamo še za 6 mesecev.

Večino socialnoskrbstenih in tudi ostalih storitev opravlja Center za socialno delo, in so pri tistih občinah, ki imajo romsko populacijo po svojem obsegu mnogo številnejše kot pri ostalih občinah.

Programi in načini reševanja romske problematike so bili v posameznih občinah zastavljeni interdisciplinarno, določeni so bili nosilci in izvajalci posameznih nalog. Dejansko pa je bilo izvajanje nalog ne glede na to, kam po svoji vsebini sodijo, največkrat prepuščeno Centrom za socialno delo. Jasno je, da Center nalog, za katere ni pristojen, ne more reševati, nastopa lahko le kot koordinator, uspešnost reševanja pa je odvisna od zavzetosti in pripravljenosti tudi drugih dejavnikov.

Osnovne naloge, ki jih opravljajo Centri za socialno delo pri reševanju romske problematike so naslednje:

ugotavljanje življenjskih pogojev in strukture romskega prebivalstva v občini, denarne pomoči otrokom in družinam, delo z odraslimi Romi, osebna in materialna pomoč, svetovanje, sodelovanje z VVO in malo šolo, sodelovanje z osnovnimi šolami in vključevanje šoloobveznih otrok v šolo, pomoč pri kritju stroškov šolanja: prehrana, šolske potrebščine, obleka, obutev, sodelovanje s starši, prevzgojno delo z mladoletniki, pomoč pri iskanju zaposlitve, delo s starostniki - pomoč pri negi in oskrbi, koordinacija in sodelovanje z ostalimi službami: VVO, šolami, sodišči, PM, KS, zdravstveno službo zaposlovanja in dugimi.

Tako imajo Centri za socialno delo Murska Sobota, Novo mesto, Metlika in Lendava po enega strokovnega delavca, ki se ukvarja samo z romsko problematiko, na Centru za socialno delo Črnomelj se z reševanjem Romske problematike ukvarja 1/3 strokovnega delavca in na CSD Grosuplje, Krško in Trebnje pa 1/2 strokovnega delavca.

4. Višina sredstev dodeljenih posamezni občini iz skupnega programa

Predlogi za razredlitev sredstev iz skupnega programa socialnega skrbstva za reševanje problematike Romov so bili v zadnjih letnih oblikovani in izdelani na skupnih sestankih predstavnikov občin oziroma centrov za socialno delo, ki so prejemniki teh sredstev. Osnovni kriterij je bil povečanje osebnega dela in s tem števila strokovnih delavcev.

V letu 1989 so bila sredstva razdeljena v višini 71.412,00 din,

v letu 1990 pa je bilo v ta namen razdeljenih 187.316,00 din.

PREJETA SREDSTVA ZA REŠEVANJE ROMSKE PROBLEMATIKE (po občinah in letih)

Občina	Višina prejetih sredstev v din		v %
	v letu 1989	v letu 1990	
Črnomelj	10.446,00	42.028,00	14,7 %
Grosuplje	6.964,00	28.018,00	9,7 %
Krško	1.770,00	7.122,00	2,7 %
Lendava	6.964,00	28.018,00	9,7 %
Metlika	6.964,00	28.018,00	9,7 %
Murska Sobota	17.410,00	70.048,00	24,5 %
Novo mesto	13.930,00	56.046,00	19,5 %
Trebnje	6.964,00	28.018,00	9,7 %
Skupaj:	71.412,00	287.316,00	100,00 %

III. Zaključek

Med populacijo, ki z redkimi izjemami živi v Republiki Sloveniji na samem robu eksistence sodijo Romi. Med temi avtohtonimi prebivalci naših krajev, ki so se že v prejšnjih stoletjih naselili na Dolenjskem, v Prekmurju in na Gorenjskem obstajajo zelo velike razlike, tako glede njihovega načina življenja, narečja in navad, kakor tudi vključenosti v širši družbeni prostor. Skoraj vsem pa je skupna beda z nepismenostjo, zelo težko zaposljivostjo, neperspektivnostjo in različnimi socialnimi boleznimi. Veliki socialni premiki po drugi svetovni vojni so Rome nekako obšli. Komaj kdaj zaznamo kakšne napredke pri reševanju te problematike in kazalci različnih raziskovanj, analiz in anket, ki naj bi to dokazali so vse prej kot vzpodbudni.

Kje so vzroki, da pri vključevanju Romov v neko, za sodobnega človeka normalno in dostojno življenje nismo dosegli večjih uspehov in da so mnogi načrti in naloge v zvezi s to problematiko ostali na pol poti.

V različnih pogovorih s predstavniki občin, Centrov za socialno delo in tudi Romi, je bilo opozorjeno, da Ustava Republike Slovenije njihove narodnosti nikjer ne omenja, čeprav so avtohtoni prebivalci Republike Slovenije.

Romi kot etnična skupina lahko uveljavljajo samo individualne pravice, ne pa tudi kolektivnih, ki so značilne za pravice narodnosti - kot so uporaba lastnega jezika pri vzgoji in izobraževanju, izražanje in razvijanje romske kulture, tiska in uresničevanja ostalih pravic kot jih opredeljuje ustava Republike Slovenije za ostale narodnosti.

V Republiki Sloveniji se reševanja romske problematike v posameznih občinah lotevajo zelo različno. Posamezne skupnosti so že večkrat izpostavljale, da so Romi širši družbenopolitični problem, ki ne zadeva le posameznih občin, saj zahteva specifično reševanje na vseh področjih: od vzgoje in izobraževanja, zaposlovanja in zdravstva do urejanja stanovanjskih in ostalih vprašanj, ki so povezana s to populacijo.

Razumevanje romske problematike v posameznih sredinah pa je razvidno tudi iz predlogov IS občin, ki imajo Rome in sicer, da je potrebno z novimi ustavnimi določili urediti pravni status Romov in da je potrebno oblikovati republiški organ, ki bo oblikoval smernice za reševanje romske problematike v Republiki Sloveniji.

Rajko Šajnović

UREDITEV STATUSA ROMOV KOT NARODNOSTI - OSNUTEK AMANDMAJA K USTAVI REPUBLIKE SLOVENIJE

V imenu slovenskih Romov predlagam, da se v IV. poglavju "Svobosciine, pravice in dolžnosti človeka in občana" s posebnim amandmajem uredi status Romov v Republiki Sloveniji

Predlagam, da se za 43. amandmajem doda nov 44. amandma, s katerim se v 250. členu ustave doda v prvem odstavku za besedami: italijanski oziroma madžarski, beseda (IN ROMSKI) narodnosti je zajamčena pravica, da svobodno uporablja svoj jezik (ROMANI ČHIP), izraža in razvija svojo nacionalno kulturo ter v ta namen ustanavlja organizacije, uporablja svoje narodnostne simbole ter uresničuje druge, z ustavo določene pravice.

Ustrezno bi bilo potrebno spremeniti tudi ostale odstavke 250. člena ustave, 1. in 2. člen ustave.

Varianta

V 212. členu ustave se doda nov 5. odstavek z naslednjim besedilom: Pravice in obveznosti Romov se uredijo z zakonom.

Obrazložitev

Status Romov, ki živijo stalno naseljeni in raztreseno po celi Jugoslaviji, je v republiških in pokrajinskih ustavah različno urejen. Po tolmačenju Zveznega komiteja za zakonodajo imajo Romi v posameznih ustavah republik in pokrajin status "etnične skupine" - kategorije, ki je ni v Ustavi SFR Jugoslaviji. Kot narodnost opredeljuje Rome edino Ustava Bosne in Hercegovine. Ustava SR Makedonije pa zagotavlja pripadnikom etničnih skupin enakopravnost z makedonskim narodom in jim zagotavlja enakopravno zastopnost v skupščinah, občina in republika pa skrbi tudi za razvoj radia, TV, tiska in kulturnih dejavnosti v jezikih etničnih skupin.

V Ustavi Republike Slovenije status Romov ni posebej opredeljen, edino prvi odstavek 212. člena Ustave Republike Slovenije določa, da ima vsakdo pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu, narodnosti ali etnični skupini, goji

in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo. Torej Romi, ki so opredeljeni kot etnična skupina lahko uveljavlja le individualne pravice, ne moremo pa uveljavljati kolektivnih pravic, ki so značilne za pravice narodnosti - to je uporaba lastnega jezika pri vzgoji in izobraževanju, izražanje in razvijanje romske kulture, tiska ter uresničevanje ostalih pravic kot jih Ustava Republike Slovenije v 25o. členu opredeljuje za italijansko in madžarsko narodnost.

Neurejen status se najbolj odraža v odnosu do reševanja njihovih problemov, ki so bili do sedaj prepuščeni občinam oziroma občinskim skupnostim socialnega skrbstva ter vzgojnoizobraževalnim dejavnostim tistih občin, v katerih Romi živijo.

Po podatkih Centrov za socialno delo živi v 10. občinah v Republiki Sloveniji že okoli 6000 Romov, za katere je potrebno ohraniti njihovo oziroma našo samobitnost in upoštevati specifičnost pri razreševanju tako na področju vzgoje in izobraževanja, zaposlovanja, kulture vključno z jezikom in na ostalih področjih.

V smislu že danih pobud ponovno poudarjamo, da je potrebno organizirano družbeno skrb za Rome prenesti na vsa področja družbenopolitičnega življenja v Republiki Sloveniji, pri tem pa ohraniti naše posebnosti in značilnosti (kultura, jezik in ostalo), kar je možno edino z ureditvijo statusa Romov kot narodnosti.

Variantni predlog je možno utemeljevati z 249. členom Ustave, ki v tretjem odstavku določa: "Način uresničevanje posameznih svoboščin in pravic se lahko predpiše samo z zakonom in to edinole, kadar je z ustavo tako predvideno ali če je za njihovo uresničevanje to neogibno".

Rajko Šajnović

KRATKO POROČILO S KONGRESA O ROMIH V KÖLNU

Od 22. do 25. februarja 1988 je bil v Kölnu kongres, ki je kot osrednjo temo obravnaval problematiko Romov iz drugih dežel, predvsem iz Jugoslavije v Zvezni republiki Nemčiji. Po nekaterih ocenah gre za več tisoč ljudi. V Nemčijo so prišli po legalni ali pa tudi po nelegalni poti, brez papirjev. Oblastem se prijavijo kot subjekt, ki išče politično zatočišče. Tako imenovani azilanti so. To je praktično tudi edini način, da morda v nekaj letih, potem ko prestanejo vse mogoče preizkusne dobe (tri leta so pridni, nič ne smejo ukrasti, nobene prometne nesreče, itd..) le dobijo neke vrste dovoljenje za bivanje. Njihova situacija je slabša od vsake druge, tudi od begunske.

Skupine v Nemčiji, ki se ukvarjajo s socialnim in politično alternativnem delom in se borijo za človeške pravice in proti vsakršni diskriminaciji, so s celo vrsto referatov na kongresu dokazovale, da so Romi v Jugoslaviji dejansko (de facto) brezpravni, čeprav deklarirano enakopravni. Da so človeško in politično diskriminirani in tudi preganjani, segregirani in žrtve predsodkov večinskega naroda.

Hkrati je v Kölnu potekal festival filmov, ki obravnavajo romsko tematiko. Filip Robar pravi: "V Köln sem bil povabljen s strani združenja za človeške pravice in enakopravnost skupaj s svojim filmom Opre Roma, oziroma Pamet v roke, ko boš v drugo ustvarjal svet. Povabljeni in prisotni so bili tudi drugi jugoslovanski filmi na romsko temo, Zbiralci perja, Angel varuh in Dae, toda gledalci in udeleženci kongresa so tiste filme, ki v bistvu le eksploatirajo romsko problematiko, takorekoč izvižgali. Moj film je bil sprejet z resnobo in enoglasno pritrdilno aklamacijo. Ne z aplavzom, ker tam akademska in univerzitetna populacija izraža svoje odobravanje s topotom nog". Dolga diskusija, ki je sledila filmu, je opozorila na resnost problema, analitičen in objektivni pristop in izvedbo.

Tudi o povsem očitnih paralelah z novimi romskimi doseljenci v ZR Nemčiji je tekla tehtna debata. To je bila po mišljenju organizatorja najboljša in najdaljša debata v sklopu filmskih predstav.

Znova je postalo očitno, da je tako v Jugoslaviji kot v Evropi, vzrok za romsko bedo njihov neustrezen status, tako po ustavi kot po drugih določilih in iz njih izhajajočih obveznostih. Zato so vsa ta deset in desetletja pravzaprav le ta nazadovanje

in degeneracije, zadnje čase velikanske kriminalitete, bolehnosti in vse večjega alkoholizma.

Glavna referentka, gospa Katrin Reemstma iz berlinskega urada za begunce in brezpravne ljudi, trdi, da so romska brezpravnost v Jugoslaviji dejansko državno sankcionirana. "Filip Robar je na to odgovoril: " Temu sem vehementno ugovarjal in dokazal nasprotno in zedinili smo se, da ne gre toliko za stvari zakona in legitimitete, temveč, za t. i. strukturalno diskriminacijo, predsodke in neosveščenosti - tako večinske kot tudi romske populacije. Toda za Rome je nujno odgovorna večinska populacija. Opozoril sem na primer Romov v Murski Soboti, kjer je vprašanje ustrezno obravnavano. Novomeški primer so vsi videli kot dobro ilustracijo nekaterih člankov, ki so se nedavno pojavili v nemškem neodvisnem časopisju. Berlinski Tageszeitung, n. pr. je v času kongresa objavil malo prekrojeno zgodbo o "Zigeunerjagd" v novomeški okolici. Opozoril sem vodstvo festivala, da gre za dezinformacijo, čeprav vem, da se nekaj podobnega tudi dogaja v resnici. Spomnimo se samo na primer na racijo policajev v Suhi krajini. Sicer je pa tudi v mojem filmu takšna tako rekoč kukluksklanovska akcija žužemberčanov več kot očitna."

Nemški aktivisti so svoje nekoliko radikalnejše primere opravičili s tem, da je nujno dokazati, da so Romi v matičnih deželah preganjani in neenakopravni, sicer ne morejo v nobenem primeru upati, da bi dobili azil. Tudi v ZRN je stanje Romov, novo naseljenih Romov iz Jugoslavije, skrajno bedno in človeka nevredno. Tako kot pri nas je očitna nemoč dejansko, z znanjem, voljo in sredstvi pomagati tej indijski manjšini v Evropi, pomagati na noge. Sami so pa toliko travmatizirani, da tega niso zmožni in še dolgo - če ne nikoli - ne bodo. Morda bodo z nekaterimi odločnimi postopki prevzgoje in pogojevalnega bivanja (če ne ukradeš pol leta nič, če se otrok šola, če, itd..) prej dosegli neke znosnejše oblike akulturacije in bržkone tudi asimilacije.

Vlado Rozman

ROMI - TISOČLETJA ŽIVIMO NA SLOVENSKI ZEMLJI IN TU BOMO TUDI OSTALI

Kot Romi živimo v Sloveniji že tisočletja. Tukaj smo preživeli veliko ponižanj, kajti vedno smo bili kot etnična skupina manjvreden narod potisnjen na rob družbe. Danes, ko se končno Slovenija osamosvaja in postaja suverena država naroda, ki ji pripada, v njej živi, se rojeva in umira. Moram pa poudariti, da tukaj v Sloveniji že tisočletja živimo, se rojevamo in umiramo tudi mi Romi!

Končno želimo, da se uvrsti na dnevni red tudi naša romska problematika. Želimo vedeti kam spadamo. Želimo postati suvereni in priznani del slovenske države, tako kot so priznane nacionalne manjšine. Tudi mi smo ljudje, imamo svojo zgodovino, svojo preteklost, svojo kulturo, svojo osebnost in svoj ponos. Tudi mi predstavljamo družbo, ki se bori s svojimi problemi na širšem območju Slovenije in v vsaki občini posebej. Tukaj so socialno varstvena vprašanja, nepismenost ipd. Tukaj so še vedno ljudje iz občine Murska Sobota po vzoru bivših komunistično usmerjenih posameznikov, ki nam ponujajo rešitev Zveze Romov in po zgledu v okviru etničnih skupin. Ta rešitev ne pride več v poštev. To je pogorelo. Na ta način iščejo privilegije samo posamezniki, grebatorji!

Volja večine, volja naroda je drugačna! Ne priznavamo Zveze Romov, ne priznavamo etnično skupino!

Na celotnem območju slovenske države želimo obravnavati združenje vseh v Sloveniji živečih Romov kot ZVEZO o ZDRUŽEVANJU ROMOV na območju celotne Slovenije.

Končno želimo enkrat razpravljati o problemih, ki nas vse težijo zato iznašamo Inštitutu za narodnosotna vprašanja naslednje predloge:

1. Da pri reševanju nacionalne pravice Romov nima pravice nihče odločati o naši bodočnosti, ali kakorkoli vsiljevati svoje nazore in svojo voljo, razen nas Romov samih.

2. Če je Slovenija dežela, v kateri živimo že tisočletja, smo lahko le enakopravni Slovenci ali kvečjemu nacionalna manjšina kot so Italijani in Madžari, ki živijo tukaj. Mislim, da nam to dejansko že pripada, kajti naši otroci obiskujejo slovenske šole, poleg materinega govorijo slovenski jezik, delamo v slovenskih ustanovah in v podjetjih ter živimo za slovensko družbo in slovenski obstoj in čas.

3. Nočemo in ne želimo biti še nadalje izrinjeni na rob družbe, kjer namesto nas odločajo o naši usodi drugi.

Hočemo svoje pravice do dela, do obveznosti do države in do napredka. Hočemo se naslanjati predvsem na svoje lastne moči, si izboljšati življensko raven, oblikovati izobrazbo in svoje življenje na slovenski ravni. Želimo biti del slovenske družbe, katero sestavljamo in v kateri živimo.

Mislím, da se bo z dobro voljo, razumevanjem in dobrim medsebojnim sodelovanjem dalo rešiti marsikaj, tudi naš problem.

GRADIVO

GRADIVO I: *Prikaz položaja Romov v posameznih občinah v Republiki Sloveniji*

Gradivo smo izbrali na podlagi poročil posameznih občin, ki so bila pripravljena za posvet "Romi na Slovenskem" in naknadno za Urad za narodnosti IS Slovenije. Na nekaterih mestih smo prispelo gradivo skrajšali in prirediliza objavo v tem zborniku.

GRADIVO II: *Določila mednarodnih dokumentov 1)*

GRADIVO III: *Izbor nekaterih dokumentov iz
Zgodovinskega arhiva Slovenije, Enota
Novo mesto 2)*

Iz dostopnega gradiva smo pripravili izbor dokumentov, ki obravnavajo cigansko problematiko.

1. Obravnava ciganskega vprašanja pred letom 1918

Rudolfovo, dne 25.7.1900, št. 13968
Laibach, am 31. 7. 1916, Zl. 24004
Abschrift zur Zl. 24004/L.R.

2. Akti kraljevske banske uprave Dravske banovine o ureditvi ciganskega vprašanja

V Ljubljani, dne 3. 7. 1930, II. No. 22755
Ljubljana, dne 2. 8. 1930, II. No. 22755/29
Ljubljana, dne 22. 10. 1931, II. No. 21.708/2
Ljubljanam dne 30. 8. 1932, II. No. 18128/1
V Ljubljani, dne 25. 4. 1935, II. No. 12037/1
Ljubljana, dne 8. 6. 1935, II. No. 14.566/26

3. Uredbe Velikega župana ljubljanske oblasti o ureditvi ciganskega vprašanja

Ljubljana, dne 14. 9. 1928, U.br.6270/2.
Ljubljana, dne 17. 10. 1928, U.br.6270/15
Ljubljana, dne 16. 11. 1928, U.br.6270/21

4. a) Odredbe okrajnega načelstva v Novem mestu,

občinam v katerih prebivajo Cigani, naj popišejo Cigane, ki imajo v občini domovinsko pravico, druge pa izženejo.
Novo Mesto, dne 21. 12. 1931, šte. 11728/931

4. b) Predlogi o možnosti stalne naselitve Ciganov

Novomesto, 2.2.1931, No. 733/31.
Šmihel-Stopiče, 7.2.1931, No. 292
Šmihel-Stopiče, 4.2.1932, šte. 294/32
Šmihel-Stopiče, 5.6.1932, šte.
St. Jernej, 24.5.1932, No. 1606

4.c) Odgovori občin s seznamom stalno naseljenih Ciganov

U Novom mestu, 19.8.1927, Br. 1448
 V Novem mestu, 27.9.1928, Br. 2147
 Šmihel-Stopiče, 25.10.1928, Štev. 1877
 Šmihel-Stopiče, 9.5.1931, Štev. 840/51
 Toplice, 22.9.1932, Št. 1712
 Dobrniče, 24.9.1927, Br. 1302
 Trebnje, 11.10.1927, Br. 2043
 Novo mesto, 30.10.1927, Br. 2527
 Brusnice, 30.12.1902, Št. 42
 Ruperčvrh, 27.10.1927, Br. 1260
 Novo mesto, 19.7.1930, Štev. 2134/30
 Toplice, 5.12.1928, Štev. 2269/28
 Toplice, 3.12.1928

5. Obrazec odgonskega protokola
pritožba izgnanih Ciganov

6. Nekateri konkretni pravni akti, ki kažejo na obravnavo Ciganov in njihov osebni status

kazenska osebna popisnica
 mrtvaški list
 rojstni in krstni list
 poklic

Opomba:

1. Seznam mednarodnih dokumentov, ki se nanašajo na varstvo manjšin na splošno je objavljen v RiG št. 24. str. 149-152.
2. Gradivo sva izbrali in uredili Vera Klopčič in Marinka Lazič.
 Pri navajanju posameznih dokumentov uporabljava terminologijo, ki je v njih zapisana.
 Zahvaljujemo se sodelavcem Arhiva iz Novega mesta, zlasti g. Zorki Skrabl za pomoč in sodelovanje.

POVZETEK

V gradivu je prikazan položaj Romov v posameznih občinah v Sloveniji, kjer Romi živijo, in sicer v občinah Črnomelj, Grosuplje, Krško, Lendava, Metlika, Murska Sobota, Novo mesto, Trebnje, Kočevje, Brežice. Gradivo so pripravile ustrezne strokovne službe v omenjenih občinah. Podani so demografski podatki in pa socialna podoba Romov, ki živijo v posameznih okoljih Slovenije - od njihovega števila do starostne sestave.

Prikazane so tudi bivalne razmere, način preživljanja, zaposlovanje. Vsaka občina posebej prikazuje področje vzgoje in izobraževanja, zdravstveno stanje ter način socialne pomoči, ki jih nudi romskemu prebivalstvu. Vsi prikazani kazalci na nek način nakazujejo, v kakšni smeri je potekalo reševanje romskega vprašanja v Sloveniji.

SUMMARY

The present materials outline the social status of Roma (Gypsies) in the communities in Slovenia, where they live, i.e. Črnomelj, Grosuplje, Krško, Lendava, Metlika, Murska Sobota, Novo mesto, Trebnje, Kočevje and Brežice. The materials were prepared by expert services in these communities. They comprise data on demographic, social and age structure of the Roma that live in particular districts and describe their housing conditions, living and employment. Moreover, every respective community presents the field of education, health care and social aid, available to Roma. All the presented indicators together, make a rounded up picture of the way Romany problem has been dealt with in the past.

Antonija Jelenič

ROMSKA PROBLEMATIKA V OBČINI ČRNOMELJ

Reševanju romskega vprašanja se je v zadnjih desetih letih posvečala velika pozornost. Čeprav so doseženi veliki napredki, ostajajo še vedno pereči problemi v določenih naseljih, na določenih področjih in v posameznih družinah.

1. Demografski podatki po krajevnih skupnostih in naseljih (leto 1990)

I. Krajevna skupnost	naselje	št. Romov	št. družin
Semič	Coklovca	38	7
	Črmošnjice	22	7
	Srednja vas	35	12
	Stranska vas	7	2
	Sovinjek	19	3
	Semič	27	6
Petrova vas	Lokve	228	47
Dobliče-Kanižarica	Kanižarica	129	27
Črnomelj	Črnomelj	55	14
Vinica	Drenovec	32	9
Tribuče	Čudni selo	18	4
Skupaj:6	11	610	138

Število Romov iz leta v leto narašča, saj je bilo evidentiranih v občini l. 1980 - 469, l. 1985 - 507, l. 1990 - pa 610 Romov. Podatki prikazujejo dejansko stanje v naseljih, čeprav vsi Romi nimajo urejene prijave stalnega prebivališča. Tudi 2 družini iz Stranske vasi in 4 družine iz Coklovce več ne živijo v naselju, ampak se selijo po občini.

II. Starostne skupine Romov

od	0 - 7 let	102
nad	7 - 15 let	114
	15 - 18 let	63
	18 - 45 let	252
	45 - 65 let	64
nad	65 let	15

Osnovna demografska značilnost je, da so Romi mlado prebivalstvo, saj predstavlja skupina od 0 - 18 let skoraj 1/2 celotne populacije.

2. Komunalna opremljenost naselij

V zadnjih 10 letih je bila postopoma opravljena elektrifikacija ter napeljava vodovoda po vseh naseljih, razen Coklovce in Stranske vasi. Z namenom sanacije obeh naselij je bila začeta v l. 1985 izgradnja novega naselja Sovinjek. Zgrajene so bile 3 hiše z vodnjaki, vendar se gradnja v l. 1990 ni nadaljevala (zaradi pomanjkanja sredstev). Brez elektrike je tudi naselje Sovinjek, saj bi elektrifikacija predstavljala zelo velik strošek. V ostalih naseljih se pojavljajo še vedno problemi individualnih priključkov vode in elektrike, predvsem pri družinah brez dohodkov. Ker so Romi v preteklosti pogosto gradili bivališča na zemljiščih SLP ali tudi zasebnih, je bilo veliko pomoči nudeno tudi pri urejanju lastništva.

Za naselje Kanižarica je bil nabavljen tudi kontejner za smeti, za odvoz in plačilo pa skrbijo Romi sami, saj so izrazili željo po bolj urejenem okolju. Sredstva za komunalno opremljenost so združevali predvsem krajevne skupnosti, Komunalna skupnost in socialno skrbstvo.

3. Stanovanjske razmere

tipi bivališča	št. družin
družbena stanovanja	37
prilagojeni družbeni objekti	3
lastne zidane hiše	67
barake	29
šotori	2

V preteklosti so bile bivalne razmere Romov zelo slabe, saj so prevladovale lesene barake. Veliko pomoči pri zasebni gradnji, pridobivanju posojil in družbenih stanovanj je bilo nudeno zaposlenim, ki so se želeli dvigniti nad raven življenja v romskih naseljih. Kljub temu ugotavljamo, da se pojavljajo določeni problemi pri prilagajanju in vključevanju v nove sredine.

4. Zaposlovanje in način preživljanja

V letih 1982 do 1985 je bilo izvedenih več akcij uspešnega zaposlovanja Romov, saj se je zaposlilo: leta 1982 - 16, leta 1983 - 25, leta 1984 - 11, 1985 - 16 Romov. Zadnjih nekaj let pa se je zaposlovanje ustavilo, zato se jih še vedno velik delež preživlja z nabiranjem zelišč in odpadnih surovin, pogosto pa se poslužujejo tudi prosjačenja in tatvin. Veliko Romov je tudi težje zaposljivih in jim ni mogoče nuditi dela pod rednimi pogoji.

Načini preživljanja v letu 1990

- redno zaposleni	140	- DDP - dopolnilni vir	9
- upokojeni	22	- začasne DDP	5
- neorganizirano delo	51	- enkratne DDP	5
- DDP - edini vir	6		

Pri skupnosti za zaposlovanje je bilo prijavljenih 59 iskalcev zaposlitve.

5. Otroško varstvo

Družbeno denarno pomoč (DDP) otrokom je v letu 1990 prejemale 216 otrok. Nezaposleni Romi prejemaajo nižjo pomoč kot zaposleni, čeprav družini to predstavlja pogosto edini vir dohodka. Čeprav so bile v preteklosti težnje po vključevanju predšolskih otrok v družbeno varstvo, Romi niso bili pripravljene izkoristiti teh možnosti. V družbenem varstvu je bilo le 7 otrok iz polromskih družin.

Otroško varstvo organizira vsako leto 80 - urni program predšolske vzgoje, v katerega se vključuje 40 otrok. Programa ni mogoče izvajati v najbolj neurejenih naseljih, čeprav so tam otroci tega najbolj potrebni. Denarno pomoč ob porodu (za 84 dni) je v letu 1990 prejelo 7 porodnic, 11 pa opremo za novorojenca.

6. Izobraževanje

V letu 1990 je bilo vključenih v redno šolanje 123 otrok.

Obiskovanje pouka:

- redno	71 otrok
- občasno	32 otrok
- ni obiskovalo	20 otrok
- obiskovalo šolo s prilagojenim programom	32 otrok
- v vzgojnih zavodih	2 otroka
- v organizacijah za usposabljanje	2 otroka
- srednje usmerjeno izobraževanje:	
- skrajšan program	2 otroka
- program do V. stopnje -	1 otrok

Podatki kažejo, da še vedno veliko otrok sploh ne obiskuje šole, ali pa zelo neredno. Zelo malo otrok pa nadaljuje šolanje v srednjem usmerjenem izobraževanju, nobeden otrok pa se do sedaj ni šolal na višjih ali visokih šolah.

Največji problemi pri šolanju otrok se pojavljajo v družinah, kjer nimajo osnovnih pogojev za življenje.

7. Področje zdravstva

Romi imajo pravico do zdravstvenega varstva pod enakimi pogoji kot ostali občani. Glede na to, da živi v občini le 15 oseb, starejših od 65 let, lahko sklepamo, da je zdravstveno stanje Romov slabo. Ravno tako se to ugotavlja ob zdravniških pregledih pred zaposlitvijo. Zelo očitna je tudi neprosvetljenost pri načrtovanju družine, saj se veliko otrok rojeva v najslabših pogojih in pogosto mladoletnim osebam.

8. Področje socialnega skrbstva

Po storitvah socialnega skrbstva Romi ne izstopajo od ostalih občanov. Izrazito je le mladoletno prestopništvo ter kazniva dejanja pri odraslih. Pogosto pri tem je tudi povratništvo, saj Romom po ustrezni obravnavi oziroma prestani kazni ni mogoče zagotoviti drugačnih pogojev za življenje. Posledica tega je tudi to, da bi jim bilo potrebno pogosteje nuditi družbeno denarne pomoči za preživetje, žal pa zaradi pomanjkanja sredstev to ni mogoče. Zaradi teh problemov se posamezni Romi skoraj vsakodnevno obračajo s svojimi zahtevami na strokovno službo Centra za socialno delo.

9. Področje kulture, telesne kulture in družbenopolitičnega življenja

V letu 1986 je bilo ustanovljeno društvo Rom Bela Krajina, ki je organiziralo športne in kulturne prireditve ter vsako leto izdalo romski bilten. Ker je pri delu društva sodelovalo le nekaj posameznikov, je delovanje zamrlo. Manj kot v preteklih letih se Romi vključujejo tudi v družbeno politično delo.

Od leta 1978 se je z reševanjem romske problematike v občini ukvarjala Komisija za reševanje romske problematike pri Občinski skupnosti socialnega varstva, v letu 1985 pa je bila ustanovljena še Komisija za izgradnjo romskega naselja Sovinjek pri Komiteju za družbeni razvoj. Pobudnik in koordinator vseh aktivnosti na tem področju pa je bilo socialno skrbstvo oziroma Center za socialno delo (ki je bil pri svojem delu pogosto osamljen).

V letu 1990 so se izvajale po programu le tekoče naloge iz preteklih let, ostalih nalog pa ni bilo mogoče izvesti. Z delovanjem sta prenehali tudi obe komisiji, zato je potrebno ustanoviti v občini novo telo, ki se bo lahko vsestransko lotevalo zahtevnih problemov. Zaradi specifičnosti in težavnosti problemov romskega vprašanja je potrebno, da se v novi slovenski ustavi uredi status Romov.

Mojca Kotar

INFORMACIJA O POLOŽAJU ROMOV V OBČINI GROSUPLJE

Program reševanja problematike Romov v občini Grosuplje je bil sprejet na seji zborov občinske skupščine v februarju 1979. Program izhaja iz predpostavke, da so Romi posebna etnična skupina, ki zaradi svoje ekonomske, socialne in kulturne zaostalosti zahteva specifično in kompleksno obravnavo pristojnih organov. Romskega vprašanja ni mogoče rešiti le s socialnimi ukrepi na eni ter represivnimi na drugi strani, marveč je treba to problematiko reševati kompleksno, pri njenem reševanju se mora angažirati celotna družbena skupnost.

Cilji, zastavljeni s programom, so naslednji:

1. Urejanje družbenoekonomskega položaja Romov, ki bi moral v končni posledici postati enak ali vsaj zelo podoben družbeno-ekonomskemu položaju drugih občanov, je edina pot za rešitev romskega vprašanja.
3. Vključevanje Romov v družbeno-politični sistem z enakimi pravicami in dolžnostmi, ko jih imajo drugi občani.
4. Ohranitev eventuelnih pozitivnih etničnih posebnosti Romov.
5. Vključitev reševanja romskega vprašanja v skupen program reševanja družbeno- ekonomskega položaja Romov na Slovenskem vključeno s sofinanciranjem programov.

Podatki o številu in strukturi romskega prebivalstva v občini (primerjava z letom 1978) po registru prebivalstva:

	31.12.1990	1978	IND 90/78
1. Število Romov	127	105	121
2. Starostna struktura			
- predšolski otroci	21	35	60
- šoloobvezni otroci	25	25	100
- mladoletniki 15 - 18 let	18	7	257
- odrasli	63	38	166
3. Število KS, kjer živijo Romi	6	8	75
4. Štev. naselij oz. lokacij	8	8	100
5. Romska bivališča	26	22	118
- družbena stanovanja	4	1	400
- zidana hiša družbena	2	-	-
- lesene barake	12	16	75
- kontejnerji	5	-	-
- kamp prikolice	1	-	-
- montažne garaže	1	-	-
- šotori	1	3	33
- avtobusi	-	2	-
6. Družinske skupnosti	26	22	118
- čiste romske	23	18	28
- mešane	3	4	75
7. Število zaposlenih	9	6	150

Od vseh prijavljenih jih 21 pretežno živi v drugih občinah (od tega 14 otrok), iz drugih občin pa jih na našem območju živi 18, od tega 13 otrok.

Izvajanje nalog na posameznih področjih

1. Lokacije, urejanje bivalnih pogojev

Specifika naselitve Romov v občini Grosuplje je v tem, da nimamo kakih večjih naselij, Romi živijo dokaj razpršeno po občini, na eni lokaciji običajno le ena razširjena družina - starši in odrasli otroci s svojimi družinami. Z osnovanjem družine si mladi pari postavijo svoj bivalni objekt v neposredni bližini staršev, s tem pa nastane sčasoma celo majhno naselje. Razen dveh naselij, kjer je vsaj do neke mere urejena lokacijska dokumentacija, so vsa ostala naselja zrasla na črno. vsi naporji v preteklosti, da bi zadeve uredili tudi s formalno pravne plati, so bili neuspešni zaradi odpora krajanov oziroma krajevnih skupnosti. Pojavljale so se zahteve po preselitvi Romov izven območja krajevnih skupnosti, kljub jasnim sklepom skupščine in opredelitve v družbenem planu občine, da Romi ostanejo v okoljih, kjer so bili ob popisu zatečeni.

Urejanje bivalnih pogojev je v tesni povezavi z urejenostjo lokacij. Kjer teh ni, tudi kakšni večji posegi, ki bi pomembneje izboljšali življenske pogoje romskih družin, niso možni. Tako smo problem reševali z nakupom mobilare blokov Autoradgone, ker gre pač za premakljiv objekt, sami so si postavljali bolj ali manj kvalitetne lesene barake, posamezne družine pa so kandidirale tudi za uvrstitev na prednostno listo za solidarnostno stanovanje. Na ta način so rešile stanovanjski problem 4 družine in 1 posameznik (umrl leta 1990) od tega sta bili 2 stanovanji dodeljeni v letu 1990.

V letu 1989 je bil v dve naselji napeljan vodovod s tem, da so vsa zemeljska dela opravili Romi sami, ki tudi sami urejajo vse obveznosti v zvezi s plačilom vodarine. Vsa ostala naselja so brez pitne vode, kar je seveda zelo problematično; zdravstvena služba opozarja na možnost okužb ali celo epidemij.

2. Predšolska vzgoja, izobraževanje, zaposlovanje

V organizirano predšolsko vzgojo sta bila v preteklosti vključena dva otroka, v zadnjih dveh letih pa nobeden. Posebnih oddelkov za Rome v okviru VVO ni, deloval pa je eno šolsko leto poseben razred (kombiniran) za romske otroke v okviru OŠ Louis Adamič Grosuplje. Takšna oblika dela se je pokazala za zelo uspešno, po priporočilu Zavoda za šolstvo naj bi tak način šolanja romskih otrok uvedli za 1 - 4 razred. Zaradi finančnih razlogov je bil že po letu dni oddelek ukinjen.

Število romskih otrok, ki hodijo v šolo, zelo niha. Trenutno hodi redno v šolo le 7 otrok (7 šoloobveznih živi izven občine). V primerjavi s šolskim letom 1989/90 je stanje slabše, kljub prizadevanjem Centra za socialno delo in šolske svetovalne službe. Zaskrbljuje dejstvo, da tudi manjše generacije ne pošiljajo otrok v šolo. V zadnjih 10 letih je končalo šolsko obveznost z zaključenimi 8 razredi osnovne šole 9 otrok, 3 od njih pa tudi skrajšan program usmerjenega izobraževanja.

V letu 1987 je bil na pobudo Centra za socialno delo organiziran tečaj opismenjevanja Romov - v izvedbi Delavske univerze in ob sodelovanju IS ter skupnosti za zaposlovanje. Tečaj je obiskovalo in uspešno zaključilo 8 Romov 6 od njih se je tudi kasneje zaposlilo, od teh sta danes zaposlena še dva.

3. Zdravstveno stanje

Analiz o zdravstvenem stanju Romov ni, tudi posebnih programov zdravstvo na tem področju nima. Največ storijo na terenu patronažne sestre, ki redno obiskujejo predvsem družine z majhnimi otroki. Ugotavljamo, da so romski otroci zlasti v prvem letu življenja pogosto hospitalizirani (respiratorni infekti, prebavne motnje). Pri odraslih je še prisotna TBC, ki je bila v dveh primerih tudi vzrok smrti. V primeru akutnih obolenj, zlasti pri otrokih, vedno bolj iščejo tudi zdravniško pomoč. Kontracepcija jim ni več povsem tuja, čeprav o kakšni bolj množični uporabi še ne moremo govoriti.

4. Socialne razmere

Večina Romov se še vedno preživlja z nabiranjem odpadnih surovin in zelišč. V ta namen so se nekatere družine preselile v neposredno bližino smetišča, tako da

ovirajo komunalce pri njihovem delu, obstaja tudi možnost nesreč.

Otroci do 15. leta prejema denarno pomoč, ki se nakazuje v funkcionalni obliki na najbližjo trgovino. Za šoloobvezne otroke je znesek različen - višji za tiste, ki hodijo v šolo in manjši za tiste, ki v šolo ne hodijo. To naj bi bila tudi stimulacija staršem, da bi pošiljali otroke v šolo. Ugotavljamo pa, da se število šolajočih otrok zaradi tega ne zvišuje.

Devet Romov je redno zaposlenih, 3 prejema pokojnino (družinsko, invalidsko), 2 denarno pomoč kot edini vir preživljanja, 3 pa denarno pomoč kot dodatni vir preživljanja. Vse oblike pomoči so bile dodeljene po enakih kriterijih kot pri drugih občanah, oziroma v skladu s SaS o socialnovarstvenih pomočeh. Šoloobvezni otroci, ki obiskujejo pouk, imajo urejeno brezplačno prehrano v šoli.

Namenska sredstva za reševanje problematike Romov (občinska in republiška) pa so bila koriščena predvsem za izboljšanje bivalnih pogojev: nakup kontejnerjev, pomoč pri nakupu stanovanjske opreme, oskrba s pitno vodo ipd.

Pri reševanju stanovanjskih problemov je z namenskimi sredstvi sodelovala tudi stanovanjska skupnost.

Izvrševanje kaznivih dejanj in prekrškov je med Romi v naši občini pogost pojav. Med kaznivimi dejanji prevladujejo tatvine, zlasti na škodo krajanov okoliških dejanj. Kot zelo problematična v smislu izvrševanja kaznivih dejanj, je v naši občini 1 romska družina, sicer pa je bilo n.pr. v letu 1990 obravnavanih zaradi storitve kaznivega dejanja 7 Romov (4 mladoletniki in 3 odrasli).

Med prekrški prevladuje vožnja motornih vozil brez vozniškega dovoljenja. Zaradi številnih in ponavljajočih tovrstnih prekrškov je na pobudo sodnika za prekrške IS odobril sredstva za delno kritje stroškov opravljanja voznških izpitov. Od 22 vpisanih jih je 20 uspešno opravilo teoretični del izpita iz znanja cestnoprometnih predpisov. Trenutno opravljajo zdravniške preglede, prvi pa bodo v kratkem pričeli s praktično vožnjo. V akciji sodeluje Automoto društvo Grosuplje kot izvajalec, Center za socialno delo ter oddelek za občno upravo - odsek za družbene dejavnosti občine Grosuplje.

5. Organiziranje Romov, kulturno življenje

Romi v naši občini niso organizirani, tudi kakšnega kulturnega življenja med njimi ni opaziti.

Že v preteklosti smo opozarjali, da romsko vprašanje ni le stvar občin, ali pa celo samo socialnih služb v občinah, kjer Romi živijo, ampak vseslovenski problem. Menimo, da je že čas, da se dogovorimo, kako bomo v naši republici to vprašanje reševali, začevši s tem, kako bomo Rome opredelili v Ustavi - kot narod, etnično skupino ali kaj tretjega. Odgovoriti si bomo morali, kaj bomo storili kot družbena skupnost, kaj pa morajo storiti Romi sami za izboljšanje svojega socialnega položaja.

Center za socialno delo

INFORMACIJA O POLOŽAJU ROMOV V OBČINI KOČEVJE

I. Stanje Romske problematike

Med socialne posebnosti v naši občini je šteti predvsem problematiko Romov. Občina Kočevje sodi med 12 občin v republiki Sloveniji z romsko populacijo. Vseskozi se je sledilo socializaciji Romov, kvaliteten premik v socializaciji Romov v občini Kočevje pa je bil storjen, ko je občinska skupščina Kočevje na podlagi 195. člena statuta občine Kočevje na seji zborov združenega dela, krajevnih skupnosti in DPZ, dne 3.10.1979 pod števil.: 020-17/79 - 5/4 sprejela sklep o imenovanju komisije za vprašanja Romov. Komisija je pripravila in sprejela poročilo o romski problematiki, ki je bilo na pristojnih organih in skupščini sprejeto in potrjeno (ESA 206).

Strokovni podlagi navedenemu je sledilo sprejetje Družbenega dogovora o odpravi barakarskih naselij na območju občine Kočevje v letu 1980 (Ur.list SRS, št. 26/80 z dne 22.10.1980), ki govori o vsebini in nosilcih ter določitostih le-teh.

Na osnovi navedenega DD je SSS občine Kočevje sprejela Pravilnik o reševanju stanovanjskih vprašanj socialno ogroženih družin - med katere sodijo tudi romske družine.

Vsakoletno si je načrtala akcijski program, ki je izhajal iz srednjeročnega programa Ob SSS Kočevje in SSS Republike Slovenije tudi strokovno službo za socialno skrbstvo.

Na področju stanovanjsko komunalnega urejanja je bila urejena soseska *Željne* (3 zidani objekti, 5 kontejnerskih enot, 3 montažni objekti) in ureditev soseske *Marof* (3 montažni objekti). Romske družine so pridobile 3 stanovanjske enote v novozgrajenih objektih in 9 starejših stanovanjskih enot.

Ugotovimo lahko, da 11 romskih družin oziroma družinskih skupnosti v času priprave teh podatkov živi v (8 na Trati in 3 Željne) lesenih barakah, kar predstavlja najnižji stanovanjski standard romske populacije v občini Kočevje.

Opomba: Romi živijo v ožji družini, te pa se ponavadi vsaj dve povezujeta v družinske skupnosti, ki so v krvnem sorodstvu.

Občina Kočevje ima 19008 prebivalcev od tega 298 Romov, kar predstavlja 1,57% vseh prebivalcev. Po spolni strukturi je približno enako moškega oziroma ženskega spola (158 M + 140 Ž). Otrok je 133 od tega 58 predšolskih in 75 šolskih otrok.

Romi žive v 58 družinskih skupnostih in sicer:

Tabela št. 1 Družinske skupnosti in naselja

Naselje/število	druž.skupnost	članov	KS
Kočevje - mesto	14	80	Kočevje mesto
Trata	15	67	Kočevje mesto
Ložine	2	11	Stara cerkev
Željne	27	140	Rudnik - š. vas
Skupaj	58	298	

Opomba: v posameznem naselju je dvoje ali več lokacij in sicer

Kočevje - mesto: ožje mestno jedro in Rožna ul.

Trata: pri betonarni, zgornja, ob jezeru

Željne: na griču in na koncu vasi

Od 58 družinskih skupnosti prejema vse razen ene, enega ali več stalnih virov dohodka.

Tabela št. 2 Viri dohodka

Viri / dohodka	M	Ž	vseh
osebni dohodek	25	9	34
pokojnina	4	3	7
zas. obrtnik	1	-	1
DDP - edini vir	2	2	4
DDP - dop. vir	2	2	4
priznavalnine	2	2	4
inv. dodatek	2	2	4
Skupaj:	38	20	58

V letu 1990 prejema v občini Kočevje družbeno pomoč (otroški dodatek 2164 otrok, od tega 132 romskih otrok oziroma 6,10 % in sicer:

Tabela 3 št. 3 Število prejemnikov družbenih pomoči otrokom

iz naslova	število
nezaposleni	72
upokojenci	7
zaposleni	53
Skupaj:	132

Proces socializacije načina življenja Romov bo trajal še sorazmerno dolgo, predvsem zaradi:

- nizkega stanovanjskega standarda,
- prenizke stopnje zaposlenosti, predvsem redne,
- nizek kulturni nivo,
- nizka stopnja šolske izobrazbe,
- slabe mentalno - higienske razmere življenja.

Vse to narekuje intenzivnejšo in organizirano skrb za delo z Romi, na predvsem naslednjih področjih:

- usmerjeno urejanje stanovanjskih sosesk,
- družbeno varstvo predšolskih otrok,
- šolanje romskih otrok,
- zaposlovanje in poklicno usposabljanje,
- izvajanje sprejetih smernic akcijskega programa za posamezno leto.

Romska naselja in stanovanjske razmere

Romi žive v glavnem v naseljih v bližini mesta. Izrinjeni so iz naselij ostalega prebivalstva, izolirani in osamljeni. Prostor, na katerem živijo ni njihov, vzeli so si zemljo, postavili so si bivališča, toda malo je tistih, ki imajo prostor, na katerem živijo zemljiško in pravno urejeno.

Tabela št. 4 Stanovanjski standard

vrsta objekta	št.druž.skupnosti	%
stan. hiša	13	22,4
druž.stan.: novejše	3	5,2
druž.stan. starejše	13	22,4
montažna hiša	6	10,4
kontejner	5	8,6
baraka	18	31,0
skupaj:	58	100,00

Iz zgornje tabele je razvidno, da je najnižji stanovanjski standard Romov baraka. V 11 barakah živi 18 družinskih skupnosti. Poudariti pa moramo, da se "uradni" prikaz lokacije baraka razhaja z "dejanskim". Namreč, tri barake, ki se nahajajo v Mestnem logu - za pokopališčem je "divje" naselje ter so podatki za te Rome vodeni pod naselje Željne.

Od 13 družinskih skupnosti, ki žive v stanovanjski hiši, pet skupnosti živi v lastni stanovanjski hiši.

Predšolskih romskih otrok je v šolskem letu 1989/1990 58, vključenih v program VVO pa je 11 oziroma 18,97%.

a) V sedmih enotah VVO je vključeno v šolskem letu 1989/90 703 otrok, od tega le 1 Rom. Predšolskih romskih otrok je 58.

Popoldansko malo šolo obiskuje 129 otrok v 6 skupinah, od tega 10 Romov.

V izredno neugodnih in gmotno težkih družinskih socialnih razmerah živi po podatkih VVO, za kar je potreben poseben tretman 6 otrok, od tega ena romska deklica.

V predšolsko vzgojo in varstvo bi bilo potrebno vključiti več romskih otrok, dosledneje vztrajati pri vključevanju otrok v malo šolo dve leti pred začetkom rednega šolanja ter izvajati krajše vzgojne programe.

b) V šolskem letu 1989/1990 obiskuje centralno in 6 podružniških šol 2180 učencev, od tega 35 romskih otrok, OŠ s prilagojenim programom pa obiskuje 72 otrok, od tega 38 romskih. Povprečna starost ob šolanju otrok v OŠ je 9 let, v OŠPP pa 10,3 let.

Romski otroci vztrajajo povprečno v OŠ 5 - 6 let. Dva romska otroka sta vključena v zavodsko varstvo, eden pa je na delovnem usposabljanju.

Če povzamemo, se od 2265 otrok vključuje v ciklus izobraževanja 76 romskih otrok oziroma 3,31%.

Osnovni in najbolj pereč problem vključevanja romskih otrok v iz-obraževalni proces je vzgojna, učna in socialna zanemarjenost, ki je tolikšna, da romski otroci ne morejo uspešno slediti delu v redni OŠ, čemur sledijo predlogi za razvrstitev otrok, ter vključevanje le-teh v OŠ s prilagojenim programom.

Tabela št. 5 a Vzgoja otrok

Obiskuje	vseh otrok	Romi	%
redni program	703	1	0,1
pop. mala šola	129	10	7,8

Opomba:

Vseh predšolskih romskih otrok je 58, vključenih v vzgojni proces 11 oziroma 18,97%.

Tabela št. 5 b Izobraževanje otrok

Obiskuje	vseh otrok	Romi	%
OŠ	2180	35	1,6
OŠPP	72	38	52,8
zavodsko v.	13	2	15,4
del. usposabljanje	13	1	7,7

Tabela št. 5 c Razvrščanje otrok

Število otrok	vseh	Romi	%
predlaganih	33	13	39,4
razvrščenih	26	10	38,5

Iz tabele je razvidno, da je odstotek romskih otrok v strukturi predlaganih in razvrščenih približno enak, kar pogojuje vedno večji strukturni delež romskih otrok v OŠPP (v šolskem letu 1989/90 38 romskih otrok oziroma 52,8 % od vseh 72 otrok).

Ugotovitev, da zaradi vzgojne, učne in socialne zanemarjenosti, ki je tolikšna, da romski otroci ne morejo slediti rednemu delu v OŠ, narekuje že predlgano intenzivnejše delo z romskimi otroci v predšolskem obdobju. Postavlja se tudi vprašanje, če sodijo vsi v OŠ s prilagojenim programom.

Zaposlovanje Romov je dokaj problematično, saj jim njihova tradicija in vzgoja onemogočajo pridobitev delovnih navad. Opravljajo predvsem enostavna gozdna, gradbena in komunalna opravila. Značilnosti zaposlitev Romovje, da sorazmerno pogostno zapuščajo delo, menjavajo zaposlitev. Težko se zaposlijo kjer je delovni proces monoton in ob tekočem traku.

V naši občini so Romi v glavnem zaposleni v DO Slovenijales LIK, Kmetijskem in gozdnem gospodarstvu, Komunalni in SGP Zidar.

Zaposlenih Romov v naši občini je 34 (25 M + 9 Ž), otroški dodatek iz naslova zaposlenosti staršev pa prejema 53 otrok.

Usmeritev dela na področju romske problematike:

- ureditev in zagotovitev nadaljnjega financiranja, koordiniranja in urejanja romske problematike v občini;
- vsakoletna izdelava in uresničitev sprejetega akcijskega programa;
- ureditev in pridobitev z urbanističnim programom in zazidalnimi načrti lokacije za nadomestne gradnje;
- zagotovitev ustreznih stavbnih zemljišč, komunalno opremljenih po sprejetem programu za posamezna področja;
- vključitev čimvečjega števila predšolskih romskih otrok v VVO;
- vključitev vseh šooobveznih romskih otrok v OŠ ter proučiti možnost organiziranja skupine za vzgojno - izobraževalno delo z romskimi otroci;
- delazmožnim Romom nuditi na osnovi pridobljene šolske izobrazbe oziroma poklicne usposobljenosti primerno zaposlitev;
- strokovni nadzor socializacije Romov na področju bivanja, zdravstvenega varstva, priseljevanja, beračenja, varstva okolja in kršenja oziroma nespoštovanja zakonskih določil.

II. Poročilo o učencih Romih¹

V šolskem letu 1990/91 obiskuje osnovno šolo Zbora odposlancev Kočevje - centralno šolo 26 učencev Romov ali 1,71 %.

Tabela št. 6 Število učencev po razredih in učna uspešnost

Razred	skupno št.	pozitivni	negativni	neocenjeni
1.	11	6	5	-
2.	-	-	-	-
3.	3	3	-	-
4.	3	-	3	-
5.	7	2	4	1
6.	-	-	-	-
7.	2	1	1	-
8.	-	-	-	-
Skupaj:	26	12	13	1

¹ Poročilo je pripravila Marija Levstik

V I. polletju šolskega leta 1990/91 je od skupno 26 učencev uspešnih 12, 13 učencev neuspešnih in 1 učenec neocenjen. Ta je prišel v šolo v decembru 1990.

V 1. razredu je letos 11 učencev, 4 od teh 1. razred ponavljajo, ostali 1. razred obiskujejo prvič.

Tabela št. 7 Vpis romskih otrok

Rojeni 1983 leta	redno vpisani 1990/91	6 učencev
Rojeni 1982 leta	1 leto starejši od vrstnikov	2 učenca
Rojeni 1981 leta	2 leti starejši od vrstnikov	1 učenec
Rojeni 1980 leta	3 leta starejši od vrstnikov	1 učenec
Rojeni 1979 leta	4 leta starejši od vrstnikov	1 učenec

Največkrat starši Romi vpisujejo v 1. razred eno leto starejše otroke. Zakaj jih ne vpisujejo redno oziroma stare 7 let, imajo cel kup izgovorov - otroci so telesno šibki, majhni, ne znajo slovenskega jezika, težko se še prilagajajo drugemu okolju.... Vsi ti izgovori pa v največ primerih tudi drže.

Tudi v pripravo na šolo jih starši ne vpisujejo. če pa le to storijo, obiskujejo pripravo na šolo zelo neredno. Vzgojno varstvena organizacija in šola starše, ki neredno pošiljajo svoje otroke v "malo šolo" ali k pouku prijavljata sodniku za prekrške. vendar tako ravnanje ne rodi željenih sadov.

Prav zato se nam vedno znova zastavlja vprašanje - katere institucije so dolžne obveščati Rome, starše in otroke že pred vstopom v šolo, da se bodo tudi ti normalno vključili v izobraževalni proces.

Ugotavljamo namreč, da tiste romske družine, ki dokaj normalno sprejmejo izobraževanje svojega otroka, redno sodelujejo s šolo, tudi pripomorejo k rednemu napredovanju otroka v šoli. Ali je ta vzgojnoizobraževalni sistem v rednemu napredovanju otroka v šoli. Ali je ta vzgojnoizobraževalni sistem povsem primeren zanje, pa je pogosto vprašanje pedagogov!

Iz tabele učne uspešnosti učencev Romov vidimo, da je tem učencem najtežje v 1. in 5. razredu. Toda učenci imajo le po 1 ali 2 negativni oceni, le v 5. razredu imamo 2 učenca - 1 ima 4 negativne ocene, 1 pa 3 negativne ocene.

Poseben problem nam predstavlja predstavitev učencev - Romov komisiji za razvrščanje otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Romi so praviloma normalno razviti glede na okolje, v katerega se vključujejo s pričetkom vzgojnoizobraževalnega procesa pa so vzgojno, učno, kulturno, socialno močno prikrajšani. Ta primanjkljaj pa romskega otroka prizadene pred komisijo za razvrščanje, ki predlaga nadaljnje šolanje v šoli s prilagojenim programom. Ali je to pravično! Menimo, da bi moral biti vzgojno-izobraževalni sistem bolj prilagojen njihovem razvoju.

In še nekaj o materialni pomoči otrokom oziroma učencem Romom. V letošnjem šolskem letu so prav vsi bili deležni pomoči v oskrbi z učnimi potrebščinami. Šolsko malico prav tako prejema vseh 26 učencev, šolsko kosilo pa 10 učencev.

Družine iz katerih ti otroci izhajajo pa smo glede na zaposlenost vsaj enega starša razvrstili:

19 družin je takih, v katerih je eden zaposlen

7 družin pa, v katerih ni nihče od staršev zaposlen.

In kako se učenci Romi poklicno odločajo. V letošnjem šolskem letu bo najverjetneje učenka 7. razreda zaključila šolanje in se vključila v 2 letno izobraževanje v tekstilni šoli. Drugi učenec pa bo nadaljeval šolanje v 8. razredu.

Center
za socialno delo
Lendava

POLOŽAJ ROMOV IN REŠEVAJE ROMSKE PROBLEMATIKE V OBČINI LENDAVA

I. Uvod

Občina Lendava je ena izmed slovenskih občin v katerih žive avtohtone skupine romskega prebivalstva. Kljub temu, da gre v občini za razmeroma nizko število Romov, v primerjavi z nekaterimi drugimi občinami, oziroma celotnim prebivalstvom občine, zahteva ta kategorija občanov z vsemi svojimi socialnimi značilnostmi, dodatno angažiranje.

Rome kot socialno-etnično skupino lahko iznačimo kot marginalno, saj niti v socialnem niti v političnem smislu ni integrirana v svoje družbeno okolje.

K reševanju problematike Romov se je v občini pristopilo šele v začetku 70-tih let. Čeprav so na posameznih področjih že vidni določeni rezultati, pa s stanjem na tem področju nikakor ne moremo biti zadovoljni.

Namen in cilj pričujočega gradiva je prikazati:

- socialno-ekonomske razmere Romov v občini
- obravnavo problematike Romov po posameznih področjih in dosedanjega priznavanja za ureditev položaja Romov v naši občini
- predloge in smernice za reševanje romske problematike.

II. Socialno-ekonomske razmere Romov v občini

Demografski podatki o Romih v občini

Tabela št. 1 Število romskega prebivalstva in primerjava s celotnim prebivalstvom občine

Leto	št. Romov	indeks rasti 1971=100	št. preb. občine	indeks rasti	delež Romov v % vseh preb.
1971	185	100	26.918	100	0,69
1981	269	145	26.717	99	1,01
1990	304	164	26.473	98	1,15

Primerjava podatkov kaže, da je pri romskem prebivalstvu prisotna hitra pozitivna rast, medtem, ko se število celotnega prebivalstva občine občutno zmanjšuje, saj je prisotna negativna rast prebivalstva.

Indeks naraščanja števila Romov v prikazanem obdobju je 164, delež Romov v % vseh prebivalcev občine pa se je v tem obdobju povečal od 0,69 v letu 1971 na 1,15 v letu 1990.

Po novejših podatkih Centra za socialno delo živi v občini Lendava trenutno v 5 naseljih, v mestu Lendava in v vasi Turnišče v 59-tih družinah 304 Romov. Statističnih podatkov o Romih v občini namreč ni. Podatki iz zadnjega popisa prebivalstva iz leta 1981 niso realni. Popisni podatki kažejo, da se je za Rome opredelilo le 140 občanov naše občine. Večina romskega prebivalstva se namreč za Rome ni želela izrekati (prisotne so celo težnje po spremembah priimkov), za kar pa je v zadnjem času opaziti, da se stanje spreminja.

Starostna struktura Romov

a) otroci in mladoletniki

do 18 let	149	do 6 let	53
		od 7 do 14 let	74
		od 15 do 18 let	22

b) odrasli skupaj	155	od 19 do 45 let	132
		od 46 do 65 let	20
		nad 65 let	3

skupaj: **304**

Tabela št. 2 Strukturne skupine Romov

Starostna skupina	št. Romov	št. preb.	delež v %	
			Romov	preb. občine
od 0 - 6	53	2.271	17,43	8,50
od 7 - 14	74	3.285	24,34	12,29
od 15 - 18	22	1.476	7,24	5,50
od 19 - 24	36	2.170	11,84	8,10
od 25 - 65	116	13.770	38,16	51,50
nad 65 let	3	3.770	0,99	14,11
Skupaj:	304	26.722	100,00	100,00

Primerjava starostne strukture romske populacije s strukturnimi deleži celotnega prebivalstva občine kaže na velike razlike. Starostna struktura Romov starih nad 65 let predstavlja samo 0,9%, kar je glede na isto populacijo celotnega prebivalstva v občini (14,11%) zelo nizko.

Ta podatek nas opozarja na ugotovitve, da Romi v povprečju živijo krajšo življensko dobo, kar pa je v veliki meri posledica slabih življenskih razmer.

Stanovanjske razmere Romov

Tabela št. 3 Romska naselja po prijavi stalnega bivališča

Zap. št.	krajevna skupnost	tipi bivališč			Druž. stanovanja	zidane lastne	hiše		
		Romov	Število družin	%			družb.	barake kont.	
1.	KS Črenšovci								
	- naselje Črenšovci	73	13	24,01	-	-	5	6	2
2.	KS Črenšovci								
	- naselje Trnje	29	5	9,54	-	1	4	-	-
3.	KS Turnišče								
	- naselje Gomillice	41	8	13,49	-	-	8	-	-
4.	KS Turnišče	4	2	1,32	2	-	-	-	-
5.	KS Dolga vas								
	- naselje Dolga vas	73	14	24,01	-	2	6	6	-
6.	KS Dobrovnik								
	- naselje Dobrovnik	46	10	15,13	-	4	-	6	-
7.	KS Lendava								
	- v mestu Lendava	38	7	12,50	7	-	-	-	-
Skupaj:		304	59	100,00	9	7	23	18	2

Od skupno 59 družin živi 9 družin v družbenem stanovanju in sicer 4 v enosobnem, 2 v dvosobnem in 3 družine v večjem stanovanju. Te družine imajo najugodnejše stanovanjske razmere.

23 družin živi v provizorijih, zgrajenih v letih 1972, 1984 ter 1989. Z gradnjo provizorija, zgrajenega v zadnjih letih je bilo 6-tim družinam omogočeno primerno bivanje v enosobnih stanovanjih, z urejenimi sanitarijami, medtem ko v ostalih provizorijih 17 družin živi v enem prostoru v povprečni velikosti 16 kvadratnih metrov. V vsakem prostoru živi povprečno 6 družinskih članov, v enem primeru pa celo 11 članov družine.

V najslabših stanovanjskih razmerah živi 20 romskih družin, od katerih jih 18 živi v barakah, narejenih v glavnem iz šibja, desk in blata, 2 družini pa v kontejnerju, od katerih je eden že skoraj popolnoma dotrajan.

Način preživljanja

Z dohodki iz zaposlitve se preživlja 17 romskih družin. Pokojnino prejema 3 Romi. Dokaj redno se priložnostno zaposlujejo Romi iz 8 družin, medtem, ko se ostali Romi preživljajo v glavnem z različnimi oblikami neorganizirane zaposlitve: nabiranje odpadnih surovin, nabiranje zelišč, občasni pomoči v kmetijstvu, igranjem in drugo.

Padanje realne življenske ravni, ki smo mu priča v zadnjih letih, čuti romsko prebivalstvo pravgotovo najizraziteje.

Medtem, ko relativna stopnja brezposelnosti v občini dosega že 10%, pričakovati pa je, da se bo relativna brezposelnost zaradi predvidenih ekonomskih in tehnoloških viškov še povečala in po ocenah dosegla celo 30% relativno brezposelnost v občini, je zaposlitev romskega prebivalstva skoraj popolnoma nemogoča.

Vse to pogojuje povečan pritisk za dodelitev denarnih in materialnih pomoči s strani Romov. V skladu s smernicami SO Lendava, ki so bile že večkrat sprejete ob obravnavah omenjene problematike na občinski skupščini, smo pri sodelovanju pomoči skrajno selektivni in rigorozni.

Tabela št. 4 Število prejemnikov (Romov) nekaterih vrst socialno varstvenih pomoči

Vrsta	Število prejemnikov				
	1986	1987	1988	1989	1990
pomoči					
1. Varstveni dodatek	3	3	3	3	3
2. DN in DP za brezposelnost	-	-	-	-	-
3. Delna nadomestitev stanarine	9	9	9	11	15
4. Štipendije iz združ. sredstev	-	-	-	2	2
5. Družbeno denarne pomoči					
- edini vir	5	3	3	3	2
- dopolnilni vir	6	14	9	11	10
-časne, enkratne	32	31	32	34	46
6. Plačilo za doplačilo v domu oz. zavodu	-	1	1	1	1
7. Rejnine	10	10	10	7	5
8. Participacija	-	-	37	19	24
Skupaj:	65	71	104	91	108

Na osnovi dejstev, da je število zaposlenih Romov za nedoločen čas zelo nizko, da je še vedno veliko število isklacev zaposlitve, da veliko število Romov nima nobenega premoženja (zemlje), lahko zaključimo, da socialna varnost Romov v naši občini ni na zavidljivi ravni in da ima nadpovprečno število občanov Romov pogoje za uveljavitev pravice do socialnovarstvenih pomoči. Zaradi kritičnega odnosa ostalega prebivalstva in mnenja, da Romi dobivajo preveč pomoči ter upravičene bojazni, da ne bi za delo sposobne Rome postavili v položaj popolne odvisnosti od pomoči, pa prejema stalne (soc. skrbstvene) pomoči razmeroma nizko število Romov.

Višje število občanov Romov je upravičenih do enkratne denarne pomoči. Ta oblika družbeno denarne pomoči se je dajala predvsem tistim Romom, ki so si s svojim deležem prizadevali izboljšati stanovanjske razmere. Da pa bi bil namen za katero se daje družbena denarna pomoč dosežen, so se v glavnem vse enkratne pomoči nakazovale v funkcionalni obliki.

Nadomestilo za invalidnost prejema 5 Romov. Zaradi nizkih osebnih dohodkov zaposlenih Romov in velikega števila nezaposlenih Romov je kar 43 romskih družin (72,8% vseh) s 111 otroci upravičenih do otroškega dodatka. Iz naslova zaposlitve prejema otroški dodatek 9 družin za 26 otrok, otroški dodatek za socialno ogrožene otroke pa prejema 34 družin za skupno 85 otrok.

Družbeno denarna pomoč znaša v januarju 1991 921,40 din, izplačuje pa se v obliki naročilnice na trgovino za prehrano. V funkcionalni obliki se neposredno šolam nakazuje še otroški dodatek za prehrano, šolske potrebščine..... Izplačilo pomoči se pogojuje z obiskovanjem vrtca, šole ...

III. Obravnava problematike Romov po posameznih področjih

1. Otroško varstvo

Od zastopanosti otrok in mladine v določeni kategoriji prebivalstva je v veliki meri odvisen njihov socialno-ekonomski položaj. Za romsko prebivalstvo je bilo značilno, da so imeli dosti otrok. Število otrok na družino se v zadnjem času sicer nekoliko zmanjšuje, vendar je še vedno nekoliko višje kot je povprečje glede na celotno prebivalstvo občine. Povprečno število družinskih članov v občini znaša 3,5 članov, medtem, ko povprečno število družinskih članov romske družine znaša 5,1 člana.

Že v letu 1978 je takratna Občinska skupnost otroškega varstva sprejela sklep, da se romskim otrokom omogoči vključitev v vzgojnovarstvene organizacije z dopolnjenim 3. letom starosti.

S to odločitvijo je bil dan osnovni poudarek vzgoji in izobraževanju predšolskih in šolskih otrok - Romov. Ugotavljamo lahko, da se je tak pristop pokazal kot

pravilen, čeprav se še vedno soočamo s številnimi težavami na področju vzgoje in izobraževanja otrok Romov.

V vzgojnovarstveno dejavnost je v občini Lendava vključenih 26 predšolskih otrok, kar predstavlja 49% otrok starih do 7 let. Ti romski otroci so vključeni v vrtec v Črenšovcih (11), Lendavi (1). Turnišču (4) in Dolgi vasi, kjer je poseben oddelek za romske otroke (10).

Medtem, ko vzgojiteljice v Črenšovcih, Dolgi vasi in Lendavi ugotavljajo, da so otroci dokaj redno obiskovali vrtec (razen enega primera v Črenšovcih in Dolgi vasi) in se predvsem črenšovski starši za svoje otroke zanimajo, pa so vzgojiteljice v Turnišču imele ves čas težave zaradi slabega obiska.

V glavnem se ugotavlja, da se s starši romskih otrok lažje dogovarjajo, da ni več toliko izsiljevanja. Seveda pa je še vedno prisotna higienska in vzgojna zanemarjenost otrok ter slaba oskrba otrok s prehrano doma, kar seveda neugodno vpliva na aktivnost in pripravljenost romskih otrok za sodelovanje pri zaposlitvah.

Delavci VVO si zaradi tega prizadevajo, da bi pomanjkljivosti v družini omilili ter otrokom privzgojili predvsem kulturno-higienske in delovne navade.

2. Uresničevanje vzgojno-izobraževalnega dela z učenci Romi

V petih osnovnih šolah na območju občine Lendava so v proces izobraževanja vključeni tudi romski otroci.

Tabela št.5 Prikaz vključenih otrok v posameznem šolskem letu po osnovnih šolah

Šol. leto	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91
Osnovne šole				
Dobrovnik	3	4	1	1
Črenšovci	10	7	8	8
"Drago Lugarič"				
Lendava	15	15	15	15
Turnišče	-	1	2	2
"Jože Kramar - Juš"				
Lendava	28	40	38	37
Skupaj:	56	67	64	64

Iz prikaza vključenosti romskih otrok v posamezne osnovne šole lahko ugotovljamo, da je skoraj 59% vseh šolskih otrok - Romov vključenih v OŠ Jože Kramar - Juš, to je v šolo s prilagojenim učnim programom. Ker je v omenjeni šoli tako več kot polovica učencev Romov, se šola sooča s precej večjimi problemi kot ostale šole, kjer je Romov, glede na število ostalih učencev, zelo malo.

Prvi problemi zaradi visoke stopnje razvrstitev romskih otrok se pokažejo šele kasneje, ko ti otroci šolanje končajo in bi jih bilo potrebno zaposliti oziroma kako drugače usposobiti za samostojno življenje in delo.

Če iz primerjave o šolskem uspehu romskih otrok izvzamemo šolo s prilagojenim programom, ugotovimo, da je 255 učencev v šoli še vedno neuspešnih, 67% pa je razred izdelalo z zadostnim uspehom.

S tem se potrjuje ugotovljeno, da so šolski uspehi romskih otrok še vedno minimalni, zato z doseženim ne moremo biti zadovoljni.

Nekoliko več zadovoljstva pa daje ugotovitev, da se iz leta v leto izboljšuje šolski obisk romskih otrok.

V sodelovanju med osnovnimi šolami in Centrom za socialno delo nam najčešče uspeva preprečiti daljšo neopravičeno odsotnost od pouka. Pravgotovo bi bila pot do odprave teh pojavov krajša, v kolikor bi bilo mogoče izvajati radikalne kaznovalne ukrepe nad starši, ki pa bi po drugi plati najčešče pomenili nameščanje otrok v rejniške družine in s tem povezane povečane izdatke družbenih sredstev.

V lanskem in predlanskem šolskem letu so 4 romski učenci začeli šolanje na srednjih oziroma poklicnih šolah, vendar so po nekaj mesecih šolanje opustili, tako, da trenutno ni romskega učenca na omenjenih šolah.

3. Problematika zaposlovanja

Dolgoročno zavisi rešitev romskega vprašanja v občini do vključevanja Romov v delo. Ovire pri tem pa so številne in jih je mogoče odpravljati le postopoma, sadove teh naporov družbe pa bo mogoče evidentirati šele v prihodnosti.

Med največje spadajo pravgotovo neprizgojene delovne navade Romov, nizka izobrazbena raven ter nezmožnost zaposlovanja zaradi pomanjkanja delovnih mest v občini.

Po najnovejših podatkih CSD Lendava je redno zaposlenih 22 Romov in sicer 9 v Planiki, 1 v Varstroju, 3 pri Gradbeniku, 1 v Nafti, 1 v Viatorju, 1 v Hotelu v Moravskih toplicah, 1 v Avstriji ter 6 sezonsko izključno pri zasebnih gradbenih obrtnikih. Precej se jih ukvarja z nabiranjem odpadnih surovin ter zelišč.

V zvezi s predlogom zbora združenega dela ob obravnavi problematike v letu 1988, da se prouči možnost sklenitve samoupravnega sporazuma, po katerem bi

vsaka OZD sprejela v delovno razmerje določeno število Romov, je strokovna služba občinske skupnosti za zaposlovanje sprejela stališče, da samoupravnega sporazuma o zaposlovanju Romov ni potrebno sprejemati, saj je v sprejetem Sas o usklajevanju letnih načrtov zaposlovanja za obdobje 1986 - 1990 v 8. alineji 5. člena opredeljeno, da so delovne organizacije dolžne pri izbiri novih delavcev v primerih, ko se na objavo prostih del in nalog javi več kandidatov, poleg kriterijev sposobnosti in psihofizične ustreznosti, upoštevati tudi ekonomsko - socialne kriterije. Ker vsi Romi spadajo v to kategorijo, bi imeli ob razpisnih potrebah prednost pri izbiri, v kolikor bi seveda delovne organizacije dosledno upoštevale določilo sporazuma.

Da bi se zmanjšala nezaposlenost romskega prebivalstva je takrat strokovna služba Zavoda za zaposlovanje predvidela naslednje aktivnosti:

- na razpisne potrebe po delavcih se bo aktivno posredovalo Rome, pri čemer se bo poleg kriterijev strokovne in psihofizične sposobnosti upošteval socialno-ekonomski kriterij in čakalna doba,
- navezovanje neposrednih stikov z delovnimi organizacijami in seznanjanje z določili sprejetega Sas,
- vsem Romom s strokovno izobrazbo, ki jim ob normalnih potrebah združenega dela ne bo omogočena zaposlitev in opravljanje pripravništva, se bo preko priprave delavcev za zaposlitev omogočalo opravljanje strokovnega izpita,
- pomoč posameznim Romom pri urejanju materialnih in drugih pogojih izobraževanja in vključevanja v poklice in delo.

4. Stanovanjska, cestna in komunalna problematika

Že iz opisa stanovanjskih razmer je razvidno, da poleg stanovanjske stiske skoraj v vseh naseljih v problematičnosti stanovanjskih razmer izstopa naselje Romov v Črenšovcih.

Dosedanje izkušnje vse bolj kažejo, da ni primerna gradnja skupnih stanovanj, zato bi bilo potrebno, da bi se v teh naseljih uredile premoženjsko-pravne zadeve okrog zemljišč ter bi tako vsaka romska družna lahko dobila kos zemljišča (vsaj 3 a) in svoje "mesto pod soncem".

V letih 1985 - 1990 so bile opravljene naslednje naloge:

1. Pridobitev stanovanj: S sredstvi stanovanjske skupnosti in socialnega skrbstva so bili zgrajeni trije dvojčki in zagotovljeno stanovanje 6 - tim družinam. Za eno družino je bil nabavljen kontejner - MOBILLO BLOK, medtem ko sta si dve družini s pomočjo družbene skupnosti dozidali po en prostor ter si tako zmanjšali prehudo stanovanjsko stisko. Nujno bo potrebno pristopiti k izboljšanju stanovanjskih razmer Romov, pri čemer bo potrebno angažirati določena družbena sredstva, saj je zaradi omejenih možnosti družbe, da mladim romskim

- družinam ponudi ustrezne stanovanjske prostore, vsako zoperstavljanje temu, brez moralne osnove.
2. Napeljava vodovoda: V omenjenem obdobju je bil napeljan dovod pitne vode v naselje Črenšovci, Gomilice, spodnje naselje v Dolgi vasi (v zgornjem je vodovod že bil napeljan). Romi so plačali prispevek in opravili zemeljska dela pri položitvi cevi. S pitno vodo so oskrbljena tako v glavnem vsa večja naselja, razen 2 družin v Dobrovniku in 3 družin v Trnju.
 3. Elektrifikacija naselij: Že pred omenjenim obdobjem so bila elektrificirana v glavnem vsa naselja in napeljana elektrika v stanovanjske prostore, ki so zidani, medtem, ko Romi, ki živijo v kolibah zaradi slabih stanovanj, v katere ni mogoče urediti napeljavo elektrike, le-te nimajo.
 4. Cestna povezava: Z reševanjem cestne problematike nikakor ne moremo biti zadovoljni. Največjo pripravljenost za reševanje je pokazala KS Dolga vas, ki se je s sredstvi vključila v dovoz gramoza na vaško pot skozi naselje, skupaj z romi in socialnim skrbstvom. Skoraj nedostopno je bilo naselje v Črenšovcih, ki je zaradi narave terena pogosto poplavljeno in je zato bilo nujno, da se je s prispevki samih Romov in z družbenimi sredstvi v letu 1989 saniralo.

5. Zdravstveno varstvo Romov

Delavci Zdravstvenega doma Lendava izvajajo permanentno zdravstveno varstvo za celotno prebivalstvo občine Lendava in vseh, ki iščejo zdravstveno pomoč. V okviru tako zastavljenega programa in organizacije dela, je zajeto tudi zdravstveno varstvo Romov, torej romska populacija ima enake pravice do zdravstvenih uslug, kot ostali občani občine. Z ozirom na specifično populacijo, način življenja, navade in razvade, kakih bistvenih premikov v smislu izboljšanja odnosa in skrbi za lastno zdravje ni opazno.

Kar se tiče patologije, je ta podobna patologiji, ki je prisotna pri ostalih občanih občine in regije. Potrebno je poudariti, da se med romsko populacijo bolj pogosto pojavljajo infektivne bolezni, revmatske bolezni, tuberkuloza ter alkoholizem, ki predstavlja poseben problem. Zdravstveni dom Lendava ima relativno dobro zdravstveno kontrolo nad romsko populacijo do starosti 15 let - torej, ko so otroci šoolobvezni in populacijo, ki je redno zaposlena v družbenem delu. Romi uveljavljajo pravico do zdravstvenega varstva predvsem v otroško-šolskem dispanzerju, dispanzerju za žene, dejavnosti splošnega in otroškega zobozdravstva ter patronažno-babiško dejavnost.

Ena od glavnih nalog zdravstvenih delavcev je, da se angažiramo na področju zdravstveno vzgojnega dela z Romi. Ta program izvajajo predvsem dispanzer za zdravstveno varstvo žena in patronažno-babiška služba. Glavna povezava med dispanzerjem za zdravstveno varstvo žena in Romi je patronažno-babiška služba, otroško varstvo in Center za socialno delo. Skupna želja vseh teh dejavnikov je

prosvetliti romsko populacijo. Ugotavljamo, da se to sodelovanje iz leta v leto izboljšuje, ob sicer skromni pomoči samih Romov. V sodelovanju s Centrom za socialno delo je vsako leto organizirano predavanje na temo: "kontracepcija" osebna higiena in kontracepcija, človek in alkoholizem" ipd. Predavanj se udeležuje kar precej Romkinj in manjše število Romov, kar nam da misliti, da se okoreninjena, zastarela miselnost sicer počasi, vendar se vsaj pri mladih, iz te populacije spreminja na bolje.

K preventivnim obiskom lahko štejemo tudi obiske nosečnic v posvetovalnici. Mlade romske mamice obiskujejo posvetovalnico kolikor toliko redno in se udeležujejo tudi predavanj v materinski šoli, tako, da tudi na tem področju opažamo rahle spremembe na bolje. Večina romskih porodnic rodi v bolnišnici, kar tudi vpliva na boljšo skrb za zdravje otroka. Za kontracepcijo se odločajo redke žene Romkinje. Vzrok je zastarela miselnost moža, ali prezahtevnost pri uporabi (tabletko se jemljejo v določenem časovnem zaporedju...) V ginekološki ambulanti je poudarek še vedno na kurativnih pregledih in urgenci, tako, da bi bilo dobro v bodoče razmisliti o sistematskih pregledih romskih žena, vsaj enkrat letno, seveda ob sodelovanju Centra za socialno delo.

Medicinske sestre patronažno-babiške službe redno opravljajo patronažne obiske na domu Romov. Velik problem predstavlja nedosegljivost z ozirom na še vedno nomadski način življenja Romov. Ugotavljamo, da je težko doseči kakršenkoli bistven premik v smislu izboljšanja, dokler se ne spremenijo navade Romov, socialni status romske populacije, predvsem zaposlenost ter komunalno-higiensko-stanovanjske razmere.

Nujno je omeniti vprašanje bolnišnične oskrbe romskih otrok in probleme, ki se javljajo ob tem; skoraj da je redni pojav, da starši - Romi po končanem zdravljanju svojih otrok, nočejo priti po svoje otroke. Na ta način se trajanje hospitalizacije podaljšuje, kar pa bistveno vpliva na stroške zdravstvenega varstva. Neštetokrat se zgodi, da bolnišnica rešuje svoje probleme na ta način, da pokliče Center za socialno delo, ki mora poiskati neposredni stik s starši otrok ali pa le-te pripeljati iz bolnišnice.

Ob skupnem prizadevanju vseh dejavnikov, ki so v občini zapaženi za reševanje romske problematike, lahko pričakujemo v bodoče izboljšanje sedanjega stanja.

IV. Izhodišča, smernice ter predlogi za reševanje romske problematike

1. Socialne in družbene razmere, ki bodo vplivale na življenje in socialno varnost romskega prebivalstva.

Pri oblikovanju izhodišč in smernic bomo morali upoštevati nekatera gibanja, ki nas bodo spremljala ob reševanju romske problematike v prihodnjem obdobju.

- Število romskega prebivalstva se vsled še vedno visoke natalitete povečuje hitreje v primerjavi z ostalim prebivalstvom občine. Tako lahko predvidevamo, da bo v občini do leta 2000 350 prebivalcev Romov.
- Starostna struktura romskega prebivalstva se bistveno ne bo spremenila, tako bo še vedno največji odstotek predstavljala starostna kategorija Romov starih od 19 - 45 let.
- Zaradi zapletenih gospodarskih in družbenih razmer, ki jim bomo priča tudi v prihodnjem obdobju, se bo povečalo število Romov ki bodo potrebovali različne socialno - varstvene stroške.

Po predvidevanjih se bodo nadaljevala neugodna družbeno-ekonomska gibanja, ki bodo imela neugoden vpliv na nastanek in zdrav razvoj družine, posebno pri populaciji, kjer so se taki trendi kazali že danes.

Pričakujemo lahko, da bo tako v porastu število otrok, prikrajšanih za normalno družinsko življenje.

V nadalje se bo zaostriло vprašanje zaposlovanja mladih Romov, ki ne bodo imeli ustrezne izobrazbe.

Socialna varnost ogroženih kategorij prebivalstva se bistveno ne bo izboljšala, v porastu bodo nekatere oblike družbeno negativnih pojavov (alkoholizem, toksikomanija, mladoletno prestopništvo, kazniva dejanja).

2. Izvajanje politike reševanja romske problematike

V vseh naših dokumentih smo si zastavljali cilj, da želimo postaviti romsko prebivalstvo v položaj, da se bodo z aktiviranjem lastnih sil sposobni aktivno vključevati v življenje in delo in s tem aktivirati čim več lastnih moči za preprečevanje raznovrstnih socialnih stisk.

Če primerjamo ta sprejeta načela in dejanske razmere, potem lahko ugotavljamo, da je v praksi še očiten razkorak med temi opredeljenimi cilji in dejanskimi razmerami.

Zaradi nesistematičnega pristopa in nezadostnega povezovanja posebnih nosilcev, so rezultati integritanosti te skupine v družbeno okolje še preveč skromni.

V usklajeni aktivnosti bodo v bodoče zavestno morali delovati vsaj naslednji dejavniki: področje zaposlovanja, socialnega skrbstva, otroškega varstva, zdravstva, izobraževanja, postaja milice, pravosodni organi, stanovanjska, inšpekcijski organi - skratka vsi preko katerih se romskemu prebivalstvu nudi pomoč ter terja z njegove strani izpolnjevanje družbenih obveznosti.

3. Potrebne naloge, ukrepi in aktivnosti na posameznih področjih reševanja romske problematike

Otroško varstvo ter vzgoja in izobraževanje

V občini moramo vztrajati pri konceptu vključevanja romskih otrok v vzgojnovarstvene organizacije z dopolnjenim tretjim letom starosti in pri obveznosti rednega obiskovanja pouka.

Šele na ta način bomo lahko dosledno uresničevali zastavljene cilje:

- daljša priprava romskih otrok za šolo,
- individualizacija dela s poudarkom na usposabljanju do take stopnje, da bi lahko bili romski otroci enakopravno vključeni v preverjanje sposobnosti za vstop v šolo,
- zgodnje privzganje kulturnih, higenskih in delovnih navad,
- navezovanje neposrednih stikov s starši romskih otrok,
- oblike podaljšanega bivanja in druge dopolnilne programe, s ciljem, da čim več romskih otrok uspešno zaključi osnovnošolsko izobraževanje,
- zagotavljanje funkcionalnih oblik družbeno denarnih pomoči otrokom za prehrano in šolske potrebščine,
- zagotavljanje družbeno denarne pomoči otrokom - ki bo pogojevano z rednim obiskovanjem vrtcev in šol.

Prav tako bo potrebno podrobneje analizirati vzroke za vse večje število vključenih romskih otrok v šolo s prilagojenim programom in sprejeti določene ukrepe za odpravo takih trendov, prehodno pa prirediti teste sposobnosti romski populaciji.

Večjo skrb kot doslej bo potrebno posvečati strokovnemu izobraževanju in usposabljanju učiteljev in vzgojiteljev, ki delajo z Romi, predvsem v smislu sporazumevanja in seznanjanja z romsko populacijo.

Področje zdravstvenega varstva

Kljub dejstvu, da je Romom kot vsem ostalim delovnim ljudem in občanom zagotovljeno zdravstveno varstvo, lahko domnevamo, da je oboletost tega prebivalstva večja kot pri ostalem prebivalstvu.

To je lahko v občini samo domneva, kajti natančne slike zdravstvenega varstva romskega prebivalstva v občini ni.

V kolikor v občini želimo načrtovati ukrepe za izobraževanje zdravstvenega stanja celotne etnične skupine, se bo moralo zadolžiti zdravstvene delovne organizacije, da bodo ločeno spremljale zdravstveno stanje Romov.

Ugotovitev, da je še vedno visoka stopnja prirastka pri romskem prebivalstvu, kar je sicer posledica zmanjšanje smrtnosti v otroškem obdobju in izboljšane zdravstvenega standarda, zahteva trajno in sistematično dejavnost na področju družine. To pa narekuje stalno in dolgoročno uporabo metod osveščanja, vendar ne samo ob redkih in individualnih obiskih Romov v zdravstvenih ustanovah, ampak

neposredna organizacija predavanj v okolju, kjer Romi živijo s posredovanjem različne tematike, ki zajema osveščanje o načrtovanju družine, higieni, zasvojenostih.....

Velik problem predstavlja namreč tudi alkoholizem med Romi, saj je večina odraslih prebivalcev Romov zasvojenih, k čemer v veliki meri prispevajo tudi prebivalci okoliških naselij, ki Romom namesti plačila za delo v hrani ali denarju plačujejo z alkoholom.

Takemu početju se bo v prihodnje potrebno zoperstaviti z odločno družbenopolitično akcijo v KS.

Vse to mora narekovati odločnejši pristop k preventivnemu zdravstvenemu varstvu v prihodnje, kar bi dolgoročno moralo imeti za posledico zmanjšanje izdatkov za zdravstveno varstvo romskega prebivalstva.

Stanovanjska problematika

Ukrepi na področju reševanja stanovanjske problematike bodo v naslednjem obdobju morali temeljiti na ugotovitvah, da večina romskih družin živi v neprimernih in zelo tesnih stanovanjih ter na upoštevanju lastne pripravljenosti in deleža Romov za sanacijo in izboljšanje stanovanjskih razmer.

Predpogoj za izvajanje takih ukrepov pa je v prvi vrsti urbanistična ureditev romskih naselij z razmeritvijo zemljišč, na katerih so locirana romska naselja, na manjše parcele. Na ta način bi namreč dali možnost posamezni romski družini, da si svoj stanovanjski problem rešuje v največji možni meri sama ob pomoči družbene skupnosti.

Poleg zgoraj navedenega izhodišča za razreševanje stanovanjske problematike, bomo morali v občini sprejeti še naslednje:

- gradnja družbenih stanovanj z nižjim stanovanjskim standardom, ki pa še vedno zagotavlja ustrezne bivalne prostore; v ta namen izdelati program sanacije stanovanjskih razmer in planirati potrebna sredstva,
- pri reševanju stanovanjskega problema v največji možni meri angažirati Rome z njihovo delovno silo in materialnimi sredstvi,
- angažiranje sredstev v obliki kreditov organizacij združenega dela in zasebnih obrtnikov, kjer so Romi zaposleni ter sredstev stanovanjske pri oddelku za gradbene in komunalne zadeve SO Lendava,
- aktiviranje romskega prebivalstva pri reševanju zgradb ter omogočanje pridobitve odpadnega uporabnega gradbenega materiala.

Šele urejene življenske razmere lahko predstavljajo osnovo in vzpodbudo za hitrejšo socializacijo in vključitev v družbeno življenje.

Zaposlovanje Romov

Ugotovitve, da se je zaposlovanje Romov popoloma zaustavilo in so težave z novo zaposlitvijo vse večje, predvsem zaradi zaostrenih pogojev gospodarjenja, morajo biti osnova za iskanje novih rešitev. Dolgoročno in kompleksno reševanje romske problematike ostaja edino v stalni zaposlitvi za delo sposobnih Romov.

S prehodom na tržno gospodarstvo se pričakuje, da bo zaposlovanje Romov še v nadalje otežkočeno.

Zaradi tega je potrebno iskati novih možnosti in drugih načinov zaposlitve Romov:

- Preko kmetijske zadruge in drugih organizacij bo potrebno organizirati najrazličnejše dejavnosti odkupa zdravilnih zelišč, odpadnega železa, raznih izdelkov, ki jih Romi sami izdelujejo (metle, košare) itd.
- Vključevanje Romov pri začasnih kmetijskih opravilih: okopavanje sladkorne pese, obrezovanje vinske trte, nabiranje grozdja, sajenje v gozdu....
- Mlajšim Romom, ki uspešno končajo osnovno šolo, bi morali omogočiti usposabljanje v delovnih organizacijah in možnost zaposlovanja vsaj za določen čas, s tem da sredstva za OD zaposlenih Romov ne bi neposredno bremenila organizacije združenega dela, ampak bi se sredstva iskala izven DO.
- Vključevanje Romov, prijavljenih za zaposlitev, v izvedbo javnih del (sanacija "divjih odlagališč, gradnja romskih naselij...).
- V okviru Delavske univerze iskati programe za usposabljanje Romov za različna enostavnejša dela (v gradbeništvu, kmetijstvu...).

Na vseh področjih bodo namreč naša prizadevanja morala biti usmerjena za čimvečje vključevanje Romov v delo, saj jih bo le delo in enakopravno sodelovanje izenačilo z ostalimi občani.

Druga področja, ki pogojujejo razreševanje romske problematike

Delo z romsko populacijo ne more biti učinkovito, če se poleg navedenih področij in služb ne bodo v reševanje vključevali še nekateri dejavniki v občini:

- stalna prisotnost delavcev postaje milice bo onemogočila priseljevanje Romov iz drugih občin, pogojevala zmanjšanje kriminalitete in strožjo obravnavo vseh oblik negativnega in asocialnega vedenja;

- za razreševanje problematike na področju cestno - komunalne infrastrukture, se bo moralo Rome v okviru krajevnih skupnosti aktivneje vključevati s predlogi, prostovoljnimi delom in samopriskevki;
- zaradi objektivnih, pogosto pa tudi subjektivnih težav, Romi v naši občini niso vključeni v družbeno in družbeno-politično okolje v bodoče bo potrebno temu področju dati, v okolju kjer Romi živijo, večji poudarek, premoščati prepade medsebojnega nezaupanja in jih vključevati v delo in življenje organov KS;
- Romom je potrebno nuditi pomoč pri ustanavljanju društev oziroma klubov. Prednost mora biti dana ohranjanju romske identitete in posebnosti, poudarek pa na nujenju organizacijske in mentorske pomoči;
- Veterinarska inšpekcija mora v svoj program dela vnesti redno cepljenje in odstranjevanje psov in mačk, ki so leglo različnih boleznih in ogrožajo prebivalce okoliških vasi, pravtako tudi same Rome.

Zaključek

V dosedanjem delu in reševanju romske problematike se ugotavlja premajhna koordiniranost ter vse preveč različnih iniciativ, odločanje in zadolžitev s pritiski posameznih interesov, ki pogosto zavirajo vsa družbena prizadevanja za boljši družbeno-ekonomski položaj Romov.

Sodelovanje na področju romske problematike bo potrebno usmerjati tudi preko občinskih meja in pridobivati izkušnje v reševanju te problematike.

Nada Krašovec

ROMSKA PROBLEMATIKA V OBČINI METLIKA

Romi so posebna etnična skupina prebivalcev, ki zaradi svoje socialne, kulturne in ekonomske zaostalosti še vedno zahteva specifično in kompleksno obravnavo s strani strokovnih služb krajevnih skupnosti, delovnih organizacij in širše družbene skupnosti.

Ob vsakodnevnem delu ugotavljamo, da postaja romsko vprašanje tudi v naši občini vse bolj pereč problem, kar v veliki meri pogojuje splošna družbena ekonomska kriza. Ekonomski položaj Romov pa je skoraj na robu preživetja. Romi so zaradi svojega še vedno specifičnega načina življenja, nerazgledanosti, neracionalnega trošenja zaslužkov, pomanjkanja delovnih navad, nagnjenosti k beračenju srečujejo z velikimi problemi vključevanja v družbeno življenje. Dejstvo je, da bo romska problematika v občini nerešljiv problem vse dotlej, dokler jih bomo obravnavali kot drugorazredne občane in ne bo širša družbenopolitična skupnost v celoti zainteresirana za njihov drugačen način življenja.

V naši občini je že vseskozi prisoten izredeno mačehovski odnos do te etnične skupine prebivalcev in temu primerno je tudi stanje.

O načinih reševanja romske problematike je bilo v preteklosti že veliko napisanega. V glavnem pa se je s to problematiko ukvarjala predvsem strokovna služba skupnosti socialnega skrbstva, ki je bila hkrati pobudnik, nosilec in izvajalec posameznih aktivnosti pri reševanju najosnovnejših in najbolj perečih problemov Romov v posameznih naseljih. S takšnim parcialnim načinom delovanja smo kljub temu uspeli v večini naselij zagotoviti minimalne pogoje za življenje in delo Romov (to so napeljava vode, elektrike in ureditev dovoznih poti). Delno pomoč pri našem delu nam je nudila le komunalna skupnost.

Po evidenci Centra za socialno delo in prijavno-odjavne službe Skupščine občine Metlika živi na območju občine 142 Romov, kar pomeni 1,7% celotnega prebivalstva v občini. Naseljeni so v 4 krajevnih skupnostih, od katerih imata po dve naselji KS Metlika (Metlika - Križevska vas) in KS Rosalnica (Boriha, Svržaki). Po eno naselje pa ima KS Dobravice in KS Gradec. Največje naselje je "Boriha" s 40 Romi, ki živijo v 11 družinah, sledijo Križevska vas s 25 Romi v 8 družinah, Dobravice 25 Romi v 6 družinah, Svržaki z 22 Romi v 5 družinah, Gradec - Kamnolom s 17 Romi v 7 družinah in Metlika s 13 Romi v 4 družinah. Glede na spol ugotavljamo, da je več

moškega kot ženskega prebivalstva, medtem ko je bilo v letih 1980 - 84 več ženskega kot moškega prebivalstva.

Med romsko populacijo prevladujejo predvsem mladi v starosti do 30 let in sicer jih je kar 76% vseh na območju občine živečih Romov. V starosti od 0 - 18 let je 46% Romov, v starosti od 19 - 45 let je 41% Romov, v starosti od 46 - 65 let je 11% Romov in le 2% je Romov starejših nad 65 let. To kaže, da se zaradi že spreminjajočega se načina življenja, prehrabnenih navad spreminja tudi starostna struktura, smrtnost med njimi tudi ni več tako velika kot je bila pred cca 15 leti.

V občini v zadnjih letih opažamo, da se je pri Romih zopet povečala nataliteta, kar je v veliki meri predvsem pri madih pogojeno z nezainteresiranostjo za oblikovanje družine. Novo rojstvo otroka jim namreč kratkotrajno izboljša ekonomski položaj. Romke prejema ob rojstvu otroka družbeno pomoč.

Romi v občini so v glavnem naseljeni na stalnih območjih in pri njih ni prisotna večja migracija. Ta se pojavlja v glavnem v spomladanskem in jesenskem času, to je v času nabiranja zdravnih zelišč in drugih gozdnih sadežev. Čez zimo pa se v glavnem nahajajo v naseljih.

Socialne razmere romskega prebivalstva so še vedno izredno slabe. Najslabše je na področju lokacijske ureditve naselij, zato bo potrebno v bodoče to vprašanje prioritarno sanirati. Vsa naselja so še vedno "divja naselja", brez ustrezne dokumentacije in večinoma na privatnem zemljišču. Dejstvo, da so naselja na območjih, ki ne motijo druge občane, razen naselja Boriha, ki se nahaja na območju kvalitetnega kmetijskega zemljišča, smo že v letu 1985 posredovali pobudo Izvršnega sveta za legalizacijo obstoječih naselij ali preselitvijo na ustreznjšo lokacijo v okviru krajevnih skupnosti. Pri tem smo naleteli na velike odpore posameznih krajevnih skupnosti, ki so hotele Rome enostavno izseliti iz njigovega območja in tako rešiti konflikte z njimi.

Tudi stanovanjske razmere so še vedno zelo slabe. Zidanih hiš je 13, imajo pa jih v glavnem zaposleni Romi. Pretežni del družin pa še vedno živi v barakah (16 družin), ki bi jih tako zelo težko imenovali, saj so zaradi uporabljenega materiala in načina gradnje prej "provizorij bivašča" z enim samim prostorom, kjer se odvija tako dnevno kot nočno življenje. Šotorov trenutno ni, so pa zaradi tega tudi po dve in več družin v eni baraki. V naselju Križevska vas ena družina živi v bivalnem kontejnerju, ki ga je v sodelovanju z nami nabavila stanovanjska skupnost. Dve romski družini pa že več let živita v družbenem stanovanju v mestu Metlika.

Komunalije (voda, elektrika) smo kljub velikim težavam uspeli napeljati v vsa naselja, razen Boriho, kjer ni bilo mogoče doseči soglasja krajevne skupnosti. Vse aktivnosti je vodila strokovna služba skrbstva, sredstva pa so prispevali še komunalna skupnost ter Romi sami. Romi iz naselij, ki so se komunalno urejala, pa so opravili tudi vsa fizična dela. V naselju Dobravice so si Romi kasneje sami postavili tudi poljsko stranišče. Lastne sanitarije pa imata usposobljeni le dve stanovanjski hiši. Pomembno pri tem pa je poudariti, da so se vse aktivnosti odvijale v poletnem in jesenskem času, ko so si Romi lahko pridobili finančna sredstva.

Poleg pereče stanovanjske problematike trenutno predstavlja največji problem nizka zaposlenost Romov. Že večkrat smo poudarili, da je to eden najbistvenejših pogojev za njihovo hitrejšo socializacijo. Ugotavljamo namreč, da imajo redno zaposleni Romi drugačen odnos do izobraževanja svojih otrok, želja po urejenih bivalnih prostorih je izredno prisotna, skrbijo pa tudi za lastno urejenost in urejenost neposredne okolice. Poleg hiše si oblikujejo vrt, na katerem pridelujejo predvsem zelenjavo in sadje za lastne potrebe. Med celotnim romskim prebivalstvom občine je kar 51% oziroma 72 za delo sposobnih Romov. Zaposlenih pa je le 14 ali 18%. Večinoma je zaposlen en družinski član in to ženska, saj jih je med zaposlenimi 8. Le v 4 družinah sta zaposlena oba zakonca. Vsi pa so zaposleni v družbenem sektorju: Beti - 2, Komet - 1, Novoteks - 1, Komunala Metlika - 2, Istra Benz - 1, Cestno podjetje Črnomelj - 2, Iskra Semič - 1, Belt Črnomelj - 1, Kanižarica Črnomelj - 2. Status nezaposlenih imajo 3 Romi. V privatnem sektorju je zaposlen le en Rom, ki opravlja samostojno obrtno dejavnost, nekaj pa jih dela pri samostojem obrtniku samo priložnostno. Do teh podatkov je izredno težko priti, ker se Romi boje da jih bo obrtnik odpustil, delodajalec pa se boji inšpekcije. Med iskalci zaposlitve ravno tako kot pri zaposlitvi prevladujejo ženske, ki jih je trenutno 14, moški so le 4. Med njimi je tudi 8 Romov, ki čakajo na prvo zaposlitev. Čakalna doba je pri nekaterih celo več kot 4 leta. Izobrazbena struktura je zelo nizka, saj imajo v glavnem končane le 4 razrede osnovne šole, mnogi med njimi pa še tega ne dosežejo. V zadnjih 10 letih sta le 2 Roma končala 8 razredov osnovne šole. V sedanjih tehnoloških pogojih dela jim nezadostna izobrazba predstavlja dodatno težavo pri vključitvi v delovni proces, ker niso sposobni upravljati s tehnološko visoko izpopolnjenimi stroji, ki zahtevajo višjo strokovno usposobljenost kot jo premorejo Romi. Primerni so le za enostavnejša in manj zapletena delovna opravila, ki pa jih v delovnih organizacijah skorajda ni oziroma so taka dela zapolnjena z lastnimi delovnimi invalidi. Vse službe, ki se ukvarjajo z vključevanjem Romov v zaposlitev se srečujejo s težavami, saj jih delovne organizacije zelo nerade sprejemajo, za disciplinske težave pa imajo do njih strožje kriterije kot do ostalih delavcev. Tisti Romi, ki se prilagodijo delavni sredini pa se povsem izenačijo z ostalimi in opažamo, da se jih delavci ne izogibajo in jim velikokrat pomagajo pri premoščanju različnih težav.

Izobraževanje je ravno tako eden pomembnih dejavnikov, ki vpliva na prihodnost Romov vendar le, če smo jim uspeli nuditi stalno mesto bivanja in zaposlitev. Odločujočo besedo pri vzgoji in izobraževanju romskih otrok imajo matere, ki pa so zelo tolerantne glede njihovih vedenjskih motenj. Matere so še vedno odločujoč dejavnik družine. Običajno je osnovna oskrbovalka družine in negovalka otrok. To pa se odraža tudi v vzgoji otrok.

V preteklosti je bilo na področju izobraževanja romskih otrok veliko storjenega, kar je posledica pravilnega pristopa s strani republiških izobraževalnih institucij. Romski otroci se v naši občini že od samega začetka obravnavajo enakopravno z ostalimi "civilnimi" otroki. Tako so vsi šoloobvezni otroci vključeni v redne oddelke šole, enako velja za predšolsko vzgojo v vrtcu. Otroci se zelo hitro vključijo v skupino in imajo zato veliko manj težav pri vključitvi v redno osnovno šolo.

V šolskem letu 1990/91 obiskuje pouk 14 romskih otrok v osnovni šoli Metlika in 5 v osnovni šoli Podzemelj. Splošne ugotovitve so zaskrbljujoče. Pouk v glavnem

obiskujejo neredno, veliko je tudi izostankov od pouka brez opravičljivih razlogov. Za učni uspeh se večina staršev ne zanima kar je vidno tudi v njihovem napredovanju. Redno obiskujejo pouk le 4 otroci iz naselja Svržakov, ki je tudi najbolj urejeno. Otroci so zelo agresivni in se celo fizično postavljajo po robu posameznim učiteljem. Zaradi poizkusov drugačnega načina dela z njimi (svetovalni razgovori namesto prijav sodniku za prekrške) niso rodili željnih uspehov in so dobili celo občutek da jim nihče nič ne more. Vsi šoloobvezni otroci prejemajo brezplačno kosilo in malico kot funkcionalno obliko pomoči ter brezplačne šolske potrebščine. V letošnjem letu pa so prejeli še šolske copate.

Zaradi načina življenja, slabih stanovanjskih pogojev in drugih razmer je njihovo zdravstveno stanje zelo slabo. Med otroci je veliko bolezni dihal in anemije. Nič boljše ni pri odrasli populaciji. Patronažna služba ugotavlja, da so Romi zaradi spremenjenih navad in načina prehranjevanja občutlivejši in dovzetnejši za različna obolenja.

Veliko problemov je tudi z obveznim cepljenjem otrok, ker se ga romski starši zelo neradi udeležijo. Zaradi tega je potrebno več obiskov v naseljih in prepričevanja o koristnosti cepljenja.

Med dejavniki socializacije Romov sodi tudi delo organov za notranje zadeve in inšpekcijskih služb. Njihovo delovanje je usmerjeno predvsem na odkrivanje in preprečevanje ter ukrepanje pri kaznivih dejanjih, kršitvah javnega reda in miru ter cestno-prometnih prekrških. Iz podatkov zadnjih let izhaja, da se število delikventnih dejanj povečuje posebej še na področju cestno prometnih predpisov in kršitev javnega reda in miru. Med storilci kaznivih dejanj sta v enaki meri zastopana oba spola moški in ženske. Večinoma gre za priložnostne storilce, katerih namen je protipravna prilastitev hrane, oblačil, tehničnih predmetov ter koles in koles z motorjem. Predvsem v zimskem času Romi kradejo denar iz hiš ali motorna vozila, v letnem in jesenskem času pa poljščine. Kraja poljščin je pogojena v glavnem s tem, ker nimajo lastne zemlje na kateri bi si lahko pridelali poljščine. Veliko problemov v zvezi s tem je tudi zaradi paše konj, kar povzroča zelo hude konfliktno situacije z vaščani - kmeti, ki se v zadnjem času velikokrat končajo z fizičnim obračunavanjem.

Povečuje se tudi število mladoletnih oseb in otrok, ki storijo kazniva dejanja. Vse več je kraj med osnovnošolsko mladino. Med obravnavanimi mladoletniki so kar štirje od 6 storilcev kaznivih dejanj bili otroci Romi mlajši od 18 let. Vse več je tudi voznje z neregistriranimi in tehnično pomanjkljivimi avtomobili po njivah, s čemer se izognejo miličniškim patruljam.

Med najpogostejšimi kršitvami javnega reda in mira so nedostojno vedenje na javnem mestu, vznemirjanje gostov v lokalih ter ogrožanje oseb. Zelo veliko je tudi medsebojnih sporov, ki se končajo s pretepom ali celo uporabo orožja. Značilnost kršitev JRM je v tem, da so večinoma storjena pod vplivom alkohola. Zaradi dolgotrajnosti postopka, izterjave denarnega prekrška, pa ostajajo največkrat nekaznovani. Ker se tako zavedajo nemoči družbene represije tudi niso zainteresirani za upoštevanje civilnih norm življenja.

Med oblikami zagotavljanja sredstev za preživljanje prevladujejo predvsem občasni zaslužki. Redni osebni dohodek prejema le 13 družin. Družinsko ali

invalidsko pokojnino prejema 7 Romov. Starejši za delo nesposobni Romi prejema družbeno denarne pomoči - prejema 3 ostareli Romi, sredstva dopolnilnega vira pa prejema 4 Romi. Vsi predšolski in šoloobvezni otroci prejema tudi družbeno pomoč otrokom. Romke prijavljene na Zavodu za zaposlovanje pa kot iskalke zaposlitve prejema družbeno pomoč za čas 84 dni ob rojstvu otroka. Duševno in telesno prizadeti Romi prejema nadomestilo za invalidnost v višini 2.150,00 din. To pomoč prejema 3 Romi. Kljub temu se predvsem pri mladih, nezaposlenih, ki tudi nimajo nobenih rednih sredstev za preživljanje ponovno pojavljajo različne oblike beračenja (obleka, obutev, hrana).

Iz ugotovitve stanja romske problematike v občini se nam zastavljata dva vprašanja: kaj in kam z Romi, ter drugič ali morajo tudi ti ljudje v sedanjem času prehoditi vso dolgo pot družbenega razvoja ali samo nekatere njene etape. Odgovori na ta dva vprašanja pa morajo biti v programu reševanja romske problematike. Pri tem je potrebno upoštevati na eni strani željo, da se čimprej premostijo razlike med to populacijo in ostalim prebivalstvom ter na drugi strani upoštevati realne možnosti. Te možnosti mora zagotoviti širša družbena skupnost in ne le občina. Zavedati se namreč moramo, da Romi niso le problem tistih družbenih skupnosti, v katerih živijo, ampak je to širši družbeni problem, ki ga moramo skupno reševati tako v odnosu na etnično in kulturno samoohranitev Romov kot tudi skupno zagotavljanje materialnih pogojev za realizacijo programov.

Lidija Kočevar

INFORMACIJA O POLOŽAJU ROMOV V OBČINI MURSKA SOBOTA SOCIALNO-DEMOGRAFSKI VIDIK ROMSKE PROBLEMATIKE

1. Demografski podatki

Objektivnih statističnih podatkov o Romih v občini ni. Po popisu prebivalstva (v 1981 letu) je možno navesti, da se je v naši občini le nekaj čez 200 Romov opredelilo za romsko narodnost (prebivalci po materinem jeziku 1981).

Določene podatke o Romih je zbirala bivša Občinska skupnost socialnega varstva Murska Sobota, Center za socialno delo Murska Sobota ter nekatere druge strokovne službe.

Po zadnjih podatkih Centra za socialno delo Murska Sobota živi v naši občini 2609 Romov, od tega 1290 moških in 1319 žensk. Le - te živijo v 36 naseljih in v 636 družinskih skupnostih. Povprečna družina šteje 4 družinske člane. Romska populacija predstavlja 4 % celotnega prebivalstva v občini.

*TABELA št. 1 : Starostna struktura Romov v občini Murska Sobota
(1985 leto)*

Zap. št.	Starostna kategorija	Število Romov	%
1.	do 6 let	305	12
2.	od 7 - 14 let	441	17
3.	od 15 - 18 let	253	10
4.	od 19 - 45 let	1134	43
5.	od 46 - 65 let	371	14
6.	nad 65 let	105	4
SKUPAJ:		2609	100

Demografski podatki kažejo, da gre za mlado populacijo. Visoke odstotke dosegajo mlajše starostne kategorije, najnižji odstotek pa dosega starostna kategorija nad 65 let.

Ti demografski indikatorji kažejo, da gre za prednost starostne skupine v produktivni dobi življenja, da gre za ugodno biološko osnovo za ohranitev vrste.

2. Območja poselitve, vrste naselij, problemi urejanja prostora

Po podatkih iz leta 1985 živijo Romi v občini Murska Sobota v 36 naseljih. Največje romsko naselje v mursko soboški občini - in v Republiki Sloveniji sploh je Pušča.

Romska naselja se med seboj razlikujejo po stopnji vključenosti v družbeno skupnost kakor tudi po kulturi bivanja.

Glede na to bi Rome lahko razvrstili v tri skupine :

- a) V prvo skupino bi lahko šteli Rome, ki dosegajo visoko stopnjo kulture bivanja. To so Romi, ki živijo bodisi v urbanem središču t. j. Murski Soboti, v stanovanjskih blokih ali v najemnih stanovanjih. V skupino Romov z visoko stopnjo kulture bivanja lahko štejemo tudi tiste, ki živijo v lastnih zidanih hišah izven romskih naselij ali v lastnih zidanih hišah v razvitih romskih naseljih (npr. na Pušči). Ti Romi so predvsem zaposleni.
- b) V drugo skupino štejemo Rome z nižjo stopnjo kulture bivanja. To so Romi, ki živijo v strnjениh romskih naseljih. Gre za romska naselja, ki predstavljajo komplekse zidanih eno ali dvo prostornih hiš, cimpranih hiš in lesenih hišicah.
- c) V tretjo skupino lahko štejemo Rome, ki dosegajo najnižjo stopnjo bivalne kulture. Ti Romi živijo v izolatih, ki so locirani na periferijah vaških skupnosti. Njihovi bivalni prostori so temni, vlažni, higiensko zanemarjeni in brez urejenih sanitarij. Ti Romi so v večini primerov brezposelni in živijo v revščini.

V večini primerov živijo Romi v neprimernih prostorih za bivanje. Najpogosteje gre za pritlične cimprane ali lesene hišice, ki imajo le eden ali dva prostora. V romskih naseljih predstavlja poseben problem tudi vodovod in elektrika.

V preteklosti so si pristojni občinski organi (bivša OKSZDL, OSSS Murska Sobota itd.) prizadevali za urejanje romskih naselij. V skladu s finančnimi zmožnostmi občine so se nekatere stvari tudi uredile (asfaltiranje ceste, vodovod, napeljava elektrike itd.). Vendar pa je še vedno ostalo veliko nerešenih zadev v zvezi z ureditvijo romskih naselij:

Prav zaradi tega bo v bodoče potrebno oblikovati republiške smernice za reševanje socialne problematike Romov, ki bi naj med drugim vključevale tudi finančno zasnovu.

3. Socialni položaj Romov

Za Rome je značilna nizka izobrazbena raven, visoka stopnja brezposelnosti in v zvezi s tem nizka stopnja socialne varnosti. V primerih zaposlovanja se pri romskih delavcih pojavlja visoka stopnja fluktuacije.

V času družbenih kriz, ko se pojavlja obsežna brezposelnost, so Romi tista kategorija prebivalstva, pri kateri se pojavlja najvišja stopnja brezposelnosti in za katero je značilno, da je najbolj socialno ogrožena. V murskosoboški občini je od vseh upravičencev socialnovarstvenih pomoči kar 60 % Romov.

Večina Romov si minimalno socialno varnost zagotavlja z občasnim in priložnostnim delom in z uveljavljanjem vseh vrst socialnovarstvenih pomoči. Le nizek odstotek je tistih Romov, ki se redno zaposlujejo bodisi v tujini ali domovini.

4. Predšolska vzgoja

V občini Murska Sobota je bila 1963. leta ustanovljena vzgojnovarstvena organizacija na Pušči.

V letošnjem letu omenjena VVO vključuje 36 otrok, kar predstavlja približno 50 % vseh predšolskih otrok na Pušči.

Otroci v vrtcu so grupirani v dva oddelka, katera vodita dve vzgojiteljici in 1 varuhinja. Otroci na Pušči se v vzgojnovarstveni proces vključujejo v starosti dveh let.

Poleg VVO na Pušči, ki vključuje izključno romske otroke iz Pušče se romski otroci vključujejo tudi v druge vrtce, kjer so v varstvu z ostalimi otroci. Druge VVO v občini vključujejo 27 romskih otrok v t. im. integrirane oddelke.

Vzgojiteljice v vzgojnovarstvenih organizacijah (tudi na Pušči) ne obvladajo romskega jezika, zaradi tega se pojavljajo velike težave oziroma jezikovne bariere.

S sociološkega vidika je izvajanje programov predšolske vzgoje v slovenskem jeziku asimilacijski proces. Zaradi tega bo v prihodnje potrebno oblikovati takšne programe predšolske vzgoje in tudi šolske, ki bodo narekovali nujnost uvažanja tudi romskega jezika.

5. Izobraževanje

V občini Murska Sobota je iz leta v leto možno opaziti porast vključevanja romskih otrok v proces izobraževanja. V šolskem letu 1990/91 je v osnovne šole v občini Murska Sobota vključenih naslednje število romskih otrok.

TABELA št. 2: Vključenost romskih otrok v osnovne šole v občini Murska Sobota v šolskem letu 1990 / 91

Zap. št.	Vzgojno - izobraževalni zavod	Število rom. učencev	%
1.	OŠ I. Murska Sobota	42	11
2.	OŠ II. Murska Sobota	31	8
3.	OŠ III. Murska Sobota	38	10
4.	OŠ IV. Murska Sobota s pril. uč.pro.	32	8
5.	OŠ Bakovci	6	2
6.	OŠ Beltinci	6	2
7.	OŠ Cankova	49	13
8.	OŠ Grad	25	7
9.	OŠ Kuzma	17	41
10.	OŠ Puconci	26	7
11.	OŠ Rogašovci	57	15
12.	OŠ Fokovci	2	1
13.	OŠ Tišina	46	12
SKUPAJ :		377	100

Delo z romskimi učenci v osnovnih šolah predstavlja specifičnost izobraževalnega dela. Čim boljša je urejenost življenjskih razmer ob vstopu romskih otrok v VVO, tembolj uspešno je nadaljnje vključevanje romskih otrok v osnovne in srednje šole. (Izobraževalna skupnost Murska Sobota in Lendava sta pred leti izdali zbirko slovensko - romskih izrazov). Nerazumevanje slovenskega jezika predstavlja za romske otroke poseben problem. Ker miselne operacije pri romskih otrocih potekajo v romščini, predstavljajo predavanja učne snovi ter učenje v slovenščini zanje težavo. Prav zaradi jezikovnih ovir le nizek odstotek romskih otrok konča osnovno šolo in še nižji odstotek je Romov, ki se vključujejo v poklicne, srednje in višje šole. Na področju interesnih dejavnosti se romski otroci uspešno vključujejo.

V šolskem letu 1990/91 je v poklicne in srednje šole vpisanih približno 23 romskih učencev in ena študentka študira v Ljubljani.

Na področju izobraževanja je potrebno omeniti tudi to, da so se romski otroci iz naše občine že dvakrat udeležili mednarodne romske šole (Beograd 1989 in Dunaj 1990).

6. Zdravstveno stanje

Za Rome je značilna nizka raven zdravstvene kulture. Pri Romih gre za tri do štirikrat večjo umrljivost dojenčkov kot pri ostalemu prebivalstvu.

Romi niso zdravstveno osveščeni. Živijo v slabih življenjskih razmerah in zdravstveni preventivi ne posvečajo pozornosti. Vse to pa vpliva, da Romi obolevajo že v mladih letih.

Po ugotovitvah dr. Jožeta Zadravca (Zdravstvena kultura Romov v Prekmurju, Pomuska založba 1989) so najpogostejše bolezni pri Romih bolezni prebavil, bolezni dihal, obtočil, živčevja in čutil. Zelo pogosto pa so tudi psihosomatski simptomi kot npr. depresije, vrtoglavice, nespečnost, razdražljivost itd.)

Dr. Jože Zadavec navaja v svoji knjigi tudi to, da so Romi zaradi nehygienskega načina življenja stalno izpostavljeni akutnim infektom. Zaradi tega bo v prihodnje potrebno vse večjo pozornost posvečati ureditvi higienskih razmer (ureditev pitne vode, ureditev sanitarijev, zdravstvena osveščenost romskega prebivalstva itd.).

7. Zaposlovanje

Na področju zaposlovanja Romov se pojavljajo velike težave. V času radikalnih družbenih sprememb in v zaostrenih pogojih gospodarjenja so možnosti zaposlovanja romske populacije še toliko bolj omejene. Za Rome je namreč značilna nizka izobrazbena struktura ter visoka stopnja fluktuacije.

Ker Romi v večini primerov nimajo privzgojenih delovnih navad se z vključitvijo v delovno okolje za njih pojavi vrsta težav. Romi se zaposlujejo predvsem kot NKV delovna sila bodisi v času sezonskega dela ali pa za določen čas. Nekateri Romi se zaposlujejo tudi v tujini.

V tovarni Mura, ki šteje cca 6.400 delavcev se v letu 1991 zaposluje približno 150 romskih delavcev. Romski delavci se v tej tovarni zaposlujejo kot čistilci prostorov in kot likalci. Mlajše Rominje, ki so končale proces konfeksionarskega izobraževanja pa se zaposlujejo tudi v prikrojevalnici in kot šivilje.

V SGP Pomurje - ki zaposluje skupno 926 delavcev - je npr. zaposlenih 60 NKV Romov. Le - ti opravljajo predvsem gradbena dela in zaposlujejo se kot priučeni tesarji. Z interno kvalifikacijo pa si pridobijo tudi naziv zidar, čuvaj, delavec itd.

Vodnogospodarstvo zaposluje 136 delavcev, od tega 13 Romov, ki opravljajo polkvalificirana dela.

Romski izkalcji zaposlitve težko dobijo zaposlitev zaradi že prej opmenjene nizke izobrazbene strukture in pogostega prehajanja iz ene delovne organizacije v drugo.

Zavod za Zaposlovanje zato evidentira le nizek odstotek zaposlitve Romov za nedoločen čas.

TABELA št. 3: Izobrazbena in spolna struktura romskih iskalcev zaposlitve (na dan 30. 3. 1990)

Zap.I z o b r a z b a št.	Št. moški	Romov ženske	Skupaj	%
1.brez razredov OŠ	20	30	50	11
2.do 4 razredov OŠ	82	89	171	39
3.od 5 - 7 razredov OŠ	73	69	142	32
4.popolna OŠ	20	38	58	13
5.II..III. IV. stopnja	18	2	20	4
6.V. stopnja izobrazbe	2	-	2	1
7.VII. stopnja	-	-	-	-
SKUPAJ :	215	228	443	100

8. Organiziranje Romov

V primerjavi z ostalimi Romi v Prekmurju dosegajo Romi v občini Murska Sobota najvišjo stopnjo družbenega in družbenopolitičnega angažiranja.

Romi so se vključevali v okviru bivše družbenopolitične organizacije OK SZDL oziroma njenega Koordinacijskega odbora za pospešeno vključevanje Romov v družbeno življenje. Mladi Romi so se vključevali tudi v bivšo mladinsko organizacijo, ter uspešno sodelovali pri izvedbi številnih mladinskih akcijah. V delegatskem sistemu Romi niso bili zastopani.

V času sedanjih družbenopolitičnih sprememb so Romi ustanovili Zvezo Romov občine Murska Sobota, ki je bila 3. januarja 1991 tudi registrirana pri pristojnem občinskem organu.

Romi se vključujejo tudi v vaške odbore.

Na področju interesnih dejavnosti imajo Romi formirano kulturno - umetniško društvo, taborniško organizacijo in vključujejo se v kinološko društvo. Organizirane pa imajo tudi nogometne klube in razne neformalne glasbene skupine.

V okviru omenjenih interesnih dejavnosti Romi uspešno sodelujejo pri izvedbi programa ob Dnevu Romov.

DOSEDANJE PRIZADEVANJE OBČINE MURSKA SOBOTA ZA UREDITEV POLOŽAJA ROMOV

Občina Murska Sobota rešuje socialno problematiko Romov že več kot dve desetletji. V prizadevanju za uspešnejše reševanje tovrstne problematike se je pri bivši OK SZDL ustanovil Koordinacijski odbor za pospešeno vključevanje Romov v družbeno življenje.

Omenjeni odbor je bil koordinator določenih smernic reševanja romske problematike v občini. S spoznanjem, da je socialna problematika Romov družbeno kompleksna, je ta odbor v sodelovanju s posameznimi strokovnimi službami organiziral razne posvete ter republiškim organom posredoval občinska stališča o nujnosti formiranja pristojnega organa na nivoju republike. Nadalje se je zavzemal za ureditev pravnega statusa Romov, organizirala so se srečanja Romov ob 8. aprilu itd.

Občina Murska Sobota si je ves čas prizadevala za formiranje organa na nivoju republike, ki bi naj bil koordinator smernic za reševanje romske problematike v vsej Republiki Sloveniji.

Franc Smerdu

DRUŽBENO-EKONOMSKI POLOŽAJ ROMOV V OBČINI NOVO MESTO (problematika zaposlovanja Romov)

Družbenoekonomski položaj Romov v občini Novo mesto izstopa kot izredno pereč družbeni in socialni problem. Vprašanje Romov je, kot specifične socialno-etnične skupnosti, v občini Novo mesto pa tudi na Dolenjskem stalno prisotno in kar si moramo priznati, razen določenih uspehov pri posameznih akcijah, vsaj do sedaj praktično nerešljivo. Že vrsto let si strokovne službe ter druge službe in organizacije prizadevajo razrešiti socialno-ekonomsko vprašanje Romov, vendar se njihovi življenjski pogoji izboljšujejo prepočasi in močno zaostajajo za ravnijo drugih prebivalcev občine. Splošna nezaposlenost in izključenost iz delovnega procesa, najnižji kvalifikacijski in ekonomski položaj, prav tako pa tudi popolna izločenost kakor tudi njihova neangažiranost v družbeno-političnem življenju, so poglobitvi vzroki družbenega položaja Romov v prostoru, kjer živijo.

Za preseganje zatečenega stanja naj bi bila učinkovita in tudi najkrajša pot, ko bi uspeli v večjem številu vključiti Rome v redno zaposlitev. Vendar to uspeva le v posameznih primerih ob predpogoju njihove pripravljenosti za delo in sprejemanje režima rednega delovnega procesa, na drugi strani pa pripravljenost in določena mera strpnosti delovnega okolja, v katerega se Romi vključujejo.

Osnovne značilnosti romske delovne sile

Njihove značilnosti so: velik delež nepismenih, z nedokončanimi štirimi razredi osnovne šole in brez kakršnekoli kvalifikacije, zaradi česar Romi zasedajo najnižja mesta v delovni hierarhiji delovnih organizacij oziroma lahko opravljajo le najbolj enostavna dela. Tako so Romi pri zaposlovanju že na startu v slabšem položaju zaradi izobrazbe, slovenskega jezika (posebno Romkinje, katere večinoma ne znajo slovenskega jezika), kvalifikacijske stopnje in različne kulture ter omejenega splošnega znanja, brez izkušenosti, sposobnosti in delovnih navad, kar je posledica neustreznih pogojev, v katerih odraščajo. Težki življenjski pogoji se odražajo tudi v slabem zdravstvenem stanju, kar vpliva na deficit njihovih psihofizičnih sposobnosti za delo in ima za posledico, poleg drugih, visok bolniški stalež ter večji delež delovno nezmožnih Romov. Poleg navedenih značilnosti je pomemben dejavnik pri težjem zaposlovanju Romov vpliv predsodkov in razširjenost negativnih mnenj o Romih pri prebivalcih oziroma sodelavcih.

Eden največjih problemov, ki se pojavljajo v zvezi z zaposlovanjem Romov, je njihova nagnjenost k fluktuiranju in absentizmu.

Osnovni poklici, s katerimi so se Romi v preteklosti na Dolenjskem tradicionalno ukvarjali, so bili kovaštvo, drobljenje kamenja v kamnolomih in na cestah ter preprodaja konj. Značilen vir dohodkov je bilo tudi beračenje ter zdravljenje z zdravilnimi zelišči. Sedaj se ukvarjajo predvsem z zbiranjem in odprodajo odpadnega materiala ter nabiranjem zdravilnih zelišč in gob.

Gospodarski razvoj občine Novo mesto, industrializacija in modernizacija ter uvedba strojev so izrinili Rome z delovnih mest, kjer so se še do petdesetih let delali: v kamnolomih in na cestah kot drobilci kamenja ter kot kovači. Na njihovo nezaposlenost pa ne vpliva ukinitve tradicionalnih poklicev, ampak v prvi vrsti njihova izredno nizka kvalifikacijska struktura in slabo razvite delovne navade. Nizka stopnja znanja je ena od njihovih največjih ovir, ker zaradi modernizacije proizvodnih procesov niso konjunktorna sila in so tako odrinjeni na obrobje marginalnih skupin, ki čakajo na zaposlitev.

V letu 1990 je registriranih (po podatku Centra za socialno delo) 766 Romov, od katerih je za delo sposobnih 382. Število zaposlenih je v upadanju: od leta 1984, ko je bilo zaposlenih 62 Romov, se je njihovo število zmanjšalo na 50. Zmanjšanje števila zaposlenih je toliko bolj zaskrbljujoče, ker se je število Romov v obdobju 1984 - 1990 povečalo za 170, delovno sposobnih pa iz 211 na 382. Močno je poraslo število Romov, ki so prijavljeni na Zavodu za zaposlovanje kot iskalci zaposlitve. V prvi polovici leta 1989 je bilo prijavljenih 52 Romov (od tega 30 žensk), stanje 1. 9. 1990 pa je 99 Romov (od tega 55 žensk).

Dosedanji poskusi reševanja problematike zaposlovanja Romov

Pomembnejša prizadevanja pri reševanju romske problematike zaposlovanja se pričnejo leta 1975 z ustanovitvijo Referata za posebna socialna vprašanja pri Skupščini občine Novo mesto. Ob podpori koordinacijskega odbora za posebna socialna vprašanja pri Občinski konferenci SZDL je bila v letu 1975 izvedena široka akcija za zaposlitev za delo sposobnih Romov. Aktivnosti na področju reševanja romske problematike so postale še močnejše od leta 1978 dalje. Podpisan je bil družbeni dogovor o zaposlovanju Romov v občini. Poleg razreševanja problematike zaposlovanja, se je pristopilo tudi k reševanju ostalih njihovih vprašanj: šolanje romske mladine, zdravstveno varstvo, njihova nastanitve ipd.

Prisotna je bila ideja, naj bi organizacije zaposlovale Rome sorazmerno s številom zaposlenih delavcev (eden na 100 zaposlenih), vendar ta ideja ni povsem zaživela v praksi, ker so obstajali utemeljeni dvomi v uspešnost izvedbe te akcije. Zato so se stalno iskale nove, ustrežnejše poti, kako Rome kakor tudi delovne organizacije motivirati za njihovo zaposlitev.

Tako so delovne organizacije vsako leto sprejemale Samoupravne sporazume o usklajevanju letnih načrtov zaposlovanja v občini Novo mesto, kjer je bilo vključeno tudi zaposlovanje in usposabljanje Romov. Glede na probleme, ki so oteževali zaposlovanje Romov, so bili uvrščeni v kategorijo težje zaposljivih oseb in so bili v tem smislu pri postopku iskanja zaposlitve tudi obravnavani. Sprememba je nastala pri samoupravnem sporazumu za obdobje 1984/85, ko je bil sprejet predlog delovnih organizacij, da Rome ne moremo uvrščati v kategorijo težje zaposljivih oseb, ker so prav tako normalno delovno sposobni kot ostali iskalci zaposlitve. Predlog je bil sprejet.

Zaradi nizke stopnje izobrazbe, neizoblikovanih delovnih navad in drugih vzrokov, ki omejujejo normalno zaposlovanje Romov, se Romi vključujejo v zaposlitev preko posebnih tromesečnih programov usposabljanja, ki jih je izoblikoval Zavod za zaposlovanje skupaj z delovnimi organizacijami in prevzel tudi finančne obveznosti za čas usposabljanja po programu. Od leta 1979 dalje se je po teh programih vključilo v delo preko 100 Romov, vendar je bil v nadaljevanju prisoten precejšen osip (okoli 70%). Zaposlitev je bila uspešna le toliko časa, dokler so bili pri delu usmerjeni in nadzorovani, nato pa je njihov interes za delo upadel.

Poleg zaposlitev v delovne organizacije so bili storjeni v letu 1983 tudi prvi koraki, da bi Romi lahko določene svoje aktivnosti (npr. nabiranje zdravilnih zelišč) registrirali kot obrtne dejavnosti. Kljub temu, da je akcija potekala dokaj temeljito, vzpostavljeni so bili tudi kontakti z odjemalci zdravilnih zelišč, pa se ni moglo vzpostaviti pravi interes za to vrsto organizirane dejavnosti, ker lahko Romi z nabiranjem in odprodajo najboljšemu kupcu zaslužijo več, poleg tega pa jim ni potrebno prevzemati raznih obveznosti, ki bi jih kot obrtniki morali izvrševati.

Ob vseh dosedanjih aktivnostih je bilo prisotno vprašanje, kako omogočiti Romom redne prihodke za ustvarjanje normalnih življenjskih pogojev in zmanjšati odpor delovnih organizacij do zaposlovanja Romov, češ da so nezanesljivi delavci.

V ta namen je bila v obdobju 1984 - 1986 izdelana tudi posebna raziskovalna naloga "Problematika zaposlovanja Romov v občini Novo mesto" (avtorja Jasna Žugel, Franc Smerdu), ki naj bi dala določene odgovore in usmeritve k razreševanju kompleksne problematike zaposlovanja Romov v občini. Naloga je odprla vrsto vprašanj in dala tudi določene odgovore ter usmeritve. Iz ugotovitev raziskave je razvidno, da pri Romih obstajajo težave pri vključevanju v delovno okolje ter da so Romi pripravljani delati pod določenimi prilagojenimi pogoji npr. delo v odprtih prostorih, nevsljen ritem dela, potrebno pa je tudi daljše prilagajanje na delo zardi njihove splošne družbene izoliranosti in pomanjkanja delovnih navad.

Aktivnosti, ki so se zastavile na osnovi ugotovitev naloge in njihova realizacija

Na osnovi ugotovitve in doseženih izkušenj pri delu je Zavod za zaposlovanje izdelal program aktivnosti, ki naj bi dolgoročneje omogočal načrtno vključevanje Romov v zaposlitev. Zavod je seznanil delovne organizacije z ugotovitvami raziskave, predvidena je bila izdelava posnetka del v organizacijah primernih za Rome, na osnovi katerega bi bil izdelan katalog del in primerni programi usposabljanja oziroma predusposabljanja. Odziv delovnih organizacij je bil zelo slab, zato ni bilo

možno realizirati zastavljenih nalog. Tako so se prizadevanja za zaposlitev Romov usmerila v izvajanje posebnih programov usposabljanja. Ob preverjanju možnosti pričetka gradnje romskega naselja Žabjak po sprejetem zazidalnem načrtu, se je pojavila potreba po usposabljanju Romov za enostavna gradbena dela pri gradnji hiš. Organizirali sta se dve skupini s petnajstimi Romi. Usposabljanje se je izvajalo neposredno v naselju Žabjak, GIP Pionir je zagotovil strokovnega mentorja, stroške usposabljanja pa je kril Zavod za zaposlovanje. V času tromesečnega usposabljanja je npr. prva skupina postavila eno romsko hišo do III. faze, po posebni pogodbi med Skladom stavbnih zemljišč in Skupščini občine Novo mesto je porušila stanovanjsko hišo, ki je bila predvidena za rušenje ter uporaben material uporabila pri gradnji. Trije Romi iz te skupine so bili kasneje sprejeti v redno delovno razmerje za določen čas.

Ker so se vse pogosteje pojavljale potrebe po čistilkah, je Zavod za zaposlovanje v sodelovanju z Zavodom za izobraževanje in produktivnost dela organiziral 4 - mesečni tečaj za čistilke. Od 17. Romkinj je usposabljanje zaključilo 15, 3 pa so bile sprejete v zaposlitev za določen čas.

V letu 1987, ko se je pojavil začasno povečan obseg del in nalog v Industriji motornih vozil je bilo vključenih v zaposlitev za določen čas 32 Romov z možnostjo kasnejšega nadaljevanja dela za nedoločen čas. Pet Romov je prekinilo poskusno delo, šest jih je dobilo negativno oceno, deset jih je bilo sprejetih v zaposlitev za nedoločen čas, enajstim pa je bilo podaljšano delo za določen čas, vendar jim je po poteku tega časa delovno razmerje prenehalo. Poleg skupinsko organiziranih oblik usposabljanja so se izvajale tudi individualne oblike usposabljanja in zaposlovanja.

Za vse te aktivnosti, ki so bile izvedene na osnovi ugotovitev dobljenih z nalogo je značilno, da so se v prvi fazi razvijale uspešno, ni pa bilo ob zaključku teh aktivnosti adekvatnih rezultatov, ki bi se morali odražati v večji učinkovitosti pri zaposlitvi Romov.

Zaključek

Prvo, kar si moramo priznati je to, da so Romi etnična skupnost s svojo kulturo in načinom življenja, ki je povprečnemu občanu nerazumljiva in nesprijemljiva. Kakorkoli obravnavamo romsko problematiko prihajamo v konfliktno situacijo z zatečenim stanjem, ki bi ga želeli po čim krajši poti rešiti v obojestransko zadovoljstvo - praksa pa kaže, da temu ni tako.

Zavedati se moramo, da je razreševanje romske problematike dolgoročen proces in da je dobra volja posameznikov ter delovna obveznost posameznih služb za to premalo. Strokovno delo mora zamenjati voluntarizem, vključiti se mora celotni družbeno politični prostor - od krajevne skupnosti, preko občine do republike.

Na področju zaposlovanja se ugotavlja, da se odražajo vsi negativni učinki preteklosti in neustreznega strokovnega dela, ko naj bi vključili Roma v redni delovni proces. Sam prihaja iz neustreznega življenjskega prostora, s pomanjkanjem

osnovnega znanja in delovnih navad, slabe psihofizične pripravljenosti in podobno in kot takšen naj bi se "čez noč" spremenil v delavca - to je človeka, ki je v procesu vključevanja v širšo družbeno sredino v svojem osebnem razvoju moral čez večletno dobo lastnega dozorevanja.

Življenski standardi in normativi, ki jih naša družba postavlja pred povprečnega državljana v večini primerov pri Romih prej ali slej odpovedo. Zato bi rad na tem mestu poudaril, da razreševanje zaposlitvene problematike Romov ne more biti začetek vključevanja Roma v našo družbo, ampak je le aktiven člen v procesu celovite obravnave romske problematike.

Center za socialno delo

ROMSKA PROBLEMATIKA V OBČINI RIBNICA

Socialni položaj - način preživljanja romskih družin, družbena pomoč, problematika neprilagojenosti :

Romi v naši občini živijo " na robu družbe". Tako stanje ne kaže tako v njihovih bivališčih, kot tudi v načinu pridobivanja sredstev za življenje in v načinu življenja nasploh. Romi v naši občini se še vedno v veliki večini preživljajo na njihov tipičen način: s prodajo zdravnih zelišč, gob in starega železa. Ohranjajo tipične romske načine preživljanja, tudi prosjačenje. Živijo v zasilnih, neprimernih bivališčih. Pred nedavnim jim je Stanovanjska skupnost Ribnica priskrbela cisterne z vodo, stroške vodarine bodo krili Romi sami oziroma družbena skupnost (Center za socialno delo Ribnica iz sredstev denarne pomoči romskim otrokom). vsi romski otroci prejema denarno pomoč, katero koristijo v obliki naročilnice za hrano. Romske družine občasno prejema tudi enkratno denarno pomoč (za nakup drv, ozimnice). Enaromska družina je dolga leta prejela stalno denarno pomoč, ki ji je bila pred nedavnim ukinjena zaradi povišanja denarne pomoči otrokom. Center za socialno delo jih redno oskrbuje tudi z oblačili iz rdečega križa. Družbena skupnost si že več let prizadeva za izgradnjo romskega naselja, kjer bi dobili Romi skromna, vendar človeka vredna bivališča. Kljub načrtom so ta prizadevanja še vedno na mrtvi točki, ker od krajevnih skupnosti oziroma občanov ni mogoče dobiti soglasja za lokacijo tega naselja.

Romi pri nas se zapirajo v svoj krog, posamezne družine Romov se povezujejo med seboj pri pridobivanju dohodka, pa tudi pri raznih praznovanjih.

Zaposlovanje

Romi se bodo le težko in zelo počasi prilagajali širši družbeni skupnosti, tako v pogledu higiene, šolanja in zaposlovanja. Še najtežje je glede zaposlitve, za kar trenutno ni več realnih možnosti. Največ možnosti za zaposlovanje imajo pri DO Komunala Ribnica. Toda z redkimi izjemami se dela držijo le čez zimo, na pomlad pa odhajajo na pot za zelišči, starim železom.... romom pomagamo pri iskanju zaposlitve tako, da sodelujemo z delovnimi organizacijami v občini in s pisanjem priporočil. Romi se težko vključijo v delovni proces, večkrat neredno prihajajo na

delo, pri delu jih je potrebno kontrolirati. Pri sedanji krizni situaciji in čedalje večji brezposelnosti nasploh, pa nam zaposlovanje Romov sploh ne uspeva. Pomagamo jim le z iskanjem priložnostnih del (Komunalno podjetje, Inles Sodražica). Dobro bi bilo, da bi Romom omogočili vsaj sezonsko delo (pogozdovanje, urejanje parkov, zelenic, začasna dela v gradbeništvu in razna komunalna dela.

Predlogi in pobuda za ukrepe

Gre z predhodne ureditve bivališč Romom so vsi predlogi in sicer dobronamerni načrti s strani družbe vnaprej obsojeni na neuspeh. Urejeno romsko naselje je predpogoj za normalizacijo življenjskih pogojev Romov. Šele potem lahko družbena skupnost zahteva in pričakuje večjo udeležbo pri rednem šolanju romskih otrok.

Glede zaposlovanja vidimo edino možnost v priložnostnem oziroma občasnem, sezonskem delu (komunalna dela, dela v gozdu, občasno povečanje obsega dela posameznih delovnih organizacij....).

Center za socialno
delo Trebnje

INFORMACIJA O POLOŽAJU ROMOV V OBČINI TREBNJE

V informaciji želimo prikazati stanje romske problematike v zadnjih desetih letih.

1. Demografski prikaz romske populacije
2. Območja poselitve in problematiko v zvezi z bivališči
3. Socialne razmere (viri sredstev za preživljanje,...)
4. Prizadevanja in rezultate na področju predšolske vzgoje in osnovnošolskega izobraževanja
5. Zdravstveno stanje
6. Vsa dosedanja prizadevanja za reševanje problematike in predlogi za nadaljnje delo

Problematiko Romov obravnava in ji sledi vsa leta tudi občinska skupščina s sprejemanjem sklepov in ukrepov za razreševanje najbolj perečih problemov na tem področju.

1. Demografski prikaz romske populacije

- uradno prijavljeni na območju občine Trebnje:

Leto	Starost					
	0 - 6	7 - 15	16 - 25	26 - 50	51	in več
Skupaj						
1980	36	35	38	56	12	177
1985	38	35	36	45	21	188

Skupno število celotnega prebivalstva 17.800. Torej predstavljajo Romi 1,06% prebivalcev občine Trebnje.

- Romi, ki živijo že več let na območju občine Trebnje, pa niso uradno prijavljeni:

1990	3	5	6	7	4	25
------	---	---	---	---	---	----

Iz tabele je razvidno, da so Romi mlada populacija in da jih je največ v starostni skupini največje delovne vitalnosti.

Populacija ostalih občanov pa kaže ravno obratno sliko, saj je največ starajočih se občanov in manj mladih.

2. Poselitev in bivališča

Lokacije

Romi v večini živijo na treh, tudi s strani občinske skupščine verificiranih lokacijah.

- *Hudeje* je največje romsko naselje, kjer živi 112 prebivalcev. Naselje je opremljeno z vodo (v letu 1980 10 individualnih priključkov) in elektriko. Ni pa urbanistično in komunalno urejeno.
- *Mala Loka* je naselje s 27 Romi. Tudi to naselje ni urbanistično in komunalno urejeno. Je pa opremljeno s pitno vodo. Elektrike ni.
- *Veliki Gaber* je naselje s 30 prebivalci, ki živijo v dveh zidanih objektih in nekaj lesenih prebivališčih. Imajo vodovod in elektriko.

Ostali Romi živijo še na nekaj manjših lokacijah, ki pa niso uradno dovoljene, brez vode, elektrike,...

Gradnja vodovoda je bila organizirana v letih 1980 - 1982. Večina enostavnih del (izkop, zasutje,..) so opravili Romi sami, material in delo strokovnjakov pa je financirala delno komunalna skupnost, delno socialno skrbstvo iz sredstev za socializacijo Romov.

Bivališča

tip lastn.	stanovanje		hiša				zasil.	
	enos.	večja	zidana	lesena	šotor	vagon	kontej.	biv.
družb.	1	-	-	-	-	-	1	-
lastno	-	-	7	12	14	1	1	18
Skupaj:	1	-	7	12	14	1	2	18

Na nekaj lokacijah pa so se Romi samostojno naselili in ti živijo v najslabših bivališčih - v šotorih.

Tisti Romi, ki so ali so bili zaposleni, so si postavili zidana bivališča (7).

Ostarelim smo pomagali iz sredstev za socializacijo Romov z nabavo elementov (sendvič plošč) in lesnimi odpadki, da so si zgradili zasilna lesena bivališča.

Splošna slika pa je takšna, da so bivalni pogoji Romov, v primerjavi z ostalimi občani, zelo slabi.

Romi iz drugih občin se naseljujejo kjerkoli, tudi na zemljiščih v privatni lasti in zaradi tega nastajajo konfliktne situacije z lastniki.

Dosedanja desetletna prizadevanja so bila usmerjena v razselitve romskih naselij po posameznih krajevnih skupnostih. To ni bilo izvedljivo, ker so se eni in drugi temu upirali.

Romi parcel niso zmožni kupiti, pa tudi ne prilagoditi se urbani sredini. Tako v večini ostajajo takšni sklepi bolj na papirju in problemi še vedno odprti.

Krajevne skupnosti, kjer Romi živijo odklanjajo tudi vključevanje Romov v delo krajevnih skupnosti in drugih organov. Tako se njihovi problemi formulirajo in se razmišlja o razreševanju mimo njih in brez njih.

Poseben problem so tudi njihove navade ob smrti. Sežigajo vso opremo umrlega z bivališčem vred ali pa bivališče zapustijo.

3. Socialne razmere

Oblike dohodkov za preživljanje	št.
- redno zaposleni	4
- družinske pokojnine	2
- invalidske pokojnine	5
- družbene pomoči otrokom	73
-časne denarne pomoči	3
- denarne pomoči dopolnilni vir	16
- enkratne denarne pomoči	20

Ostale družine se preživljajo s priložnostnim delom, s prodajo nabranih zdravilnih zelišč, odpadnih surovin pa tudi na družbeno nesprejemljive načine.

4. Zdravstveno stanje Romov

Posebej ni doslej nihče sledil obolelosti romske populacije. Center za socialno delo pa preko zdravniških potrdil in po osebnem poznavanju Romov ugotavlja, da se bolj množično, kot v ostali populaciji pojavljata TBC in virusna zlatenica. Tudi življenska doba Romov je nekaj krajša kot pri ostalih občanih.

5. Zaposlovanje

Redno zaposleni so le trije Romi, eden pa je obrtnik - zbira odpadne surovine. Romi se težko prilagajajo delovnemu tempu in zahtevam sodobne industrijske proizvodnje. Mnogi so že dobili redno zaposlitev, a niso vzdržali. Tudi denar, kot vrednost, vir preživljanja, jim pomeni drugačno vrednost kot ostalim občanom. Ne razmišljajo o preživljanju za jutri, ampak le za danes, sedaj.

Center za izobraževanje in kulturo je v letu 1989 organiziral krajšo pripravo za zaposlitev. Financirala jo je skupnost za zaposlovanje in socialno skrbstvo iz sredstev za socializacijo Romov. Romi so v času dobivali "štipendijo" iz začasnih denarnih pomoči (21 Romov). Po končanem usposabljanju so se bili pripravljene zaposliti le trije. Eden je bil na zdravniškem pregledu odklonjen, dva pa se nista vključila v zaposlitev.

6. Izobraževanje

Na področju občine Trebnje so v proces izobraževanja vključeni romski učenci na osnovnih šolah v Trebnjem, Velikem Gabru in na podružnični šoli Šentlovrenc. Njihovo število se iz leta v leto povečuje.

Romski otroci se že ob vstopu v šolo močno razlikujejo od svojih vrstnikov, tako glede življenskih izkušenj, higienskih in delovnih navad kot tudi stopnje socializacije in razvitosti psihičnih funkcij ter komuniciranja.

Ker romski otroci neredno obiskujejo malo šolo, ali pa je sploh ne, je glavni problem v tem, ker ne razumejo slovenskega jezika.

Na šolah so se zaradi pogostih neopravičenih izostankov doslej poslužili več ukrepov (pisni in ustni opomini staršem, roditeljski sestanki z romskimi starši v naselju in v šoli, prijave sodniku za prekrške).

Vsi navedeni ukrepi so bili učinkoviti le kratek čas, ali pa so bili brez učinka.

Obiskovanje pouka v OŠ Trebnje v zadnjih 10 letih

razred	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	skupaj
šolsko leto									
1980/81	8	2	1	2	2	2	-	-	17
1981/82	10	3	-	1	2	2	-	-	18
1982/83	9	5	2	-	-	-	-	-	16
1983/84	11	5	3	1	-	-	-	-	20
1984/85	16	5	6	-	-	-	-	-	27
1985/86	19	7	3	2	-	-	-	-	31
1986/87	21	5	4	2	-	-	-	-	32
1987/88	16	9	3	-	1	-	-	-	29
1988/89	13	11	5	1	-	-	-	-	30
1989/90	16	10	1	3	1	-	-	-	31
Skupaj:	139	62	28	12	6	4	-	-	251

Iz tabele vidimo, da sedmega in osmega razreda ni dosegel nihče. Večina učencev konča šolanje v nižjih razredih.

Razmere so čedalje slabše in mislimo, da je glavni razlog nerazumevanje slovenskega jezika. Mnogi pouka sploh ne obiskujejo.

V šolskem letu 1988/89 je od 30 vpisanih učencev občasno obiskovalo pouk 8 otrok, 11 učencev sploh ni prišlo v šolo, 11 pa jih je redno obiskovalo pouk od oktobra do maja, ko so starši odšli na teren.

7. Predšolska vzgoja

Kljub prizadevanjem vrtca in centra za socialno delo doslej nismo uspeli romskih otrok vključiti v malo šolo. Iz teh razlogov je bila pripava na malo šolo organizirana v obliki programa "cicibanovih uric". Ta oblika dela z otroki je bila organizirana v bližini naselja Hudeje v najetih prostorih obrata Novoles. Vedno je z otroki prihajala ena izmed mamic, ki je bila otrokom za prevajalko. Le tako smo pridobili k sodelovanju nekaj več otrok in je tudi vzgojiteljica lahko delala, saj jo sicer otroci ne bi razumeli.

Število romskih otrok vključenih v prilagojeno obliko vrtca

šol. l.	80/81	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89
št.									
otrok	18	16	15	11	12	16	12	11	8

V ostalih naseljih otrok niso vključevali v vrtec, ampak so jih vabili v program male šole, kamor pa so neredno prihajali.

8. Dosedanja prizadevanja in predlogi za naprej

a) Dosedanja prizadevanja:

Delo z Romi je bilo že dosedaj v večji meri prepuščeno centru za socialno delo. Ob obravnavi poročil, ki jih je center pripravil za občinsko skupščino, je bil nekajkrat imenovan koordinacijski odbor za probleme Romov, ki pa ni uspešno deloval in kmalu tudi zamrl. Delo na tem področju je bilo prepuščeno aktivnosti in prizadevnosti socialne delavke, ki je del svoje delovne obveznosti posvečala tej problematiki. To se opaža tudi sedaj, ko je začasno odsotna, saj je izostalo kar nekaj dejavnosti, ki jih je vzpodbujala in organizirala (prireditve za otroke ob Novem letu, priprava na malo šolo - vrtec v naselju, opremljanje bivališč).

Poudariti moramo, da doslej v nobeno komisijo ali koordinacijski odbor ni bil imenovan predstavnik Romov. Romi v občini Trebnje kot skupnost niso organizirani in nimajo svojega predstavnika. Tako se o njihovih problemih ne pogovarjajo neposredno prizadeti in se njihovi problemi definirajo brez njih.

S strani centra za socialno delo smo na sedanjem koordinacijskem odboru za reševanje problematike Romov predlagali, da se v odbor vključi tudi predstavnik Romov in da se skupaj z njimi dela na reševanju njihove problematike.

Iz poročila tudi izhaja, da je navečji problem zaradi katerega se romski otroci ne vključujejo v osnovno šolo in v oblike priprave na šolo, nerazumevanja slovenskega jezika.

To smo skušali odpraviti pri pripravi na malo šolo tako, da je ena od odraslih Rominj sodelovala kot prevajalka v skupini predšolskih otrok.

Prav tako je brez smisla zahtevati, da prvi ali drugi razred osnovne šole obiskujejo 12 let in več stari otroci med ostalimi sedemletniki. Za vse starejše bi bilo primerneje, da bi jih opismenjevali v posebnem oddelku.

V tekočem šolskem letu je Osnovna šola Trebnje začela izvajati posebno obliko dela z romskimi otroci, ki vključuje manj zahteven program z več prekinitvami. To delo vsebuje oblike za lažje vključevanje v pouk in ga vodi socialna delavka. Pokazalo se je, da otroci to obliko dela bolj sprejemajo, kljub temu pa je udeležba nezadovoljiva.

Pri urejanju bivališč je bila uspešno izvedena organizacija dela Romov samih, pri napeljavi vode v naselju, kar je potrebno vzpodbujati tudi pri drugih delih, zlasti pri urejanju in postavljanju bivališč, kjer naj bi se več vključevali s svojimi dohodki.

Ker z nedovoljeno sečnjo dreves v gozdovih v zasebni lasti Romi delajo veliko škodo, smo na centru skušali to omiliti z organizacijo nakupa lesenih odpadkov v bližnjem obratu Novolesa. Tako se je škoda zmanjšala.

b) Predlogi

1. Delati z Romi, da bi se kot skupnost organizirali in zbrali svojega predstavnika v koordinacijski odbor, ki bi sodeloval pri reševanju njihove problematike.
2. Predšolske otroke pripravljati na šolo s krajšimi oblikami predšolske vzgoje v naselju ali v bližini s sodelovanjem romskih staršev in navajanja na razumevanje slovenskega jezika.
3. V šoli organizirati poseben oddelek oziroma zagotoviti plačilo delavca, ki se bo v večji meri posvečali izobraževanju romskih otrok.
4. Center za izobraževanje in kulturo naj bi v sodelovanju z Zavodom za zaposlovanje organiziral več primernejših oblik usposabljanja za delo in opismenjevanje starejših mladoletnikov.
5. Romi naj bi bili deležni v bodoče s strani zdravstvene službe večjega osveščanja in zdravstveno vzgojnega dela z namenom ohranjanja in izboljšanja telesnega in duševnega zdravja.
6. Z ozirom na naraščajoče število Romov in perečo problematiko na vseh področjih, bi bilo nujno potrebno zaposliti enega delavca za poln delovni čas, da bi strokovno spremljal in kontinuirano skrbel za spontano izvajanje programa socializacije Romov.

Na Centru za socialno delo ugotavljamo, da pol delavca s katerim razpolagamo sedaj, za reševanje te problematike ne zadošča.

Dossiers for the intercultural training
of teachers

Gypsies and Travellers

Socio-cultural data

Socio-political data

by Jean-Pierre Liégeois

COUNCIL FOR CULTURAL CO-OPERATION

Strasbourg 1987

Country	Part I: Socio-cultural data	Part II: Socio-political data
Netherlands	Pieter Hovens with assistance from: Ria Timmermans Marjan v. d. Zande	Pieter Hovens with assistance from: Ria Timmermans Marjan v. d. Zande
Norway	Lars Gjerde Ragnhild Schlüter	Lars Gjerde Ragnhild Schlüter
Portugal	Olimpio Nunes	Ana Machado
Spain	Antonio Gómez Alfaro	Antonio Gómez Alfaro
Sweden	Lambert Scherp Hugo Stargård	Hugo Stargård Lambert Scherp
Switzerland	Mariella Mehr	
United Kingdom	Thomas Acton	Thomas Acton
The manuscript was read by Thomas Acton, Donald Kenrick, Leonardo Piasere and Alain Reyniers. Donald Kenrick also reviewed the English translation.		
Correspondence can be sent to: c/o Centre de recherches tsiganes Université de Paris V 106, quai de Clichy F-92110 Clichy		

APPENDIX IV

COUNCIL OF EUROPE TEXTS

Resolution (75) 13
containing recommendations on the social situation
of nomads in Europe

*(Adopted by the Committee of Ministers on 22 May 1975
at the 245th meeting of the Ministers' Deputies)*

The Committee of Ministers,

1. Considering that the aim of the Council of Europe is the achievement of greater unity between its Members for the purpose of safeguarding and realising the ideals and principles which are their common heritage and of facilitating their economic and social progress;
2. Noting that the situation of nomads in Europe has been seriously affected by industrial and urban development and the extension of town and country planning;
3. Recalling that prejudice or discriminatory practices on the part of the settled population against such persons have not entirely disappeared in member states;
4. Believing that nomads should benefit from appropriate social protection;
5. Believing that there should be special measures designed to assist the fuller integration of nomads into society;
6. Aware that the low level of school attendance of the children of nomads endangers seriously their chances of social and occupational advancement;
7. Bearing in mind the concern expressed in Recommendation 563 of the Consultative Assembly on the situation of gypsies and other travellers in Europe,
 - I. Recommends the governments of the member states to take all measures they consider necessary to give effect to the principles set out in the appendix to the present resolution, of which it forms an integral part;
 - II. Invites the governments of member states to inform the Secretary General of the Council of Europe in due course of the action taken on the recommendations contained in this resolution.

Appendix

For the purposes of this resolution, the expression "nomads" means persons who for historical reasons are accustomed to following an itinerant way of life, as well as persons of nomadic origin who experience difficulties in integrating into society for sociological, economic or similar reasons.

A. General policy

1. All necessary measures within the framework of national legislation should be taken to stop any form of discrimination against nomads.
2. The prejudices which form the basis of discriminatory attitudes and behaviour against nomads should be countered by inter alia giving the settled population better information about the origins, ways of life, living conditions and aspirations of nomads.
3. The participation of nomads in the preparation and the implementation of measures concerning them should be encouraged and practised under conditions laid down by national legislation.
4. The cultural heritage and identity of nomads should be safeguarded.
5. Appropriate measures should be taken in order to avoid as far as possible a situation whereby nomads' way of life would result in preventing them from enjoying the rights and protection and from fulfilling the obligations relevant to the present resolution; in particular the possibility of establishing an effective system of practical contact with nomads, to the extent required to fulfil the objects of the present resolution, might be investigated.

B. Camping and housing

1. Camping and residence of nomads on camping sites equipped so as to promote safety, hygiene and welfare should be facilitated and encouraged.
2. As a general rule, the camping sites should be located in the vicinity of towns or villages or, at any rate, be so located as to offer facilities for access to communications, supplies, schools, work and other social contacts.
3. The housing of nomads who wish to settle down in appropriate housing should be facilitated.

C. Education, vocational guidance and vocational training

1. The schooling of the children of nomads should be promoted by the most suitable methods, working towards integrating them into the normal educational system.
2. At the same time general education of adults including literacy should also be promoted, where the need for it exists.
3. Nomads and their children should be enabled to benefit effectively from the various existing provisions for vocational guidance, training and retraining.
4. So far as concerns vocational guidance and training, the greatest possible account should be taken of the natural abilities.

D. Health and social welfare

1. The fullest possible help should be given to nomads in the framework of national schemes for the protection of health and social welfare, and this implies the co-operation of medical and social services of every kind.
2. Where the need exists, social workers should be informed about the problems of nomads and the training of persons from nomadic families as social workers should be encouraged.
3. Action on behalf of nomads should be such as to give them the opportunity to integrate into the educational, cultural, professional and recreational organisations open to the general population.

E. Social security

1. Appropriate measures should be taken to avoid, so far as possible, a situation whereby the nomads' way of life prevents them, in practice, from enjoying those social security benefits to which they are legally entitled: these measures should aim especially at facilitating their carrying out the necessary administrative formalities for receiving social security benefits.
2. The persons concerned should be given access to adequate information on their rights and duties in relation to social security and they should be assisted to make use of the available services.

Resolution 125 (1981)¹

**on the role and responsibility of local and regional authorities
in regard to the cultural and social problems of populations of nomadic origin**

The Conference,

1. Considering the report presented by Mr Lieuwen on the role and responsibility of local and regional authorities in regard to the cultural and social problems of populations of nomadic origin;
2. Having taken note of the results of the hearing organised on this subject by its Cultural Committee on 21 November 1979 and of the replies to the questionnaires sent out by the Cultural Committee, as well as other contributions sent to the Rapporteur by local and regional authorities and various associations;
3. Recalling the Parliamentary Assembly's Recommendation 563 (1969) on the situation of gypsies and other travellers in Europe, as well as the numerous questions relating to this subject which have been put to the Committee of Ministers by members of the Parliamentary Assembly since then;
4. Recalling Resolution (75) 13 containing recommendations on the social situation of nomads in Europe, adopted by the Committee of Ministers on 22 May 1975;
5. Regretting that in most of the member countries no full information about these most valuable texts had been made available to the local and regional authorities concerned;

1. Resolution of the Conference of Local and Regional Authorities of Europe.

6. Noting with concern that despite the efforts undertaken in certain countries and, in particular, by certain local and regional authorities, the general situation of travelling people and especially gypsies has not been notably improved since the adoption of the Assembly's recommendation;

7. Considering the numerous difficulties and sometimes humiliating situations encountered not only by travelling people themselves but also by local and regional authorities concerned;

8. Noting that some of these problems are due to the fact that it is becoming ever more difficult to maintain a nomadic way of life in a modern European society where most of the rights and obligations of the citizens are linked to their residing in a fixed place and where intensive land use, especially in urban but also in rural areas, leaves little room for open spaces such as were used traditionally by travelling people, while at the same time industrialisation takes away the value of their traditional skills, by which they can no longer earn their living;

9. Noting that, on the other hand, people of nomadic origin who have been more or less forced to settle down have a tendency to cause problems due to the loss of their cultural and social identity, which is often linked to the nomadic way of life, and are unable to adopt from one day to the next the social and cultural patterns of the settled inhabitants of the community;

10. Convinced that notable progress will be achieved only if public opinion can be persuaded that minority groups—very often of a different ethnic origin and with a different way of life—must be recognised as having the right to live among us on an equal footing and that they are entitled to the same rights and obligations as other citizens; this also implies that they should be fully rehabilitated where they have been subjected to persecution in the past;

11. Noting that material efforts alone will not improve the situation as long as prejudices persist, and that particular responsibility to combat such prejudices lies with the local and regional authorities concerned and with the travelling peoples themselves, who should make efforts to inform other people about themselves, about their cultural and social identity and the problems they encounter;

12. Conscious of the particular responsibility of local and regional authorities with regard to travelling people, these authorities being the framework within which the necessary facilities have to be created, and being, together with their population and the nomads themselves, the first to suffer from the present lack of adequate policies,

13. Recommends the Committee of Ministers:

i. to remind governments of member states of their duty to provide information about action taken pursuant to Section II of Resolution (75) 13;

ii. to refer the information thus obtained from member governments for an opinion to the Parliamentary Assembly and to the Conference;

iii. to draw up a legal instrument providing that travelling people living in any member country shall have the possibility of obtaining identity papers enabling them to travel at least in all member countries;

iv. to study the possibility of setting up a solidarity fund, within the framework of the Council of Europe, to cover the cost of general measures of assistance for nomads, including measures to be taken in the field of the promotion of their cultural identity.

Contributions of member states to such a fund should be proportionate to their population and per capita income, regardless of the number of travelling people, since the problem must be considered as a common European heritage. The fund should cover, in particular, the expenditure incurred by municipalities and regions;

v. to consider the possibility of adding an article to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in order to ensure more effective protection for the rights of minorities, as requested by the Conference in Resolution 97 (1978), paragraph 14;

vi. to study the feasibility of setting up, within the framework of the Council of Europe, an information centre about travelling people, as a European contribution to overcoming prejudices and discrimination and compensating for the injustices suffered in the past; this objective should of course be pursued in close contact with the nomads; it should provide information not only for nomads themselves, but also for the municipalities and regions concerned;

vii. to consider the possibility of designating, within the Council of Europe, a mediator for the problems of the nomads to be appointed by the Committee of Ministers upon nomination by the CLRAE. He should be an independent person entrusted in particular with the task of reviewing the progress made in the implementation of Resolution (75) 13 and maintaining continuous contact with representatives of the nomads and the bodies in each country dealing with matters relating to nomads, and especially local and regional authorities;

14. Calls upon the governments of member states:

i. to sign and ratify, insofar as they have not already done so:

— the Convention relating to the Status of Stateless Persons (28 September 1954),

— the Convention on the Reduction of Statelessness (30 August 1961),

— the Convention on the Reduction of Cases of Statelessness (8 September 1972),

— the Protocol relating to the Status of Refugees (31 January 1967);

ii. to recognise Romanies and other specific nomadic groups such as Samis as ethnic minorities and, consequently, to grant them the same status and advantages as other minorities may enjoy; in particular concerning respect and support for their own culture and language;

iii. to make provision, at national level, for an equalisation system designed to allow reimbursement of expenses incurred by local and regional authorities in favour of nomadic people, in order to encourage such authorities to take the necessary measures, especially in providing fully-equipped caravan sites, without having to impose the whole financial burden on their own population;

iv. to provide the Council of Europe with the necessary information concerning the implementation of measures pursuant to Section II of Resolution (75) 13;

15. Calls upon the Commission of the European Community to provide, in due course, full information to local and regional authorities, about the outcome of the studies undertaken on "nomadic families and poverty" in the context of its programme to combat poverty;

16. Calls upon local and regional authorities:

i. to take the necessary measures in order to provide camping and housing facilities as set out in the appendix to Resolution (75) 13, Section B, and in Appendix II to the report presented to the Parliamentary Assembly in 1969 (Doc. 2629);

ii. to create, to this end, where possible, associations between the municipalities concerned, in order to provide the necessary equipment at the most efficient level;

iii. to seek the participation and the support of the nomads themselves for any such measures and to let them take an active part in the administration of any facilities provided;

iv. to help to overcome prejudices in providing full information about the origins, ways of life, living conditions and aspirations of the nomads to other citizens, or, still better, to give their full support whenever travelling people themselves propose to organise this type of information;

17. Calls upon travelling people themselves:

i. to seek, with an open mind, to give full information to other people about their own cultural and social identity, such information being the best guarantee against discrimination and prejudice;

ii. to co-operate in the search for ways and means of adapting themselves to inevitable changes in modern society without sacrificing their traditional identity and values;

iii. to accept the necessary minimum of administrative constraints in order to allow them to maintain their own way of living in our modern society;

18. Asks the Council for Cultural Co-operation (CDCC):

i. to make provision in its work programme for a thorough study of the education and vocational training problems of nomads with a view to drawing up strategies for the implementation of items A.3 and C of the appendix to Resolution (75) 13;

ii. to prepare, as part of its work on intercultural education, information on dossiers for teachers on the history, culture and family life of people of nomadic origin in member states, on the lines of its information dossiers for teachers of migrant children;

iii. to study the possibility of setting up, if possible in co-operation with Unesco, a specific training programme for teachers with a view to enabling them to teach the Romany language;

19. Invites the Steering Committee for Social Security (CDSS) to ensure compliance with item E of the appendix to Resolution (75) 13 and, if need be, to draw up a protocol to the European Convention on Social Security;

20. Asks the Secretary General of the Council of Europe:

i. to proceed to the widest possible distribution among local and regional authorities of Recommendation 563 (1969) of the Parliamentary Assembly and of Resolution (75) 13 of the Committee of Ministers, as well as of the present resolution;

ii. to publish an information leaflet explaining in simple terms the possibilities municipalities and regions have of obtaining a loan from the Council of Europe Resettlement Fund and the practical conditions which apply;

iii. to make the necessary provisions for the drawing up of a European map of caravan sites open to travelling people indicating clearly the facilities that are locally available, and intended for use not only by travelling people themselves, but also by municipalities and regions;

21. Instructs its Cultural Committee to continue the study of the particular problems relating to nomadic people, and to come up, if need be, with further proposals. The committee should, to this end, maintain contact with the people directly concerned.

Pending application of paragraph 13.vii, it welcomes the decision taken by the Cultural Committee to appoint a general rapporteur on the problem of the nomads, and requests the Committee of Ministers and the Secretary General to give him their support, in particular as regards information and secretariat assistance.

**Recommendation No. R (83) 1
of the Committee of Ministers to member states
on stateless nomads and nomads of undetermined nationality**

*(Adopted by the Committee of Ministers on 22 February 1983
at the 356th meeting of the Ministers' Deputies)*

The Committee of Ministers, under the terms of Articles 15.b of the Statute of the Council of Europe,

Considering that the aim of the Council of Europe is to achieve a greater unity between its members for the purpose of safeguarding and realising the ideals and principles which are their common heritage;

Recalling its Resolution (75) 13 containing recommendations on the social situation of nomads in Europe and taking into account action taken by governments of the member states to implement these recommendations;

Noting that many nomads experience difficulties with regard to their legal status, particularly in matters of travel and stay, because they lack a sufficient link of nationality or residence with a given state;

Considering that it is desirable to contribute at European level to a harmonised solution of these problems particularly for humanitarian reasons in a way consistent with the legislation of each member state, while at the same time respecting the nomads' way of life;

Bearing in mind the provisions of Articles 8 and 14 of the European Convention on Human Rights as well as of Article 2 of Protocol No. 4 to the convention;

Having regard to the wish expressed by the Conference of European Ministers of Justice, which met at Athens in May 1982, that the problems raised by nomads should be examined in greater depth within the framework of the existing structures of the Council of Europe,

Recommends the governments of member states to take all measures necessary to give effect to the principles set out below.

Principles

The present recommendation applies to persons who, for traditional reasons, are accustomed to follow an itinerant way of life ("nomads").

1. *Non-discrimination*

In their law and practice regarding the movement and residence of persons, states should refrain from any measures which would lead to discrimination against nomads for reasons of their nomadic way of life.

2. *Link with a state*

Within the limits of its legislation on entry and stay of aliens in its territory, each state should take, as far as necessary, appropriate steps to facilitate in relation to stateless nomads or nomads of undetermined nationality the establishment of a link with the state concerned. For the establishment of such a link, one or more of the following criteria could in particular be taken into consideration:

- a. the state concerned is the state of birth or origin of the nomad or the state of origin of his immediate family;
- b. habitual residence or frequent periods of residence of the nomad in the state concerned provided that the residence in question is not unlawful;
- c. the presence in the state concerned of members of the nomad's immediate family lawfully staying in that state or possessing its nationality.

3. *Residence and movement of nomads*

Where the link of a nomad with a given state has been established in accordance with principle No. 2 above, this state should take appropriate measures in order to permit him to reside on its territory, to travel abroad and to return to its territory.

4. *Reunion of families*

In pursuance of principle No. 3, the state should endeavour to facilitate the admission of the nomad's immediate family to its territory.

5. *Measures of a general character*

Each member state should take measures, under its domestic law, to reduce cases of statelessness of nomads. For this purpose, each member state should in particular consider ratification, if it has not already ratified it, of the Convention on the Reduction of Statelessness signed in New York on 30 August 1961. It should also consider ratification, if it has not already ratified it, of the Convention relating to the Status of Stateless Persons signed in New York on 28 September 1954 and apply it, taking account of the particular situation of nomads:

6. *Extended protection*

The application of the principles contained in this recommendation should not result in less favourable treatment being given to nomads under the law or practice of each member state.

Comments on the principles set forth in the Recommendation¹

Principle 1—Non-discrimination

20. The principle of non-discrimination against nomads is fundamental. It must be respected in regard to all measures taken within the framework of law and administrative practice applicable to persons' movements and residence. This principle applies to all nomads, whether stateless or not, and refers to discrimination on account of their nomadic way of life.

21. The principle of non-discrimination is a general principle universally recognised in the United Nations Declaration of Human Rights, and is proclaimed in Article 14 of the European Convention on Human Rights. Nonetheless, the authors of the Recommendation thought it must be explicitly stated in the context of the present Recommendation, since the prohibition of discrimination in Article 14 of the European Convention on Human Rights applies only to the enjoyment of the rights and freedoms mentioned in the Convention, which does not refer explicitly to nomadism.

22. The principle of non-discrimination against nomads is also affirmed in Resolution (75) 13 on the social situation of nomads in Europe.

Principle 2—Links with a state

23. The purpose of this principle is to enable stateless nomads or nomads of undetermined nationality to establish a link with a certain state as a basis for further legal consequences.

24. The implementation of this principle does not exclude the application of the legislation of each state concerning the entry and stay of foreigners in its territory.

25. For determining whether or not such a link may be said to exist, various possible criteria that states might apply were suggested. It was decided that these criteria should not be exhaustive: they are cited as possible examples which could be used either separately, or in combination. Every state may also use criteria other than those suggested in determining whether or not such a link exists in each individual case.

26. The state concerned may be the state of birth or origin of the nomad or the state of origin of his immediate family. The term "state of origin" refers more particularly to the state in which a person has lived during the first years of his life without actually having been born there and may thus be different from his "state of birth". The term "immediate family", as a general rule, is applied to the ascendants, descendants and spouse of the person concerned. The precise meaning of this term may however be defined with reference to the national legislation of each state.

27. Habitual residence or frequent periods of residence in the state concerned may also be regarded as a link with that state, on condition that residence therein is not unlawful.

28. The term "habitual residence" is to be taken in the sense in which it is used in Resolution (72) 1 and its appendix on the standardisation of the legal concepts of

1. Extract from the "Explanatory memorandum".

"domicile" and of "residence", adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 18 January 1972.¹

29. The fact of having members of the immediate family of a nomad living lawfully in or having the nationality of a certain state may also be deemed to give a nomad a link with that state. The word *régulièrement* (lawfully) in the French version is to be taken in the sense in which the term is used in Article 2 of Protocol No. 4 to the European Convention on Human Rights.

Principle 3—Residence and movement of nomads

30. When a nomad's link with a given state has been established in accordance with Principle 2, the link thus established requires the state concerned to take all appropriate measures to permit the nomad to reside lawfully on its territory, to travel abroad and to return.

31. The expression "take all appropriate measures", which includes the issue of identity and travel documents, has been used in order to leave each state free, within the framework of its law, and account being taken of the specific role and responsibility of local and regional authorities in the matter, to choose the means used for the application of this principle. In this context, account has been taken of the fact that, in some states, certain documents may not exist.

32. The authors of the Recommendation considered that, while the link connecting the nomad to a state requires the state concerned to take all appropriate measures to permit that nomad to reside on its territory, to travel abroad and to return, states may go further and attach to this link wider legal consequences, for example those habitually attaching to the concepts of residence or domicile. It is made clear that the Recommendation does not preclude the consequences which may sometimes result from the grant of a residence permit, in regard to obtaining a work permit (see Principle 6).

Principle 4—Reunion of families

33. The state with which a nomad has established a link and which, as a result, should take the appropriate measures to permit him to reside on its territory, to travel abroad and to return shall endeavour to facilitate the admission to its territory of the nomad's immediate family.

34. The application of this principle will be subject to the limits laid down in national legislation on the entry and residence of foreigners. The term "should endeavour to" implies a recommendation to use one's best endeavours and not an obligation to obtain a specific result.

35. The importance of reuniting families has been emphasised in a number of international instruments such as, for instance, the Universal Declaration of Human Rights of 1948 and the United Nations Covenant on Civil and Political Rights of 1966, which recognise that "the family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the state".

36. The reunion of families should also be assessed in the light of the right to the respect for family life in Article 8, paragraph 1, of the European Convention on Human Rights.

1. "In determining whether a residence is habitual, account is to be taken of the duration and the continuity of the residence as well as of other facts of a personal or professional nature which point to durable ties between a person and his residence."

Principle 5—General measures

37. Since the particular difficulties encountered by stateless nomads and nomads of undetermined nationality in obtaining legal status stem mainly from the fact that they have no nationality, it was agreed that every member state will take measures, in the framework of its domestic law, to reduce the number of stateless nomads. They will in particular envisage ratifying, if they have not already done so, the Convention on the Reduction of Statelessness, signed at New York on 30 August 1961.

38. To the same end, member states which have not already done so are invited to sign the Convention relating to the Status of Stateless Persons signed at New York on 28 September 1954, and to apply that convention, taking account of the particular position of nomads. The stateless persons to whom the convention applies can in fact obtain a legal status in some respect comparable to that of persons having a nationality, especially as regards identity papers and travel documents.¹

Principle 6—Extended protection

39. The purpose of this provision is to recall that the principles enunciated in the present Recommendation constitute a minimum standard.

40. No provision of the Recommendation can be interpreted as preventing a state from going beyond this minimum standard and granting wider rights and guarantees to nomads. Similarly, no provision in the Recommendation can be interpreted as placing a limitation on a guarantee already recognised by a member state, or entailing treatment for nomads less favourable than that already granted in the law and practice of that state.

Recommendation 928 (1981)¹
on the educational and cultural problems
of minority languages and dialects in Europe

The Assembly,

1. Considering that respect for, and the balanced development of, all the European cultures, and of linguistic identities in particular, is very important to the development of Europe and the European idea;
2. Considering that, in view of major differences in terms of population, sociological situation, standardisation of language, its use for private or official purposes, and opportunities for access to education and the mass media, each case must be dealt with on its merits, and that an across-the-board solution is not possible;

1. Special attention should be drawn to Article 27 of the convention which states that: "The Contracting States shall issue identity papers to any stateless person in their territory who does not possess a valid travel document." Moreover, Article 28 of the same convention states that: "The Contracting States shall issue to stateless persons lawfully staying in their territory travel documents for the purpose of travel outside their territory, unless compelling reasons of national security or public order otherwise require... The Contracting States may issue such a travel document to any other stateless person in their territory; they shall, in particular, give sympathetic consideration to the issue of such a travel document to stateless persons in their territory who are unable to obtain a travel document from the country of their lawful residence."

3. Considering that the following principles should form the basis for the scientific, human and cultural treatment of each language:

- respect for scientific authenticity,
- the right of children to their own language,
- the right of communities to develop their own language and culture,

4. Recommends that the Committee of Ministers consider whether it would be possible for governments of member states to implement the following measures in whatever manner is most appropriate:

a. With regard to the scientific aspect, the gradual adoption, where applicable, alongside names that have come to be accepted, of correct toponymical forms based on the original language of each territory, however small;

b. With regard to the human aspect, the gradual adoption of children's mother tongues for their education (use of dialects as the spoken language in pre-school education, and use of standardised mother-tongue language forms in primary education, the prevailing language of the country being then progressively introduced alongside the mother tongue);

c. With regard to the cultural aspect, respect and official support for the local use of standardised minority languages, and for their current use in higher education and by the local mass media, in so far as this approach is favoured by the communities which speak them;

d. With regard to the political aspect, in all areas which have a language of their own and some degree of administrative structure within the state of which they are a part, the possibility of adoption of that language by those areas' authorities as the official or joint official language;

5. With regard to implementing in a European framework the proposals contained in paragraph 4.a, b, c and d above, recommends that the Committee of Ministers consider the feasibility of undertaking action for the purpose of gathering and disseminating information on developments in this field.

**20th Council of Europe Teachers' Seminar
on "The training of teachers of Gypsy children"¹**

(Donaueschingen, 20-25 June 1983)

Recommendations

Following the analyses presented, and the discussions, summary reports and proposals of each study group, all participants in the seminar, considering:

- the precarious conditions attending the schooling of Gypsy and nomad children;

1. Recommendation of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe.

- the importance of schooling for the cultural, social and economic future of such children;
- the legitimate demands of the Gypsy and nomad peoples, anxious that their culture and its future be respected;
- the legitimate demands of the teachers, in particular as regards initial and further training and proper information;
- the conflictual nature of contacts between the Gypsy and nomad peoples and the surrounding population;
- the magnitude and importance of the part played by the negative images attaching to these peoples, about whom many misconceptions still prevail,

Recommend, so far as schooling is concerned:

- that all appropriate action be taken to ensure initial and further training of teachers such as will imbue them with a pedagogical approach adapted to the children of cultural minorities;
- that the reception of Gypsy and nomad children in ordinary schools—the present tendency of intercultural education—be always accompanied by adequate teacher-training and the adaptation of school curricula and structures;
- that the Romany language and culture be used and accorded the same respect as regional languages and cultures and those of other minorities;
- that links be forged between schools and Gypsy families, in the interests of genuine participation;
- that Gypsy teachers be granted priority in the teaching of Gypsy children;
- that, in schools where Gypsy children are numerous, the auxiliary staff include persons of Gypsy culture;

Further recommend:

- that the dynamism and independence of Gypsies and nomads be ensured through measures calculated to encourage the maintenance and expansion of economic activities acceptable to them,
- that states engage in a campaign—*inter alia* through the mass media—to diminish prejudices and stereotypes which convey an erroneous image of the Gypsy and nomad peoples,
- that in each state a national group, composed of Gypsies and nomads, representatives of the Ministry of Education and other parties concerned, prepare appropriate material for documentation and reflection and publicise it by all available means—teachers, training colleges, Gypsy and non-Gypsy associations, parents' associations, social workers, local authorities etc,

— that groups be set up at local level for purposes of mediation and concertation, composed of Gypsies and nomads, teachers, social workers, representatives of local authorities, etc; these would provide a forum for discussion and reflection among the various parties,

— that, as a general rule, all action of an educational and informative nature be worked out and implemented in consultation with the Gypsies themselves, and be based on an accurate knowledge of the factual situation,

Stress, in conclusion:

— that the reception of Gypsy and nomad children by the schools is predetermined by the possibilities of proper caravan sites for nomadic people and decent housing for those who have become sedentary, and that the responsibility of the local and regional authorities in this matter should be drawn to their attention;

— that the Council of Europe can and should play an important role on behalf of the Gypsy and nomad peoples, especially by reason of the opportunities it has for gathering and widely disseminating relevant information, by urging member states and the local and regional authorities to accord these peoples all the care and understanding to which they are entitled, and by sponsoring activities conducive to reflection, training, studies and research, in co-operation with other international institutions.

Prepis člena 40

Document

*of the Copenhagen meeting of the Conference
of the Human Dimension of the Conference on
Security and Co - operation in Europe*

Copenhagen, 5 to 29 June 1990

Presented to Parliament
by the Secretary of State for Foreign and
Commonwealth Affairs by Command of Her
Majesty, November 1990

LONDON : HMSO

- (40) The participating States clearly and unequivocally condemn totalitarianism; racial and ethnic hatred, anti-semitism, xenophobia and discrimination against anyone as well as persecution on religious and ideological grounds. In this context, they also recognize the particular problems of Roma (gypsies).

They declare their firm intention to intensify the effort to combat these phenomena in all their forms and therefore will

- (40.1) take effective measures, including the adoption, in conformity with their constitutional systems and their international obligations, of such laws as may be necessary, to provide protection against any acts that constitute incitement to violence against persons or groups based on national, racial, ethnic or religious discrimination, hostility or hatred, including anti-semitism;
- (40.2) commit themselves to take appropriate and proportionate measures to protect persons or groups who may be subject to threats or acts of discrimination, hostility or violence as a result of their racial, ethnic, cultural, linguistic or religious identity, and to protect their property;
- (40.3) take effective measures, in conformity with their constitutional systems, at the national, regional and local levels to promote understanding and tolerance, particularly in the fields of education, culture and information;
- (40.4) endeavour to ensure that the objectives of education include special attention to the problem of racial prejudice and hatred and to the development of respect for different civilizations and cultures;
- (40.5) recognize the right of the individual to effective remedies and endeavour to recognize, in conformity with national legislation, the right of interested persons and groups to initiate and support complaints against acts of discrimination, including racist and xenophobic acts;
- (40.6.) consider adhering, if they have not yet done so, to the international instruments which address the problem of discrimination and ensure full compliance with the obligations therein, including those relating to the submission of periodic reports;
- (40.7) consider, also, accepting those international mechanisms which allow States and individuals to bring communications relating to discrimination before international bodies.

*Prepis Human Rights, Democracy
and Rule of Law, 8. odstavek
Prepis Guidelines for the Future
8 odstavkov*

**Charter of Paris
for
A New Europa**

*with Statement made by the Rt. Hon. Margaret Thatcher,
MP, Prime Minister of the United Kingdom of Great
Britain and Northern Ireland on 19 November 1990*

Done at Paris on 21 November 1990

Presented to Parliament
by the Secretary of State for Foreign and Commonwealth
Affairs by Command of Her Majesty, March 1991

LONDON : HMSO

We affirm that the ethnic, cultural, linguistic and religious identity of national minorities will be protected and that persons belonging to national minorities have the right freely to express, preserve and develop that identity without any discrimination and in full equality before the law.

Guidelines for the Future

Proceeding from our firm commitment to the full implementation of all CSCE principles and provisions, we now resolve to give a new impetus to a balanced and comprehensive development of our co-operation in order to address the needs and aspirations of our peoples.

Human Dimension

We declare our respect for human rights and fundamental freedoms to be irrevocable. We will fully implement and build upon the provisions relating to the human dimension of the CSCE.

Proceeding from the Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension¹ we will co-operate to strengthen democratic institutions and to promote the application of the rule of law. To that end, we decide to convene a seminar of experts in Oslo from 4 to 15 November 1991.

Determined to foster the rich contribution of national minorities to the life of our societies, we undertake further to improve their situation. We reaffirm our deep conviction that friendly relations among our peoples, as well as peace, justice, stability and democracy, require that the ethnic, cultural, linguistic and religious identity of national minorities be protected and conditions for the promotion of that identity be created. We declare that questions related to national minorities can only be satisfactorily resolved in a democratic political framework. We further acknowledge that the rights of persons belonging to national minorities must be fully respected as part of universal human rights. Being aware of the urgent need for increased co-operation on, as well as better protection of, national minorities, we decide to convene a meeting of experts on national minorities to be held in Geneva from 1 to 19 July 1991.

We express our determination to combat all forms of racial and ethnic hatred, anti-semitism, xenophobia and discrimination against anyone as well as persecution on religious and ideological grounds.

In accordance with our CSCE commitments, we stress that free movement and contacts among our citizens as well as the free flow of information and ideas are crucial for the maintenance and development of free societies and flourishing cultures. We welcome increased tourism and visits among our countries.

¹ Cm 1324.

The human dimension mechanism has proved its usefulness, and we are consequently determined to expand it to include new procedures involving, *inter alia*, the services of experts or a roster of eminent persons experienced in human rights issues which could be raised under the mechanism. We shall provide, in the context of the mechanism, for individuals to be involved in the protection of their rights. Therefore, we undertake to develop further our commitments in this respect, in particular at the Moscow Meeting of the Conference on the Human Dimension, without prejudice to obligations under existing international instruments to which our States may be parties.

We recognize the important contribution of the Council of Europe to the promotion of human rights and the principles of democracy and the rule of law as well as to the development of cultural co-operation. We welcome moves by several participating States to join the Council of Europe and adhere to its European Convention on Human Rights. We welcome as well the readiness of the Council of Europe to make its experience available to the CSCE.

Prepis 1. člena, tč. 9

Prepis 5. člena, tč. 3

**AD HOC COMMITTEE OF EXPERTS ON
REGIONAL AND MINORITY
LANGUAGES IN EUROPE**

(CAHLR)

Strasbourg, 3 April 1991

**DRAFT EUROPEAN CHARTER FOR
REGIONAL OR MINORITY LANGUAGES**

- d.) (" non-territorial languages") means languages used by nationals of the state which differ from the language or languages used by the rest of the states population but which, although traditionally used within the territory of the state, cannot be identified with a particular area thereof.
3. (The parties undertake to) (Each State should) apply, mutatis mutandis, the principles listed in paragraph 1 above to (non-territorial languages)

1. Obravnava ciganskega vprašanja pred letom 1918

C. Kr. Krajno, glavarstvo.

Lj. 13. 9. 08.

Rudolfovo, dne 25. / 7. 1908.

Mestnemu županstvu v Rudolfovcu.

Vlakon je znano, delajo cigani prebivalstvu veliko nadlega. Kotera se bodo le, tedaj, deloma, odpravila, če se bodo njihove, mu koncijskemu županstvu z vsemi predstvi upiralo nasproti. Vse svrhu je v prvi vrsti potrebno, da se najem ciganom, one, močoi bivanja v občini. Vsak tuji cigan kateri ni v delu pri cestnih popravilih, i. t. d. in se ne primerno izkaže, ima se za, koj izgnati iz občinskega obsega, in če bi se zoperstavil do, klenčilu naročilu županstva, naj se obrne na Krajno gla, varstvo. Domačim ciganom naj županstvo odkaže, do, čene prostre, kjer majo bivati in stalna prebivališča na, praviti. Isem, da se bodo takina stanovališča včasih, pri gledovala, bode, se županstvu prepričalo, če so tudi, tuji, cigani v občini. U, domačih ciganih naj napravi žu, panstvo imenitja in naj pusti med cigani objavit, da im, rajo vsak slučaj, prva da, in svrta pri županstvu, oglasiti, ~~Atakor~~ le, močoi naj se, domači cigani prisegajo k javnim, delom. Vse oblikovosti v solo hoditi, podvržene ciganih se, stro, Ke naj županstvo naj, nani, dotičnim krajnim šolskim sve, tom šolona, šolskim voditeljem, da jih bode sprejeli v, solo. Šolnim šolskih strok je naročiti, da imajo skrbeti za, njih potrebno obleko.

Cigani, kateri ne bodo svojih strok poslali v solo, naj se na, žnanijo c. Kr. Krajnemu šolskemu svetu. Glavna pec pa je to, da županstvo, kolikor se močoi vla, anganj, ciganom nasproti, dela in jih k delu pristi.

C. Kr. deželne vlade svetnik:

K. k. Landesregierung für Krain.

Zl. 24004.

Laibach, am 31. Juli 1916.

Massnahmen gegen die Zigeuner.

An

alle k. k. Bezirkshauptmannschaften in Krain und an die k. k. Polizeidirektion in Laibach.

Von dem Bestreben geleitet, die Zigeuner zur Arbeit zu verhalten und den Gefahren, welche die Zigeuner im gegenwärtigen Zeitpunkte für die öffentliche Sicherheit auf dem flachen Lande und das Herumziehen der Zigeuner im Lande für das wirtschaftliche Leben überhaupt bedeuten, nach Möglichkeit vorzubeugen, hat das k. k. Ministerium des Innern die Erlassung einer Ministerialverordnung über Massnahmen zur Bekämpfung des Zigeunerunwesens in Aussicht genommen.

Die Grundzüge, auf denen diese Verordnung aufgebaut werden soll, sind flüchtig in der zur dortigen vorläufigen Information mitfolgenden unverbindlichen Skizze niedergelegt.

Die k. k. Bezirkshauptmannschaft (k. k. Polizeidirektion) wird im Hinblick auf die Wichtigkeit dieser Angelegenheit eingeladen, sich über die praktische Durchführbarkeit dieser Grundzüge in einem Berichte längstens bis 15. August 1916 zu äussern und hieher auch die Wünsche bekanntzugeben, auf deren Realisierung die k. k. Bezirkshauptmannschaft (Polizeidirektion) im Rahmen dieser Aktion Wert legen möchte.

Da inzwischen der königlich ungarische Minister des Innern im Wesen analoge Massnahmen gegen das Zigeunerunwesen getroffen hat und die Gefahr einer Abwanderung der ungarischen Zigeuner nach Oesterreich nahe liegt, wird die k. k. Bezirkshauptmannschaft (k. k. Polizeidirektion) über Erlass des k. k. Ministeriums des Innern vom 25. Juli 1916, Zl. 25730 beauftragt, unverzüglich die Vorsorge zu treffen,

Rudolfsmant

dass allen Zigeunern, sofern deren österreichische Staatsbürgerschaft nicht nachgewiesen ist, der Grenzübergang nach Oesterreich verwehrt und die im dortigen Bezirke (Polizeirayone) betretenden Zigeuner ungarischer Staatsbürgerschaft nach Ungarn abgeschafft werden.

Gleichzeitig mit dem oben abverlangten unbedingt im festgesetzten Termine zu erstattenden Berichte ist auch der bereits mit dem h. c. Erlasse vom 30. Mai 1916, Zl. 17052 urgierte Bericht über die zur Bekämpfung der Zigeunerplage getroffenen Massnahmen für die Jahre 1914 und 1915 vorzulegen.

Für den k. k. Landespräsidenten:

8556

A handwritten signature in cursive script, likely belonging to the Landespräsident, positioned below the typed name.

V e r o r d n u n g

des Ministers des Innern im Einvernehmen mit den beteiligten Ministern

vom1916

über Massnahmen zur Bekämpfung des Zigeunerunwesens.

Auf Grund der Kaiserlichen Verordnung vom 10. Oktober 1914, Nr. 274 R. G. Bl., wird verordnet wie folgt:

§ 1.

Das Herumziehen im Lande wird den Zigeunern vom 15. Oktober 1916 an verboten. Mit diesem Tage verlieren auch ihre bestehenden Lizenzen und Berechtigungen zur Ausübung von Gewerben im Umherziehen die Giltigkeit.

Als Zigeuner im Sinne dieser Verordnung werden nomadisierende Personen verstanden, die ohne einen ordentlichen Wohnsitz einzeln oder in Familie oder Banden gewohnheitsmässig umherziehen und sich ihren Lebensunterhalt durch die Ausübung von Wandergewerben und Handel oder durch Bettel und auf andere ordnungswidrige Art und Weise verschaffen.

§ 2.

Am 2. Oktober 1916 hat sich jeder Zigeuner, der das 14. Lebensjahr überschritten hat oder bis zu diesem Tage überschreiten wird und weder in aktiver Militärdienstleistung steht noch sich in Haft befindet oder in einer Zwangs- oder Besserungsanstalt untergebracht ist, bei einer politischen Bezirksbehörde persönlich zu melden.

Personen, die mit eigenen oder fremden Kindern unter 14 Jahren im gemeinsamen Haushalte leben, haben auch diese mitzunehmen.

Die durch Krankheit bewirkte Verhinderung, vor der politischen Bezirksbehörde an dem festgesetzten Tage zu erscheinen, ist der Behörde noch vor Ablauf dieses Tages im Wege der Aufenthaltsgemeinde unter Vorlage einer ärztlichen Bestätigung durch den behinderten Zigeuner oder seinem Haushaltsvorstand anzuzeigen.

§ 3.

Die politische Bezirksbehörde hat die Zigeuner über ihre Personalien und Herkunft protokollarisch einzuvernehmen.

Die Einvernahme hat sich zu erstrecken insbesondere auf:
Familiennamen und Vornamen, bei mehreren Personen auch auf Rufnamen
eventuell Spitznamen;

Religion;

Sprechkenntnisse;

Beschäftigung (bisherige Lizenz oder Erwerbsberechtigung);

Staatsangehörigkeit, Heimatzuständigkeit und bei Zigeunern, deren
Heimatrecht bei der Einvernahme nicht erweislich ist, auf Gründe
für die Zuweisung als heimatlos;

letzte Aufenthaltsgemeinde;

Geburtszeit (möglichst nach Jahr, Monat und Tag); bei bloss approxima-
tiver Altersangabe; Feststellung, ungefähr in welchem Jahre die be-
treffende Person geboren ist;

Geburtsort;

Namen, Stand und Wohnort, eventuell Sterbetag der Eltern, bei ehelicher
Abstammung auch Mädchennamen der Mutter;

bei verheirateten Personen: Zeit und Ort der Eheschliessung und An-
gabe der Behörde, vor welcher die Eheschliessung erfolgt ist;

Namen, Geburtszeit und Geburtsort sämtlicher (auch der erwachsenen)
ehelichen und ausserehelichen Kinder;

Personalien von eventuell mitgeführten Kindern;

Anzeigelokumente;

Arbeitsfähigkeit oder Bedürftigkeit der öffentlichen Versorgung:
aus welchem Grunde?

soferne es sich um Wehrpflichtige handelt, auf Feststellung
wann und wo der Musterungspflicht Genüge geleistet wurde und Fest-
stellung, ob Angehörige von mobilisierten im Bezuge des Unterhalts-
beitrags stehen oder auf diesen einen Anspruch haben.

§ 4.

Recht der Zigeuner, Dokumente, die seine Personalidentität be-

stäligen und erscheinen ihre Daten nicht unwahrscheinlich, so sind diese Daten zu verwenden.

In das Protokoll ist auch eine genaue Personbeschreibung des Einvernommenen und seine Fingerabdrücke aufzunehmen.

Die Personbeschreibung hat sich zu erstrecken insbesondere auf Gestalt, Gesicht (Form, Farbe, besondere Kennzeichen), Haare (Farbe, Kraushaar, Mahlkopf), Bart (Farbe und Form), Augen (Farbe und Form), Nase (Form und besondere Kennzeichen), Mund (Form und besondere Kennzeichen), besondere Kennzeichen überhaupt (Haltung, äussere Defekte, Gewohnheiten, Sprachfehler u. dgJ.)

§ 5.

Jeder Zigeuner über 14 Jahre erhält einen Ausweis, der seinen Familiennamen und Vornamen, Vornamen des Vaters, Vornamen und Mädchen-namen der Mutter, Geburtszeit und Geburtsort, Heimatzuständigkeit, Religion, Stand (ledig, verheiratet oder verwitwet), Beschäftigung, Personbeschreibung (§ 4, Absatz 3) eigenhändige Unterschrift und Fingerabdrücke zu enthalten hat.

Der Ausweis eines verheirateten Zigeuners soll zugleich Personalien, Personbeschreibung und Fingerabdrücke seiner im gemeinsamen Haushalte mit ihm lebenden Ehefrau, sowie Personalien seiner im gemeinsamen Haushalte lebenden Kinder unter 14 Jahren enthalten.

Auch der Ausweis von Einzelpersonen, welche mit eigenen oder fremden Kindern unter 14 Jahren zusammenleben, hat zugleich Personalien dieser letzteren zu enthalten.

Den Ausweis hat der Zigeuner sorgfältig aufzubewahren und stets bei sich zu tragen.

Eine mit Fingerabdrücken des Inhabers und seiner Ehegattin versehene Abschrift des Ausweises ist an die Polizeidirektion in Wien einzusenden.

§ 6.

Jeder Zigeuner ist einer sanitären Untersuchung und, wenn er nicht nachweist, dass er in den letzten fünf Jahren mit Erfolg geimpft oder wiedergeimpft worden ist, der Impfung zu unterziehen.

Zigeuner, die an infektiösen Krankheiten leiden, hat die Gemeinde an das Krankenhaus abzugeben, die übrigen scheinbar gesund befundenen aber samt ihren Fahrnissen einer Desinfektion und einer erforderlichen Reinigung zu unterziehen. An den männlichen Individuen ist unter allen Umständen auch das vollständige Kurzschneiden der Haare vorzunehmen.

§ 7.

Zigeuner, die durch Krankheit an dem persönlichen Erscheinen vor der politischen Bezirksbehörde am 2. Oktober 1916 gehindert sind (§ 2, Absatz 3) sind vorläufig durch die Aufenthaltsgemeinde im Sinne des § 3 protokollierend einzunehmen und einer sanitären Untersuchung im Sinne des § 6 zu unterziehen.

Das Protokoll ist der politischen Bezirksbehörde unverzüglich vorzulegen. Bei dieser Behörde hat sich der Zigeuner nach seiner Genesung um Ausfolgung des Ausweises zu melden.

Zigeuner, die aus den in § 2, Absatz 1 angeführten Gründen an dem persönlichen Erscheinen vor der Behörde gehindert sind, sind nach Befehl des Hindernisses der nächsten politischen Bezirksbehörde zu überstellen.

Zigeuner über 14 Jahre, die sich nach dem 2. Oktober 1916 nach Österreich begeben, haben sich ohne Verzug unter Mitnahme der in ihrem Haushalte lebenden Kinder unter 14 Jahren bei der nächsten politischen Bezirksbehörde um Ausfolgung des Ausweises zu melden.

§ 8.

Zigeuner über 14 Jahre, die arbeitsfähig sind, haben der politischen Bezirksbehörde, in deren Verwaltungsgebiete sie sich nach dem 15. Oktober 1916 aufzuhalten beabsichtigen, noch vor diesem Tage eine ihrer Leistungsfähigkeit entsprechende, nicht im Umherziehen betriebene Beschäftigung unter Angabe des Arbeitsortes nachzuweisen oder sich bei dieser Behörde längstens bis zum 2. Oktober 1916 um Anweisung einer solchen Beschäftigung zu melden.

Arbeitsfähige Zigeuner, die rechtzeitig eine solche Beschäftigung nachweisen oder sich um deren Anweisung melden, dürfen nicht

aus den im § 1 Allinea a) und b) des Gesetzes vom 27. Juli 1871, Nr. 32 K. G. Bl. angeführten Gründen in ihre Heimatgemeinde abgeschoben werden.

Vom Antritte eines im Unhorziehen betriebenen Gewerbes sind die Zigeuner ausgeschlossen.

Nach dem 15. Oktober 1916 darf kein Zigeuner ohne Ausweis (§ 5) in Arbeit genommen oder in Arbeit behalten werden.

9.

Wird eine Zigeuner in seine Heimatgemeinde oder in die Gemeinde, der er als heimatlos zugewiesen worden ist, abgeschoben, so darf er diese Gemeinde ohne Bewilligung der politischen Bezirksbehörde eigenmächtig nicht verlassen. Die Bewilligung hiezu darf nur ausnahmsweise, wenn in diesem Orte für den Zigeuner keine seiner Leistungsfähigkeit entsprechende Beschäftigung beschafft worden ist und lediglich für eine Gemeinde, in der für den Zigeuner eine solche Beschäftigung beschafft wurde und für die Dauer dieser Beschäftigung im Einvernehmen mit der politischen Bezirksbehörde des Aufenthaltsortes erteilt werden.

§ 10.

Zigeuner, die nach dem 15. Oktober 1916 im Lande herumziehen, sind, wenn sie ohne Ausweis betroffen worden, der Einvernahme und ärztlichen Untersuchung im Sinne der §§ 3-5 zu unterziehen.

Vor Ausstellung des Ausweises ist in solchen Fällen durch Anfrage bei der Wiener Polizeidirektion festzustellen, ob der Zigeuner etwa schon früher mit einem Ausweise beteiligt worden ist.

§ 11.

Pferde, Tragtiere, Fahrzeuge, sofern letztere als Unterkunft nicht verwendet werden, darf ein Zigeuner nach dem 2. Oktober 1916 nur mit Bewilligung der politischen Bezirksbehörde des Aufenthaltsortes besitzen oder durch Rechtsgeschäfte erwerben.

Die Bewilligung kann zeitlich beschränkt und jederzeit widerrufen werden.

Zur Voraussetzung der im Besitze eines Zigeuners am 2. Oktober 1916 befindlichen Pferde, Tragtiere und Fahrzeuge hat ihm die politische Bezirksbehörde eine angemessene, die Dauer von drei Monaten nicht übersteigende Frist zu bewilligen.

Auch zur Ausstellung eines Viehpasses für Pferde und Tragtiere, die sich im Besitze eines Zigeuners befinden, bedarf es einer Bewilligung der politischen Bezirksbehörde. Diese Bewilligung hat der Zigeuner den behördlichen Organen auf ihr Verlangen vorzuweisen.

Pferde, Tragtiere und Fahrzeuge, die ein Zigeuner ohne behördliche Bewilligung besitzt oder durch Rechtsgeschäfte erwirbt, können von der politischen Bezirksbehörde zu Gunsten des Staates für verfallen erklärt werden.

§ 12.

Die Gemeinden sind zur Mitwirkung bei der Durchführung dieser Verordnung verpflichtet.

§ 13.

Wer als Zigeuner nach dem 15. Oktober 1916 im Lande herumzieht oder die Gemeinde, in welche er abgeschoben worden ist, oder in Fällen des § 9 die Arbeitsgemeinde ohne Bewilligung der politischen Bezirksbehörde eigenmächtig verlässt, wird unbeschadet der Bestrafung nach dem Gesetze vom 24. Mai 1885 R. G. Bl. Nr. 89 mit Arrest bis zu sechs Monaten bestraft.

Wer die Auskunft über seine Personalien und Herkunft verweigert, eine unrichtige Auskunft erteilt (§§ 3, 7 und 9) oder einer anderen Bestimmung dieser Verordnung zuwiderhandelt, wird mit einer Geldstrafe bis zu tausend Kronen oder mit Arrest bis zu drei Monaten - bei erschweren^{den} Umständen aber mit Geldstrafe bis zu fünftausend Kronen oder mit Arrest bis zu sechs Monaten - bestraft, sofern die Handlung nicht einer strengeren Strafe unterliegt.

Das Verfahren wegen dieser strafbaren Handlungen steht der politischen Behörde zu.

§ 14.

Diese Verordnung tritt mit dem Tage ihrer Kundmachung in Wirksamkeit.

*2. Akti kraljevske banske uprave Dravske banovine o
ureditvi ciganskega vprašanja*

◀ Kraljevska banska uprava dravske banovine.

II.No. 22755.

V Ljubljani, dne 3. julija 1930.

Ureditev ciganskega vprašanja.

Vsem sreskim načelstvom
sreski izpostavi v Škofji Loki,
upravi policije v Ljubljani ter
predstojništvoma mestnih policij v Mariboru in
v Celju.

Ministrstvo notranjih poslov mi je z razpisom z dne 12. junija 1930 II.br.17033 sporočilo nastopno:

I pored postojecęeg raspisa J.B.Br.13000 od 22. avgusta 1928.god., kojim je naredjeno, da se stane na put Giganima da skitaju, Ministarstvo ima izveštaja, da Cigani i dalje skitaju i da su u mnogo slucajeva oninizvršiooci kradja koje se dešavaju i da se ne mogu pronadı.- Ministarstvo smatra za potrebno da Kraljevskoj banskoj Upravi pomenuti raspis dostavi u celini, koji glasi:

„Skitništvo i nerad su najveća opasnost za javnu bezbednost i poredak. Od skitanja do zločina često nema ni jedan korak, i skitnice daju najviše zločinaca.

Otuda se sama pojava skitništva i neradništva goni i kažnjava.

Doznaje se, da mnoge ciganske familije i sada tumaraju iz jednog mesta u drugo, pa kad ih koja policijska vlast uhvati u tumaranju, u ovome domašaju, stane upućivati da se na izvesnom mestu nastane, one navode, da su se već n. drugom mestu nastanile, upotrebljavajući to samo za izgovor kako bi izbegle konačno nastanjenje, a ovamo u sa-

moj stvari opet produžavaju svoj dojučorašnji skitnički život.

Isto tako, veći deo ovih Cigana produžuje skitački život sa objavama, koje od pojedinih policijskih vlasti dobijaju, pod vidom da idu u ovo ili ono mesto da rade a na protiv ovo ne čine, jer nigde i nikakav posao ne preduzimaju, već se od mesta do mesta skitaju, prevlađujući kradji odaju, što je sve na štetu opšte bezbednosti a opet vlasti ma na teret, da ih u njihovim nedelima hvataju. Prilikom poslednjih čestih požara šuma neke policijske vlasti su utvrdilo, da su ove paljevine proizveli skitački Cigani, koji su se po šumama bili nastanili, satirući i inače ove nemilice i protivno zakonu.

Da se ovo spreči više puta do sada izdavani su razni raspisi policijskim vlastima i tom prilikom preporučivane su im razne mere, kako bi se jedanput za svagda stalo na put svakom daljem tumananju skitačkih Cigana.

Da i preko toga, opet se događa, da po gde koje ciganske familije i sada u skitnji i besposlici život provode, ostavljajući mesta u kojima su radi stalnog živovanja nastanjeni, ugrožavajući na taj način ličnu i imovnu bezbednost mesta kuda prolaze.

U vezi do sada ranije izdavnih naredjenja o Ciganima, a povodom učestalih predstavki žalbi zbog njihovog tumananja, kao i raznih rdjavih posledica, koje otuda proizlaze za javnu bezbednost ukazujem na potrebu da se jednom učini kraj dosadanjem skitanju Cigana, koje se vršilo na prvom mestu zbog nedovoljnoga nadzora od strane dotičnih vlasti nad Ciganima i što se sa njima nije postupilo onako, kako je to naredjivano.

Sa toga naredjujem:

1. I Cigani, kao i svi ostali građani, moraju biti nastanjeni na jednom odredjenom mestu i biti građani jedne opštine;

./.

2. Onima koji do sada nisu pripadali ni jednoj opštini, nadležne policijske vlasti odrediće mesto za stalno stanovanje, pri čemu će se voditi računa, u granicama mogućnosti, o izraženim željama dotičnih Cigana;

3. Giganima, koji podju sa mesta određenog im stanovanja, mesne opštinske vlasti izdavaće objave za putovanje, u kojima će se označiti: ime i prezime dotičnog lica, za svakog po na osob, godine starosti, lični opis i osobeni znaci; kuda u koje mesto, na koje vreme i radi čega idu;

4. Da dotične opštinske vlasti koje nadju u svojoj sredini neposredne Cigane u tomaranju i bez zanimanja, a bez ovakvih objava — odmah sprovedu svojoj nadzornoj policijskoj vlasti, koja će sa njima postupiti dalje po ovome naredjenju i drugim zakonskim propisima.

5. Skitništvo Cigana kod nas se do sada kažnjavalo po § 342. kaznenog zakona; ali zbog opasnosti koju skitništvo sobom donosi u nove donetom zakonu o zaštiti javne bezbednosti i poretka u Državi u čl.6. predviđena je za to kazna do tri meseca zatvora i upućivanje u zavode na prinudan rad, u kojima mogu ostati radi popravke i privikavanja na rad.

Isto tako za ove slučajeve predviđena je kazna i u čl.4. Uredbe o ubrzanju rada kod sudskih i islednih vlasti.

Ove dve zakonske odredbe od sada uvek primenjivati prema Giganima skitačima.

6. Da vlasti nipošto ne dopuštaju, da Cigani skitaju, ma to bilo u samoj onoj opštini gde su nastanjeni.

7. Da opštinske vlasti vode računa u opšte o daljem kretanju tih nastanjenih Cigana.

8. Vrlo su česti slučajevi, da se kod Cigana, koji putuju sa urednim objavama, nalaze ukradjeni konji, stoka, sa lažnim stočnim uverenjima, a to naročito na panadjurima, kao i da opštinske vlasti vode

dosta labavu kontrožu na stočnim pasošima i uverenjima Cigana. Na ovo treba obratiti naročitu pažnju, da vlasti, koje izdaju objavu Ciganima radi odlaska na panadjure u nameri radi prodaje konja i stoke, da se svagda uveravaju o tome: ima li dotično lice za svakog konja ili goveče uredno stočno uverenje, i kada se o ispravnosti toga tačno uvjere, onda u objavi treba označiti i to: koliko i kakve stoke vodi radi prodaje to lice, i da na to ima uredno stočno uverenje, a opštinske vlasti pak, da uvek tačno pregledaju i kontrolišu objave i stočna uverenja Cigana, a kada dodju u njihovu opštinu na panadjur ili inače radi prodaje stoke, pa tako se uveravaju o ispravnosti tih isprava.

9. Cigane, koji dodju od strane, i koji nisu u našem Kraljevstvu nastanjeni, odmah preko granice proterati. Postupiti po propisima čl.4. Uredbe o ubrzanju rada kod sudskih i islednih vlasti.

Na osnovu svega ovde izloženoga, preporučujem Vam, da sa ovim mojim naredjenjem izvolite upoznati sve policijske i opštinske vlasti, da se po njemu strogo upravljaju, a naročito, skroćem pažnju sreskim načelnicima, da strogo motre na ovo kretanje Cigana, kao i na rad opštinskih vlasti, jer ću u svakom, pojavljenom slučaju, najstrožije kazniti dotičnog policijskog organa, koji bude labavo primenjivao ovo naredjenje."

Dostavljajući prednji raspis Ministarstvu je čast i ovom prilikom umoliti Kraljevsku bansku upravu za naredjenje područnim vlastima da se striktno upravljaju po njemu i postaraju se da se isti u potpunosti izvrši.

U isto vreme Ministarstvu je čast umoliti za izveštaj, do kraja meseca jula: ima li cigana na teritoriji te banovine i da li su isti u smislu gornjeg raspisa i u kojoj opštini nastanjeni.

Uvodoma citirani ministrski razpis z dne 22. avgusta 1928 J.B.br.13000, je priobčil bivši veliki župan ljubljanske oblasti svojim podrejenim oblastvom z razpisom z dne 14. septembra 1928 pod U.br.6270/2, ter jim hkrati naročil, da mu predlože sezname vseh v njih območju nastanjenih ciganov.

Ker se je brojno kakor tudi stvarno stanje ciganov odtlej bistveno spremenilo in ker stremim, da se odredbe razpisa najtočneje in najpopolneje izvedejo, vam naročam ponovno, da predpise točno izvršujete ter da z njimi ponovno seznanite vse varnostne organe ter občinske urada v svojem območju.

Ponovno Vas opozarjam predvsem na odredbo, da se mora vsakemu ciganu določiti mesto stalnega bivališča odnosno po možnosti domovinstva. Pri določevanju slednjega bi bilo postopati po § 19. zakona o domovinstvu iz leta 1863 drž.zak.št.105. Odredbo ste bili dolžni izvršiti že po citiranih razpisih iz leta 1928. V kolikor pa je še niste izvršili, jo zdaj izvršite in sicer nemudoma.

Najkasneje do 25. julija 1930 pa mi izerpno poročajte: Koliko je ciganov v Vašem območju in v kateri občini imajo odrejeno stalno bivališče.

POMOČNIK BANA:

Dr. Pirkmajer s.r.

Sreski poštavar v Lovenemestu		
SPLOŠNI ODDELEK		
Došlo dne 9/7 1930		
Poslano št.	Prejeto št.	Priloga
6812	1958/18	+
Lois. št.		Imenica
+	+	5.

Handwritten signature

Kraljevska banska uprava dravske banovine.

II No 22755/29

Ljubljana, dne 2. avgusta 1930.

Ureditv ciganskega vprašanja.
Odredbe za preprečevanje razbojništva in za zboljšanje javne varnosti: cigansko vprašanje.

Vsena sreskim načelstvom, sreski izpostavi v Skofji Loki, upravi policije v Ljubljani ter predstojništvom mestnih policij v Mariboru in v Celju.

Ministrstvo notranjih poslov mi z razpisom št. dne 15. avgusta 1930, II. br. 25301, sporoča naslednje :

U poslednje vreme učestala su razbojništva, pojave odbeglih osudjenika iz kaznenih zavoda i neklih drugih nepoznatih matoružanih lica. Isto tako učestale su i krađe, pohare i obijanja, koje, prema dobijenim izvještajima, mahom vrše cigani, skitači koji su se razmislili gotovo po celoj zemlji.

Kako ova učestala razbojništva i krađe, kao i pojavljivanje matoružanih lica, mogu uzeti maha, bojati se je, da potpuno ne ugroze javnu bezbednost, te je radi toga potrebno, da se blagovremeno preduzmu potrebne za suzbijanje kriminalitetaž

S toga mi je čast skrenuti pažnju Kraljevskoj banskoj upravi na prednje i moliti, da u sporazumu sa žandarmerijom najhitnije preduzme sve što je potrebno, da se razbojništva suzbiju i javna bezbednost potpuno osigura.

Pored ostalih mera koje će Kr. banska uprava u sporazumu sa Komandantom žandarmerijskog puka preduzeti, nadležnim organima treba skrenuti pažnju na sva sumnjiva lica bez zanimanja i na neradnike te da ih stalno kontrolišu, nadziru i imaju na oku.

Osobitu pažnju treba obratiti na lica puštena sa osudu, i na ona, koja su sa osude puštena na uslova otpust,

koja u većini slučajeva, stvarno i dalje vrše ova krivična dela, i da se nadzor nad njima najpotpunije vrši po zakonskim propisima i naredjenjima zato.

Pored svoga toga kao najefikasnija mera za suzbijanje krivičnih dela je brzo i energično preduzimanje i vođenje istrage odmah po svršenom delu, kao i brzo preduzimanje potera za gonjenje i hvatanje krivaca. - Da bi se ovo moglo uvek izvesti, molim, da se nadležnim starešinama skrene pažnja na predje, i da u tom pravcu rade i službu organizuju tako, da o svaka težem krivičnom delu budu odmah obavestavani. - Starešine, pak, na čijoj bi se teritoriji dogodila dva ili tri razbojništva, ili koja druga teža krivična dela, pa ista ubrzo ne budu rasvetljena i krivci pohvatani a gdi tom se primeti nedovoljno energičan rad njihov ili njihovih činovnika uzimati ih na odgovor i prema njima primenjivati zakonske mere, ili ih smenjivati i predlagati za zamenu sa sposobnijim i energičnijim.

Iz mnogih izvveštaja zapaženo je, da je opštinska straža vrlo neaktivna i nabava u vršenju poverene službe. Ovo dolazi otuda, što je kontrola od strane nadzorne vlasti vrlo slaba, te je neophodno potrebno ovu kontrolu pojačati. Gde se god primeti labavost nadzorne vlasti u ovome, sa odgovornim starešinom postupati odmah najstrožije po zakonu.

Dalje je zapaženo, da kod naroda ima još mnogo skrivenog i nedozvoljenog oružja za nošenje i držanje. Potrebno je, da se najenergичnije nastane na iznalaženje i oduzimanje ovoga oružja od naroda. -

Protivu cigana skitača takodje treba najstrožije zakonski postupati i primenjivati raspis ovoga Ministarstva II.Br. 17022 od 12. VI. 1930. godine, da bi se jednom suzbilo njihovo skitaranje i vršenje krivičnih dela. Sreske načelnike i

opštinske vlasti, koje bi labavo radile na izvršenju pomenute naredbe o ciganima, uzimati odmah na odgovor i prema njima primenjivati stroge zakonske mere a o svemu odmah izvesti ovo Ministarstvo.

Od strane Kraljevske banske uprave i Komande Šandarmerije neka se određuju inspektori, koji će u ugroženijim krajevima vrlo često vršiti kontrolu, da li se naredjeničke mere izvode u potpunosti od strane organa pozvanih za to, te o svakoj ma i najmanjoj neispravnosti izveštavati odmah i ovo Ministarstvo.

V zvezi z razpisom z dne 3. VII. 1930, II/2 Po 28755, Vam ponovno naročam, da se ravnate najtočneje po priloženih Vam navodilih, da se potikanje ciganov čimproje zatre.

Poročajte mi do 20. IX. 1930, kaj bi bilo po Vašem mnenju treba še ukreniti, da bi se zboljšala javna varnost, posebno še, da bi se omejilo vlačugarstvo in potepušstvo.

Ker še vedno niste predložili seznama o stanju ciganov v svojem območju, Vam ponovno naročam, da ga predložite nemudoma in da zamudo opravčite.

B a n :

Ing. Dušan Serneč s.r.

Kraljevska banska uprava dravske banovine.

II.No.21.708/2

Ljubljana, dne 23.oktobra 1931.

Cigansko vprašanje.

Vsem sreskim načelstvom, sreski izpostavi v Škofiji Loki, upravi policije v Ljubljani in predstojništvom mestne policije v Mariboru in v Celju.

V zvezi z okrožnicama z dne 3.julija 1930 II/2 No.22.755 /ureditev ciganskega vprašanja/ in z dne 2.septembra 1930, II/2 No.22755/29 /ukrepi za pospeševanje javne varnosti/ ter na osnovi poročil, ki sem jih prejel na navedeni okrožnici in od komande dravskega žandarmerijskega polka, Van sporočam, da je stanje ciganskega vprašanja v dravski banovini prilično sledeče:

Cigani, kolikor jih je v dravski banovini, so po večini stalno nastanjeni. Od teh jih je največ v srezu Ljurska Sobota in sicer 572, v srezu Dol.Lendava 23 družin, v srezu Novomesto 179; v srezu RDOčevje okrog 40. Večje število jih je še v črnomeljškem in metliškem srezu, nekaj jih pa tudi še po nekaterih drugih srezih. Skupno število se po dobljenih -deloma še netočnih - podatkih ceni na okrog 1100.

Dasi so ti cigani tukaj naseljeni, se vendar mnogokrat oddaljujejo iz svojih selišč. Iz več poročil je razvidno tudi, da sreski načelniki še niso storili vsega, da se odkaže ciganom stalno bivališče in da dobe domovinstvo v odrajeni občini.

Mnogo večje nadloge kakor cigani iz dravske banovine, delajo dostikrat prav močno tolpe ciganov, ki se priklatijo iz sosedne savske banovine. Tako se je n.pr.29.julija 1931 pojavila v rajonu novomeškega orožniškega veđa tolpa ciganov iz rodu Gomanov iz Savske banovine. Bilo jih je za 22 voz. Žandarmerija jih je pognala proti St.Jernejju, kjer so pa cigani -ker so bili na vozovih - pobegnili v smeri proti Kostanjevici. Pozneje so bili zatočeni v veliki Krakovski šumi in so bili deloma pognani v savsko banovino, deloma so pobegnili v brežiški srez.

./.

Grupa Gomanov / 42 oseb z 11 vozovi/ se je približno v istem času pojavila v srezu Krško.

Navzlic vsem varnostnim odredbam mine redko kak dah, da ne bi poročila o kriminaliteti zabeležila kaznivih dejanj izvršenih po ciganih. Okrog 10. septembra t.l. je grupa okrog 10 ciganov v gozdu blizu Hovevasi v srezu Ptuj zajela neko ženo in jo nekaj časa zadržala v taborišču. Pri tem jo je 7 ciganov posililo. Isti cigani so že prej v Vurbergu izvršili vlovno tatvino večjega obsega. Žandarmeriji se je posrečilo, da je 4 bandite ujela, ostali so pa pobegnili. Na mestu taborišča je našla žandarmerija več strelnega orožja in municije.

Že iz navedenih slučajev se vidi, kakšno opasnost pomenjajo še vedno cigani. Žandarmeriji je delo zelo otežkočeno, ker imajo potujoče ciganske tolpe navadno vozove, žandarmi jim pa morajo slediti peš. Delo jim je tudi otežkočeno, ker se tako sodišča kakor tudi sreska načelstva nerada bavijo z ujetimi cigani in gledajo, da jih čimprej odpravijo dalje.

Zato vam ponovno naročam, da zopet proučite v uvodu navedena razpisa in da ob vsaki priliki gledate na to, da se bodo njihovi predpisi res v praksi izvrševali. Ne zadoščam, da izdate občinam in orožniškim postajam kako okrožnico, nego se mora porabiti vsaka prilika, da se predpisi res izvrše in doseže zadovoljivejše stanje.

Konkretno naročam, ponavlja je čeloma odredbe okrožnice z dne 3. julija 1930, II/2 No. 22.755.

A./Za cigane nastanjene v dravski banovini.

1./Vsi cigani domačini morajo biti nastanjeni v odrejenem kraju in morajo biti pristojni v oni tukajšnjih občin.

2./Onim, ki dosedaj ne pripadajo nobeni občini, odrediti kraj stalnega bivališča in poskrbite, da si pridobi domovinstvo. Delati je na to, da se cigani sklenjeno naseljujejo. Gradnja ciganskih hiš in kolib v gozdovih in skritih krajih se ne sme dopuščati.

Občine naj sestavijo v ta namen skrajno vseh v dotični občini živ-
nih oseb cigánov, pa naj bo njihovo domovinstvo že dognano ali ne. Seznam
naj vsebuje te-le rubrike: 2. število, Rodbinsko in rojstno ime,
starost, bivališče, pristojnost in večja rubrika z. opanbo, kjer naj se
večšje posebni znaki cigánov in sv. kazni. In seznam pridrži občina za
svoje uporabe, prepise pa predloži sreskemu načelstvu in pristojni
orožniški postaji. Vsako spremembo mora občina takoj obvestiti in
obvestiti sresko načelstvo in orožniško postajo.

Na ta način naj se dobi točna evidenca cigánov radi kontrole nji-
hovega bivanja v odrojenem kraju. Sresko načelstvo bo imelo tudi možnost,
da glede onih, ki še niso dosegli dognanega domovinstva, potrebno ukrene.

3./ Brez nujnega razloga se cigánu ne sme dopustiti, da bi odsel-
il iz okolice, kjer ima radno bivališče. O priliki popisovanja naj občina
vsakemu to predeči in mu zagrozi, da bo drugače kaznovan zaradi pote-
rošstva in oddan v prisilno delavnico. To naj oblastva in organi povedo
tudi ob vsaki drugi priliki, ko bodo imeli z njimi opravka.

Isprotno naj pa oblastva tudi skurbe, da bodo cigáni v svojem
kraju dobili možnost za preživljanje.

Če pa mora cigán radi z služka res iz svojega kraja, mu zupništro
inda potrdilo za potovanje, na katerem se mora označiti: Rodbinsko in
rojstno ime, starost, osebni opis, posebni znaki, kam potuje za kateri čas
in po kakšnem opravku. Načelno se potrdilo ne sme izdati za potovanje
izven dotičnega sresa.

4./ Ciganska selišča naj žandarmerija od časa do časa ponoči in
po dnevu nepričakovano kontrolira. Pri kontroli naj bo navzoča oseba, ki
cigane v naselju osebno pozna, da se mora dognati ali se ni kdo brez
dovoljenja odstranil. Vsak odsotnosti se mora točno ugotoviti ter po
vrnitvi dognati, kod je cigán hodil. Preišče naj se ob čnem ali ni sledov
kaznivih dejanj /ukradeno blago/ itd./ ter naj se v danem slučaju uvede
tuzensko postopanje.

V večjih seliščih in sploh, kjer bi bilo potrebno, naj se za kontrolo pritegne tudi moštvo sosednih orožniških postaj, da med kontrolo zločinski cigani ne pobegnejo. V vsakem ciganskem selišču naj ima žandarmerija svojega zaupnika, ki ima dolžnost javiti vse, kar sumljivega opazi.

5./Žandarmerija mora vsakoga cigana, na katerega ualoti ob patruliranju, perlustrirati, da ugotovi ali ima dovoljenje za potovanje in sploh da ugotovi njegovo indentiteto. Že zavest, da bo kontroliran, odvrača cigana od potepanja. Pri kontroli se mora vedno pregledati roba, ki jo cigani nosijo ali vozijo s seboj. Če se pri tem dožene, da cigan brez dovoljenja potuje, ga je treba odpraviti v njegovo redno bivališče, v danem slučaju pa povzročiti kazensko postopanje.

Ciganom je na vse mogoče načine zagreniti gibanje izven domačije, treba jih je na vsak korak vznemirjati. Taborenja na prostem jim ne dopuščati. Vsak posestnik, na čigar zemljišču so se ustavili, naj to takoj javi žandarmeriji ali županstvu.

Pristop na sejmišča naj se jim zabrani.

6./Ciganom naj se načelno ne izdajajo dovoljenja za obhodne obrti. V izjemnih slučajih je v licencah izrecno označiti, da je spremstvo rodbinskih članov izključeno.

7./Zoper cigane, ki se brez dovoljenja potepajo naj se povzroči postopanje po § 158 kaz.zak.in čl.12 zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi, ako ni povoda za zasledovanje po kakem drugem zakonu.

8./Najtočnejše naj se izvršujejo predpisi o izdaji živinskih potnih listov za živino, ki jo posedujejo cigani, posebno za njihove konje. Orožniki, ki nalete na cigane z živino, naj živinske potne liste kontrolirajo ali icoajo potrebne in ali živina ni ukredena ali/bolna na nalezljivih boleznih.
očitno

Ciganski konji naj se iz veterinarske-policijskih ozirav ne dopuščajo na sejmišča.

Ne dopuščajo se jim ineti psov, ker so jim nepotrebni, a jih

tudi naučijo, da z lajanjem opozarjajo na prihod žandarmov, ali jih dresirajo na lov na divjačino.

O vsem tem naj sreski načelniki po zaslišanju veterinarskih referentov in po krajevnih razmerah izdajo še natančnejše predpise.

B./ Za cigane, ki v banovini niso nastanjeni.

1./ Cigane, ki bi prišli iz inozemstva je treba takoj zavrniti čez mejo v državo, odkoder so prišli. Potnih listov ali drugih dokumentov nimajo.

2./ Ker se je izkazalo, da od časa do časa vpadajo v dravsko banovino ciganske tolpe iz sosednje savske banovine, naročam posebno sreskim načelstvom ob meji savske banovine ter občinam in orožniškim postajam v teh srezih, da preprečijo dohod takih band. Če se pa še kje pojavijo, naj se po najkrajši poti vrnejo tja, od koder so prišli.

Do 1. januarja 1932 mi poročajte o uspeših svojega dela. V istem poročilu navedite:

1./Število stalno nastanjenih in 2./Število potujočih ciganov.

Razpis izide za vse občine in orožniške enice.

B A N :

Dr. Marušič, s. r.

Kraljevska banska uprava dravske banovine.

II.No.18128/1.

Ljubljana, dne 30. avgusta 1932.

Ureditev ciganskega vprašanja;
navodila.

Vsem sreskim načelstvom, sreski izpostavi v
Skofji Loki, upravi policije v Ljubljani, pred-
stojništvoma mestne policije v Mariboru in v
Celju in mestnim načelstvom v Ljubljani, Mari-
boru, Celju in Ptuj.

Kljub ponovnim tukajšnjim razpisom s katerimi so bila
izdana striktna navodila glede postopanja s cigani in osebami,
osumljenimi potepuštva, se je ugotovilo, da nekatera županstva ne po-
stopajo po teh navodilih.

Kraljevska banska uprava savske banovine v Zagrebu mi
n. pr. sporoča, da občinske uprave v Dravski banovini izdajajo raz-
nim osebam in posebno ciganom delavske knjižice, ne da bi se prej
prepričale v donovinski pristojnosti prosilca, zgolj na podlagi
izjave določene osebe, s čemer se lahko zgodi, da se delavske knji-
žice izdajajo na napačna imena in je s tem dana možnost zlorabe
uradnih listin.

Ponovno Vas naročam, da se strogo ravnate po že danih
odredbah in Vas ob tej priliki posebej opozarjam na tukajšnji
razpis z dne 3. julija 1930, II. No. 22755, z naročilom, da izdate vsem
podrejenim organom, posebno pa občinskim upravam navodila, da ne
izdajajo ciganom in drugim osebam, ki so osumljene potepuštva de-
lavskih knjižic, ne da bi se prej prepričali o istovetnosti in
sanesljivosti take osebe, prav gotovo pa ne takim osebam, ki niso
pristojne v dotično občino. V splošnem je postopati pred izdajo
kakršnegakoli dokumenta takim osebam strogo po zakonu in z vso
opreznostjo ter natančnostjo.

B a n s k i

Dr. Karušič s. r.

Kraljevska banska uprava državne banovina.

Gl.No. 12077/1

V Ljubljani, dne 21. aprila 1935.

Cigansko
vprašanje.

Vsem sreskim načelnikom, sreski izpostavi
v Škofji Loki, upravi policije v Ljubljani
in predstojništvom mestne policije v Ma-
riboru in v Celju.

Ministrstvo notranjih poslov je z razpisom z dne
15. aprila 1935, II.br. 16360, vprašalo, kakšne rezultate
so dali dosedaj izlone odredbe glede ciganov nestalnega biva-
lišča in ali bi bilo potrebno, da se te odredbe z ozirom na
tukajšnje razmere dopolnijo.

Z ozirom na tukajšnje okrožnice z dne 22. oktobra
1931, II/2 No. 21.708/2, o ciganskem vprašanju, se vasite, da
vsaj do 30. maja 1935 izčrpno poročate ali in kako se se odr.-
be navedene okrožnice izvrševale, kakšen uspeh so imele in
koliko bi bilo treba njene predpise še dopolniti ali spremeniti.

Razpis se ne izdaje za žanta marijske stanice. Pri
proučevanju vprašanja se pa dogovorite s komandirjem tendar-
marijskega voda.

Po odredbi bana
banski svetnik:
Mencinger s.r.

II. Pr. 14.566/26

Ljubljana, dno 8. junija 1935.

Cigansko vprašanje.

Vsem sroskim načelstvom, sroski izpostavi v Škofji Loki, upravi policije v Ljubljani, in predstojništvom mestne policije v Mariboru in v Celju.

Nekatera sreska načelstva so na tukajšnji razpis z dne 23. aprila 1935, II. No. 12.037/1, poročala, da se odredbe razpisa z dne 22. oktobra 1931, II. No. 21.708/2, niso povsod izvajale in da se vsaj deloma že zapadle pozabljenju. Potrebno se tudi nekatere dopolnitve. Zato obnavljam odredbe omenjenega razpisa iz leta 1931, glede pobijanja ciganske nadloge, ki se glase:

"A./ Za cigane nastanjene v Dravski banovini.

1. Vsi cigani domačini morajo biti nastanjeni v odredenem kraju in morajo biti pristojni v oni tukajšnjih občin.
2. Oni, ki dosedaj ne pripadajo nobeni občini, odredite kraj stalnega bivališča in poskrbite, da si pridobe domovinstvo. Delati je na to, da se cigani sklenjeno naseljujejo. Gradnja ciganskih hiš in kolib v gozdovih in skritih krajih se ne sme dopuščati.

Občine naj sestavijo v ta namen sezname vseh v dotični občini bivaajočih ciganov, pa naj bo njihovo domovinstvo že doglano ali ne. Sezname naj obsega to-le rubriko: Zaporedna številka, rodbinsko in rojstno ime, starost, bivališče, pristojnost in večja rubrika za opombo, kjer naj se vpišejo posebni znaki ciganov in eventualne kazni. En seznam pridrži občina za svoje porabe, prepise pa predloži sroskemu načelstvu in pristojni orožniški postaji. Vsake spremembe mora občina tekoče zabeleževati in obveščati srosko načelstvo in orožniško postajo.

Na ta način naj se dobi točna evidenca ciganov radi kontrole njihovega bivanja v odredenem kraju. Srosko načelstvo bo imelo tudi možnost, da glede onih, ki še nimajo doglancga domovinstva, potrebno ukrene.

3. Brez nujnega razloga se ciganu ne sme dopustiti, da bi odšel iz okolice, kjer ima redno bivališče. O priliki popisovanja naj občina vsakemu to predeči in mu zagrazi, da bo drugače kaznovan zaradi potepuštva in oddan v prisilno delavnico. To naj oblastva in držani povedo tudi ob vsaki ^{drugi} priliki, ko bodo imeli z njimi opravka.

Nasprotno naj pa oblastva tudi skrbce, da bodo cigani v svojem kraju dobili možnost za preživljanje.

Še pa mora cigan radi zaslužka res iz svojega kraja mu županstvo izdati potrdilo za potovanje, na katerem se mora označiti: Rodbinsko in rojstno ime, starost, osebni opis, posebni znaki, kam potuje, za kateri čas in po kakšnem opravku. Načelno se potrdilo ne sme izdati za potovanje izven dotičnega sroza.

~~Ciganska selišča~~^{na} žandarmerija od časa do časa ponoči in po dnevno nepričakovno kontrolira. Pri kontroli naj bo navzoča oseba, ki cigane v nasolju osobno pozna, da se more dognati ali se ni kdo brez dovoljenja odstranil. Vzrok odsotnosti se mora točno ugotoviti ter po vrnitvi dognati, kod je cigan hodil. Proišče naj se obenom ali ni sledov kaznivih dejanj (ukradene blage i. t. d.) ter naj se v danem slučaju uvode kazensko postopanje.

V vočjih seliščih in sploh, kjer bi bilo potrebno, naj se za kontrole pritegne tudi moštvo sosednih orožniških postaj, da med kontrolo zločinski cigani ne pobegnejo. V vsakem ciganskem selišču naj ima žandarmerija svojega zaupnika, ki ima dolžnost javiti vse, kar sumljivoga opazi.

5. Žandarmerija mora vsakega cigana, na katerega načeti ob patroliranju, porlustrirati, da ugotovi ali ima dovoljenje za potovanje in sploh da ugotovi njegovo identiteto. Že zavest la bo kontroliran, odvrata cigana od potovanja. Pri kontroli se mora vedno pregledati roba, ki je cigani nosijo ali vozijo s seboj. Če pri tem doženo, da cigan brez dovoljenja potuje, ga je treba odpraviti v njegovo redno bivališče, v dancem slučaju pa povzročiti kazensko postopanje.

Ciganom je na vso mogoče načino zagreniti gibanje izven domačije, treba jih je na vsak korak vznemirjati. Taborenja na prostem jim ne dopuščati. Vsak posestnik, na čigar zemljišču se se postavili, naj to takoj javi žandarmeriji ali županstvu.

^{na}
Pristop na sejmišča/se jim zabrani.

6. Ciganom naj se načelno ne izdajajo dovoljenja z obhodno obrti. V izjemnih slučajih je v licencah izručno označiti, da je spremstvo rodbinskih članov izključeno.

7. Zoper cigane, ki se brez dovoljenja potopajo naj se povzroči postopanje po § 153. kaz. zak. in čl. 12. zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi, ako ni pouda za zasledovanje po kakem drugem zakonu.

8. Najtočnejše naj se izvršujejo predpisi o izdaji živinskih potnih listov za živino, ki je posedujejo cigani posebno na njihovo konje. Orožniki, ki nleto na cigane z živino, naj kontrolirajo ali imajo potrebno živinsko potne liste in ali živina ni ukradena ali očitno bolna na nalezljivih bolezni.

Ciganski konji naj se iz veterinarske policijskih ozirov ne dopuščajo na sejmišča.

Ne dopušča se jim imeti psov, ker so jim nepotrebni a jih tudi naučijo, da z lajanjem opozarjajo na prihod žandarmerov, ali jih dresirajo na lov na divjačino.

O vsem tom naj sroski načelniki po zasljučanju veterinarskih referentov in po krajevnih razmorah izdajo še natančnejše predpise.

B./ Za cigane, ki v banovini niso nastanjeni.

1. Cigane, ki bi prišli iz inozemstva je treba takoj zavrnti čez mejo v državo, od koder so prišli. Potnih listov ali drugih dokumentov itak nimajo.

2. Ker se je izkazalo, da od časa do časa vpadajo v Dravsko banovino ciganske

~~Če pa se~~ ~~na~~ ~~osrednj~~ ~~Savske~~ ~~banovino,~~ naročam posebno sroskim načelstvo ob meji Savske banovine ter občinam in orožniškim postajam v teh srozih, da prepročijo dohod takih band. Če se pa že kje pojavijo, naj se po najkrajši poti izterajo odkoder se prišlo."

V dopolnitev k prodnjim navodilom odročam še naslednje:

1./ Orožni listi in dovoljenja za nabava ali za posest orožja se ciganom ne smejo izdajati. Pri perlustracijah naj se preišče zlasti tudi ali cigani posedujejo orožje, municije ali eksploziva.

2./ Demovinstvo odnósno članstvo občino gotovo v mnogih slučajih še vedno ni dognano. Zato naročam, da se v tem cilju dela dalje z vso onergije ter opozarjam na predmetne predpise zakona o občinah posebno na § 17., s katerim je omogočeno pridobiti članstvo občino še s potletnim bivanjem v občini.

3./ Urede naj se matriko ciganov (rojstva, poroke, smrti slučaji).

4./ Razmotriva naj se, da se za vse cigane uvedejo osebne legitimacije s fotografijami. Ako je to izvedljivo, naj se legitimacije izdajo brez stroškov.

Pri izdaji kakršnegakoli dokumenta ciganom je treba postopati z vso opreznostjo in natančnostjo.

Sroska načelstva in sroska izpostava naj priloženo izvedo razpisa dostavijo vsem občinam in žandarmerijskim stanicam.

Občine naj razpis shranijo v zbirki načelnih razpisov pod označbo: Cigansko vprašanje.

B A N :

Dr. Dinko Puc s. r.

3. Uredbe Velikega župana kraljevske oblasti o ureditvi Ciganskega vprašanja

Veliki župan ljubljanske oblasti.

U. br. 6270/2.

Ljubljana, dne 14. septembra 1928.

I.

Ureditev ciganskega vprašanja.

Vsem sreskim poglavarjem, sreski izpostavi v Škofji Loki, policijskemu ravnatelju in mestnemu magistratu v Ljubljani.

Ministrstvo za notranje zadeve, oddelak za javno varnost je izdalo sledeči razpis z dne 22. avgusta 1928 I. B. Br. 13.000.

"Potepuštvu in brezdelje sta največja opasnost za javno varnost in red. Od potepuštvu do zločina čisto ni niti en korak in potepuhi dajejo največ zločincev.

Radi tega se že samo potepuštvu in brezdelje preganja in kranjuje.

Znano je, da se mnoge ciganske družine tudi sedaj klatijo iz enega kraja v drugi, a kadar jih kaka policijska oblast zasači v svojem področju na klatenju in jih začne navajati, da se na gotovem kraju naselijo, trdijo, da so se že na drugem nastanili, a to jim je samo izgovor, da se izognejo stalni naselitvi in nadaljujejo potepuško življenje.

Isto tako nadaljuje večji del ciganov potepuško življenje v objavi, ki jih dobivajo od posameznih političnih oblasti po pretvezo, da gredo v ta ali oni kraj radi dela, a njim ni do tega, ker ne prevzamejo nikjer nobenega posla, ampak se klatijo iz kraja v kraj, se vdajajo prosjačenju, goljujiji in tatvini, kar je vse v škodo splošne varnosti in v drsno oblastvom.

Ob priliki zadnjih šestih gozdnih požarov so neke politične oblasti dognale, da so te požare zanetili cigani, ki so bili nastanjeni v gozdovih.

Da bi se to zabranilo, so se že večkrat izdali političnim oblastem razni razpisi in ob teh prilikah so se priporočale tudi razne mere s pomočjo katerih bi se enkrat za vselej ostavilo klatenje ciganov.

a vseeno se dogaja, da nekatere ciganske družine žive v potepuštvi in brezdelju, zapuščajo svoja stalna bivališča in ogrožajo na ta način varnost oseb in imovine v krajih, kjer se pojavljajo.

V zvezi s prej izdanimi odredbami proti ciganom in povodom nastalih predlogov in pritožb kakor tudi zaradi ~~raznih~~ raznih slabih posledic, ki iz načina življenja ciganov nastajajo za javno varnost, upazujem, da se napravi konec ciganskemu klatenju, ki se je vršilo v prvi vrsti radi nezadoštnega nadzorstva/nad ciganom in ker se s ciganom ni postopalo tako, kakor je bilo zapovedano.

Radi tega odrejam:

1) Ciganom, kakor vsi državljani morajo biti nastanjeni stalno na enem določenem mestu in biti člani ene občine.

2) Onim, ki do sedaj niso pripadali nobeni občini, jim bodo pristojne politične oblasti odkazale mesto stalnega bivanja, pri čemur se bo treba po možnosti ozirati na izražene želje teh ciganov.

3) Ciganom, ki hočejo iti iz kraja, kjer jim je določeno stalno bivališče, bodo pristojne občinske oblasti izdajale objave za potovanje, v katerih bo označeno: ime in priimek dotičnih oseb, za vsakega posebej, leta starosti, osebni popis in posebni znaki; kam, v kateri kraj, za koliko časa in radi česar gredo.

4) Da dotične občinske oblasti, ki opazijo v svojem področju nepoznane cigane, ki se potepajo brez posla in nimajo omenjenih objav, te takoj odčajo svoji nadzorni policijski oblasti, katera bo postopala z njimi v smislu teh odredb in drugih zakonskih prepisov.

5) Potikanje ciganov se je pri nas do sedaj kaznovalo po § 342. kaz. zak.; toda radi nevarnosti, ki vsled potikanja grozi, je v zakonu o zaščiti javne varnosti in reda v državi v čl. 6., predvidena za to dejanje kazen do 3 mesecev zapora in oddaja v prisilno delavnico, v kateri se jih sme pridržati radi poboljšanja in navajanja k čelu.

Isto tako je predvidena za te slučaje kazen v čl. 2. uredbi o pospeševanju poslov pri sodnih in preizkovalnih oblasteh.

Ti dve zakonski odredbi je od sedaj vedno uporab-
jati napram ciganskim potepuhom.

6) Da oblasti nikakor ne dopuste, da bi se cigani po-
epali, pa naj-si bo to v oni občini sami, kjer so nastanjeni.

7) Da občinske oblasti nadzirajo v obče nadaljenje
nastanjenih in
retanje teh/ciganov.

8) Vrlo pogosti so slučaji, da imajo cigani, ki potujejo
pravilnimi objavami, ukradene konje, živino in napačnimi potni-
li listi in to posebno na sejnih kakor tudi, da občinske ob-
lasti prenašo točno kontrolirajo živinske potne liste in po-
ročila ciganov. Na to se je treba posebno ozirati, da se obla-
sti, ki izdajajo objave ciganom za radi poseta sejmov, da bi
am prodali konje in živino vselej prepričati o tem: ali ima
otična oseba za vsakega konja ali govečo pravičen živinski
otni list in ko se o tem točno uvertijo, naj se v objavi še
znači koliko in kakšne živali voči ta oseba radi prodaje in
a ima za to pravičen živinski potni list, občinske oblasti pa,
a vselej točno pregledajo in kontrolirajo objave in živinske
otne liste ciganov, kadar pridejo v njih občino na sejem ali
og drugače radi prodaje živine in se tako prepričajo o pravil-
nosti teh listin.

9) Cigane, ki pridejo iz inozemstva in ki niso nastanje-
ni v naši kraljevini je takoj odgnati čez mejo. Postopati je
o predpisih čl. 4. uredbе o pospeševanju poslov pri sočnih in
preizkovalnih oblasteh."

Haročam Vam, da najtočneje izvršujete vse, kakor pred-
pisuje gori citirani min. razpis. Z imenovanim razpisom sezna-
čite nemudoma vse v vaših oblastih in občinske urade v svojem
področju, najkasneje do 20. septembra t. l. mi poročajte o slede-
m:

- 1) Koliko je v vašem področju ciganov,
- 2) Koliko je takih, ki imajo stalno bivališče in ko-
liko jih je brez stalnega bivališča.
- 3) V katerih občinah se cigani nahajajo, in
- 4) Kaj ste vse ukrenili, da se gori citiranemu razpisu
zadosti.

Veliki župan:
Dr. Vodopivec s. r.

U.br. 6270/15.

Ljubljana, dne 17. oktobra 1928.

< Ureditev ciganskega vprašanja. >

Sreskemu poglavarju

v

Novemestu.

Naročam Vam, da čimprej v celoti zadostite tuk. razpisu z dne 14. septembra 1928, U.br. 6270/2 v gori navedenem predmetu.

Po odredbi velikega župana:

21. OKT. 1928 17290

L-7
U.br. 6270/15 dne 17. 10. 28

Sp. san. 14/10 ju
Gin. ob. 1) Michel. Slovins

Prožite mi pošto parček, če ste udeleženi
od leta 11. 15700, dne 19. 9. 28. že račun
vtrgli. 30/8 14/10 28 23/8 Ks

U.br. 6270/21.

Ljubljana, dne 16. novembra 1928.

I.

Ureditev ciganskega
vprašanja.

Sreskemu poglavarju

v

Novem mestu.

Iz Vašega poročila v gorenjem predmetu je razvidno, da niste popolnoma zadostili razpisu min. za notranje zadeve J.B. br. 13000 z dne 22. avgusta 1928 odnosno tuk. okrožnici z dne 14. septembra 1928, U.br. 6270/2. Pogrešam še točnejših podatkov glede tega, kako vršite kontrolo nad kretanjem in kupčevanjem ciganov. V go-ri omenjenem min. razpisu so točno predpisane posebno objavo za potovanja ciganov.

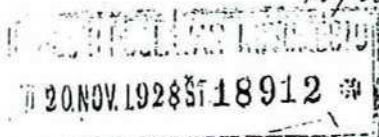
Naročam Vam ponovno, da stalno uporabljate nad cigani vsa navodila, ki ste jih dobili z omenjenim min. razpisom in mojo zadevno okrožnico in čimprej vsem nestalnim ciganom, odrodite mesto stalnega bivališča.

O vsem kar ste ukrenili v smislu tega razpisa, mi pošljite točno poročilo.

Pogrešam tudi še točnejše podatke glede števila vseh ciganov v Vašem srezu.

Veliki župan:

Vedoprim

Tupil ciganov in

4.a) Odredbe okrajnega načelstva v Novem mestu

Štev. 11022/3931

Vsem žandarmerijskim stanicam in
vsem županstvom v novomeškem srozu !

Vsem žandarskim stanicam pošiljam dodatno k razpisu kralj.
banke uprave z dne 20. oktobra 1931, št. II-21708/2, prepis seznama oigav-
skih družin, kakor ga je sestavilo županstvo občine Šnichel-Stopiče ob
ponovni preoblikovanju dne 11. aprila t. l. 1931.

Ta seznam bo služil za kontrolo.

Vsem žand. stanicam in vsem županstvom naročam, da ovadijo
vsako vrsto naselitve cigarov v občini, ker je še s tem združeno kaznivo
dejanje /vlastnogi prestopok gozdnega zakona, poljska kvara itd./

V srozu smejo bivati le Brajdiči v okolici občine Šnichel-
Stopiče na mestih, katera jim odkaže županstvo te občine po lastnem
previdanju.

Izven občine smejo bivati le po izrecnem tukajšnjem dovo-
ljenju, ki se izdaje le poseljnikom, ki cigane zaposluje, dokler se drže dela
in niso nadležni poseščini. Podjetnik mora skrbeti za nastanitve in za
druge.

Županstva izven občine županstvo Šnichel-Stopiče naj večkrat ob-
javijo prebivalstva sledoči "Razpis". Prebivalstvo se opozarja, da takoj
nasnaniti vsako gibanje ciganskih družin ali nastanitve v katerem koli
kraju pri županstvu ali pri žandarski stanici. Bivanje cigarov brez poseb-
nega dovoljenja izven občine Šnichel-Stopiče ni dovoljeno."

Vsem županstvom in žandarskim stanicam ozin. obč. Šnichel-Stopiče
naročam, da takoj odpelje vse ciganske krope v občino Šnichel-Stopiče,
kolikor pripadajo rodbini Brajdičev. Vse druge pa počeno v pristojne
sroze. Pri tem morajo sodelovati gozani lovski in poljski čuvaji.

Občina Šnichel-Stopiče naj prisili delazmožne cigane k delu
na občinskih in banovinskih potih ter nakaže taborišča dogovorno z
žandarskimi stanicami na takih mestih, da bodo lahko kontrolirani glede dela
in dr-

Sroško načelstvo v Novem mestu

dne 21. decembra 1931. L o g o r 9. r.

4.b) Predlogi o možnosti stalne naselitve Ciganov

NOVO MESTO
 MESTNA UPRAVA
 NOVO MESTO

NOVO MESTO
 MESTNA UPRAVA
 NOVO MESTO

No. 733/31.

2./II. 1931

Prilog.

Županstvu občine

Š m i h e l - S t o p i č e .

Poročajte čimpreje, ali ^{ed} posužo občina zemljišče, kjer bi mogla nastaniti cigane, ozir. ali je pričakovati, da se bo tak zemljišče moglo pridobiti v last ali začasno v zakup.

Koliko ciganskih oseb bi se moglo naseliti tam?

Sreski načelnik:

[Handwritten signature]

292
 6/II 1931

Sreskemu načelstvu

Novemestu

Cigani

se ob vrnitvi dopisa sporoča ^{že} da občina ne poseduje nikakega zemljišča, kjer bi se moglo nastaniti cigane. Pač pa se pričakuje, da se dobi zemljišče Langerjevo na Gorjancih, od 5 - 10 ha., kar je obljubil komisar za agrarne operacije, in je upanje, da se to zemljišče dobi, ker ga je komisija vpisala naši občini in ne oddeljala drugim. Na tem prostoru bi se lahko naselilo do 50 ciganov, ker bi imeli tudi zemljišče za obdelavo ter nekaj za potrebo drv..
 Zadeva še ni končno rešena.

Županstvo občine Smihel-Stopiče, dne 7. 2. 1931.

Ž u p a n :

[Handwritten signature]

Štev. 294/33.

Sreskemu načelstvu

v

N o v e m m e s t u .

Cigansko vprašanje je postalo zelo pereče vprašanje za tuk. občinski urad, kakor tudi za celo občino.

Naslov je 7 razpisom z dne 21.12.1931 št.11.728, naročilo vsem žandarmskim staricam, da smejo v srežu bivati le Brajdiči in to v okolišu občine Šmihel-Stopiče, ter da bivanje ciganov brez posebnega dovoljenja izven občine Šmihel-Stopiče ni dovoljeno. Posledica te odredbe je strašna. Vse cigane, ki so bili dosedaj nastanjeni po raznih občinah so žandamerije izgnale v občino Šmihel-Stopiče tako, da so sedaj vsi cigani v tej občini najsibode Brajdiči, Jurkoviči, Hudoroviči itd. Cigani so napravili velike gozdne poškodbe, ker sekajo drevje, da se grejejo in kuhajo hrano. Hodijo od vasi do vasi ter s beračenjem nadlegujejo tuk. prebivalstvo, saj jih pride en dan do 10 ali še več v posamezni hišo, ker nadlegujejo predvsem gospodinje, da dobi kak dar, in če ga ne dobi pa grozi na vse načine, tako da se občinstvo že naravnost boji, kedaj bodo cigani javno napadli in izropali kako vas.

Naslov se zato vljudno naproša, da začasno ukine določila gori citiranega ukaza. Do končne ureditve ciganov naj bodo cigani nastanjeni po vseh občinah tuk. sreza in sicer predvsem na občinskih ali skupnih vaških zemljiščih. S tem bodo tudi v posameznih občinah dobili delo in zaslužek. S tem bi se tudi vsaj nekoliko razbremenila tuk. občina, ker prihajajo vedno poročila o povzročeni škodi, kakor tudi neoprestano nadlegujejo občinski urad tako, da jo ovirajo vsaki dan radi ciganov uradovanje.

v urad prihajajo razni cigani popolnoma nepoznani, zahtevajo vedno razna potrdila, izdajanje legitimacij, denar za praživo itd.

Nato pa raznašajo lažnjive govornice po občini, da tuk. županstvo zahteva, da morajo biti vsi cigani v tuk. občini, kar je ravno nasprotno. Po poizvedbah in po različnih rojstnih listih, ki se zahtevajo od ciganov glede njih podatkov je razvidno, da je večina takih, ki ne pripadajo v občino tuk. sreza in drugi bi zopet pripadali v razne občine tuk. sreza.

Zato se naslov ponovno vljudno naproša, da se z ozirom na okrožnico Kr. banske uprave dravske banovine z dne 22. oktobra 1931 II No. 21.708/2 dela po točki 2, da se onim ciganom, ki ne pripadajo nobeni ~~ni~~ občini odredi kraj stalnega bivališča in poskrbeti, da si dobe domovinstvo.

Upamo, da bode naslov takoj vse potrebno ukrenil, glede zelo perečega ciganskega vprašanja. Zaprrosili pa bomo za pomoč tudi banovino, kakor tudi ministrstvo.

Županstvo občine Smihel-Stopiče, dne 4.2.1932.

Ž u p a n :

НАЧЕЛСТВО
 УПРАВА КОМУНАЛНОГ
 НОВО МЕСТО

ИМЧЕНОСТНО
 СРЕЗА НОВОМЕСТО
 НОВО МЕСТО

Došlo 4/II. 1932.

№	(Vložna številka)	(Priloge)	(Začetek)
	141/2	x	2

št. št.

*Naselitve ciganov
pri št. 6. 11. 1932
Prejeto*

Sreskemu načelstvu

v N o v e m m e s t u .

se ob vrnitvi dopisa sporoča:

Dne 17. 5. 1932 je agrarni zemljemerec odmeril na Langerjevem posestvu v Gorjancih za občino Smihel²Stopiše 10 ha. zemljišča, kamor se namerava naseliti cigane. Pozadevni prostor se je zahteval za naselitev ciganov, ker je bilo županstvo že mnogokrat opozorjeno, da preskrbi prostor, kamor naj se niselijo cigani, / glej okrožnico Kf. banske uprave dravske banovine v Ljubljani z dne 3.7.1930 II No.22.755 / in dopis sreskega načelstva z dne 11.7.1930 št. 6.812 in Vel.župana ljubljanske oblasti z dne 14.9. 1928 št.6.27), to je zahtevalo ministrstvo notranjih poslov z razpisom z dne 12.6. 1930 II br. 17.033.

Torej ni to nikak tajni naklep občine za naselitev ciganov. Pripominja se, da radi odmeritve in naselitve določeni cigani na Gorjancih ne bodo turisti prav nič oškolovalni, ker je /prostor oddaljen od ~~vrtne~~ cehkve sv. Miklavža do 300 m.

Pritožba županstva občine St. Jernoj, da tu niso dani pogoji za življenski obstoj ne odговarja resnici, ker je svoječasno že tukaj bila ljudska naselbina - zemlja je lepa črna ^{se} ter/bo dala s lahkoto obdelovati. Na razpolago je nekaj gozda, kakor tudi na tem prostoru je vedno voda.

Zato zavračam pritožbo kot neutemeljeno ter naslov naprošam, da deluje nato, da se cigani v resnici kmalu naselijo na tem prostoru.

Zupanstvo občine Smihel²Stopiše, dne 5.6. 1932.

Ž u p a n

Oočina St. Jernej , srez Krški

P r o p i s l .

No. 1628. 24. maja 1932.

Cigani , naselitev v tuk. občini.

Sreskemu načelniku

v

K r š k e m .

Dne 17. mája 1932 je merál zemljemerac na Langerjevem posestvu v Gorjancih pri sv. Miklavžu k.o. Gor. izprijel prostor, katerega bi kupila občina Šmihel-Stopiče, srez Novosteto in bi tja naselila vse cigane iz svoje občine, ki so njeni občani.

Proti temu tajnemu naklopu občine Šmihel-Stopiče se v interesu podpisane občine najenergičneje ugovarja.

v zadnjih letih se je pokazal precej lep napredek tuj-skega prometa in turizma, kateri slednji je usmerjen v glavnem na kraj, kjer bi se po naklopu občine Šmihel-Stopiče naselili cigani. Kraj, kjer so naseljeni cigani pa nikakor ni vabljiv za izletnika še manj pa primeren za turistično postojan/ko , katera je ob prizadevanju SPD tu postavljena.

Ako se tu nasele cigani , je to samo v prespeh tatvini in ropom, ker tu niso nikakor dani pogoji za življenski obstoj ,ker je na tem kraju že prevelika nadmorska višina, kjer poljski pridelki v pretežni večini ne uspevajo.

Naklep imenovane občine tudi ne temelji na tem, da bi cigane, svoje občane, naselila na stalno mesto, temveč, da bi jih po preteku zakonite dobe izločila iz občinske zveze in jih naprtila v breme tukajšnje občine.

Prednje se dostavlja s prošnjo v nadaljnjo pristojno uradovanje in prepreditev naklapa občine Šmihel-Stopiče.

D. Radkovič s.r.

4.c) Odgovori občin s seznamom stalno naseljenih Ciganov

Novomeški žandarmerijski vod

Br. 1448

19. avgusta 1927

u NOVOMESTU.

Leskemu poglavarju v Novom mestu. -

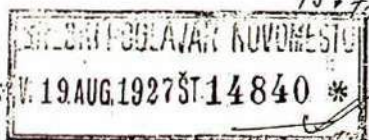
Na temelju tamšnjega naloga št. 13577 od 30./8. 1927 poročam, da sem vsem stanišam tega voda, jedal na redjenja, da istirajo vse tuje cigane iz območja njih stani, kateri niso tam pristojni. -

Takod mi poročajo podrejene stanice, se je vse tuje ciganske družine izgnalo v pristojne rege in občine, največ se je istih dovedlo v občino Šimel - Stopice, kjer se jih sedaj nahaja, okoli 200. -

Kar se pa tiče brezposelnega stasuja domačih ciganov, so bila vedno stanišam potrebna navodila, kljub temu mi re staniša Novomesto poroča, da se pora mnogih ciganov, ki prihajajo v Novomesto iz obi. Šimel - Stopi v tih beračevja po mestu ne pamore poročiti nadzirati. - ker ima ta staniša izostevati tudi druge naloge oblasti v občinskem pomu. -

Fled predusvedenih pogovorov prasin, jez poglavarja, da bi se od tamšnjega urada izdal mestni občin Novomesto raspis, da tudi ta po svojih organizirani in v lastnem interesu v skirijnj zakonov potija ciganske madloga. -

Fastpa, vodnik žand. nasad. I. BP.
 Paul J. Zalkovca.

G. a.

17/15

1/9 19

Br. 1141

27. septembra 1928

NOVEM MESTU.

čigani, -poročilo. Preskromu poglavarstvu v Novem mestu.

Na tam. maloj št. 15700 od 13. septembra 1928 poročam:

Tuk. okolišil je 167 čiganov, vendar se pa te število stalno menja, ker se vedno preseljujejo iz enega okolisa v drugega. Čigani se preseljujejo, ker iščejo dela ali pa rato, ker jim ljudje norejšo odajati hrane, ne se daj čim v enem kraju. To je, težanje se vidi v olavnem v okolinskih krajih. Stanine Novome-
sto, Rupsicovsk in Toplice.

Prava prava kontrola teh čiganov je izključna, po-
steno onih, ki ne delajo, ker se najmanj vrak teden eno,
krat preselijo, ne pa kaj ukradajo krovini na polju ali sjez,
koli pa tatvoj izginejo v najbolj oddaljene gospodove tega
ali roudnjega mera.

Nobuden tukajnji čigan nima stalnega bivališča.

Zadržujejo se v občini Pmihel - Stopinje, ker so tja pri-
stojni. Nekaj čiganov sicer ni pristojnih po materialu
v občini Pmihel - Stopinje, vendar živijo tu.

Lastopa komandira stanice: prod.

Gajper Kojin.

15700

28SEP1928 16166

16142 ✓

A. G. 30/9/28

G. sreskemu poglavabju

v

N o v e m m e s t u .

Dodatno k tuk. štev. 1877 z dne 27. 9. 1928 se poroča še sledeče:

1./ V tuk. občini je nastanjeno približno 50 - 60 ciganov ter niše natančno ugotovljeno koliko teh ciganov spada v tuk.občino, ker je med njimi še mnogo drugih ciganov.

2./ Mnogo ciganov je brez domovinstva ter naj bi pristojne politične oblasti odkazale mesto stalnega bivanja ozir. se jih razdeli na vsako občino primerno število.

3./ Cigani, o katerih se je ugotovila pristojnost v tuk. občini se izdajajo objave, za glavarja družine ter je na objavah popisana tudi vsa družina po starosti ter glavarja družine obehni popis in potrdilo o pristojnosti.

4./ Županstvo in občani preganjajo neoznane cigane, ki se potepajo brez vsakih objav, ker mnogo ciganov zahteva tudi obljave od tuk. županstva, kateri jim ne more izdati, ker niso tukaj pristojni.

5./ Potikanje ciganov se je že nekoliko omejilo ter naj bi iste merodajne oblasti prisilile do kakega dela.

6./ Kolikor ciganov spada v tuk.občino so v precejšnjem številu zaposleni ter se jih tudi ne preganja, ker imajo že po večini objave izdane od županstva.

7./ Županstvo bode tudi za naprej nadziralo cigane ter vodi seznam tudi v vseh izdanih objav.

8./ Nobenemu ciganu se ne dopusti, da bi imel psa ali konja ter se nobenemu več ne izdā živinskega pótnege lista.

./.

9. / Cigani so po vočini brez stalnega bivališča ter preseljujejo iz kraja v kraj, da dobijo tudi primerno dolo. Cigani se nahajajo skoro po vseh občinah tukajšnjega sreza.)

Županstvo občine Šmihel-Stopiče, dne 25. 10. 1928.

Župan:

[Handwritten signature]

26 OKT. 1928 ST 17541

Ustanova egiptarskega upravnega
 Ad. Mr. ~~6270~~ ^{17. Okt. 28}
 " " ^{14. Okt. 28}
Jugoslavija. Vrh. stol. Jugoslavija

- Ad 1) *Vnosaarstvenni seznam je izdelan 1. Avg. 1928*
- 2) *Vsi so brez stalnega bivališča.*
 - 3) *Prebivalstvo Kolikor jamarsko mesto so imeli vseh 4 cigani pridržani v Šmihel Stopiče, 9 se nahajajo v občini Šmihel Stopiče, Bermanin, Toplice, Durinjci, Gorenji Polji, Bledin in Tebejci. 1/4 pa ni pravo dolžno delo.*

[Handwritten mark]

L. 1312/32.

Škotskemu poglavarju

Novem mestu

Šči, obični, koji p. t. m. 18. p. m. je bil proglašeno
sprje predlag g. pli. svetovalec Jovana Zverana
da se vsi cigane u občine istira in naj se na
naslov napravi prisileno prošnje.

Ta ciganska nadlega spravja, in prebivalce
občine v, mlke, nezadovoljnost, ker ne pustano
prosi, jacejšo in ljudi nadlegujajo. Vrsko
jutra so ciganke prve ki ljudi nadlegujajo,
potem pridejo berani in prošje pa brezposelni.
Kaj hujši so cigani, ker so pri odprave potkaj
in po vseh vank v občini prošnje. Ljudstvo
ki je samopromo je celo nezadovoljno ker nima
nikdar mira in se pri svojih občinskih, moških
pristojnc, naj se kaj ukrene, da se se cigane je
občine, istira in naj gredo ki p. t. m. so pristojni.

Soopirano skupanstvo proni, naj se se cigane
po potkaj, in kondarumiji in občine, istira in
naj gredo ki p. t. m. spadajo.

Kaj boljši bi bilo vse cigane na "Kosovo
paseji" segnati in njihim potkaj, kmetijo dati da
bodo delali kot naši kmetje.

Prejeto 22/9. 1932.

22/9. 1932.

zupan:
Ady Sežak

Žandarmi, stanica Dobrnice

Br. 1303

24./9. 1924

▼ DOBRNIČAH.

Preshome proglaševanje Nočnemsto se postaja spisaki rigemot, ki so domovinsko pristojni v občini Dobrnice, nke Lamsišnj malog št. 16369, 1 dne 13/9. 1924, s pravično na uodležnost.

Št.	Ime in priimek	Pribojna	Predhodni	Šolski	Občina	Predhodni	Opomba
1	19/5 1895 Gregor Hudcovic	Dobrnice	Neznani	cigan	nima	11 36. 36 naj. p. 1/200 kg 11 36. 36 naj. p. 1/200 kg 11 36. 36 naj. p. 1/200 kg	nestalo, za binarika

*Komandir stanice žand. nar. 1. kl.
Ignacij P. Antkraj*

stanica Trebnje

2043.

11. oktobra 1924.

S. p. i. s. a. k

ciganov, kateri so pristojni v občini Lukajšnjega reona.

Red. št.	Dan rojstva	Ime in priimek	Pristojna občina	Predhodni	Poklic	Ali ima kakor dokumente	Predhodni	Opomba
1	11./4. 1878	Kudolf Škalar	Mirna	neznano	cigan	neznano	/.	
2	30./6. 1895	Jožef Škalar	Mirna	neznano	cigan	neznano	Kodi vlna- žuravlna na 24 ur zapora	

Zastupa komandira stanice,
žand. narednik 11.kl.

Črna na Koroškem Novo mesto

Br. 2527.

30. oktobra 1927 god.

V NOVEM MESTU.

Špeshkemu poglavniku v Novem mestu.
Predložim kesico in porobinske podatke posl. riza,
nov, ki prebivajo v tukajšnjem kraju.

Predložje po predlogu našemu tajniku tamnega sodnega
št. 16269 pod 13. IX. 1927.

Prilaganje štampa: štamp. pa.
rednik št. 11.

Ant. J. Palenčič

13524
REPUBLIKA SLOVENSKA NOVOMEŠTO
3-NOV.1927 ŠT. 19128 *

A. G.

~~MA~~

~~MA~~

~~MA~~

3 18
I

Slavno c. k. strojno glavarstvo

Rudolfvem.

Vsled slavnega ondotelega dopisa 14. dne
15. / 12. t. l. št. 25247, ima podpisano solsko vod-
stvo čast poročati, da nobeden ciganskih strok
do kdaj ni tukajšne solo obiskoval, in je tudi ni,
ma obiskovati.

Solsko vodstvo Brusnice, dne 30. / 12. 1902

L. Kupink

Železničná stanica Ruperčvrh

Br. 1200

27. októbra 1927

V RUPERČVRHU.

Šiman

vigneto pri línaji v tisku. rovnako ako? Simichel - Hájec...

Ž U P A N S T V O M E S T N E O B Č I N E N O V O M E S T O

Štev. 2134/30.

Novomesto, dne 19.VII-1930.

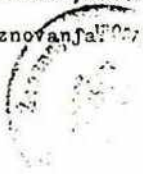
Sresko načelstvo

v

N O V E M - M E S T U

Na dopis z dne 11.VII-1930. št. 6812/30. sporoča županstvo, da ni v mestno občino Novomesto domovno pristojna nobena ciganska rodbina.

Sočasno sporoča županstvo, da je izdalo mestni straži strog nalog, da aretira vsakega brezposelnega cigana, ki bi se pojavil v Novem mestu, katerega se bo nato oddalo pristojnemu sodišču radi kaznovanja.

A. Ozaric
Županov namestnik:

Županstvo občine Toplice

Dne 5. decembra 1928.

Štev... 2269.../28.

Gospodu

sreskemu poglavarju

v

Novem mestu
-I-I-I-I-I-I-I-I-I-I-I-I-I-

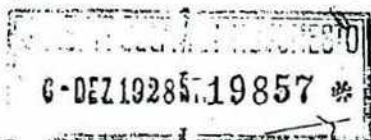
Notranji prepis sejnega zapisnika se pošilja naslovu s prošnjo v ugoditev. Ako pa g. sreski poglavar temu protestu obč. odbora ne more ugoditi, naj zadevo odstopi na merodajno mesto, ker občinski odbor bo postopoma podvzel vse možne korake, da se cigane iztira iz občine in zasigura zaslužek domačinom.

Zato se prosi za ugodno rešitev.

Župan:

atupfejanc

11621

27

*Prejeto pri prijavitelju
obč. Ciganer
Val. j. Toplice.*

Z a p i s n i k

občinske seje, katera se je vršila dne 25. novembra 1933 ob 8 uri dopoldan v občinski pisarni občine Toplice.

Navzočih je 24 gg. obč. svetovalcev in odbornikov.

Zupan otvori sejo, pozdravi navzoče, konstatira sklepčnost in izenuje overovateljem zapisnika gg. Ivana Strojina in Ivana Šobar.

Na to preide na

D n e v n i r e d :
-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-

Točka 1, 2, 3, 4, 5, 6.

.. 7, e.)

Predlog g. obč. odbornika Janeza Žurga podpira od več gg. odbornikov, da se cigane ki se nahajajo pri napravi gramozna v tukajšnji občini enkrat za vselej iztira iz občine tukajšnje občine in sicer iz sledečih razlogov:

Ker zakoniki za napravo gramozna jemljejo v delo le cigane je s tem prikrašeno prebivalstvo tukajšnje občine, ker nima zaslužka. Če itak je toliko občanov brez posla in zaslužka, kateri bi radi kaj zaslužili, sedaj se jim pa zaslužek odjeda od strani ciganov. Naši ljudje in občani morajo si na zaslužek iskati izven tukajšnje občine, katere pa hrana izven občine veliko več stane kot pa če delajo doma, ker imajo hrano lahko doma in jo jim ni potreba plačevati, ter jim pri tem ostane tudi večji zaslužek.

Drugič je pa zapet ta cigan ne da nikjer miru, vzame kjer mora najlubo na domu ali v gozdu, kjer seka in jemlje drva kjer se mu poljubno dela škodo, ter nadlegujejo občane z beručenjem, če pa ne dobi zadosti pa se jezi in grozi.

Občinski odbor ta predlog odobri, ter ga podpira iz tega razloga ker je istina in pa ker mora občinski odbor že iz socialnega ozira gledati na to, da imajo domačini doma zaslužek, ker okoli 150 do 200 občanov se mora itak iskati zaslužek izven občine poleg tega pa se še izseljujejo v inozemstvo in se še vedno bliži ta in ta se odpravlja v Argentinojo. Zakaj se ne bidalo domačinom zaslužka doma ko bi lahko pri tem bi ostali doma in ne šli v inozemstvo, saj tam ni kvar samo občini ampak tudi državi. Cigani pa kateri delajo gramozna pa itak niso tu-

kajšnji domaćini, ker tukajšnja občina sploh nima nobenega cigana ki bi bil tukaj domovno pristojen. Zato naj se prepis tega sejnega zapisnika pošlje na marodajno mesto kot protest proti ciganom. Cigane naj se iztira iz občine v domovne občine in naj se prepove v naprej bivanje ciganom v tukajšnji občini.

Točka: 7.f,g,h).

ker ni bilo nobenega predloga več se je seja zaključila ob 11.10 uri.

zapisnikar:	župan:	overov. zapisnika:
Fr. Armeni l.r.	Adolf Pečjak l.r.	Ivan Strojcin l.r. Ivan Šobar l.r.

Da je prepis istenit originalu se potrjuje.

Županstvo občine Toplice, dne 3.12.1928.

župan:

Adolf Pečjak

5. Obrazec odgonskega protokola

1902.

Odgonski protokol.

Tabela, karizka številna št.	Odgnanca — Des Schilling				Zakaj se je odgon djal Ujache der Verurthung	Ubitost, ktero je odgonca razodilo izreko, das in Karila odgonskega razodilo Verhöre, welche das Schulerkenntnis fällt, das Datum und Jahr der Schulerkenntnis	Odgonsko-postajška občina Schillingen-Gemeinde			
	Ime in priimek Vor- und Zuname	domovinska občina in politai okraj Ortsgemeinde und politischer Bezirk	Ime in priimek Vor- und Zuname	domovinska občina in politai okraj Ortsgemeinde und politischer Bezirk			od ktere se je odgonca izpreva na odgon djal von welcher der Schillingen in Schillingen	od ktere se je odgonca in sam priznal von welcher der Schillingen hier anlangte	v ktere se je odgonca odlozil wohin der Schillingen von hier weiter verfahren wurde	
1 22	Bradjic Peter	Fahel-Sopnica Rudolf	4	Hungjsh		Kupenica/Krsko 16/2. 1902 21. 571	Krsko	Hungjsh	Fahel-Sopnica	27/2.
2 23	" Jan	Jh.	2	"		Jh.	"	"	"	"
3 29	" Alojz	Jh.	30	"		Jh. 5/2. 1902 21. 571	"	"	"	6/3.
4 71	" Jakob	Hungjsh Rudolf	21	"		Kupenica Schillingen 16/2. 1902 21. 916	Schillingen	Hungjsh	Hungjsh	6/3.
5 73	Hudorovac	Hungjsh Fahel-Sopnica Rudolf	32	"		Kupenica Vertheilung 11/2. 1901 21. 1619	Vertheilung	"	Hungjsh-Sopnica	22/2.

Mestno županstvo Rudolfovsko
dne 31. Decembra 1902.

župan:
[Signature]

Schub-Protokoll.

Objektsname so sie durch strat Zur Bezeichnung wieder näher bezeichnen		Odgowski tročki za Zábštev in die								Datum		Opazba Anmerkung
alte am	alte am	brava Beschreibung	sprenstavnje Bestimmung	preprosto za lovske in klovne, lovske in vrv und Asten	na 2-5 zrna in lovske	skrajna prelova Gyrtelje Hute Borstung	ovratnjice odgovora	poslovni pobličin bejeder Geschäfts- mitje	Skupaj Summa	skrajna prelova atare in	skrajna prelova atare in Zab-	
		K. l.	K. l.	K. l.	K. l.	K. l.	K. l.	K. l.	K. l.	K. l.	K. l.	
												<p style="text-align: center;"><i>S. 1875</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Stammes u. f. u.</i> <i>Sprengungsgewichte</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Rudolfowen</i></p> <p style="text-align: center;"><i>in russischer Sprache von mir im Jahr 1875. Sammler / 902 Bl. 252.44.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Karl Papanow Rudolfowa, russ. St. de. Sammler / 902.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Zapise:</i> <i>[Signature]</i></p> <p style="text-align: right;">256</p> <p style="text-align: right;">K. l. 1</p> <p style="text-align: right;">Fasc. 24</p> <p style="text-align: right;">Fasc. 268</p> <p style="text-align: right;">Abth. 1008</p>

Prepis.

Pridejo nepozvani cigani Brajdič Janez, roj.1866 na Rači, občina Šmihel - Stopiče in pristojen v občino Šmihel - Stopiče, Jože Hudorovac, roj.1897, ~~xxxx~~ nez.sin Brajdič Janez in Ane Hudorovac, Andrej Hudorovac, roj.1906 Rudolf Hudorovac 15 let in Miha Hudorovac, roj. 1901, vsi zadnji trije nez.sinovi Brajdiča Janeza in Ane Hudorovac ki izjavijo:

Stalno smo prebivali od svojega rojstva v občini Šmihel - Stopiče, srez Novomesto. Včeraj t.j. 8. VIII/1927 so nas nenadoma pregnali iz sreza novomeškega v srez črnomeljski orožniki, češ da nimamo pravice bivanja v srezu novomeškem, ker smo pristojni v občino Tančagora, srez Črnomelj, in cicer po svoji materi Ani Hudorovac, razven Brajdič Janez, ki je pristojen v občino Šmihel- Stopiče.

Ker smo stalno prebivali v občini Šmihel - Stopiče, kjer imamo vedno dovolj prilike do dela in zaslužku, nasprotno pa v črnomeljskem srezu ne bomo mogli vzbog drugih tu bivaajočih ciganov dobiti zaslužka, prosimo, da se nas privede zopet nazaj v srez Novomeški.

Črnomelj, dne 9.VIII.1927.

vsi nepismeni
za nje Žnidaršič s.r.

Sreski poglavar v Črnomlju.

Štev. 3080.

Črnomelj, 11.8.1927.

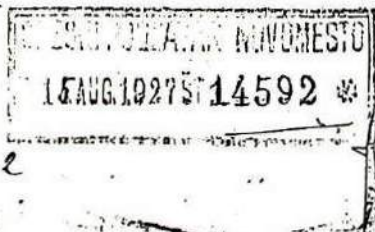
Sreskemu poglavarju

Novomesto

s prošnjo za nujno izjavo.

Sreski poglavar:

a. a.
[Signature]

TT/15/a

[Signature]

6. Nekateri konkretni pravni akti, ki kažejo na obravnavo
Ciganov in njihov osebni status

Magistrat deželnega stolnega mesta Ljubljane.

Kazenska osebna popisnica

Pravdic Anton Simon

sk: *cigan*
 stveno leto in rojstveni kraj: *okolo 1865, Rakva*
 novinska občina (okraj, dežela): *ni določena*
 ra: *lat*
 in: *1 am*
 tografovan dne:

Osební popis	Posebne opazke
Život <i>čohat, majhen</i>	Pristojnost dognana na podstavi domovnice,
Obraz <i>dolgolicev</i>	delavske knjige, dopisa _____
Barva <i>ragorela</i>	_____
Lasje <i>črni</i>	_____
Obrvi <i>,</i>	z dne _____ štev. _____
Oči <i>rube</i>	
Nos } <i>pinna</i>	
Usta } <i>na</i>	
Zobje <i>dobri</i>	
Brula (Kinn) <i>okrogla</i>	
Brula (Bart) <i>črna</i>	
Posebna znamenja <i>-</i>	
Govori <i>slaven slovo</i>	
Obлека <i>ciganstvo</i>	

N. 44.

Mrtvaški list.

Iz tukajšnjih mrtvaških bukev se službeno potrjuje, da je leta

tisoč osemsto ~~1877~~ *sedemdeset deset*

1879.

dné *1. 27. 1. 1879* dvadesetega dne meseca *Julija*tukaj *in gojzdem pri V. Loka* pod hiš. št. — umrl, in je bil dné *29. 7.**istega leta* po rimsko-katoliškem obredu blagoslovljen, in
na pokopališču *in St. Lovrencu ob Temu* pokopan :

U m r l e g a

ime, priimek in stan	veca	starost	bolezen ali uzrok smrti	je prejel sv. zakramente za umirajoče	Imé duhovna, ki je mrliča pokopal
<i>Jožef Krajcar samski organ, ul. Vrbarska, straj. Ogolin.</i>	<i>Kot.</i>	<i>22 let.</i>	<i>žibika</i>	<i>prejel</i>	<i>Janez Prokel, župnik</i>

V spričo tega je tu lastnoročni podpis in farni pečat.

*Kupani mrt. St. Lovrenc ob Temu*dné *7. avgusta* 1879.*And. Simenc*
župnik

Tiskal in založil J. Kršinar v Novem Mestu.

B. 270

Uradni =
Rojstni in krstni list.

Iz tukajšnje župne rojstne in krstne knjige se službeno potrjuje, da je leta

tisoc ~~osom~~ sto ~~vsomdeset in osemdeset let~~

1882

dne 13. septembra 1901

bil v Štoki pri Šentjurju v h. št. —

rojen, in po rimsko-katoliškem obrodu krščen dne 13. maja

Ime krščenca	Zakonski ali nezakonski oče ali mati	Krstno ime, priimek, stan, vpra		Krstno ime, priimek stan botrov	Ime krstnika
		očeta	matere		
Janez	<p>Rojen v Štoki pri Šentjurju dne 7. septembra 1901. Oče: Marko Brajdič cigani, Kovanec. Mati: Magdalena Brajdič cigani, Kovanec. Krstnik: Janez Duvic župnik.</p>	Martin	Magdalena	<p>Starejši Janez ulkreniški Janez Bone Lisarja kći</p>	<p>Janez Duvic župnik</p>

To potrjujem z lastnoročnim podpisom in farnim pečatom.

Župni urad sv. Kacijana v Štoki pri Šentjurju

dne 9. septembra 1901

Valentin Pergant
 župnik

Kolik in takna —

N° 8989

II

P o k l i c.

Martin Prajdič, cigan iz Dol. Lušice štev. 8

se naroča, da ima dne 31. 15. t. l. ob 9 uri do poldne

gotovo tu se najdi in se s tem poklicom oglasiti v zaslišanje

C. kr. okrajno glavarstvo v Rudolfovem,

dne 2. 15. 1901

BIBLIOGRAFIJA

PREGLED POMEMBNEJŠEGA SLOVSTVA IN VIROV O ROMIH

(Bibliografski pregledi, knjige, pedagoški članki)

A. Bibliografski pregledi

DJORDJEVIĆ, Tihomir: Ogled bibliografije o Ciganima.-Srpski književni glasnik, Beograd, 1.III.1909, str.367-370

ANDREJIĆ, Ljubomir: Prilog bibliografiji o Ciganima.-Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu, Beograd, 1970, knj.33, str.209-270

JANOŠI, Gabor: Bibliografija radova o vaspitanju i obrazovanju dece i omladine Roma. - Revija školstva i prosvetna dokumentacija, Beograd 12 (1975), br.1, str.80-81

JUGOVIĆ, Melanija: Problemi obrazovanja dece Roma - (selektivna bibliografija iz domaće i strane pedagoške literature). - Revija obrazovanja, Beograd, 19 (1982), br.6, str.134-139

FIRST-DILIĆ, Ruža: Izbor iz bibliografije radova o Romima. Sociologija sela, Zagreb, 23 (1985), br.87/90, str.101-106

MEDJUNARODNI naučni skup Jezik i kultura Roma : (Sarajevo 9.-11-6-1986) / glavni i odgovorni urednik Milan Šipka. Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, Sarajevo, 1989, str. 447-486

B. Knjige

DJURIĆ, Rajko: Seobe Roma. - Beograd, BIGZ, 1987, 293 str.

ŠIFTAR, Vanek: Cigani (Minulost v sedanjosti). - Murska Sobota, Pomurska založba, 1970, 234 str.

ŠTRUKELJ, Pavla: Romi na Slovenskem. - Ljubljana, Cankarjeva založba, 1980, 324 str.

TOMAŠEVIĆ, Nebojša-Bato, DJURIJ, Rajko, ZAMUROVIJ Dragoljub: Cigani sveta. - Beograd, Jugoslovenska revija, 1988, 288 str.

UHLIK, Rade: Srpskohrvatsko-romsko-engleski rečnik = Romengo alavari. - Sarajevo, Svjetlost, 1983, 473 str.

VUKANOVIĆ, Tatomir: Romi (Cigani) u Jugoslaviji. - Vranje, Nova Jugoslavija, 1983, 456 str. in pril.

MEDJUNARODNI naučni skup Jezik i kultura Roma : (Sarajevo 9-11.6.1986) /ur.

Milan Šipka. - Sarajevo, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa Sarajevo, 1989, 534 str.

ZADRAVEC, Jože: Zdravstvena kultura Romov v Prekmurju. - Murska Sobota, Pomurska založba, 1989

VZGOJA in izobraževanje romskih otrok v predšolskem in osnovnošolskem obdobju /ur. Irena Levičnik. - Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 1990

LIEGEOIS, Jean-Pierre: Gypsies and travellers: socio-cultural data, socio-political data. - Strassbourg, Council for cultural cooperation, 1987, 218 str.

POGAČNIK Anton: Antropološke in morfološke karakteristike Ciganov v Prekmurju. - Ljubljana, SAZU, 1968. - (Razprave - Dissertationes XI/7)

ACTON, Thomas: Gypsy politics and social change: The development of ethnic ideology and pressure politics among British Gypsies from Victorian reformism to Romany nationalism. - London, Routledge & Kegan Paul, 1974

C. Pedagoški članki

BRUMEC, Ludvik: Vzgojni in izobraževalni uspehi osnovnošolcev Romov v občini Murska Sobota. - Vzgoja in izobraževanje, Ljubljana, 7 (1976), št.1, str.36-38

DOMINKO, Tea: Črni biseri, (Obiskali smo oddelk Romov pri VVZ Bršljin pri Novem mestu). - Prosvetni delavec, Ljubljana, 30 (1979), št.18./16.XI./, str.8

KERČMAR, Janez: Drugačnost romskih učencev v Prekmurju in njihove težave v osnovnem šolanju

V: Drugačnost otrok v šoli, (Zbornik), Ljubljana, 1987, str.313-319

KUZMIČ, Franc: Prizadevanja in rezultati pri vzgoji Romov v Prekmurju. - Otrok in družina, Ljubljana, 30 (1981), št.3, str. 12-13

ŠKOF, Vladka: Romski otroci v naši osnovni šoli

V: Drugačnost otrok v šoli, (Zbornik), Ljubljana, 1987, str.307-313

TANCER, Mladen: Vzgojni primanjkljaj pri šolanju otrok Romov

V: Družbenomoralna vzgoja v osnovni šoli, (Zbornik), Maribor, 1983, str.117-123

TANCER, Mladen: I romsko dijete je ličnost. - Porodična pedagogija, Beograd, 2(1986), br.1-2, str.85-92

TANCER, Mladen: Strma pot iz zaostalosti (Vzgoja in izobraževanje otrok Romov). - Prosvetni delavec, Ljubljana, 37(1986), št.13./15.IX./, str.3

TANCER, Mladen: Položaj učencev Romov v slovenski osnovni šoli (Dosedanje reševanje in perspektive). - Sodobna pedagogika, Ljubljana, 37(1986), št.9-10, str.512-516

TANCER, Mladen: Zadošćenje ob delu v težavnih razmerah (Vzgoja in izobraževanje otrok Romov). - Prosvetni delavec, Ljubljana, 38 (1987), št.13./14.IX./ str.9

TEPINA, Jasna: Šola odgovornosti in obveznosti (Kako pripravljajo v osnovni šoli Bršljin romske otroke za življenje). - Prosvetni delavec, Ljubljana, 33 (1982), št.7./ 12.IV./, str.9

TISU, Angela: Prikaz nekaterih aktualnih problemov osnovnošolskih romskih učencev. - Vzgoja in izobraževanje, Ljubljana, 10(1979), št.6, str.31-32

TISU, Angela: Romi v osnovni šoli v šolskem letu 1979/80 na območju organizacijske enote Zavoda SRS za šolstvo Novo mesto. - Sodobna pedagogika, Ljubljana, 31(1980), št.9-10, str.408-417

ZAGORC, Joža: Učitelji jedo premalo bograča (Slike iz Prekmurja). Prosvetni delavec, Ljubljana, 23 (1972), št.16./13.X./, str.5-6

ŠOLANJE Romov. - Prosvetni delavec, Ljubljana, 31(1980), št.16./20.X./, str.4

FINDAK, Sunčica: Grubo zakinuti (Odgoj i obrazovanje Roma). - Školske novine, Zagreb, 37(1986), br.37./18.XI./, str.5

GAŠIĆ, Radmila, Vena SUZOVIJ, Mirjana RADULOVJI: Uzroci školskog neuspeha romske dece. - Školski vestnik, Split, 37(1988), br.1-2, str.40-45

HRVATIĆ, Neven: Ravnopravnost Roma u Pitomači (Odgoj i obrazovanje narodnosti). - Školske novine, Zagreb, 33(1982), br.33./19.X./, str.8-9

IVANOVIĆ, Ljubiša: Romi u školama Baranje. - Život i škola, Osijek, 32(1983), br.5, str.487-494

JANOŠI, Gabor: Problemi vaspitanja i obrazovanja pripadnika Roma. Revija škostva i prosvetna dokumentacija, Beograd, 12(1975), br.1, str.69-79

JEVTIĆ, Bojana: Razvoj pojmova konzervacije kod dece Roma. - Psihologija, Beograd, 17(1984), br.4, str.19-34

PROKIĆ, Milutin: Uspeh u osnovnom školovanju ciganske dece. - Sociologija, Beograd, 1969, br.1, str.65-87

RADOJEVIĆ, Miodrag: Specifičnosti obrazovanja romske dece. - Nastava i vaspitanje, Beograd, 33(1984), br.2, str.176-186

REBERNAK, Nives: Pismenost i obrazovanje romskog stanovništva. Sociologija sela, Zagreb, 23(1985), br.87/90, str.55-68

ZORIĆ, Momčilo: Teškoće oko školovanja dece Roma u Vajskoj. - Škola i društvo, Novi Sad, 1981, br.2-3, str.105-113

ROMI u Jugoslaviji. - Gledišta, 25(1984), 5-6